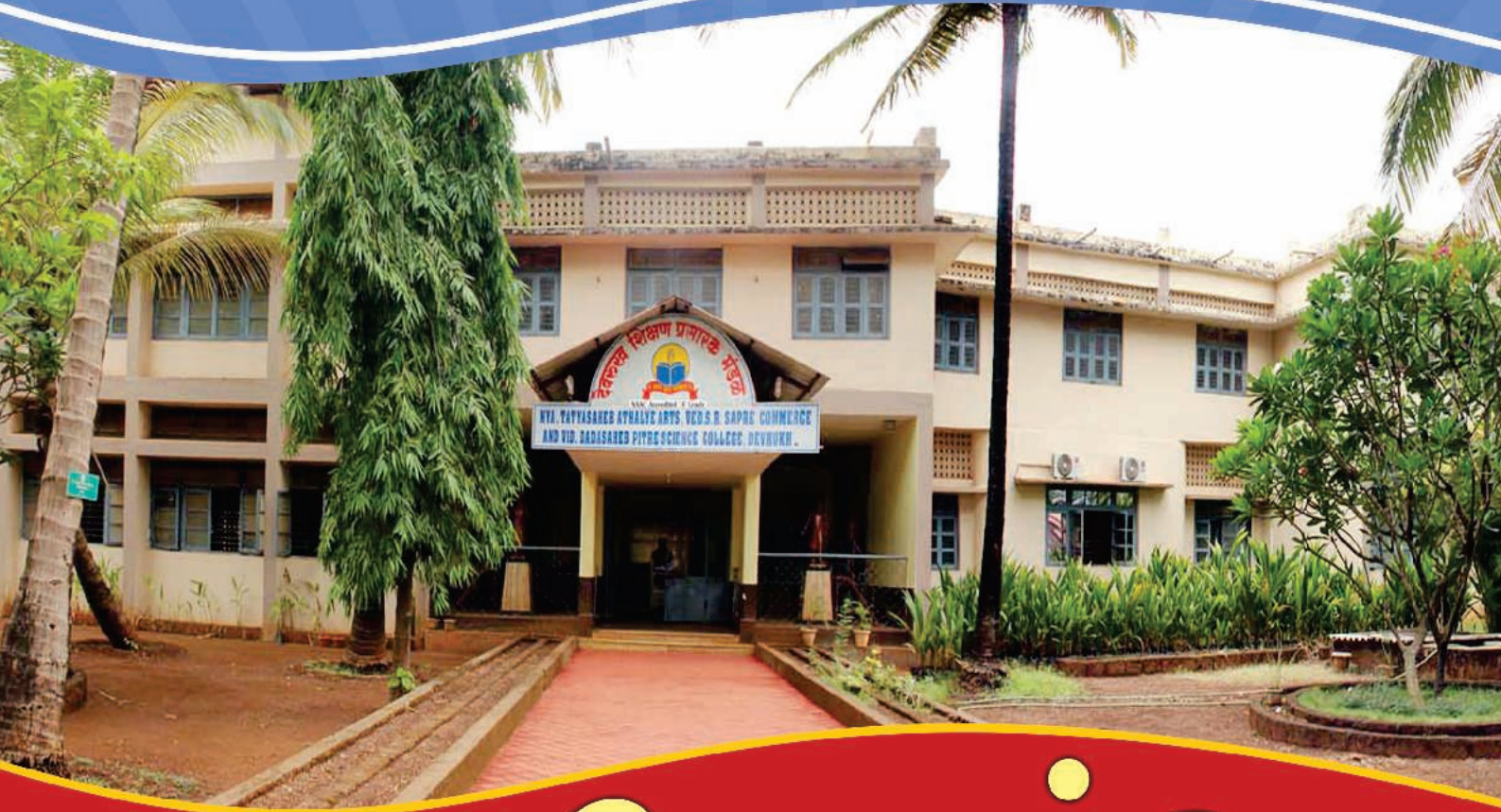

देवराज शिक्षण प्रसारक मंडळाचे

न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला,
वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य आणि
विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय

आकांक्षा

२०१७-२०१८

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि प्रत्यापन परिषद, बेंगळुरू या संस्थेकडून करण्यात आलेल्या पुनर्मूल्यांकनानंतर महाविद्यालयाला 'अ' दर्जा देण्यात येत असल्याबद्दल नॅक कार्यालय, बेंगळुरू यांच्याकडून महाविद्यालयास प्राप्त झालेले प्रमाणपत्र

राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि प्रत्यापन परिषद (नॅक) म्हणजे काय ?

नॅक (NAAC) राष्ट्रीय मूल्यांकन आणि प्रत्यापन परिषद ही भारत सरकारची संस्था आहे. या संस्थेचे मुख्य कार्यालय, बेंगळुरू येथे असून, भारतातील उच्चशिक्षण संस्थांच्या गुणात्मक वृद्धीसाठी त्यांचे मूल्यांकन करून त्यांना A (Very Good), B (Good), C (Satisfactory) असा दर्जा देण्याचे काम ही संस्था करते. मूल्यांकनात महाविद्यालयाची शैक्षणिक गुणवत्ता, पायाभूत सुविधा, विद्यार्थी सहाय्यक सेवा, व्यवस्थापन, चांगल्या व नवीन प्रथा पद्धती, संशोधन अशा विविध बाबींचा विचार केला जातो. महाविद्यालयाच्या गुणात्मक वाढीसाठी सूचना केल्या जातात.

देवरुख शिक्षण प्रसारक मंडळाचे
 न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला,
 वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य आणि
 विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय
 देवरुख, जि. रत्नागिरी - ४१५ ८०४

आकांक्षा

आकांक्षापुढती जिथे गगन ठेंगणे

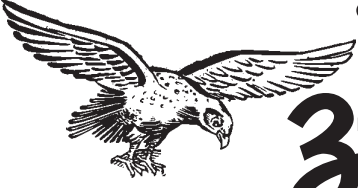
अंक
 त्रेचाळीसावा

२०१७-२०१८

॥ आकांक्षा ॥

देवसुख शिक्षण प्रसारक मंडळाचे
 न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला,
 वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य आणि
 विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय
 देवसुख, जि. रत्नागिरी - ४१५ ८०४

आकांक्षा

२०१७-२०१८
 अंक त्रेचाळीसावा

संपादक मंडळ

● प्राचार्य डॉ. नरेंद्र प. तेंडोलकर	-	अध्यक्ष
● प्रा. डॉ. वर्षा शि. फाटक	-	संपादक
● प्रा. डॉ. प्रताप व्य. नाईकवाडे	-	सदस्य
● प्रा. डॉ. हेमंत वि. चव्हाण	-	सदस्य
● प्रा. अजित ज. जाधव	-	सदस्य
● प्रा. सुभाष सो. मायंगडे	-	सदस्य
● प्रा. सीमा नी. शेठ्ये	-	सदस्या
● प्रा. धनंजय शां. दळवी	-	सदस्य
● प्रा. सीमा सं. कोरे	-	सदस्या
● प्रा. भाग्यश्री प. तांदळे	-	सदस्या

॥ आकांक्षा ॥

State about the ownership and other particulars about Newspaper

“AKANKSHA”

to be published in the first issue every year after the last day of February

(From No. IV (Rule No. 8) (Central Rule, 1956)

1. Place of Publication : Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre
Commerce & Vidhidnya Dadasaheb Pitre Science
College, Devrukh, District-Ratnagiri-415 804.
Phone : (02354) 260058
2. Periodicity of Publication : Annual
3. Printers Name : Shri. Shrikant Yashavant Joshi
Nationality : Indian
Address : Shri Dnyaneshwar Mudran Mandir,
Opp. Geeta Bhavan, Ratnagiri-415 612.
Phone : (02352) 222468
4. Publisher's Name : Principal Dr. Narendra P. Tendolkar
Nationality : Indian
Address : Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre
Commerce & Vidhidnya Dadasaheb Pitre Science
College, Devrukh, District-Ratnagiri-415 804.
Phone : (02354) 260058
5. Editors Name : Dr. Varsha Shirish Phatak
Nationality : Indian
Address : Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre
Commerce & Vidhidnya Dadasaheb Pitre Science
College, Devrukh, District-Ratnagiri-415 804.
Phone : (02354) 260058
6. Name and Address of Individuals : Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre
Who own the newspaper and
partner of Shareholder holding
more than one percent of the
Total capital : Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre
Commerce & Vidhidnya Dadasaheb Pitre Science
College, Devrukh, District-Ratnagiri-415 804.
Phone : (02354) 260058

I, Dr. N. P. Tendolkar, hereby declare that the particulars given above are true to the best of my knowledge and belief.

Devrukh
Dated 20th June 2018

Sd/-
Principal Dr. N. P. Tendolkar

॥ आकांक्षा ॥

देवरुख शिक्षण प्रसारक मंडळ स्वर्गीय काकासाहेब पंडित शैक्षणिक संकुल

देवरुख, ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी - ४१५ ८०४ (दूरध्वनी : ०२३५४-२६०२५१)

S. R. Act No. XXI of 1860 No. 522, Dt. 26-09-1929, B. P. T. No. RTN-F-7, Dt. 14-11-1952

Phone No. (02354) 260259

नियामक मंडळ

श्री. सदानंद मधुकर भागवत	अध्यक्ष
श्री. मदन वामन मोडक	उपाध्यक्ष
श्री. अरविंद अनंत सार्दळ	उपाध्यक्ष
श्री. अशोक रघुनाथ चाळके	कार्यवाह
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	कार्यवाह
श्री. वसंत विष्णू भागवत	सदस्य
श्री. विलास दामोदर पुरोहित	सदस्य
श्री. सुरेंद्र अनंत गिते	सदस्य
सौ. मेधा श्रीनिवास वीरकर	सदस्या
श्री. श्रीनिवास रामचंद्र वीरकर	सदस्य
श्री. आशिम शशिकांत पुरोहित	सदस्य
श्री. नीतिन मधुकर रहाळकर	सदस्य
सौ. ज्योती भूषण बेडेकर	सदस्या
श्री. प्रकाश सीताराम वेलणकर	सदस्य
सौ. जेनिफर शिरीष गाडगीळ	सदस्या
श्री. अजय अरुण आठल्ये	सदस्य

विश्वस्त मंडळ

श्री. पांडुरंग विनायक भिडे	अध्यक्ष
श्री. केशव दत्तात्रेय साने	सदस्य
श्री. शिरीष गोविंद फाटक	सदस्य

॥ आकांक्षा ॥

स्थानिक कार्यकारी मंडळ

श्री. मदन वामन मोडक	चेअरमन
सौ. नेहा संतोष जोशी	व्हाईस चेअरमन
सौ. वेदा मंगेश प्रभुदेसाई	व्हाईस चेअरमन
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	कार्यवाह
सौ. सीता रामचंद्र घाणेकर	सदस्य
श्री. शिरीष गोविंद फाटक	सदस्य
श्री. मंगेश कमलाकर प्रभुदेसाई	सदस्य
श्री. समीर चंद्रकांत आठल्ये	सदस्य
श्री. महेश चंद्रकांत आठल्ये	सदस्य
श्री. गिरीष माधव सरदेशपांडे	सदस्य
श्री. प्रमोद भार्गवराव शेठ्ये	सदस्य
श्री. किरण शंकर जोगळेकर	सदस्य
श्री. श्रीकांत नरहर जोशी	सदस्य
श्री. सुरेश सखाराम गांधी	सदस्य
श्री. हरिभाई रामजी पटेल	सदस्य
श्री. प्रवीण नारायण वाकणकर	सदस्य
श्री. शरद जयराम बोद्रे	सदस्य
श्री. मिलिंद मधुकर शहाणे	सदस्य
प्राचार्य, आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय, देवरुख	सहकार्यवाह (पदसिद्ध)
मुख्याध्यापक, न्यू इंग्लिश स्कूल, देवरुख	सहकार्यवाह (पदसिद्ध)

आठल्ये-सप्रे-पित्रे पदवी महाविद्यालय - स्थानिक व्यवस्थापन समिती

श्री. सदानंद मधुकर भागवत	अध्यक्ष
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	सदस्य
श्री. महेश माधव भागवत	सदस्य
श्री. अभय विजयकुमार गद्रे	सदस्य
श्री. विश्वनाथ सूर्यकांत जोशी	सदस्य
शिक्षक प्रतिनिधी (डॉ. लक्ष्मण बाबासाहेब पाटील)	सदस्य
शिक्षक प्रतिनिधी (प्रा. अरविंद मधुकर कुलकर्णी)	सदस्य
शिक्षक प्रतिनिधी (प्रा. स्नेहलता सदाशिव पुजारी)	सदस्य
शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी (श्री. विवेक श्रीराम भोपटकर)	सदस्य
प्राचार्य (डॉ. नरेंद्र परशुराम तेंडोलकर)	सदस्य सचिव
डॉ. सुभाष आत्माराम देव	निमंत्रित
श्री. नीतिन मधुकर रहाळकर	निमंत्रित

॥ आकांक्षा ॥

आठल्ये-सप्रे-पित्रे कनिष्ठ महाविद्यालय - शाळा समिती

सौ. नेहा संतोष जोशी	चेअरमन
सौ. रश्मी रमेश सप्रे	सदस्या
श्री. राजेंद्र रवींद्र राजवाडे	सदस्य
श्री. संदीप कृष्णकांत कारेकर	सदस्य
प्राचार्य (डॉ. नरेंद्र परशुराम तेंडोलकर)	सदस्य
शिक्षक प्रतिनिधी (श्री. अनंत विनायक पाध्ये)	सदस्य
शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी (श्री. विवेक श्रीराम भोपटकर)	सदस्य

न्यू इंग्लिश स्कूल व गुरुवर्य काकासाहेब सप्रे कनिष्ठ महाविद्यालय - शाळा समिती

श्री. मदन वामन मोडक	चेअरमन
श्री. भालचंद्र मधुकर भावे	सदस्य
श्री. शिरीष गोविंद फाटक	सदस्य
श्री. बबन सदाशिव बांडागळे	सदस्य
सौ. नेहा संतोष जोशी	सदस्या
मुख्याध्यापक (श्री. अरुण विठ्ठल शिंदे)	सदस्य
शिक्षक प्रतिनिधी (श्री. प्रविण शिवाजी ठाकरे)	सदस्य
शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी (सौ. वृषाली मिलिंद दांडेकर)	सदस्या
● श्री. राम दिनकर जोशी यांची सी. ई. ओ. म्हणून निवड करण्याचे ठरले. ●	

श्रीमती अरुंधती अरुण पाध्ये इंग्रजी माध्यम शाळा समिती

सौ. वेदा मंगेश प्रभुदेसाई	चेअरमन
श्री. सुरेंद्र अनंत गिते	सदस्य
सौ. जेनिफर शिरीषकुमार गाडगीळ	सदस्या
श्री. सुधीर लक्ष्मण गावडे	सदस्य
सौ. सुजाता आशिष प्रभुदेसाई	सदस्या
मुख्याध्यापिका-माध्य. (सौ. सोनाली सत्यम नारकर)	सदस्या
मुख्याध्यापिका-प्राथ. (सौ. दिक्षा रवींद्र खंडागळे)	सदस्या
शिक्षक प्रतिनिधी-माध्य. (सौ. पूर्वा जयंत चव्हाण)	सदस्या
शिक्षक प्रतिनिधी-प्राथ. (सौ. स्वरा सुशांत मुळ्ये)	सदस्या
शिक्षकेतर कर्मचारी प्रतिनिधी (सौ. प्रिया आनंद दांडेकर)	सदस्या

॥ आकांक्षा ॥

बांधकाम समिती

श्री. शिरीष गोविंद फाटक	चेअरमन
श्री. मनोज शशिकांत जोशी	सदस्य
श्री. सचिन दीपक बोरकर	सदस्य
श्री. अरविंद अनंत सार्दळ	सदस्य
श्री. संदीप वासुदेव मांदुस्कर	सदस्य

कलासंग्रहालय समिती

श्री. श्रीनिवास रामचंद्र वीरकर	चेअरमन
श्री. अजय अरुण आठल्ये	सदस्य
श्री. विजय शिवराम आंबवकर	सदस्य
श्री. अजय वसंत पित्रे	सदस्य
डॉ. सौ. आसावरी रमाकांत संसारे	सदस्या
प्रा. श्री. रणजीत कृष्णा मराठे	निमंत्रित
श्री. वैजनाथ एकनाथ जागुष्टे	निमंत्रित
श्री. रत्नदीप गोपाळ आडिवरेकर	निमंत्रित
श्री. मिलिंद श्रीकांत हेगिष्टे	सदस्य
सौ. वेदा मंगेश प्रभुदेसाई	सदस्या

स्पोर्ट्स समिती

श्री. मंगेश कमलाकर प्रभुदेसाई	चेअरमन
श्री. निखिल सुनील कोळवणकर	व्हा. चेअरमन
श्री. आनंदा निवृत्ती पोळ	सदस्य
श्री. समीर आनंद आंबेकर	निमंत्रित
श्री. विनोद आनंदा पोळ	निमंत्रित
श्री. श्रीराम शंकर डाफळे	निमंत्रित
श्री. तानाजी शामराव कदम	निमंत्रित
श्री. मनोहर गुरव	निमंत्रित

॥ आकांक्षा ॥

महिला वसतिगृह कमिटी

सौ. सीता रामचंद्र घाणेकर	चेअरमन
सौ. नेहा संतोष जोशी	सदस्या
प्रा. स्नेहलता सदाशिव पुजारी	सदस्या
कु. रूपाली दिगंबर नलावडे	सदस्या

संस्था संकेतस्थळ व संगणकीकरण समिती

श्री. सदानंद मधुकर भागवत	अध्यक्ष
श्री. नीतिन सुधाकर रहाळकर	सदस्य
श्री. अमेय अशोक लिमये	सदस्य
श्री. उदय भास्कर भाटे	निमंत्रित
श्री. अजिंक्य श्रीकृष्ण नाफडे	निमंत्रित

शहीद जवान स्मारक समिती

श्री. मदन वामन मोडक	अध्यक्ष
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	सदस्य
श्री. गणेश चंद्रकांत जोशी	निमंत्रित सदस्य
जिल्हा सैनिक कल्याण अधिकारी विंग कमांडर श्री. प्रवीण नाफडे	निमंत्रित सदस्य
निवृत्त सैनिक इंडियन नेव्ही श्री. अमर चाळके	निमंत्रित सदस्य
निवृत्त सैनिक इंडियन आर्मी श्री. पुंडलिक गणपत पवार	निमंत्रित सदस्य
स्टेट बँक ऑफ इंडियाचे निवृत्त अधिकारी श्री. संजीव बर्वे	निमंत्रित सदस्य

मोडक अकादमी समिती

श्री. मदन वामन मोडक	अध्यक्ष
श्री. शिरीष गोविंद फाटक	सदस्य
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	सदस्य
श्री. आनंद रामकृष्ण आंबेकर	सदस्य
श्री. अशोक रघुनाथ चाळके	सदस्य
श्री. दीपक राजाराम लिंगायत	निमंत्रित सदस्य

॥ आकांक्षा ॥

महाविद्यालय विकास समिती

श्री. सदानंद मधुकर भागवत	अध्यक्ष
डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर	सदस्य
प्रा. सौ. स्नेहलता सदाशिव पुजारी	सदस्या
डॉ. सरदार आनंदा पाटील	सदस्य
डॉ. सागर तानाजी संकपाळ	सदस्य
डॉ. सौ. मीरा राजेश काळे	सदस्या
श्री. विवेक श्रीराम भोपटकर	सदस्य
डॉ. महेश भागवत	सदस्य
श्री. अजय पित्रे	सदस्य
डॉ. एल. एस. शेट	सदस्य
श्रीमती अॅड. पूनम चव्हाण	सदस्या
प्रा. अरविंद मधुकर कुलकर्णी	सदस्य
डॉ. नरेंद्र पशुराम तेंडोलकर	सदस्य

॥ आकांक्षा ॥

Devrukh Shikshan Prasarak Mandal's
**Ny. Tatyasaheb Athalye Arts & Ved. S. R. Sapre Commerce &
 Vid. Dadasaheb Pitre Science College,**
 Devrukh, (Dist. Ratnagiri). Tel. No. : (02354) 260058

TEACHING STAFF DEGREE COLLEGE

PRINCIPAL

1. DR. N. P. Tendolkar : Principal & Head, Department of Physics
 M. Sc., Ph. D. (Physics)

TEACHING FACULTY

1. Mr. S. V. Takalkar : Vice-Principal & Head, Department of Economics
 M. A. (Eco.), M. Phill.
2. Dr. L. B. Patil : Associate Professor & Head, Department of English
 M. A., Ph. D. (Eng.)
3. Dr. M. H. Magdum : Associate Professor & Head, Department of Commerce
 M. Com., Ph. D. M. A. (Eco.)
4. Mrs. S. S. Pujari : Assistant Professor & Head, Department of Hindi
 M. A., (Hin.) SET
5. Mr. V. P. Shrangare : Assistant Professor & Head, Department of Sociology
 M. A. (Soc.) SET
6. Mr. A. M. Kulkurni : Assistant Professor in Accountancy
 M. Com., M. A. (Mar.) B. Lib., SET
7. Mr. R. V. Thoke : Assistant Professor in Economics
 M. A. (Eco.) SET
8. Dr. Mrs. V. S. Phatak : Assistant Professor & Head, Department of Marathi
 M. A., Ph. D. (Marathi)
9. Dr. S. A. Patil : Assistant Professor & Head, Department of Geography
 M. A., Ph. D. (Geog.), NET
10. Mr. C. N. Math : Assistant Professor & Head, Department of Mathematics
 M. Sc., (Maths), SET
11. Dr. Mrs. M. R. Kale : Assistant Professor in Physics
 M. Sc., Ph. D. (Physics)
12. Dr. M. W. Jakhi : Assistant Professor in Economics
 M. A., (Eco.), M. Phil. SET, GDC & A
13. Dr. S. T. Sankpal : Assistant Professor & Head, Department of Chemistry
 M. Sc., Ph. D. (Chem.), SET

॥ आकांक्षा ॥

14. Dr. P. V. Naikwade M. Sc., Ph. D. (Botany), B. Ed.	: Assistant Professor & Head, Department of Botany
15. Dr. R. P. Bansode M. Sc., Ph. D. (Botany)	: Assistant Professor in Botany
16. Dr. A. S. Varale M. Sc., Ph. D. (Chem.)	: Assistant Professor in Chemistry
17. Mr. U. B. Bhatye M. Sc., NET (Physics)	: Assistant Professor in Physics
18. Mr. P. P. Jadhav M. Sc., SET (Physics) GATE	: Assistant Professor in Physics
19. Dr. H. V. Chavan M. Sc., Ph. D. (Chem.) NET, GATE	: Assistant Professor in Chemistry
20. Mr. S. S. Mayangade M. Lib. & Info. Sci. NET, SET	: Librarian
21. Mr. A. J. Jadhav M. A., B. Ed., NET (Marathi) M. Phil	: Assistant Professor in Marathi
22. Mr. S. R. Sonavane M. Com., NET, SET (Commerce)	: Assistant Professor in Commerce
23. Mr. P. T. Nargude M. A., NET, SET, B. Ed.	: Assistant Professor in Sociology
24. Mr. A. C. Dhaware M. Sc., SET, GATE, (Physics)	: Assistant Professor in Physics
25. Mr. A. V. Devale M. Sc., (Chemistry)	: Assistant Professor in Chemistry
26. Miss S. M. Shetye M. Sc., (Chemistry)	: Assistant Professor in Chemistry
27. Miss D. D. Chaugale M. Sc., (Chemistry)	: Assistant Professor in Chemistry
28. Mr. N. D. Kanitkar M. Sc., (Physics)	: Assistant Professor in Physics

COMPUTER SCIENCE TEACHING FACULTY

1. Mrs M. G. Joshi M. Sc. (C. S.), MCA	: Assistant Professor in Computer Science
2. Mr. A. S. Naphade MCA	: Assistant Professor in Computer Science
3. Miss P. M. Bhopalkar M. Sc., MCA	: Assistant Professor in Computer Science
4. Mrs. P. P. More M. Sc. (C. S.)	: Assistant Professor in Computer Science
5. Mrs. B. D. Natekar M. Sc. (C. S.)	: Assistant Professor in Computer Science
6. Mr. S. N. Kambli M. Sc. (C. S.)	: Assistant Professor in Computer Science

॥ आकांक्षा ॥

JUNIOR COLLEGE TEACHERS

1. Mr. M. R. Lungase : Teacher in English and Supervisor
M. A. (Eng.), B. Ed.
2. Mrs. M. S. Bhagwat : Teacher in Marathi
M. A. (Marathi), B. Ed.
3. Mrs. S. R. Salvi : Teacher in Sociology-Hindi
M. A. (Soc.), M. A. (Marathi)
M. A. (Hindi), B. Ed.
4. Mr. A. V. Padhye : Teacher in Commerce
M. Com., M. Ed.
5. Mrs. S. S. Bhalekar : Teacher in Economics
M. A. (Eco.), B. Ed., SET, GDC&A
6. Mrs. S. N. Shetye : Teacher in Marathi
M. A. (Marathi), B. Ed. SET
7. Mr. D. S. Dalvi : Teacher in Commerce
M. Com., M. A., B. Ed.
8. Mrs. S. S. Kore : Teacher in English
M. A., B. Ed.
9. Mrs. R. U. Hegishte : Part-time Teacher in Geography
M. A. (Geog.), M. Ed.
10. Mr. S. S. Mulye : Part-time Teacher in Commerce
M. Com., B. Ed., M. A. (Eco.), GDC&A
11. Mr. P. P. Joshi : Teacher in Commerce
M. Com., B. Ed., GDC&A
12. Mr. A. C. Patere : Part-time Teacher in Sociology
M. A. (Sociology), B. Ed.
13. Mr. V. D. Mundekar : C. H. B. Teacher in Economics
M. A. (Eco.), B. Ed.
14. Mrs. B. P. Tandale : C. H. B. Teacher in Marathi
M. A. (Marathi), M. Ed.
15. Mr. S. M. Vaidya : Part-time Teacher in Co-Operation
M. Com., SET, GDC&A
16. Mr. S. S. Kulye : Teacher in Physical Education
M. A. (Sociology), B. P. Ed.
17. Miss T. J. Chache : Part-time Teacher in O. C. M. & S. P.
M. Com.

H. S. C. VOCATIONAL COURSE INSTRUCTOR & TEACHERS

1. Mr. S. S. Hegade : Instructor in Office Management
B. Com, B. P. Ed.
2. Mr. S. G. Kamble : Teacher in Banking
M. Com., B. Ed., GDC&A
3. Miss M. A. Jadhav : Teacher in Office Management
B. Com.
4. Miss S. S. Jathar : Teacher in Banking
B. Com.

॥ आकांक्षा ॥

NON-TEACHING STAFF COLLEGE

1. Mr. V. S. Bhopatkar M. Com., D. A. E.	: Office Superintendent
2. Mr. V. R. Basankar B. A.	: Junior Clerk
3. Mrs. M. R. Bhagwat B. Sc.	: Senior Clerk
4. Mrs. V. D. Devlekar M. Com., B. Ed., GDC&A	: Junior Clerk
5. Mr. A. S. Kulkarni M. Com.	: Junior Clerk
6. Mr. M. S. Pawar	: Lib. Attendant
7. Mr. A. S. Tadavi	: Peon
8. Mr. H. M. Kadam	: Lab Attendant
9. Mr. V. Y. Jathar	: Lab. Attendant
10. Mr. A. S. Tawade	: Lab. Attendant
11. Mr. S. S. Dandekar	: Lib. Attendant
12. Mr. S. S. Kangne	: Lib. Attendant
13. Mr. K. G. Mengal	: Lab. Attendant
14. Mr. S. S. Gopal	: Peon
15. Mr. M. E. Mechakar	: Peon
16. Mr. S. S. Jadhav H. S. C.	: Computer Technician
17. Mr. A. A. Gurav B. Com.	: Office Assistant
18. Mr. S. S. Velvankar B. Com.	: Office Assistant
19. Mr. V. K. Vaje B. Com.	: Office Assistant
20. Mr. K. J. Chache B. Com.	: Office Assistant
21. Shri. A. D. Bhuvad B. Com.	: Office Assistant
22. Mr. A. A. Redij B. Com.	: Office Assistant
23. Miss P. S. Khake B. Sc.	: Lab Assistant
24. Mr. H. R. Vele	: Sweeper
25. Mr. V. L. Tavade	: Peon
26. Mr. A. A. Velvankar	: Peon
27. Mr. P. M. Kumbhar	: Security guard
28. Mr. P. D. Pandere	: Security guard
29. Mrs. M. K. Velvankar	: Sweeper
30. Mr. R. R. Gotad	: Lab Attendant
31. Mr. O. S. Gopal	: Lab Attendant
32. Mr. J. R. Salvi	: Lab Attendant

॥ आकांक्षा ॥

सन २०१७-२०१८ चा शैक्षणिक वर्षाचा वार्षिकांक 'आकांक्षा' आपल्यासमोर ठेवताना मनस्वी आनंद होत आहे. महाविद्यालयाचा वार्षिकांक म्हणजे महाविद्यालयात वर्षभर राबविल्या जात असलेल्या उपक्रमांचा जसा लेखाजोखा असतो तसा महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा दस्तऐवजही असतो. विद्यार्थ्यांच्या प्रतिभाशक्तीला मुक्तपणे वाव देणारा, त्याचबरोबर त्यांच्या विविधांगी व्यक्तिमत्त्वाला फुलविणाराही असतो. ज्या उपक्रमांना जे विद्यार्थी सुवर्णसंधी मानतात, त्यांचा भविष्यकाळ हा निश्चितच उज्ज्वल असतो. असे प्रज्ञावंत विद्यार्थी देशाचे भवितव्य घडवत असतात आणि अशा विद्यार्थ्यांचा नेहमीच महाविद्यालयाला अभिमान वाटतो. सुसंस्कार घडविणारी प्रयोगशाळा म्हणून समाज आज महाविद्यालयांकडे पाहत आहे.

उत्साही विद्यार्थी-विद्यार्थिनी, त्यांना मार्गदर्शन करणारे व्यासंगी आणि हरहुन्नरी प्राध्यापक अत्यंत कल्पकतेने अभिनव कल्पना मांडणारे व लिहिणारे विद्यार्थी, संपादक मंडळातील सर्व संस्कारी आणि या सर्वांना मार्गदर्शन करणारे सुविद्य प्राचार्य यांच्या समन्वयातून हा वार्षिकांक मूर्त रूपात आला आहे.

आपल्या विद्यार्थ्यांनी दरवर्षीप्रमाणेच या वर्षीही शैक्षणिक प्रगतीबरोबरच कला, क्रीडा, संशोधन, वक्तृत्व, राष्ट्रीय सेवा योजना, प्रौढ शिक्षण, निरंतर विस्तार योजना अशा क्षेत्रात प्राविण्य संपादन केले आहे. संपूर्ण वर्षभर आपले ज्ञानदानाचे काम सांभाळून इतर उल्लेखनीय कार्य करणारे प्राध्यापक आणि शैक्षणिक व सहशैक्षणिक उपक्रमांत चमकणारे विद्यार्थी-विद्यार्थिनी यांच्या माहितीतून

॥ आकांक्षा ॥

आपल्याला महाविद्यालयाची प्रगतीशील वाटचाल समजून घेता येईल. विविध उपक्रमांची छायाचित्रे आपल्याला महाविद्यालयाच्या चौफेर प्रगतीची प्रचिती घडवतील. एकूणच महाविद्यालयाचा हा वार्षिकांक केवळ सांख्यिकी माहितीवर आधारित नसून, उत्स्फूर्त अभिव्यक्ती, विचारमंथन व यशस्वितेची गौरवगाथा सांगणारा आहे.

या वार्षिकांकाच्या पूर्णत्वासाठी अनेकांचे सहकार्य आणि तज्ज्ञांचे मौलिक मार्गदर्शन लाभले. त्याबद्दल मनःपूर्वक आभार! 'आकांक्षा'च्या रूपाने महाविद्यालयाशी संबंधित सुहृदांचा स्नेह अधिक वृद्धिंगत होईल असा विश्वास आम्हाला वाटतो. आपला अंक आकर्षक ठरावा यासाठी श्री ज्ञानेश्वर मुद्रण मंदिर, रत्नागिरीचे मालक श्री. श्रीकांत य. जोशी आणि त्यांचे सहकारी यांचेही संपादक मंडळ मनःपूर्वक आभारी आहे.

प्रा. वर्षा फाटक

संपादक

॥ आकांक्षा ॥

Principal' Desk

Each issue of our college magazine is a milestone that marks our growth and gives life to our thoughts and aspirations. I congratulate the entire editorial team for their work and dedication.

It is wonderful to look back at the last few years, at Athalye-Sapre-Pitre College, when there is so much to feel proud of and so much to celebrate. Last few years have been extremely successful and satisfying in terms of accomplishments and awards in scholastic, co-scholastic and infra structural development areas. I am very glad to write that, this year, Principal Dr. Narandra Tendolkar and Hindi Department head Mrs. Snehalata Pujari received very prestigious awards, 'Mumbai University Best Teacher Award' and 'Savitribai Phule Best Teacher Award' respectively. Dr. Meera Kale, Asst. Prof. in Physics received national award from 'IRDP' group journal Chennai, for her contributions towards research and education.

As you know, our Science College was started in the academic year 2009-10. In a span of eight years, we could facilitate education up to post graduate level in physics and Chemistry (Organic and Analytical) and have also established inter-disciplinary research centre, wherein, very shortly, students can register and pursue research for the award of Ph. D. degree. I am extremely happy to mention here that, the Science College has got permanent affiliation status of Mumbai University w. e. f. A. Y. 2017-18.

Now, Devrukh Shikshan Prasarak Mandal (D. S. P. M.) has embarked on a value based, ambitious project of a grand memorial for warmartyrs and a garden to honour the great soldiers of our arm forces. As we all know, we owe the peace and progress of our nation to the defence services that protect our borders and nation by dedicating their lives for us. As a token of our gratitude towards them and to impress upon our students the importance of defence service and to inculcate sense of discipline and dedication, such a monument is of great importance.

॥ आकांक्षा ॥

The College has a tradition of excelling in Sports and extracurricular activities, in which our students continue to bring us laurels at the zonal, university and national levels every year. The cultural, co-curricular and extracurricular activities were nurtured to a great extent as they lead to overall development of students. This year we won 18 medals, out of which 9 were gold, at Mumbai University zonal level youth festival. Our student Mr. Vilas Rahate of F. Y. B. A. representing Mumbai University at National level in fine art events. For the first time in the history of the college, two students, Mr. Prashant Dhamanaskar of T. Y. B. Com and Mr. Manish Salvi from F. Y. B. A. received state level awards for BEST performance and script writing respectively in 'Purushottam Karandak' which is considered to be very prestigious. Mr. Vaibhav Bothale of T. Y. B. Com. & Mr. Aniket Dhamane of 11th Commerce represented Indian Hockey team in Malaysia.

Our vision is to make every student employable and industry ready. We have been supplementing our programs with skill enhancement certificate courses. This year we have added three new certificate courses viz. Foreign Language - German (level-A₂), in collaboration with Goethe Institute, Max Mueller Bhavan, Pune, Spoken English language and Confidence Building, in collaboration with Global Talent Track Ltd., Pune and Certificate Program in Banking, Insurance and Finance, in collaboration with Bajaj Finserv Ltd., Pune.

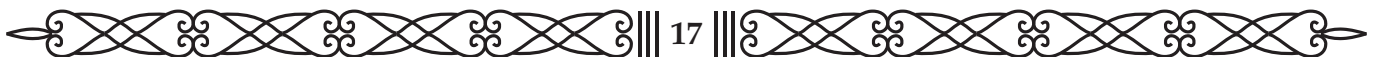
Dear Students, success does not come out of thin air, it requires colossal efforts to do, so have a contemplative habit of mind. Always inculcate positive thinking and march on your way. As you obviously know that every problem has got its own solution. So while playing our roles, let us come closer together to make everything a grand success. You are aware that,

"It is nice to be important

It is more important to be nice."

I feel proud to acknowledge full support from all office bearers of Devrukh Shikshan Prasarak Mandal and the contribution of highly qualified, dynamic and talented faculty, non-teaching staff and my students.

The father of many organizations in Devrukh and the fountain - head of all progressive ideas, ex-President of Devrukh Shikshan Prasarak Mandal Shri Balasaheb Pitre passed away on 12th January 2018, which was really shocking. He was not only a great industrialist, but also a philanthropist and his contributions to the D. S. P. M. are memorable. May his departed soul rest in peace and be a driving force to all of us.

॥ आकांक्षा ॥

अध्यक्षीय मनोगत

प्रिय विद्यार्थी बंधू-भगिनी,
सप्रेम नमस्कार

आपल्या संस्थेचे आदर्श छत्रपती शिवाजी महाराज व विश्वगुरु स्वामी विवेकानंद यांना विनम्र अभिवादन! संस्थेचे संस्थापक स्व. काकासाहेब पंडित आणि आपल्या महाविद्यालयाचे स्व. न्या. तात्यासाहेब आठल्ये यांच्या पवित्र कार्यास मनःपूर्वक प्रणाम. आपल्या संस्थेचे मानद अध्यक्ष व माजी अध्यक्ष बाळासाहेब पित्रे तसेच संस्थेचे माजी उपाध्यक्ष डॉ. रघुनाथ कानिटकर यांचे काही महिन्यांपूर्वी दुःखद निधन झाले. कै. बाळासाहेबांचे संस्थेसाठीचे विज्ञान महाविद्यालय, कलादालन, फॉरिन लॅंग्वेज सेंटर या माध्यमातून असलेले बहुमूल्य योगदान आपण जाणता. त्याचप्रमाणे कै. डॉ. कानिटकर यांनीही संस्थेला खूप मदत केली होती. त्यांच्या पवित्र स्मृतीस भावपूर्ण अभिवादन!

संस्थेची व विशेष करून महाविद्यालयाची अनेक दिशांनी प्रगती होत आहे हे आपण पाहत आहात. आपल्या महाविद्यालयाला संलग्न असलेल्या आंतरशाखीय संशोधन केंद्राचे उद्घाटन जागतिक कीर्तीचे सुप्रसिद्ध शास्त्रज्ञ पद्मभूषण डॉ. अनिलजी काकोडकर यांचे शुभहस्ते नुकतेच झाले. असे हे कोकणातील पहिलेच संशोधन केंद्र आहे. या संशोधन केंद्रामधून कोकणची शेती, जंगले, पशु-पक्षी, पाणी, अर्थव्यवस्था आदी महत्त्वपूर्ण विषयांवर संशोधन होऊन कोकण विकासाला गती मिळावी अशी अपेक्षा आहे.

याचबरोबर क्रीडा संस्कृती जपण्यासाठी संस्था क्रीडा अकादमीची स्थापना लवकरच करणार आहे ४०० मीटर रनिंग ट्रॅक, अन्य खेळांची मैदाने, इनडोअर क्रीडा सुविधा असा सुमारे २.५० कोटी रुपयांचा प्रकल्प संस्थेने हाती घेतला आहे.

आपल्या सैन्यदलातील सैनिकांचा आपल्या सर्वांना नेहमीच कमालीचा आदर वाटतो. देश रक्षणासाठी शहीदांच्या बलिदानातून सर्वांना प्रेरणा मिळावी या हेतूने संस्था कोकणातील पहिले 'शहीद जवान स्मारक व परमवीरचक्र दालन' उभारत आहे. या उपक्रमामधून सर्व विद्यार्थी देशभक्तीची प्रेरणा घेतील याची खात्री आहे.

आपल्यासारख्या गुणवान विद्यार्थ्यांना केंद्रस्थानी ठेवून महाविद्यालयाची व एकूणच संस्थेची वाटचाल गतिमान पद्धतीने होत आहे. जिद्दातील अनेक मान्यवरांच्या मते संस्थेचा विकास दर हा जिल्ह्यात प्रथम क्रमांकाचा आहे. परंतु विविध सुविधा उभारणे व पदवीधर निर्माण करणे हेच फक्त संस्थेचे हेतू नसून विद्यार्थ्यांवर मूल्यसंस्कार व्हावेत व भविष्यात विद्यार्थ्यांनी प्रामाणिकपणे देशासाठी उत्तम योगदान द्यावे हा महत्त्वपूर्ण हेतू आहे. म्हणून संस्थेचे सर्व पदाधिकारी व कर्मचारीदेखील आपल्या शुद्ध वर्तनाने या पवित्र हेतूला स्वउदाहरणाने खतपाणी घालत आहेत. संस्थेच्या आवाराला 'प्रामाणिकपणाचे बेट' बनविण्यासाठी या सर्वांचा मोलाचा वाटा आहे.

या सर्व प्रामाणिक प्रयत्नांची पोचपावती म्हणजे आपले प्राचार्य डॉ नरेंद्र तेंडोलकर यांना मिळालेला मुंबई विद्यापीठाचा आदर्श शिक्षक पुरस्कार, प्रा. स्नेहलता पुजारी यांना मिळालेला मुंबई विद्यापीठाचा सावित्रीबाई फुले आदर्श शिक्षिका पुरस्कार, प्रा. डॉ. प्रताप नाईकवाडे यांना अमेरिकेत संशोधनपर मिळालेली डॉ. सी. व्ही. रामन फेलोशिप. या सर्वांचे मनःपूर्वक अभिनंदन!

आणखी एक महत्त्वाचे : आपल्या सर्व माता-पिता-भगिनी या पवित्र नात्यांची शिष्यांच्या रूपाने पावलोपावली होणारी अवहेलना व अपमान टाळण्यासाठी व नात्यांचा आत्मसन्मान राखण्यासाठी संस्थेने आपल्यासारख्या संवेदनशील व गुणी विद्यार्थ्यांच्या माध्यमातून 'शिवांगामुक्त देवरुख' हे अभियान हाती घेतले आहे. याला आपणा सर्वांनी मनापासून साथ देऊन देवरुख गाव खऱ्या अर्थाने आदर्श करावा ही नम्र विनंती.

देशविकासामध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावणारी आपली संस्था आपल्या समाजबांधवांची व तुम्हा सर्व विद्यार्थ्यांसाठी आहेत. या सर्व उपक्रमांचा लाभ सर्व विद्यार्थ्यांनी जबाबदारीपूर्वक घ्यावा व भविष्यात आपल्या प्रगतीबरोबर देशाची प्रगतीही साधावी अशी अपेक्षा व्यक्त करून आपला सर्वांच्या भावी आयुष्यासाठी अनेकोत्तम शुभेच्छा देतो.

धन्यवाद!

॥ आकांक्षा ॥

दिव्यत्वाची जेथ प्रचिती

डॉ. वर्षा शिरीष फाटक ९४०५०६९२४६

देवरूख येथील सामाजिक कार्यकर्ते आणि उद्योजक बाळासाहेब पित्रे यांचे बुकतेच निधन झाले. त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा आणि कार्यकर्तृत्वाचा वेध घेणारा हा लेख.

पुरुन उरेल उवढे साम्राज्य निर्माण करतात. आजकाल अशा शिक्षणसम्राटांची संख्या काही कमी नाही.

बाळासाहेबांचे शिक्षण क्षेत्रातील योगदानदेखील अत्यंत मौलिक आहे. आठल्ये-सप्रे कला वाणिज्य महाविद्यालयाला त्यांनी विज्ञान शाखेची जोड मिळवून दिली. आज ही विज्ञान शाखा वटवृक्षासारखी बहरते आहे. एक

मोठे विज्ञान संशोधन केंद्र असा त्याचा विस्तार करणे हे त्यामुळेच शक्य झाले आहे. हजारो विद्यार्थ्यांची विज्ञान शाखेसाठी शहराच्या ठिकाणी होणारी पायपीट थांबवून त्यांना आपल्या गावात विज्ञानाचे पदवीचेच नव्हे तर पदव्युत्तर शिक्षण घेणे शक्य झाले आहे.

देवरूखला सुरुवातीपासूनच सांस्कृतिक आणि सामाजिक कार्याचा वारसा मिळाला आहे. श्री. पु. भागवत, समतानंद गद्रे, मावशीबाई हळबे, बाया कर्वे, ताई शेंड्ये यासारखी रत्ने येथे जन्माला आली. बाळासाहेबांनी त्यांचा वारसा आणखी श्रीमंत व कीर्तिमान केला. लक्ष्मीबाई पित्रे कलासंग्रहालयाच्या रूपाने त्यांनी उभे केलेले कलादालन नामवंत कलावतांच्या दुर्मिळ चित्रांच्या रूपाने चिरंतन राहणार आहे. देवरूखच्या शिरपेचातील ते एक देखणे मोरपीस आहे.

देवरूख कॉलेज ऑफ आर्ट अँड डिझाईनच्या रूपाने फाइन आर्टस्मधील सर्व कलांचे पदवीपर्यंत शिक्षण देणारे महाविद्यालय बाळासाहेबांनी उत्तमाचा ध्यास मनात ठेवूनच निर्माण केले. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांच्यात असलेली कला त्यांनी ओळखली. त्याला प्रोफेशनल टच हवा होता. इथल्या विद्यार्थ्यांना शहरात जाऊन वा जे. जे. स्कूल ऑफ आर्टस् वा इतर आर्टस् कॉलेजमध्ये प्रवेश घेऊन कलेची पदवी घेणे अशक्य कोटीतील गोष्ट होती. बाळासाहेबांनी स्वप्नवत वाटणाऱ्या गोष्टी साध्य करून दाखविल्या. कलाशास्त्राचे अध्ययन व अध्यापन इथे सुरू झाले. कलेची आवड असलेल्या विद्यार्थ्यांना अल्प खर्चात शिक्षण उपलब्ध झाले. इथले विद्यार्थी आज जिल्हा, राज्यस्तरावरच नव्हे तर राष्ट्रीय पातळीवरदेखील चमकत आहेत. युवा महोत्सवात संपूर्ण मुंबई विद्यापीठातील महाविद्यालयांतील विद्यार्थ्यांच्या स्पर्धेत सुवर्ण, रजतपदकांची कमाई करतात. आपल्या कलेचा दबदबा निर्माण करतात. त्यांना इथे मिळणारे शिक्षण आणि त्यांच्यातील प्रज्ञा त्यांनी सिद्ध केली आहे. हे केवळ बाळासाहेबांच्या नवनिर्मितीशील, कल्पक कलादृष्टीमुळेच शक्य झाले आहे. एवढेच नव्हे, तर या महाविद्यालयात होणाऱ्या अभिनव उपक्रमांमुळे, अनेक कार्यशाळांमुळे देवरूखातील नागरिकांना कलेची ओळख होत आहे.

देवरूखच्या पवित्र भूमीत अनेक रत्ने जन्माला आली. वसंत मनोहर ऊर्फ बाळासाहेब पित्रे व विमलताई पित्रे ही त्यापैकीच दोन रत्ने होत, ज्यांच्या भरीव अशा सामाजिक, शैक्षणिक, सांस्कृतिक योगदानाने या भूमीला व नगरवासीयांना एक नवचैतन्य प्राप्त झाले. बाळासाहेब यांचा पिंड राष्ट्रीय स्वयंसेवक संघाच्या मुशीत घडला. संघाच्या शिबिरात होणाऱ्या संस्काराने त्यांची मनोभूमी खऱ्या अर्थाने सुसंस्कारित झाली. शरीरयष्टी सशक्त झाली. सशक्त शरीरात सशक्त विचारांनी भारावलेले सर्जनशील मन घडते, याचा प्रत्यय त्यांच्या कर्तृत्वाच्या रूपाने येतो - एवढेच नव्हे तर आज संघाने आर्थिकदृष्ट्या मागास मुलांच्या शिक्षणासाठी रत्नागिरी जिल्ह्यात वसतिगृहे उभारली आहेत, त्याला बाळासाहेबांनी भरघोस अशी आर्थिक मदत केली आहे. समाजस्वास्थासाठी कायमस्वरूपी आर्थिक मदत करणे हे बाळासाहेब आपले कर्तव्य समजत होते आणि त्यांनी आपल्या आयुष्याच्या अंतसमयापर्यंत हे काम केले.

नवकवी केशवसुत यांनी म्हटले होते, 'प्राप्त काळ विशाल भूधर! सुंदर लेणी तयात खोदा! निजनामे त्या वरती गोंदा! विक्रम करा चला उठा तर!' तद्वतच बाळासाहेबांना प्राप्त झालेल्या काळात सुंदर लेणी खोदण्याचे काम त्यांनी केले. नवा साकल्याचा प्रदेश त्यांनी धुंडाळला. आमच्या तरुणपणातील उमेदीच्या काळात त्यांच्या कर्तृत्वाकडे पाहत आम्ही मोठे झालो. त्यांनी ग्रामभागात आपले पाय घट्ट रोवून सुश्रुत अँडलर सर्जिकल इन्स्ट्रुमेंट्सच्या रूपाने कुणालाही हेवा वाटावा असे उद्योग क्षेत्र उभे केले. आपल्या उत्पादनांच्या रूपाने सातासमुद्रापार आपल्या कर्तृत्वाचा झेंडा रोविला. त्यांच्या या उद्योगामुळे हजारो तरुणांना येथेच रोजगार उपलब्ध झाला. गावात राहून त्यांना आपली संसारस्वप्ने पूर्ण करता आली.

बाळासाहेब ऊर्फ वसंत मनोहर पित्रे - एक यशस्वी उद्योजक. कुठल्याही राजकारणात न पडता आपल्या गावातील तरुणांना रोजगार उपलब्ध करून देऊन गावातील तरुणांचे शहराकडे होणारे स्थलांतर थांबविण्यास हातभार लावतात; तिथेच कोणी एक गावातील सुपुत्र मंत्री झाला तर आपल्याच सात पिढ्यांना

॥ आकांक्षा ॥

संगीत हा कलेचा आत्मा आहे. बाळासाहेबांनी निर्माण केलेले आणखी एक देखणे शिल्प म्हणजे ललित कला अकादमी. गायन, वादन, नर्तन यांचे शास्त्रशुद्ध शिक्षण देणारे कलामंदिर सर्वानाच अभिमानास्पद वाटते. आज कितीतरी विद्यार्थी येथे शिक्षण घेत आहेत. बाळासाहेबांनी आकार फाऊंडेशनच्या माध्यमातून तरुणांच्या मनात अदम्य उत्साहाची ज्योत पेटविली. तरुणांमधील ऊर्जा विधायक उपक्रमांकडे वळविली. तरुणांच्या मनातील अभिनव कल्पनांना केवळ प्रोत्साहनच नव्हे, तर ते त्या प्रत्यक्षात आणण्यासाठी लागणारे आर्थिक पाठबळही दिले. ललित कला अकादमीच्या प्राचार्यपदी कार्यरत असणाऱ्या शिल्पा भिडे या कथकमधील सर्वोच्च अलंकार ही परीक्षा उत्तीर्ण झाल्या. त्या आपल्या यशाचे श्रेय बाळासाहेबांना देतात. आज शिल्पा भिडे यांच्या मार्गदर्शनाखाली कितीतरी विद्यार्थिनी विशारद करत आहेत. जिथे जिथे बाळासाहेबांनी आपली स्वप्ने पेरली, तिथे तिथे अनमोल अशा हिरे-माणकांसारख्या यशस्वी कलावंतांची, कलाकारांची पैदास झाली.

अगदी अलीकडेच त्यांची भेट झाली, तेव्हा त्यांचा पहिला प्रश्न होता, “तू कशी आहेस?” त्यांच्याबद्दल नेहमी आदरयुक्त भीती वाटते. पण हा त्यांचा प्रश्न समोरच्याला क्षणात आपलेसे करतो आणि त्यांचा दुसरा प्रश्न असा की “वर्षा, इथल्या गृहिणी, कष्टकरी स्त्रिया स्वयंपूर्ण होण्यासाठी आपल्याला काहीतरी केले पाहिजे. तुझ्या डोक्यात काही कल्पना आहेत? कोणतेही प्रशिक्षण निवडताना ते दिल्यानंतर त्यांना मार्केटिंग स्कीलही शिकवायला हवे आणि तोपर्यंत त्यांनी तयार केलेल्या उत्पादनांचे मार्केटिंग करण्याची जबाबदारी आपण घ्यायला हवी. त्यांना सक्षम करायला हवे. इथला तरुणही नोकरीसाठी बाहेर जाता कामा नये” केवढे उदात्त विचार!

वयाच्या ८९व्या वर्षीही त्यांचे हे विचार ऐकून आपल्या सुखवस्तु व निवांत राहण्याच्या कल्पनांबद्दल आपण अंतर्मुख होऊन विचार करू लागतो. बाळासाहेबांच्या बरोबरीनेच त्यांना अत्यंत मोलाची साथ करणाऱ्या त्यांच्या सहधर्मचारिणी विमलाताई. उद्योगक्षेत्रातील भरीव अशा योगदानामुळे सह्याद्री वाहिनीतर्फे पुरस्कारासाठी या दोघांची निवड झाली. विमलाताई यांस राष्ट्रपतींच्या हस्ते महाराष्ट्र शासनाच्या यशस्वी उद्योजिका म्हणून दिला जाणारा उद्योग क्षेत्रातील मानाचा पुरस्कार प्रदान करण्यात आला. त्यांची कितीतरी वाक्ये प्रेरणा देणारी, जगण्याचे डोळस भान देणारी. २५ वर्षांपूर्वी त्यांच्याशी प्रथमच ओळख झाली, तेव्हा गप्पा मारता मारता त्या म्हणाल्या होत्या, ‘लग्न झाल्यावर बाईच्या आयुष्याची खरी सुरुवात होते. तिचे क्षेत्र तिने स्वयंपाकघरापुरतेच मर्यादित ठेवता कामा नये. स्वयंपाकघरातले ज्ञान तिला बाहेरच्या क्षेत्रात वापरता आले पाहिजे. उत्तम व्यवस्थापन स्त्रीच करू शकते. आपल्या घरातल्या थोरामोठ्यांचा मान ठेवला, त्यांना प्रेमाने आपलेसे केले ना की आपल्या प्रगतीसाठी आकाश मोकळे होते. प्रत्येक स्त्रीने हे

कौशल्याने केले पाहिजे.’ माझ्यासारख्या कितीतरी जणी जे काय थोडेफार करू शकल्या, ते अशी व्यक्तिमत्त्वे योग्य वेळी आयुष्यात भेटल्यामुळेच!

बाळासाहेबांच्या प्रत्येक कृतीतून त्यांची दूरदृष्टी प्रत्ययास येते. त्यांनी कितीतरी पर्यावरणस्नेही प्रकल्प देवरूख पंचक्रोशीत राबविले. सिद्धी पित्रे ट्रस्टच्या माध्यमातून चालू केलेला शालेय परिसर विकास प्रकल्प अभिनव आहे, जो एकच वेळेला नव्या पिढीला पर्यावरणाबद्दल जागृत करतो आणि त्यांच्यामध्ये विज्ञानवादी दृष्टिकोन निर्माण करतो. त्यांच्या कलागुणांना वाव देतो.

साम, दाम, दंड नीतीचा कुशलतेने वापर कसा करावा हे त्यांच्याकडून शिकावे. सोळाजाई ग्रामदेवतेचा प्रसाद म्हणून दहा हजार नारळ रोपांचे वाटप केले. या कल्पवृक्षाला जेव्हा नारळ येतील, ‘तेव्हा त्याच पाच नारळांचे तोरण देवीला बांधा’ असे आवाहन त्यांनी केल्याने आज प्रत्येकाच्या दारात हे रोप वाढते आहे. पर्यावरण संवर्धनासाठी लोकसहभागाचा अचूक वापर करून त्यांनी नदीपात्र रुंदीकरणाला चालना दिली. चांगल्या प्रकल्पाला त्यांच्या हाकेमुळे हजारो हातांचे बळ लाभले. प्रत्येक विधायक कार्यात उत्स्फूर्त सहभाग, आर्थिक सहाय्य, मौलिक मार्गदर्शन यामुळेच ते सर्वांचे आदर्श बनले.

बंगळूरु येथील स्वामी विवेकानंद योग प्रशिक्षण व संशोधन केंद्रात देश-विदेशातील लाखो लोक योग प्रशिक्षण घेण्यासाठी येतात. येथील योग प्रशिक्षणाची मासिक फी ३०,०००/- इतकी आहे.

कोकणवासीयांना हेच प्रशिक्षण अल्प किंमतीत उपलब्ध व्हावे या हेतूने बाळासाहेबांनी रत्नागिरी येथे स्वामी विवेकानंद योग प्रशिक्षण व संशोधन केंद्र संस्थेची शाखा सुरू केली. आज देवरूखमध्येही मासिक ८,०००/- इतक्या अल्प फीमध्ये हे प्रशिक्षण सुरू केले आहे.

अखेर माणूस किती जगला यापेक्षा कसा जगला हेच महत्त्वाचे नाही का? विमलताई व बाळासाहेब - पु. लं.च्याच शब्दात म्हणायचे तर ‘पार्वतीपरमेश्वर असे हे दांपत्य पुन्हा होणे नाही.’ विमलताईंच्या मृत्यूनंतर महिन्याभराच्या अंतरानेच बाळासाहेब अनंतात विलीन झाले. त्यांच्या जाण्याने आम्ही देवरूखवासीय पोरके झाला आहोत. वयाच्या ८९व्या वर्षीदेखील असे नवीन उपक्रम करण्यात ते व्यग्र होते. ‘काम हेच माझे टॉनिक आहे’ असे ते म्हणत. ‘Work is a Worship’ म्हणत त्यांनी निर्माण केलेली ज्ञानमंदिरे, कलामंदिरे, सांस्कृतिक व सामाजिक व्यासपीठे पाहताना डोळे पाणावतील, ऊर अभिमानाने भरून येईल. म्हणूनच त्यांनी आपल्या मनात पेरलेली स्वप्ने पूर्ण करण्यासाठी आपण सारे कटिबद्ध होऊ या, हीच त्यांना योग्य श्रद्धांजली ठरेल.

॥ आकांक्षा ॥

अनुक्रमणिका

अ.नं.	शीर्षक	लेखक	पान नं.	अ.नं.	शीर्षक	लेखक	पान नं.
मराठी विभाग							
१	जगण्याचे कारण	श्वेता डोंगरे	२	२८	सध्याच्या राजकीय पटलावरील भारताचे स्थान	प्रणव पवार	२९
२	जीवन मरण (कविता)	ऐश्वर्या चव्हाण	२	२९	आठवणी (कविता)	विशाखा शिंदे	३२
३	रानटी	सूरज जाधव	३	३०	एक ध्यासपर्व-डॉ. स्टीफन हॉकिंग	कोमल मोहिते	३३
४	आयुष्यात खूप काही (कविता)	तेजस बारे	४	३१	अभ्यास थांबवू नका (कविता)	लतिका तांबे	३४
५	मोबाईलचे मोहजाल	सनम मापारी	५	३२	रोबो युग... आजचे, उद्याचे	ऋषिकेश देसाई	३५
६	मातृभाषेतून शिक्षण : काळाची गरज	पूजा चव्हाण	७	३३	पैसा (कविता)	प्रशांत जाधव	३६
७	तिचं कर्तृत्वच आगळं	भाग्यश्री वनकर	९	३४	अंधश्रद्धा	रचना काटकर	३७
८	आई (कविता)	महेशकुमार मांडवकर	११	३५	जीवन	तेजस बारे	३८
९	आमुची सावित्री (कविता)	प्रीती गोंधळी	११	३६	समाज घडविण्यात युवकांची जबाबदारी	हर्षदा शिंदे	३९
१०	मातृदेवोभव!पितृदेवोभव!!	रवीना मेस्त्री	१२	३७	ई-कचऱ्याची समस्या	वेदिका राजवाडे	४०
११	लोक काय बोलतील (कविता)	मयुरी गुरव	१२	३८	निरोप (कविता)	अनिकेत लोकम	४१
१२	सुधाताई	श्रद्धा पाध्ये	१३	३९	आयुष्य (कविता)	पूनम नटे	४१
१३	सज्ज व्हा, उठा चला (कविता)	स्वप्नाली कांगणे	१४	४०	बेटी बचाओ, बेटी पढाओ	अस्मिता बांडागळे	४६
१४	मी अबला मी सबला	सोनल पांचाळ	१५	४१	लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे	पंकज चौगुले	४३
१५	आजच्या तरुणांपुढील आदर्श व आव्हाने	धनश्री दळवी	१७	४२	बालपण... ते रम्य (कविता)	विशाखा शिंदे	४४
१६	स्पर्धा (कविता)	स्वप्नाली कांगणे	१७	४३	आई (कविता)	चेतना पांचाळ	४४
१७	महात्मा फुले - विचार व कार्य	स्नेहल चव्हाण	१८	४४	वृक्षसंवर्धन	धनश्री दळवी	४५
१८	ज्ञानपीठाच्या मानकरी-कृष्णा सोबती	हर्षदा लिंगायत	२०	४५	श्रद्धांजलीपर गीत (कविता)	अक्षय राजवाडे	४६
१९	याला मैत्री म्हणतात	तेजस बारे	२१	४६	छत्रपती शिवराय	सीमा जाधव	४७
२०	आजच्या काळातील स्त्री सुरक्षित आहे का ?	कल्याणी जोशी	२२	४७	पुस्तकांनी सांगितलेल्या गोष्टी	सीमा शेट्टे	४८
२१	ग्राहक संरक्षण-काळाची गरज	दक्षता झेपले	२३	४८	माझी आयुष्याची पानं- मीरा चट्टा-बोरवणकर	डॉ. वर्षा फाटक	५१
२२	शब्द... शब्द... शब्द... (कविता)	ऋणाली सापते	२५	४९	तरुणांनो तोरण बांधा रे!	डॉ. प्रताप नाईकवाडे	५४
२३	जीवन (कविता)	सुजिता मेस्त्री	२५	५०	आई म्हणजे नेमकी कोण ? (कविता)	ममता खापरे	५५
२४	आई : एक महान दैवत	वेदिका कदम	२६	५१	वृक्षवल्ली आम्हा सोयरे	रोहिणी घोडाल	५६
२५	आई (कविता)	श्वेता डोंगरे	२७	५२	महाडच्या पुरात	पूजा कांबळे	५८
२६	नेटवर्क (कविता)	धनश्री दळवी	२७	५३	कलावंत	पुष्कर पर्शराम	५८
२७	सार्वजनिक उत्सव - काल आणि आज	सुचिता गुरव	२८				

॥ आकांक्षा ॥

अ.नं.	शीर्षक	लेखक	पान नं.
हिंदी विभाग			
५४	दीपक - घी और सरसों का	रतन वेले	६०
५५	संघर्ष (कविता)	गौरव पडवळ	६०
५६	आसमान का तारा (कविता)	पूजा कांबळे	६०
५७	सबसे बड़ा रुपैया ?	ममता खापरे	६१
५८	लडकी (कविता)	वैष्णवी गुरव	६१
५९	जीवन में अनुशासन का महत्त्व	सायली सावंत	६२
६०	मितवा (कविता)	श्वेता डोंगरे	६२
६१	मेरा प्रिय कवी-मैथिलीशरण गुप्त	श्रद्धा पाध्ये	६३
६२	कॉलेज (कविता)	प्रीती नवले	६४
६३	कोशिश करनेवालों की हार नहीं होती (कविता)	महेशकुमार मांडवकर	६४
६४	समकालीन कविता के सशक्त केदारनाथ सिंह	प्रा. स्नेहलता पुजारी	६५
६५	NICE NICE (कविता)	गौरव पडवळ	६६
६६	कुछ पंक्तियाँ (कविता)	गौरव पडवळ	६६
६७	जिन्दगी अजीब सी है (कविता)	महेशकुमार मांडवकर	६६
६८	समाज जीवन में संतो का योगदान	पूजा कांबळे	६७

ENGLISH SECTION

69	Swachh Bharat Mission	Umesh Gotad	70
70	If you want (Peon)	Poonam Nate	70
71	Save India from corruption	Rishikesh Desai	71
72	Success	Poonam Nate	72
73	Grey Count	Tejaswinee Kamble	72
74	Life... is beautiful	Sadhana Kamble	73
75	Life (Poem)	Poonam Nate	73
76	Life... Live it... Love it	Anamika Gopal	74
77	If One Day (Poem)	Akshaya Pingale	74
77	Sambhajiraje Bhosale	Rupali Rasal	75
79	Indian Weavers (Poem)	Subham Kamble	75
80	Poem by a science student	Anamika Gopal	75

शीर्षक	पान नं.
अहवाल विभाग	
सांस्कृतिक विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	७८
राष्ट्रीय सेवा योजना (कनिष्ठ महाविद्यालय)	७९
निसर्गमंच विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८०
समुपदेशन विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८०
व्यावसायिक अभ्यासक्रम (अकौंटिंग आणि ऑफिस मॅनेजमेंट)	८१
व्यावसायिक अभ्यासक्रम (बैंकिंग)	८२
महिला विकास कक्ष (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८२
क्रीडा विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८२
सहल विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८३
जिज्ञासू ग्राहक गट (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८३
प्रसिद्ध विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)	८४
सांस्कृतिक विभाग (पदवी महाविद्यालय)	८४
राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग (पदवी महाविद्यालय)	८५
क्रीडा विभाग (पदवी महाविद्यालय)	८७
NCC Division	८७
Women Development Cell	८८
Department of Life Long Learning	८८
Department of Chemistry	८९
Department of Mathematics	९०
Department of Botany	९०
Commerce Departmental Activities	९१
Department of Geography	९२
Computer Science	९२
Department of Sociology	९३
अर्थशास्त्र विभाग	९३
Department of English	९४
Department of Physics	९५
हिंदी विभाग	९६
मराठी विभाग	९६
मराठी कार्यशाळा अहवाल	९७
आकांक्षा समिती अहवाल	९८
ग्रंथालय	९८
विद्यार्थी प्रतिनिधी परिषद (पदवी महाविद्यालय)	१००
विद्यार्थी स्वराज्य मंडळ (कनिष्ठ महाविद्यालय)	१०१
सर्व परीक्षांचे रिझल्ट	२०२
Admission System	१०६

देवरूख शिक्षण प्रसारक मंडळाचे अध्यक्ष
मा. श्री. सदानंद मधुकर भागवत

देवरुख शिक्षण प्रसारक मंडळ

देवरुख, ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी - ४१५ ८०४ (दूरध्वनी : ०२३५४-२६०२५१)

S. R. Act No. XXI of 1860 No. 522, Dt. 26-09-1929, B. P. T. No. RTN-F-7, Dt. 14-11-1952

❖ संस्थेचे पदाधिकारी ❖

श्री. मदन वामन मोडक
उपाध्यक्ष

श्री. अरविंद अनंत सार्दळ
उपाध्यक्ष

श्री. अशोक रघुनाथ चाळके
कार्यवाह

डॉ. सौरभ रामचंद्र घाणेकर
कार्यवाह

❖ संस्थेचे पदाधिकारी ❖

श्री. वसंत विष्णू भागवत
नियामक मंडळ सदस्य

श्री. विलास दामोदर पुरोहित
नियामक मंडळ सदस्य

श्री. सुरेंद्र अनंत गिते
नियामक मंडळ सदस्य

सौ. मेधा श्रीनिवास वीरकर
नियामक मंडळ सदस्या

श्री. श्रीनिवास रामचंद्र वीरकर
नियामक मंडळ सदस्य

श्री. आशिम शशिकांत पुरोहित
नियामक मंडळ सदस्य

श्री. नीतिन मधुकर रहाळकर
नियामक मंडळ सदस्य

सौ. ज्योती भूषण बेडेकर
नियामक मंडळ सदस्या

श्री. प्रकाश सीताराम वेलणकर
नियामक मंडळ सदस्य

सौ. जेनिफर शिरीष गाडगीळ
नियामक मंडळ सदस्या

श्री. अजय अरुण आठल्ये
नियामक मंडळ सदस्य

डॉ. नरेंद्र परशुराम तेंडोलकर
प्राचार्य
पदसिद्ध सदस्य, नियामक मंडळ

श्री. अरुण विठ्ठल शिंदे
मुख्याध्यापक, न्यू.इं.स्कूल
पदसिद्ध सदस्य, नियामक मंडळ

सौ. सोनाली सत्यम नारकर
मुख्याध्यापिका-माध्यमिक
इंग्रजी माध्यम शाळा

सौ. दिक्षा रवींद्र खंडागळे
मुख्याध्यापिका-प्राथमिक
इंग्रजी माध्यम शाळा

❖ विश्वस्त मंडळ ❖

श्री. पांडुरंग विनायक भिडे
अध्यक्ष

श्री. केशव दत्तात्रेय साने
सदस्य

श्री. शिरीष गोविंद फाटक
सदस्य

❖ समित्यांचे अध्यक्ष व मुख्य कार्यकारी अधिकारी ❖

श्री. मदन वामन मोडक
चेअरमन, न्यू इंड. स्कूल आणि गुरुवर्य
काकासाहेब सप्रे विज्ञान क. महा. शाळा समिती

सौ. नेहा संतोष जोशी
चेअरमन, आ. स. पि. कॉलेज
कनिष्ठ महाविद्यालय शाळा समिती

सौ. वेदा मंगेश प्रभुदेसाई
चेअरमन, अ. अ. पाध्ये इंग्लिश
मिडियम स्कूल कमिटी

श्री. मंगेश कमलाकर प्रभुदेसाई
चेअरमन, स्पोर्ट्स अकादमी

सौ. सीता रामचंद्र घाणेकर
चेअरमन, महिला वसतिगृह

न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला, वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य
आणि विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय, देवरूख

प्राचार्य डॉ. नरेंद्र प. तेंडोलकर M. Sc., Ph. D.

न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला, वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य
आणि विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय, देवरूख

❖ गुणवंत विद्यार्थी ❖

❖ १२वी कला ❖

कु. पायल राजेंद्र घोसाळकर
प्रथम क्रमांक (९०.४६%)

कु. ऐश्वर्या विज्जल आचार्य
द्वितीय क्रमांक (८९.८४%)

कु. नेहा रामकृष्ण झेपले
तृतीय क्रमांक (८४.७६%)

❖ १२वी वाणिज्य ❖

कु. सायली सत्यम नारकर
प्रथम क्रमांक (८५.८४%)

कु. सौरभ रवींद्र कुळ्हे
द्वितीय क्रमांक (८१.२३%)

कु. वेदिका सुनीलदत्त राजवाडे
तृतीय क्रमांक (८०.७६%)

❖ १२वी एम.सी.व्ही.सी. ❖

कु. मनेश मोहन गुरव
प्रथम क्रमांक (८३.५३%)

कु. सरिता अंकुश गोरिवले
द्वितीय क्रमांक (७८.३०%)

कु. सुरज अनिल ठिक
तृतीय क्रमांक (७५.३८%)

न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला, वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य
आणि विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय, देवरूख

❖ गुणवंत विद्यार्थी ❖

❖ तृतीय वर्ष-वाणिज्य (अकॉउंटन्सी) ❖

कु. मृणाल सुधीर परांजपे
प्रथम क्रमांक (GPA 6.49-A)

कु. सायली सुभाष वेले
द्वितीय क्रमांक (GPA 6.26-A)

कु. रसिका मनोज साठ्ये
तृतीय क्रमांक (GPA 6.13-A)

❖ तृतीय वर्ष-वाणिज्य (बँकिंग) ❖

कु. सुचिता चंद्रकांत खंडागळे
प्रथम क्रमांक (GPA 6.75-A)

कु. प्रसन्न विजय कुंभार
द्वितीय क्रमांक (GPA 6.64-A)

कु. तृप्ती दत्तात्रय शिंदे
तृतीय क्रमांक (GPA 6.40-A)

❖ तृतीय वर्ष-कला ❖

कु. संगीता गजानन देवरूखकर
प्रथम क्रमांक (GPA 6.43-A)

कु. सुमेधा संजय कांबळे
द्वितीय क्रमांक (GPA 6.20-A)

कु. शिल्पा मारुती मोरे
तृतीय क्रमांक (GPA 6.15-A)

न्या. तात्यासाहेब आठल्ये कला, वेद. शं. रा. सप्रे वाणिज्य
आणि विधिज्ञ दादासाहेब पित्रे विज्ञान महाविद्यालय, देवरूख

❖ गुणवंत विद्यार्थी ❖

❖ तृतीय वर्ष-विज्ञान (रसायनशास्त्र) ❖

कु. पूनम प्रकाश शिंदे
प्रथम क्रमांक (GPA 7.06-O)

कु. साकिब सिराज गडकरी
द्वितीय क्रमांक (GPA 7.00-O)

कु. माधुरी संतोष करंडे
तृतीय क्रमांक (GPA 7.00-O)

❖ तृतीय वर्ष-विज्ञान (भौतिक शास्त्र) ❖

कु. शुभम पांडुरंग पाचकुडवे
प्रथम क्रमांक (GPA 7.09-O)

कु. विशाल विकास शिंदे
द्वितीय क्रमांक (GPA 6.87-A)

कु. अक्षया रामचंद्र बेटकर
तृतीय क्रमांक (GPA 6.50-A)

❖ तृतीय वर्ष-विज्ञान (संगणक शास्त्र) ❖

कु. वृंदाराणी चंद्रकांत शिंदे
प्रथम क्रमांक (GPA 7.02-O)

कु. दर्शना विजय पवार
द्वितीय क्रमांक (GPA 4.43-C)

॥ आकांक्षा ॥

॥ आकांक्षा ॥

जगण्याचे कारण

■ श्वेता डोंगरे
(अकरावी-सं.वाणिज्य)

रस्त्याच्या कडेला दोन्ही डोळ्यांनी आंधळा असलेला एक भिकारी सूर्याची आग माथ्यावर घेऊन भीक मागत होता. 'मायबाप पोटाला काहीतरी द्या' असे तो बोलत होता. दोन दिवसांचा उपाशी, मळलेले शरीर, हाडांचा सापळा आणि खपाटीला गेलेले पोट, आशाळभूत आणि लाचार नजर. दृष्टी नसल्याने जगाचे दर्शन नाही. आकाश अन् सृष्टीचे रंग माहीत नव्हते. जगण्यासाठी त्याच्याजवळ तसे काहीच नव्हते. गटाराजवळ राहणे अन् उन्हा-पावसात धडपडत जगणं हेच त्याच्या नशिबी होतं. मी त्याला रोज पहायचे. कधी तिथेच झोपलेला तर कधी लाचार होऊन भीक मागणारा.

मनात खूप वाटत होतं की, आपण त्याच्यासाठी काहीतरी करावं. पण विचार येत होता की त्याला सुख-सोयीचा फायदा काय? त्याला तर सुंदर जग पाहण्यासाठी दृष्टीच नाही. न राहून मी एकदा त्याच्या हातावर वडापाव ठेवत म्हटलं, आजोबा तुमच्याजवळ जगण्यासाठी काहीच नाही, शिवाय तुम्हाला बहिस्थ जगही दिसत नाही. तरीही तुम्हाला जगावेसे वाटते?" माझ्या ह्या प्रश्नाला उत्तर देत तो माणूस म्हणाला, "देवळातील घंटा, शाळेतील प्रार्थनेचा आवाज, लहान मुलांचे आवाज, पक्ष्यांची किलबिल अन् तुमच्यासारख्यांनी दिलेले अन्नाची चव मला जगण्याची उमेद देतं. एवढं बोलणं ऐकताच मला जीवनाचा खरा अर्थ कळला. अन् एक नवीन जीवन जगण्याचं कारण त्या आंधळ्या माणसाकडून मिळालं. मला हे तेव्हाच कळलं की, रस्त्यावरून जाताना जीव वाचवण्याची तीव्र इच्छा त्याच्याजवळ आहे, म्हणून त्याला जगावसं वाटतं.

त्या आंधळ्या माणसाने अनावर होऊन जे काही सांगितले, त्यावरून कळत होतं की, त्याच्या जीवनाविषयी कोणत्याच तक्रारी नाहीत. त्यानंतर काही दिवसांनी एक बारा-तेरा वर्षांचा अनाथ मुलगा कुणीतरी दिलेला व जागोजागी फाटलेला सदरा घालून दारासमोर उभा राहिला. तो मुलगा भीक मागत होता. त्याला पाहताच मी म्हणाले, "काय रे शाळेत का जात नाहीस किंवा त्यापेक्षा छोटंसं काम करत जा. भीक का मागतोस?" तो म्हणाला, "एका अपघातात माझे आई-वडील मेले. माझा एक हात तुटला. नशिबानं मी वाचलो." तो मुलगा अभिमानाने

सांगत होता की, 'मी भीक मागत नाही तर माझी कला दाखवून बक्षीस घेतो. मी निरनिराळ्या पशू-पक्ष्यांचे आवाज काढतो. रेल्वे इंजिनाचा, तसेच अनेक कलाकारांचे आवाज काढतो. लोक खूश होऊन पोटभर अन्न देतात.' त्याचे निरागस बोल ऐकत असताना नकळत माझ्या डोळ्यात पाणी आलं. मी त्याला भीक म्हणून नाहीतर बक्षीस म्हणून पोटभर जेवण व दहा रुपयांची नोट दिली.

त्या लहान मुलाचा निरागस चेहरा माझ्या मनातून कित्येक दिवस जात नव्हता. कदाचित त्याचे कोमल हृदय मला जीवन जगण्याचे कारण सांगून गेले. स्वतः अनाथ असतानाही इतर लोकांनी छान जगावे. त्यांना आनंद मिळावा यासाठी तो धडपडत होता. जीवन जगत असताना आपल्याकडे काय नाहीये हे म्हणण्यापेक्षा आपल्याजवळ जे आहे ते खूप आहे असा विचार करावा व नेहमीच दुसऱ्याला आनंद देता येईल असे जगलो तर नक्कीच प्रत्येकाला जीवन जगण्याचे कारण मिळेल.

जीवन-मरण

■ ऐश्वर्या चव्हाण (अकरावी-सं.वाणिज्य)

जन्माला आला आहं
थोडं जगून बघ
जीवनात दुःख खूप आहं
थोडं सोसून बघ
यिमूटभर दुःखाने कोसळून कोसळ
दुःखाचे पहाड चढून बघ
यशाची चव चाखून बघ
अपयश येतं निरखून बघ
डाव मांडणं सोपं असतं
थोडं खेळून बघ
घरटं बांधणं सोपं असतं
थोडी मेहनत करून बघ
जगणं कठीण मरणं सोपं असतं
दोन्हीतल्या वेदना झेलून बघ
जीणं-मरणं एक कोडं असतं
जाता-जाता एवढं सोडवून बघ

॥ आकांक्षा ॥

॥ सूरज जाधव (तृतीय वर्ष-विज्ञान) ॥

जगात निर्मात्याने दोन प्रकारची सजीव निर्माण केले. प्राणी आणि वनस्पती. पण असं म्हटलं जातं की वनस्पतीपेक्षा प्राण्यांना जास्त भावना असतात आणि त्यातही माणूस प्राणी म्हटला तर सर्वात बुद्धिमान आणि चांगलं-वाईट कळणारा. पण माणूस आणि वन्य प्राणी यांच्यात नेमका फरक तो काय? माणूस सगळं करूनही अजाण राहून सगळ्या चुका करत असतो. पण प्राणी केलेली चूक सुधारत असतात. खरा रानटी कोण माणूस की प्राणी?

गावात सगळीकडे दुष्काळ पडला होता. रानातलं तळं आटून गेलं होतं. त्यामुळे रानटी जनावरं मानवी वस्तीत घुसत होती. गावतल्या विहिरींचे तळ खोदून पाणी काढलं जात होतं. रात्रीची वेळ होती. म्हादू पहिलवान रस्त्याने एकटाच चालला होता. अंधार अधिकच दाट होत चालला होता. म्हादूने कंदिलाची वात वाढवली आणि तो कंदिलाच्या प्रकाशात चालत होता. रात्रीच्या अंधारात ती किड्यांची किरकिर अधिकच भयाण वाटत होती. म्हादू झपाझप पावलं टाकत होता. त्याच्या पायाने उडणारी धूळ कंदिलाच्या काचेवर बसत होती. त्यामुळे कंदिलाचा उजेड अंधुक होत होता. म्हादू थोडं पुढं जाऊन थांबला. त्याने कंदिलाच्या काचेवरची धूळ फुंकर मारून उडवली. म्हादू पाटलाच्या शिवाराजवळ थांबला होता. शिवारात त्याला काहीतरी सरसरल्याचा आवाज आला. अचानक कुत्री भुंकू लागली. रात्रीची शांतता क्षणात भंग झाली. एरवी कधीही न घाबरणारा म्हादू, त्याला आज घाम फुटू लागला होता. म्हादूने पुन्हा एकदा थोडी कंदिलाची वात वाढवली आणि पुढं जाऊन पाहू लागला. अचानक एका बिबट्याने शिवारातून बाहेर उडी मारली आणि तो गावाच्या दिशेने धावू लागला. हे सर्व पाहून म्हादू त्याच्या मागे

ओरडत सुटला, “गावात वाघरूट शिरलं रे.... मारा त्याला, अरे मारा त्याला.” धावत असताना हातात दगड घेऊन तो त्या बिबट्यावर मारत होता. त्याचा आवाज ऐकून गावातले लोक काठ्या, कुन्हाडी घेऊन आवाजाच्या दिशेने आले. त्यांनी म्हाद्याला विचारलं तर त्याने सगळी हकीकत सांगितली. सगळे गावकरी गट करून गावाच्या चार बाजूंना गेले. गावात सगळीकडे शोध घेऊनही तो बिबट्या कुठेच सापडला नाही. आता गावात हा प्रकार नेहमी रात्री होऊ लागला. गावातली मोकटा कुत्री एक-एक करून संपू लागली होती.

एकीकडे गावाच्या वेशीवरून जाणाऱ्या महामार्गाचे कामही चालू झालं होतं. परंतु बिबट्याच्या भीतीने ते कामही बंद पडलं होतं. कारण तो बिबट्या रस्त्याचं काम करणाऱ्या लोकांना दिवसाही दिसू लागला होता. बिबट्याला पकडण्यासाठी आता वन विभागाकडून सापळे लावण्यात आले होते. परंतु त्याचा काही एक उपयोग होत नव्हता.

आजूबाजूच्या गावातही आतात या बिबट्याची दहशत होती. परंतु लोक स्वतःच्या मनाच्या कहाण्या सांगत होते. ज्याला जसं वाटेल तसं बिबट्याबद्दल माहिती देत होती. परंतु खरी बाब अशी की त्या बिबट्याने अजूनही कोणावर हल्ला केला नव्हता. पण तरीही बिबट्याच्या हल्ल्याच्या बातम्या ऐकू येत होत्या.

होळीचा सण होता. संध्याकाळी होळीला आग लागली. सगळे होळीचा सण साजरा करण्यात दंग होते. होळीची आग शांत झाल्यावर सगळे घरी परतू लागले. अचानक म्हादू पहिलवानाच्या बायकोला बाळंतपणाच्या कळा सुरू झाल्या. म्हादूला काय करू सुचत नव्हते. तो धावत धावत शेजारच्या काशीबाईकडे गेला. काशीबाई गावातली डॉक्टरांच्या पश्चात सुईण. गावतली सगळी बाळंतपणं तिनंच केली. तिनं सोबत तिच्या सुनेला आणलं होतं. बाळंतपणासाठी लागणारं साहित्य तिने सोबतच आणलं होतं. म्हादूच्या बायकोच्या कळा आता वाढू लागल्या होत्या. अचानक त्याला कुत्र्यांच्या भुंकण्याचा आवाज ऐकू आला. तितक्यात धावत धावत सडू तिथं आला. गावात पुन्हा बिबट्या शिरला आहे असं त्यानं सांगितलं. म्हादू कुन्हाड घेऊन मागच्या दारानं बाहेर पडला. सडूही त्याच्या मागोमाग निघाला.

गावात सगळीकडे एकच गोंगाट आणि

॥ आकांक्षा ॥

किचाट होता. म्हादूची बायको तिकडे कळा सोसत ओरडत होती. पण म्हादूच्या डोक्यावर बिबट्याला मारण्याचं भूत सवार होतं. त्यापुढे बायकोची काळजी शून्य होती. सगळ्या गावकऱ्यांनी पण केला होता बिबट्याला मारण्याचा. सगळे गावकरी त्या बिबट्याच्या मागे मशाली, कुन्हाड घेऊन धावत होते. मिळेल त्या वाटेने बिबट्या पळत होता. तो गुरगुरत होता जणू काही तो सांगताये की मला सोडा, मी काही गुन्हा केला नाही म्हणून. तिकडं म्हादूची बायको बाळंतीण झाली. काशीबाई बाळाला कपड्याने लपेटत होती. तितक्यात बिबट्या मागच्या दाराने घरात शिरला. हे पाहून काशीबाई आणि तिची सून पळून गेली. घराची दारं गावकऱ्यांनी लावून घेतली. वनाधिकारी इतक्यात पोहोचले होते. परंतु म्हाद्याला जेव्हा कळलं की त्याची बायको आणि मुलं आत बिबट्याच्या कैदेत अडकलंय. तो तर पुरता खचला. अशक्तपणामुळे म्हादूच्या बायकोची शुद्ध हरपली होती. त्यामुळे तिला याची पुसटशीही कल्पना नव्हती. म्हादू आत जाण्याचा प्रयत्न करत होता. परंतु गावकऱ्यांनी त्याला अडवलं. आता फक्त देवच त्याच्या बायको-मुलाला वाचवू शकणार होता. तो अचानक उठला आणि धावत खोलीच्या खिडकीकडे गेला आणि आतील दृश्य पाहून तो चकितच झाला. बिबट्या त्याच्या मुलाच्या अंगाला चाटत होता. पण ह्या बिबट्याने त्या बाळालाच काहीच इजा केली नाही. म्हादूची बायको अजून बेशुद्ध होती. तितक्याच एका वनाधिकार्याने बंदुकीतून गुंगीचं इंजेक्शन त्या बिबट्याला मारलं आणि काही क्षणात तो बिबट्या बेशुद्ध झाला. वनाधिकार्यांनी त्या बिबट्याला जेरबंद केलं आणि घेऊन गेले.

म्हादू धावत आपल्या बाळाकडे गेला आणि त्याला कुशीत घेतलं. म्हादू अजूनही ते दृश्य पाहून विचार करत होता की, मी त्या बिबट्याला मारणार होतो; पण तो बिबट्या? त्याच्या मनात असतं तर त्या बिबट्याने तिथंच आपल्या मुलाला व बायकोला मारलं असतं. पण त्याने तसं केलं नाही. अशाच विचारात म्हादू पूर्णतः बुडून गेला. भावना फक्त माणसालाच नाही तर प्राण्यालाही असतात. पण मग माणूसच असा का वागतो?

या प्रश्नाला उत्तरच नाही आणि माणसाच्या क्रूर वागण्याला पशूवत असेही म्हणता येत नाही.

आयुष्यात खूप काही

■ तेजस बारे (अकरावी-सं.वाणिज्य)

पंखामध्ये बळ घेऊनी
उंचच उंच उडायचं आहे
यशाचं शिखर मला
आजच गाठायचं आहे

नजरेसमोर ध्येय ठेवूनी
मार्ग नवा शोधायचा आहे
ध्येयाची पूर्तता करता करता
मला वेगळं काही तरी करायचं आहे

जिद्दीच्या बळावर मला
सारा डोंगर पार करायचा आहे
अनुभवाच्या शिदोरी संगे
मला परिपूर्ण व्हायचं आहे

शून्यातूनच नवं विश्व
मला उभारायचं आहे
संधर्षाची नाही फिकीर मला
क्षितीजापल्याड जायचं आहे

पायात काटे रूतले तरी
मला पुढेच जायचं आहे
काट्यापल्याड असलेली फुलांची वाट
माझीच मला शोधायची आहे

काहीही झालं तरी
उंच भरावी मलाच घ्यायची आहे
अन् स्वतः घडत घडत
इतरांनाही घडवायचं आहे

नवे आकाश निर्माण करून
अवकाशाला गवसणी घालायची आहे
आयुष्यात खूप काही
जगावेगळं करायचं आहे.

॥ आकांक्षा ॥

■ सनम मापारी (अकरावी)

दैनिक 'तरुण भारत'तर्फे घेण्यात आलेल्या जिल्हास्तरीय निबंध स्पर्धेमध्ये द्वितीय क्रमांक प्राप्त निबंध

“मोबाईल, मोबाईल, मोबाईल म्हणत, सारे जग झाले खुळे इंटरनेट, व्हाट्सअप, ट्विटर, फेसबुक यांनी दुनियेवर पसरवले जाळे...!”

‘हॅलो, हॅलो...’ हा शब्द बोलून ना माणसांचे तोंड दुखते ना ऐकणाऱ्यांचे कान. पण तेच आपल्या वडीलधान्यांनी विचारलेले प्रश्न ऐकताना व त्या प्रश्नांची उत्तरे देताना आपल्या तोंडाला व कानाला त्रास नक्कीच होतो. ‘किती ते प्रश्न, किती ती विचारपूस’ असे आपल्याला वाटते.

मित्रांनो, कळत नकळत आपण या मोबाईलच्या मोहजालात कसे अडकत चाललो आहोत याची आपल्याला अजिबात जाणीव नाही. पण काहीजणांना कळतेसुद्धा की मोबाईल ही गोष्ट अत्यंत धोकादायक आहे. पण म्हणतात, ना... ‘कळत आहे, पण वळत नाही’ अशी परिस्थिती सान्या जगाची झाली आहे. आजच्या या जगात फक्त तरुण पिढीच नव्हे तर अगदी ३-४ वर्षांच्या मुलापासून ते वरिष्ठ व्यक्तींच्या हातात मोबाईल हा दिसून येतोच.

३-४ वर्षांच्या मुलाच्या शाळेचे प्रकल्पसुद्धा इंटरनेटवर शोधावे लागतात. कधी-कधी तर असे वाटते, जसे श्वास घेण्यासाठी ऑक्सिजनची गरज आहे. तसेच मानवाला हल्लीच्या युगात जगण्यासाठी मोबाईलची अत्यावश्यक गरज निर्माण झाली आहे.

आजची युवा पिढी मोबाईलशिवाय जगू शकेल की नाही हा प्रश्न मला पडतो. मी स्वतः ही इंटरनेट, व्हाट्सअप या जगात प्रवेश केल्यानंतर एवढी रंगून जाते की वेळ कधी घसरून जातो कळतच नाही आणि त्यामुळे आपली अत्यावश्यक कामे तिथेच राहतात.

मित्रांनो, मी असे म्हणत नाही की मोबाईल हा फार वाईट आहे. मोबाईल हा एका दृष्टीने बघायला गेलो तर अत्यंत चांगली गोष्ट आहे.

पण प्रत्येकाचा पाहण्याचा दृष्टिकोन हा सारखाच असतो. असे नाही. प्रत्येकाचे दृष्टिकोन हे वेगवेगळे असू शकतात. पण प्रत्येकाची दृष्टी ही सतर्क व अचूक हवी की जेणेकरून आपल्याला कोणता मार्ग चांगला व कोणता मार्ग वाईट हे कळेल. मोबाईल या गोष्टीला चांगले कोणीच म्हणत नाही. सारे जग ‘वाईट’ म्हणूनच नावं ठेवतात. पण बरोबर त्याच्या उलट कृती करताना आढळून येतात. एका अर्थाने बघायला गेलो तर मोबाईल फार उपयोगाची गोष्ट आहे; पण त्या मोबाईलचा वापर कसा, कधी व किती प्रमाणात करावा याची समज मात्र आपल्या लोकांना नक्कीच नाही. मोबाईलमुळे आपल्याला खूप काही उपयोगी व काळानुसार आवश्यक गोष्टी करता येतात जसे वेगवेगळ्या विषयांची माहिती गोळा करणे, कुठचा प्रदेश कोणत्या राज्यात आहे हे जाणून घेणे, आकडेमोड सेकंदात करणे, ऑनलाईन रेल्वे वाहतूक, हवाई वाहतूक इत्यादींचे आरक्षण करणे, इ-बँकिंग (इंटरनेट बँकिंग) द्वारे बँकेच्या खात्यात पैसे जमा करणे किंवा काढणे इत्यादी कामे अगदी सहजतेने करता येतात. पण आपण सर्वांनी एक गोष्ट लक्षात घेता विचार केला की, जेवढा दुरुपयोग मोबाईलचा होतो, त्याच्या निम्मा पण सदुपयोग या जगात होत नाही. कदाचित आपल्याला याची जाणीव असते की ही गोष्ट वाईट आहे; परंतु आपण त्याच मार्गाला जाण्याचा प्रयत्न करतो.

कोणी एका थोर पुरुषाने म्हटले आहे, ‘चांगल्या गोष्टीकडे वळताना कदाचित सारे आयुष्य खर्ची पडते. पण वाईट गोष्टीकडे पाऊल टाकताना आयुष्य उद्ध्वस्त व्हायला एका क्षणाचाही विलंब लागत नाही.’ हल्लीच्या काळात नको-नको त्या गोष्टी आपल्याला बाहेरून ऐकायला मिळतात. उदाहरणं तशी खूप देता येतील. जसे हल्लीची तरुण पिढी बिघडत चालली आहे व कारण आहे ‘मोबाईल’. फेसबुक, व्हाट्सअप, ट्विटर, हाईक इ. सामाजिक माध्यमांमुळे खूप वाईट प्रकार घडत आहेत. फेसबुकवर तरुण पिढी स्वतःची

॥ आकांक्षा ॥

छायाचित्रे टाकतात. यात काही वार्डट नाही. पण त्यात दडलेली सर्वात वार्डट गोष्ट व वार्डट विचार हे असतात, की किती लोक आपल्या छायाचित्राला 'लाईक' करत आहेत. किती लोकांनी 'कमेंट्स' दिल्या आहेत हे पाहण्यासाठी आपण आसुसलेले असतो. अर्थात 'लाईक' व 'कमेंट्स' या दोन शब्दांसाठी आपली तरुण युवा पिढी भुकेली झाली आहे. अशा क्षुल्लक गोष्टींमुळे युवा पिढी सैराटलेली दिसून येते.

एका दृष्टिकोनातून बघायला गेलो तर मोबाईल फार गरजेची वस्तू आहे. आपण कुठुनही कोणत्याही कोपऱ्यात कोणाशीही सहज संपर्क साधू शकतो. मुलांनी प्राप्त केलेले यश मग ते खेळात असो, सांस्कृतिक विभागात असो किंवा शिक्षण क्षेत्रात असो, आपण लगेच सामाजिक माध्यमांद्वारे जगाला दाखवून देऊ शकतो. 'कॅल्क्युलेटर'च्या ऐवजी मोबाईलवर सहज कुठल्याही गोष्टीचे मूल्यमापन करू शकतो. पण आपण हे कधीच विचारात घेण्याचा प्रयत्न करत नाही की आपल्या मेंदूची कार्यक्षमता कमी होत आहे?

हल्ली मोबाईलवर वेगवेगळ्या प्रकारचे खेळ डाऊनलोड करता येतात. त्या गेम्समध्ये लहान मुले एवढी गुंतलेली दिसून येतात की, त्यांची शारीरिक हालचाल अजिबात होत नाही. परिणामी त्याचा परिणाम शरीरस्वास्थ्यावर होऊ लागला आहे. याचे गमतीशीर उदाहरण द्यायला गेले तर आपल्याला नक्कीच हसायला येईल. ते उदाहरण म्हणजे असे की, पूर्वीच्या काळात लहान मुले बाहेर खेळत असताना त्यांची आई अभ्यासासाठी त्यांना कान पकडत घरात घेऊन यायची. पण आजच्या काळात बरोबर उलट परिस्थिती दिसून येते. हल्लीच्या मुलांना आई-वडिलांना सांगावे लागते की, मोबाईलवरचे खेळ सोडून बाहेर जाऊन मैदानी खेळ खेळा. यावरूनच दिसून येते की, मोबाईलचे मोहजाल सान्या जगावर किती पसरले आहे व मोबाईलमध्ये आपण किती अडकत चाललो आहोत.

मोबाईलवर हल्ली 'ऑनलाईन-शॉपिंग' सुद्धा काही क्षणात घरबसल्या करता येते. पण या 'ऑनलाईन-शॉपिंग'द्वारे ग्राहकांची फसवणूक झालेली जास्त प्रमाणात आढळून येते कारण जी वस्तू आपण विक्रेत्यांशी थेट संपर्क साधून व नीट हाताळून पाहू शकतो. ती नक्कीच 'ऑनलाईन-शॉपिंग'मार्फत करू शकत नाही.

मोबाईल ही वस्तू एका ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी नेणे सहज शक्य होते. त्यामुळे त्या मोबाईलला लोकांनी स्वतःशी बांधूनच ठेवलेले असते. पण शास्त्रज्ञांनी शोध लावलेला दिसून येतो की, व्हायरस (virus) या नावाची हानिकारक गोष्ट आढळून आली आहे व ही गोष्ट मानवाच्या आरोग्याशी संबंधित

असलेली दिसून येते. मोबाईलमुळे असाध्य रोगही जडतात. हे संबंध चांगले नसून, मानवाच्या आरोग्यावर खूप वार्डट परिणाम घडून येताना दिसून येत आहेत. मोबाईल ही गोष्ट माणसांसाठी 'जीव की प्राण' आहे. पण हीच वस्तू माणसाला कधी गिळून टाकेल याचा अंदाज त्याला अजिबात नाही.

मोबाईलचा अतिवापर हे एक व्यसन असून, ही एक नकळत व हळूहळू घडून येणारी एक आत्महत्या आहे, ज्याला पूर्णपणे जबाबदार कदाचित मोबाईल व आपण आहोत असे म्हटले तर ते नक्कीच चुकीचे ठरणार नाही. ज्या प्रमाणे मद्याचे व्यसन माणसाच्या शरीराला आतून पोकळ बनवते. सिगारेटचे व्यसन माणसाच्या शरीरातील फुफ्फुसांवर परिणाम करते त्याचप्रमाणे मोबाईलचे व्यसन शारीरिकदृष्ट्या मानवाच्या आरोग्यावर परिणाम घडवून आणतोच त्याचप्रमाणे मानसिकदृष्ट्या मानवाच्या आरोग्यावर परिणाम होत असताना आपल्याला दिसून येतात. एवढेच नव्हे, तर मोबाईल हे एक जीवघेणे हत्यार बनले आहे. लहान मुलांची मानसिकदृष्ट्या हत्या होताना दिसून येत आहे. हल्लीच काही दिवसांत मोबाईलवर काही गेम्स म्हणजेच जीवघेणे गेम्स डाऊनलोड करून मुलांची हत्या झाल्याची बातमी आपल्याला टी. व्ही., विविध वर्तमानपत्र तसेच अनेक ठिकाणांहून ऐकायला मिळत आहे.

आजच्या घडीला मोबाईल हा इतका महत्त्वाचा अविभाज्य घटक बनला आहे की, मोबाईलशिवाय आपले पानही हलत नाही. त्यामुळे माणसां-माणसांमधील संपर्कशिवाय संवाद वाढीस लागताना दिसून येतो. मोबाईल या माध्यमामुळे जग खूप जवळ आले आहे. पण तितकाच कुटुंबियांमधील मित्र-मैत्रिणींमधील संवाद खूप कमी होत चालला आहे. जो-तो मोबाईल घेऊन व्यस्त असतो. समोरासमोर संवाद साधायला जास्त आवड राहिली नाही. माणसामाणसांतील संवाद तुटत चालला आहे. एक प्रकारे मोबाईलच्या मोहजालात आपण अडकत चाललो आहोत. यातून बाहेर पडणे आता खूप अवघड बनले आहे.

आज गरज आहे ती-त्याचे फायदे-तोटे ओळखून त्याप्रमाणे वागण्याची. गरजेपुरता वापर करून जास्तीतजास्त तो दूर ठेवणे. पुढील धोका ओळखून आपल्या मुलांना गरजेपुरता वापर करून त्यांना त्याच्यापासून चार हात लांब ठेवणे. त्यामुळे त्याचे शारीरिक, मानसिक स्वास्थ्यही धोक्यात येणार नाही. आपली भावी पिढी स्वास्थ्यपूर्ण राहिल. आपली भावी पिढी स्वास्थ्यपूर्ण असली तर नक्कीच देशही स्वास्थ्यपूर्ण राहिल. देशाचे भवितव्य यावरच तर अवलंबून आहे.

॥ आकांक्षा ॥

मातृभाषेतून शिक्षणः
कुळची गरज!

॥ पूजा चव्हाण (बारावी-सं.वाणिज्य)

जुनी, जन्मभूमी आणि मायबोली हे प्रत्येकाचे वैभव आहे. मातृभाषा हे आपल्या संस्कृतीचे लेणे आहे. भाषेच्या माध्यमातूनच आपण आपल्या भावना व्यक्त करतो. महाराष्ट्राच्या मायबोलीला 'राजभाषे'चा दर्जाही प्राप्त झाला आहे. पण आम्ही तिची लेकरे आज तिच्यापासून दुरावत चाललो आहोत.

या अमृततुल्य भाषेचा ओघ संत आणि पंत मंडळींनी आपली वाङ्मयरूपी गंगा त्यात सोडून विस्तीर्ण केला. ज्ञानेश्वरी, अभंगगाथा, दासबोध, आर्या, केकावली, भारूडे यासारखी वाङ्मयातील तीर्थक्षेत्रे निर्माण केली. मायबोलीला, मराठीला एक विशिष्ट दर्जा या सुपुत्रांनी मिळवून दिला आहे. परकीयांच्या आक्रमण काळातही मायबोलीचे तेज नष्ट होऊ दिले नाही. शिवाजी महाराजांनी आपला स्वराज्याचा कारभार मराठी भाषेतूनच केला.

बाळाला त्याच्या आई-बाबांकडूनच, आजोबा-आजींकडून मातृभाषेचा वारसा लाभतो. बाळ पाण्यात असते, तेव्हा त्याच्या कानावर अंगाई गीत पडते ते त्याच्या आईच्या भाषेतूनच. तो चिऊकाऊच्या गोष्टी ऐकतो त्याही मातृभाषेतूनच. मग आपला आनंद व्यक्त करण्यासाठी आपल्या बोलण्याचा बोलांतून तो गाऊ लागतो, 'चांदोबा, चांदोबा भागलास का?' अशी ही मातृभाषा आपल्याला आपल्या जन्मापासून सदैव सोबत करते.

आज एकविसाव्या शतकात जशी सर्वच क्षेत्रात विजयी घोडदौड सुरू आहे. तशीच शिक्षण क्षेत्रातही सुरू आहे. पण दुर्दैवाने ती योग्य दिशेने सुरू आहे का? असा प्रश्न आपणा सर्वासमोर असा उभा राहतो. म्हणूनच आजचा विद्यार्थी ज्ञानार्थी की परीक्षार्थी? असाही प्रश्न उभा होतो. केवळ घोकंपट्टी असली म्हणजे ते शिक्षण होत नाही. 'शिका आणि ओका' एवढ्यापुरतेच मर्यादित असलेल्या शिक्षण पद्धतीला शिक्षण म्हणणे धाडसाचे ठरेल. पोपटपंची ज्ञानाने व्यक्तिविकास होऊ

शकणार नाही. यासाठी विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होण्याच्या दृष्टीने शिक्षण देणे गरजेचे आहे. मुलांना दिले जाणारे शिक्षण हे मराठीतूनच दिले पाहिजे, असा आग्रह शिक्षणतज्ज्ञांनी धरलेला असतानाही इंग्रजी भाषेचे भूत भारतीयांच्या मानेवर अजूनही बसलेले आहे.

त्यामुळे मराठी माध्यमाच्या शाळेपेक्षा इंग्रजी माध्यमांच्या शाळांकडे पालक वळलेले आहेत. मातृभाषा ही ज्ञानभाषा वा विचारांचे माध्यम म्हणून स्वीकारताना आम्हाला कमीपणा वाटतो. त्यामुळे बरेचसे पालक आपल्या मुलांकडून अपेक्षांचे मोठे गाठोडे अपेक्षित धरतात. या ओझ्यापोटी मुलांचा शिक्षणाचा योग्य विकास खुंटतो. अशी अनेक पालकांची व्यथा कानी पडताना दिसते.

महाराष्ट्राची आर्थिक राजधानी आणि आंतरराष्ट्रीय ख्याती असणाऱ्या, मराठी बांधवांचा आत्मा असणाऱ्या मुंबई शहरातून मातृभाषा-मराठी हद्दपार होते की काय? अशी स्थिती निर्माण झाली आहे. या परिस्थितीला मराठी माणूसच प्रथमतः जबाबदार आहे असे म्हटल्यास चुकीचे ठरणार नाही. आपली ऐपत नसतानाही आपल्या पाल्याला महागड्या इंग्रजी माध्यमांच्या शाळेत प्रवेश मिळवून द्यायचा. कारण आपल्या शेजाऱ्याचा पाल्य, नातेवाईकांचे पाल्य या माध्यमात शिकतात म्हणून माझाही पाल्य याच माध्यमातून शिकावा अशी पालकांची अपेक्षा असते. पण आपली ऐपत, कौटुंबिक स्थिती, पाल्याच्या मानसिकतेचा विचार करणारे लोक थोडेच आढळतात. त्यामुळे पाल्याच्या शिक्षणात पाण्यासारखा पैसा खर्च करूनही पदरी निराशा येणारे अनेक पालक आढळतात.

रेडिओ, टी. व्ही.वर मराठी बातम्या देण्यासाठी किंवा निवेदनासाठी महाराष्ट्रात स्पष्ट व शुद्ध मराठी भाषा बोलता येणारे युवक-युवती फारसे उपलब्ध नाहीत. मुलाखत घेणारे अस्खलित मराठी बोलू शकत नाहीत. बहुतेकजण इंग्रजी माध्यमातून शिकलेले असतात. त्यामुळे त्यांना मराठी शब्दांचे उच्चार स्पष्ट करता येत नाहीत. मराठी भाषेवरसुद्धा इंग्रजी उच्चारपद्धतीची छाप दिसते. किंबहुना मातृभाषेतून संवाद करणे हे मागासलेपणाचे लक्षण मानले जाते, आपण छान मराठी बोलू शकत नाही ही गोष्ट त्यांना कौतुकाचीच वाटते.

आज जगभर इंग्रजीचा वापर मोठ्या प्रमाणावर होत आहे. इंग्रजी भाषा गरज असेल तर जरूर वापरावी, या परकीय भाषेबद्दल आदरही बाळगावा. पण मातृभाषेकडे दुर्लक्ष करून

॥ आकांक्षा ॥

नव्या पिढीला इंग्रजी गाणी, कविता तोंडपाठ असणाऱ्या या पिढीला ज्ञानेश्वर, तुकाराम अशा अनेक संतांच्या आणि अनेक थोर साहित्यिकांच्या साहित्याची ओळख करून देण्याची जबाबदारी प्रत्येकाची आहे.

मराठी भाषेची वैभवशाली परंपरा मुकुंदराजापासून चालू होती. सुमारे १००० वर्षांच्या ज्ञात इतिहासात मुकुंदराजाच्या 'विवेकसिंधू' या ग्रंथाचा उल्लेख करता येईल. अभिजात भाषेचा दर्जा मिळविण्यास पात्र असलेली माझी माय मराठी, इंडो-आर्यन भाषांतील सर्वात जुनी भाषा म्हणून ओळखली जाते. अनेक पोटभाषा व उपभाषा यांनी नटलेली मराठी भाषा आहे.

मराठी भाषा ही देशातील चौथ्या क्रमांकाची भाषा आहे. कोसा-कोसावर मराठी भाषेमध्ये बदल झाल्याचा दिसून येतो.

माता आणि भाषा या दोघींना आपण माय म्हणूनच संबोधतो. त्यामुळे मातेप्रमाणेच आपल्या मातृभाषेचा अभिमान हा प्रत्येकाला असायला हवा. या अभिमानातूनच मराठी भाषेच्या जतन आणि संवर्धनासाठी आपण सर्वांनी एकत्रितपणे प्रयत्न करणे आवश्यक आहे.

आज १९ व्या शतकात 'सारे विश्व हे एक घर' ही संकल्पना पुढे येताना दिसत आहे. त्यामुळे इतर भाषांच्या मराठीशी संपर्क येऊ लागला आहे. त्याच्यामुळे मराठी भाषेच्या अस्तिवाबद्दल धोक्याची घंटा वाजली आहे. एकेकाळी संस्कृतनिष्ठ मराठी भाषा आता इंग्रजाळलेली भाषा बनत चालली आहे. इंग्रजी भाषेतील शिक्षणाकडेच नव्हे तर पालक इंग्रजी माध्यमाकडेदेखील आकर्षित होत आहेत. त्यामुळे इंग्रजी शाळांची मोठ्या प्रमाणावर स्थापना होऊन मराठी भाषाच्या शाळा बंद होत असल्याचे चित्र मोठ्या प्रमाणावर दिसून येत आहे. इंग्रजी माध्यमाचे वेड लोकांच्या डोक्यात जाऊ लागले आहे. काळाच्या ओघात इंग्रजी बोलता येणे क्रमप्राप्त आहे. म्हणजेच इंग्रजी ही व्यवहाराची भाषा म्हणून आपण तिला मान्यता द्यावयास हवी. पण ती म्हणजेच ज्ञानभाषा हे मानणे शुद्ध वेडेपणाचे ठरेल.

या मातृभाषेचे जतन व संवर्धन करण्यासाठी महाराष्ट्राबाहेर बडोदा, इंदोर, ग्वाल्हेर, हैद्राबाद येथे मंडळे स्थापन झाली आहेत, अशी मंडळे महाराष्ट्रात स्थापन होण्याची गरज आहे. यासाठी मोठ्या प्रमाणावर शासनाने प्रयत्न केले पाहिजेत.

मराठी भाषिकांनी जर मराठी ही एक व्रत असल्यासारखी राबविली तर 'परभाषेतील शब्द मराठीत उतरणारच नाहीत,'

त्यासाठी आपण सर्वांनी प्रयत्न करणे गरजेचे आहे.

मातृभाषेतून ज्ञानाचे धडे दिल्यास ते अधिक प्रभावी ठरतात. एखादी गोष्ट आपण आपल्या मायबोलीतून करून बघितली व तीच इतर भाषांमधून करून बघितली तर त्यात किती तरी फरक जाणवेल. नव्हे जाणवतोच. म्हणजे आपल्याला 'जन्म देणारी आई आणि वाढवणारी मावशी' यात फरक असतोच ना! तसेच नाते शिक्षणाच्या बाबतीतही मातृभाषेचे आहे.

मातृभाषेतून शिक्षण मिळाल्याने विद्यार्थ्याला त्या विषयाचे सखोल ज्ञान प्राप्त करण्याची लालसा प्राप्त होते आणि परिपूर्ण ज्ञानाकडे विद्यार्थ्यांचा कल वाढून विद्यार्थ्यांत स्वयंपूर्णता येते. यासाठी शालेय स्तरावर मातृभाषेतूनच शिक्षण हा पर्याय लाभदायक आणि उपकारक असाच आहे. यासाठी मातृभाषेतूनच शिक्षण काळाची गरज असते.

प्रत्येक मराठी भाषिकांमध्ये स्फुल्लिंग चेतवणारे सुरेश भट यांची कविता मराठीचा अभिमान सांगून जाते.

'लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी,
जाहलो खरेच धन्य ऐकतो मराठी,
धर्म, पंथ, जात एक मानतो मराठी,
एवढ्या जगात माय मानतो मराठी...!

परदेशातून स्वदेशात येण्यासाठी 'सागरा माझा प्राण तळमळला' म्हणणाऱ्या स्वातंत्र्यसूर्य सावरकरांची आठवण ठेवू या. मातृभाषेचा उदोउदो करू या, महाराष्ट्राचा जयजयकार करू या. एक होऊ या. संघटित होऊ या.

चांगलं म्हणण्यापेक्षा,

चांगलं बोलण फार महत्त्वाचं असतं...!

उदास असण्यापेक्षा,

उदासी घालवणं फार महत्त्वाचं असतं...!

एखाद्या व्यक्तीचा 'प्रभाव' असण्यापेक्षा,

'स्वभाव' चांगला असणं महत्त्वाचं असतं...!

बोलण्यापेक्षा,

'ऐकणं' फार महत्त्वाचं असतं...!

अविचात्री असण्यापेक्षा,

विचात्री असणं फार महत्त्वाचं असतं...!

॥ काजल भोपळे (अकरावी-सं.कला) ॥

॥ आकांक्षा ॥

॥ भाग्यश्री वनकर (तृतीय वर्ष-वाणिज्य)

भारतीय तत्त्वज्ञानानुसार अस्तित्वाच्या त्रिकोणाच्या पायाच्या एका टोकाला पायाभूत सुविधा व समृद्धी देणारी लक्ष्मी, दुसऱ्या टोकाला शक्ती देणारी व संरक्षण देणारी महाकाली दुर्गा आणि त्रिकोणाच्या शिरोबिंदूमध्ये ज्ञान, कल्पना देणारी महासरस्वती असते. अशाप्रकारे या तीन शक्तींना महाकाली, महालक्ष्मी, महासरस्वती असे स्थान दिलेले आहे. पूजा जरी पुरुष दैवतांची केली जात असली तरी चर्चा होते ती त्यांच्या असलेल्या स्त्रीशक्तीची. स्त्री ही त्याग, नम्रता, श्रद्धा व सुजाणपणा याची मूर्ती आहे. स्त्री ही कोणत्याच बाबतीत कमी नाही. पारंपरिकरीत्या पुरुषांची समजली जाणारी क्षेत्रे महिला काबीज करत आहेत.

काळ बदलला आणि स्त्री शिक्षण उपलब्ध झाले. या शिक्षणाचा पहिला परिणाम म्हणजे स्त्रीला स्वतःमध्ये असलेल्या शक्तीची झालेली जाणीव. त्या जाणिवेतून स्त्री घराबाहेर पडली ती बालवाडी शिक्षिकेच्या रूपात. कालांतराने ऑफिसमध्ये कर्मचारी म्हणून काम करू लागली. हळुहळू टायपिस्ट, स्टेनो, पर्सनल सेक्रेटरी म्हणून तिचं कार्यक्षेत्र वाढू लागले. यातून स्त्रीचा आत्मविश्वास वाढू लागला. मग तिच्या प्रकृतीला अनुकूल अशी प्राथमिक, माध्यमिक शिक्षिका, परिचारिका, रिसेप्शनिस्ट अशी कामे ती करू लागली. शिक्षिकेचा मुख्याध्यापिका झाली. पूर्वीच पंतोजीचं राज्य स्त्रीने काबीज केलं. तोपर्यंत शिक्षणाचा प्रसार अधिकच वाढला व तिने अकाउंटिंग, मॅनेजमेंट, डॉक्टरी या क्षेत्रांमध्ये शिरकाव केला. पण अटकेपार झेंडा लावला तो म्हणजे इंजिनियर या पुरुषवाचक शब्दाच्या जोडीला 'ती इंजिनियर' हा शब्द रूढ करून घेऊन. हा शब्द इतका रूढ झाला की, पूर्वी ४००-५०० इंजिनियरिंगच्या विद्यार्थ्यांमध्ये ५-१० असलेल्या मुली. हे चित्र पालटून केवळ मुलींचे इंजिनियरिंग कॉलेज इथपर्यंत त्यांची मजल गेली आहे.

स्त्री इंजिनियर! या इंजिनियर शब्दांत काय जादू आहे?

इंजिनियरिंग या शब्दाचं मूळ इंजिनियम (ingenium) या लॅटिन शब्दात आहे. इंजिनियम म्हणजे हुशारी किंवा हुशार संशोधक वृत्ती आणि इंजिनियर म्हणजे एखादं यंत्र/तंत्र किंवा सुविधा निर्माण करणारी व्यक्ती. महान अभियंता आणि भारतरत्न मोक्षगुंडम् विश्वेश्वरय्या यांच्या जन्मदिवसानिमित्त भारतामध्ये १५ सप्टेंबर हा दिवस अभियंता दिन म्हणून साजरा केला जातो.

स्त्री अभियंत्याबद्दल आपण बोलतोय तेव्हा पुढचा प्रश्न पडला तो असा की, जगातल्या पहिल्या स्त्री अभियंतासंबंधी काही नोंद आहे का? अपेक्षेप्रमाणे गुगलवर उत्तर होते. १९व्या शतकात स्त्री इंजिनियर्सच्या नोंदी दिसून येतात. इंग्लंडमधील प्रसिद्ध कवी बायरन यांची कन्या एडा लव्हलेस ही स्त्री खरं तर इंजिनियरच. (इ. स. १८१५ ते १८५२). तिचा मुख्य विषय गणित. त्यात तिने प्रावीण्य प्राप्त केले. त्यानंतर कॉम्प्युटरचा पिता, ज्याला म्हटलं जातं अशा चार्लस बॅबेजच्या सहयोगाने तिचं पुष्कळ काम केलं. तिला जगातली पहिली 'कॉम्प्युटर प्रोग्रॅमर' म्हटलं जातं. तिच्या कार्याचा गौरव म्हणून तिच्या नावाने एक संगणक भाषा 'एडा लॅंग्वेज' तयार केली गेली व आजही ती वापरली जाते. परंतु पहिली इंजिनियरिंगची पदवी मात्र अमेरिकेतील नोरा स्टॅटन ब्लॅच बार्नी हिने घेतली. सिव्हिल इंजिनियरिंग या शाखेची पदवी तिने कॉर्नेल विद्यापीठातून १९०५ मध्ये घेतली. तसेच एलिसा लिओनिडा झाम्पिरेस्क्यू हिने युरोपमधील पहिली स्त्री इंजिनियर म्हणून १९१२ मध्ये पदवी घेतली. 'बिझनेस इनसायडर'चा नंबर वन मोस्ट पॉवरफुल फिमेल इंजिनियर इन २०१७ हा प्रतिष्ठेचा पुरस्कार प्राप्त करणाऱ्या पेगी जॉन्सन या मायक्रोसॉफ्ट कंपनीत 'बिझनेस डेव्हलपमेंट' (उद्योग विकास) विभागाच्या एक्झिक्युटिव्ह व्हाइस प्रेसिडेंट आहेत. तर जिल रूबी यांनी अमेरिकेतील कॅलिफोर्नियातील बर्कली विद्यापीठातून मेकॅनिकल इंजिनियरिंगमधील मास्टर डिग्री संपादन केली. रूबी यांचे काम अमेरिकेच्या राष्ट्रीय सुरक्षेशी संबंधित असून त्या अमेरिकेतील तीन न्यूक्लियर वेपन लॅबोरेटरींपैकी एका लॅबोरेटरीच्या प्रमुख असणाऱ्या पहिल्या महिला आहेत. रूबी यांच्या कार्याची दखल घेऊन अमेरिकेतील 'सोसायटी ऑफ विमेन्स इंजिनियर्स' या संस्थेने त्यांना २०१६ चा 'अपवर्ड मोबिलिटी' (उर्ध्वगामी गतिशीलता) हा पुरस्कार दिला. देदीप्यमान कामगिरी करणाऱ्या काही स्त्री इंजिनियर्सची ही थोडक्यात माहिती असली तरी 'बिझनेस इनसायडर'ने मानांकित केलेल्या सगळ्याच इंजिनियर स्त्रियांचं कार्य उत्तुंग असंच आहे. उदाहरणार्थ 'बेख्टेल' कंपनीच्या बार्बरा रसिको, 'अॅपल'च्या प्रिया बाल सुब्रहमण्या,

॥ आकांक्षा ॥

'फेसबुक'च्या रेजिना डॅगन, 'ट्विटर'च्या याना मेसरश्मिडट्, गुगलच्या अंजली जोशी या आणि इतर किती तरी जणी 'बिझनेस इनसायडर'च्या २०१७ मधल्या मानाची पदे भूषविणाऱ्या 'स्त्री इंजिनिअर्स' या किताबाच्या मानकरी आहेत.

भारतीय स्त्री अभियंत्यांविषयी बोलायचं झालं तर १९४० मध्ये कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग. गिंडी (सीईजी) येथे तीन स्त्रियांनी इंजिनिअरिंगसाठी प्रवेश घेतला. प्रशस्तिपत्रकावर 'तो' लिहिणाऱ्यांसाठी 'ती' लिहिण्याची ही पहिलीच वेळ. 'सीईजी'मध्ये प्रवेश घेणाऱ्या या तिघी म्हणजे ए. ललिता. पी, के थ्रेशिया आणि लीलम्मा जॉर्ज. यातील ललिता यांनी विद्युत तर इतर दोघींनी स्थापत्य अभियांत्रिकीसाठी प्रवेश घेतला.

त्या काळानुसार ललिता यांचा विवाह चौदाव्या वर्षी झाला आणि त्यांच्या अठराव्या वर्षी चार महिन्यांची मुलगी असताना त्यांच्या पतीचे निधन झाले. वडिलांच्या प्रोत्साहनाने त्यांनी 'सीईजी' प्रवेश घेतला आणि एक एक यश संपादन करीत एक यशस्वी विद्युत अभियांत्रिकी स्त्री म्हणून नावलौकिक मिळविला. पदवी मिळाल्यानंतर त्यांनी जमालपूर रेल्वे येथे प्रशिक्षण घेतले. त्यानंतर त्यांनी सिमला येथे सेंट्रल स्टॅंडर्ड्स ऑर्गनायझेशन येथे नोकरी केली आणि त्याबरोबरच 'इलेक्ट्रिकल इन्स्टिट्यूट ऑफ लंडन' येथून पदवी घेतली आणि आपले संशोधन कार्य सुरू केले. जिलेक्ट्रोमोनियम, स्मोकलेस ओव्हन आणि इलेक्ट्रिकल फ्लेम प्रोड्यूसर या तीन संशोधनासाठी पेटंट्स घेतली आणि विशेष उल्लेखनीय म्हणजे भाक्रा-नानगल या जलविद्युत प्रकल्पासाठी जनित्रे तयार केलीत. तसेच तेथील सबस्टेशन्सचे आराखडे तयार करण्यासाठी त्या नावाजल्या गेल्या. १९६४ मध्ये अमेरिकेतील आंतरराष्ट्रीय परिषदेस त्यांना विशेष निमंत्रण होते.

केरळातील लीलम्मा जॉर्ज या लहानपणापासून कुशाग्र बुद्धीच्या असल्याने त्यांच्या वडिलांची लीलम्मा यांनी डॉक्टर व्हावे अशी इच्छा होती. परंतु लीलम्मा यांना शरीर-विच्छेदनाबाबत फार भीती वाटे म्हणून त्यांनी 'सीईजी' येथे स्थापत्य अभियांत्रिकीसाठी प्रवेश घेतला. इंजिनिअर झाल्यानंतर त्यांनी त्रावणकोर येथे पी. डब्ल्यू. डी. येथे ज्युनिअर इंजिनिअर म्हणून नोकरी केली आणि एक वर्षाच्या आत त्या इंग्लंडला शहर व्यवस्थापन शिकण्यासाठी गेल्या. पी. डब्ल्यू. डी. मध्ये असताना त्यांनी हाऊसिंग कॉलनीचे अनेक प्रकल्प यशस्वी केले. १९७० मध्ये 'स्विस्ट चर्च ऑफ त्रिवेंद्रम्' चे बांधकाम केले आणि १९७८ मध्ये चिफ इंजिनिअर म्हणून निवृत्त झाल्या.

याच शाखेतल्या पी. के. थ्रेशिया यांनी १९४४ मध्ये स्थापत्य

अभियांत्रिकीतील पदवी घेतली आणि १९७९ मध्ये केरळ राज्याच्या चिफ इंजिनिअर म्हणून निवृत्त झाल्या. पदवी घेतल्यानंतर त्या पब्लिक वर्क्स कमिशन, कोची येथे सेक्शन ऑफिसर म्हणून रुजू झाल्या. असिस्टंट इंजिनिअर, एक्झिक्युटिव्ह इंजिनिअर, सुपरीटेंडंट इंजिनिअर आणि चिफ इंजिनिअर अशी चढती कमान घेत त्यांनी केरळ येथील रस्ते आणि बांधकाम विभागात लक्षणीय कामगिरी केली. त्यांच्या कार्यकाळात त्यांनी जवळपास पस्तीस पूल, दवाखाने, शाळा, रस्ते बांधले. त्यांनी पहिला बिटूमेन रस्तादेखील बांधला. तसेच त्या इंडिया रोड काँग्रेस (आय. आर. सी.) च्या देखील मानद सभासद होत्या.

साधी राहणी आणि उच्च विचारसरणी यांचे मूर्तिमंत उदाहरण असणाऱ्या सुधा मूर्ती यादेखील संगणक अभियांत्रिकी क्षेत्रातील पदवीधर आहेत. कर्नाटकातील शाळांमध्ये संगणक आणि वाचनालय या दोन महत्त्वपूर्ण गोष्टींचा अंतर्भाव करण्यामध्ये त्यांचे योगदान महत्त्वाचे आहे. बंगळुरू विद्यापीठात शिक्षिका म्हणून काम करीत असतानाच त्यांनी दोन टेक्निकल आणि तीन शिक्षण पद्धतींवर पुस्तके लिहिली आहेत.

अशा अनेक अभियांत्रिकी स्त्रिया अखंड कार्यरत राहून विधायक कामे करीत असतात. यामध्ये डॉ. तनुजा बांदिवडेकर आणि डॉ. आशा इंगळे. वडिलांच्या प्रेरणेने स्वेच्छेने डॉ. तनुजा यांनी स्थापत्य अभियांत्रिकी शाखेत पदवी तसेच आयटीआय मुंबई या नामवंत संस्थेतून पीएच. डी. केली. स्ट्रक्चरल इंजिनिअरिंग या विषयातील त्या तज्ज्ञ आहेत. पुरुषप्रधान

॥ आकांक्षा ॥

असणान्या या क्षेत्रात त्यांना प्रत्येकवेळी आपली पात्रता सिद्ध करावी लागली. स्टील स्ट्रक्चर्स या विषयात पारंगत असणान्या या क्षेत्रात त्या प्रत्येकवेळी आपली पात्रता सिद्ध करतात. तनुजाजी प्रत्येक प्रकल्पासाठी स्टील बांधणीच्या वेळी प्रत्यक्ष हजर असतात आणि या कामातील कुठलीही दिरंगाई खपवून घेत नाहीत. भूजच्या भूकंपाच्या वेळी त्यांनी डिझाईन केलेल्या बांधकामाची हानी झाली नाही, ही त्यांच्या कामाची पावती. त्यांनी स्वबळावर जवळपास पंचवीस-तीस प्रकल्प यशस्वीरीत्या पार पाडले आहेत.

मुलींनी इंजिनिअरिंग करू नये, असे ठाम मत असणान्या आईचा विरोध पत्करून डॉ. आशा इंगळे यांनी वडील आणि भाऊ यांच्या प्रोत्साहनाने नागपूरच्या व्हीआरसी या कॉलेजमध्ये मेटॅलर्जी या अभियांत्रिकी शाखेत प्रवेश घेतला. कुठलीही विशेष सुविधा नाकारून त्यांनी इतर मुलांच्या बरोबरीने पदवीचे शिक्षण पूर्ण केले. त्यानंतर आयटीआय मुंबई येथे एम. टेक. तसेच डॉक्टरेट केले. मटेरिअल सायन्स/प्रोसेस मेटॅलर्जी हे त्यांचे अभ्यासाचे विषय. डॉक्टरेट केल्यानंतर त्या 'कॉम्प्टन ग्रीव्हस्' या कंपनीत रिसर्च डिव्हिजनमध्ये काम करू लागल्या. येथे त्या अगदी शॉप फ्लोअर वर इतर पुरुष सहकाऱ्यांबरोबर काम करीत असत. इलेक्ट्रिक मोटर्ससाठी लागणान्या स्टीलवर प्रोसेसिंग करून कमी किंमतीत ते उपलब्ध करून देणे या विषयावर त्यांनी अखंड संशोधन करून अशा प्रकारचे स्टील उपलब्ध करून दिले. शॉप फ्लोअरवर काम करताना तेथे स्वच्छतागृहे स्त्रियांसाठी नसायची. तरीसुद्धा त्यांच्या कामावरील श्रद्धा आणि उत्तम ज्ञान याचा उपयोग करून त्यांच्या टीमने जवळपास पंचवीस-तीस प्रोजेक्ट्स यशस्वी केले आहेत.

खरंच स्त्रियांनी जुजबी शिक्षण घेण्याच्या त्या काळातील या स्त्रियांचे हे पाऊल निश्चितच दखल घेण्यासारखं होतं. चूल आणि मूल यापलीकडे जाऊन स्त्रियांनी शिक्षण घ्यावं. घर सांभाळून नोकरी करावी इथपर्यंत समाज येऊन पोहोचलाय. परंतु विशेष नजरेत न येता समाजात आपलं स्थान पक्कं करून, स्वतःची ओळखच नाही तर छाप पाडणाऱ्या स्त्री अभियंता अर्थात इंजिनिअर स्त्रिया या समाजात होत्या. आहेत आणि आता तर त्यांची संख्या वाढतेही आहे. आपल्या देशाच्या विकासामध्ये या सगळ्या अभियांत्रिकी स्त्रियांचा हातभार लागला आहे, लागतो आहे आणि लागणार आहे.

या लेखाच्या निमित्ताने आपण सर्व इंजिनिअर स्त्रियांचे अभिनंदन करू या.

'थ्री चिअर्स फॉर लेडी इंजिनिअर्स!!!'

■ महेशकुमार मांडणकर (एम. एस्सी.-I)

झाडाची शीतलता पहायची असेल तर...
ती आईच्या डोळ्यात पहा
सागराची विशालता पहावयाची असेल तर...
ती आईच्या हृदयात पहा
अमृताची गोडी चाखायची असेल तर...
ती आईच्या वाणीत पहा
पृथ्वीचे वजन पहावयाचे असेल तर...
ते आईच्या शब्दात पहा
आभाळाची छाया पाहावयाची असेल तर...
ती आईच्या पदरात पहा
सर्व गुण्टे माफ होणारे एकमेव न्यायालय...
म्हणजे आईचे हृदय होय
गाईचे दूध, जाईचे फूल आणि...
आईचे वात्सल्य यांना पर्याय नाही

■ प्रीती गोंधळी (द्वितीय वर्ष-वाणिज्य)

महात्मा फुलेंनी शिकविले, जिला सावित्री तिचे नाव
खुलवून दिला आम्हा मुलींना, तिने शिक्षणाचा गाव
दगड-गोटे झेलूनी सोसलास तू शेणाचा मारा
तूच गं सावित्री, आमच्या शिक्षणाचा तारा
सावित्री सावित्री साऱ्या जगाची माऊली
दिली तिनेच मिळवून आम्हा ज्ञानाची सावली
ओवी म्हणता म्हणता जातं फिरतं फिरतं
माझी लाडकी सावित्री आली गं पवत
भ्रौक्षण करू या तिचे कुंकवाचे देऊन वाण
चला स्वागत करू या साऱ्या जणी मिळूनी छान
सावित्री तुझ्या या लेकी नव्या सावित्रीही घडवतील
शिकता शिकता या लेकी नवभारतही घडवतील
ना जात ना पात ना धर्म ना वंश
प्रत्येक मुलीमध्ये सावित्री तुझ्याच आहे अंश

॥ आकांक्षा ॥

मातृदेवो भव! पितृदेवो भव!

■ रवीना मेस्त्री (प्रथम वर्ष-वाणिज्य)

‘तुम्हाला ठाऊक आहे का...? प्रेम आंधळे का असते?... प्रेम आंधळे असते... कारण आपली आई आपला चेहरा बघण्याआधी आपल्यावर प्रेम करू लागते.

जेव्हा स्त्रीला ती आई होणार असल्याची जाणीव होते. त्या क्षणापासून होणाऱ्या बाळाचे आई-बाबा आपल्या बाळावर प्रेम करतात. त्याचे गुण, अवगुण, रंग, रंगरूप कशाचीही कल्पना त्यावेळी त्यांना नसते. तरीही ते प्रेम करतात. त्या क्षणापासून सुरुवात होते ते प्रत्येक गोष्टीत आपल्याला प्राधान्य देतात. बालकाचा जन्म हा आईसाठी तर पुनर्जन्म असतो. बाळामुळे स्त्री आई होते.

आईचं प्रेम तरी तिच्या डोळ्यात दिसते. पण वडिलांचे प्रेम तुम्ही समजून घेता का? आपल्या मुलांना चांगले संस्कार व वळण लावण्यासाठी त्यांना वेळोवेळी कठोर व्हावं लागतं. पण बाहेरून काटेरी दिसणाऱ्या तरीही आतून रसाळ असणाऱ्या या पितारूपी फणसाची गोडी तुम्हाला कळते का? तुम्ही तुमच्या पालकांना प्रेम, मान, सन्मान, आदर देता का? अगदी प्रामाणिकपणे सांगा.

आयुष्यभर संसाराच्या खस्ता खाऊन आई वडील मुलांना वाढवतात, त्यांना चांगले शिक्षण देतात. स्वतःच्या पायावर उभे करतात आणि मोठी झालेली ही पिल्ले आपल्या पंखात बळ आले की आपल्या म्हाताऱ्या आई-वडिलांचे घरे सोडून उंच आकाशी भरारी घेण्यास उडून जातात. घराकडे आपले आई-वडील आपल्या वाटेकडे डोळे लावून बसले असतील याची त्यांना जाणीवच होत नाही.

काही महाभागांना तर आपले आई-वडील इतके नकोसे होतात की ते त्या जन्मदात्या माता-पित्यांना वृद्धाश्रमात पाठवतात. त्याक्षणी त्या वृद्ध माता-पित्यांच्या मनाला किती यातना होत असतील? आपल्या आई-वडिलांच्या डोळ्यात आपल्यामुळे अश्रू येणे यापेक्षा मोठे पातक नाही हे पाप कोणत्याही पुण्यकर्माने धुऊन निघत नाही.

आई-वडील हे आपले दैवत असतात. जर तेच नसते तर तुम्ही हे सुंदर जग बघू शकला असतात का? देवाने सृष्टी निर्माण केली. तर आपण त्याची पूजा करतो. मग आपल्याला निर्माण करणाऱ्या, सांभाळणाऱ्या, वाढविणाऱ्या सर्व संकटातून

वाचविणाऱ्या माता-पित्याची पूजा आपण का करीत नाही? माता-पित्याची सेवा करणाऱ्या समोर प्रत्यक्ष देवही नमतो. पुंडलिकाची गोष्ट ठाऊक आहे ना तुम्हाला? मी तर म्हणून एखादे वेळी देवाला नमस्कार करायला विसरलात तरी चालेल; पण आई-वडिलांचा आदर करायला विसरून नका.

आई-वडिलांना खूप ठेवणे काही कठीण काम नाही. त्यांच्या अपेक्षा फारच माफक असतात. मुलांच्या यशात व सुखातच त्यांचे सुख दडलेले असते. मुलांच्या भल्यासाठी ते जे चार गोष्टी सांगतात. त्यांचे पालन केले तर आई-वडील मुलांवर खूप होतात. यात फायदा कोणाचा? मुलांचाच ना? शिवाजी महाराजांनी आपल्या माता-पित्यांच्या सूचना पाळल्या म्हणूनच ते स्वराज्याचा इतिहास घडवू शकले, हे विसरून चालणार नाही.

आई-वडिलांचे महत्त्व सर्वसामान्य मुलांपेक्षा जे त्या प्रेमाला मुकले आहेत त्यांना जास्त कळते. ‘स्वामी तिन्ही जगाचा आई-बाबा विना भिकारी!’ ही दुनिया किती कष्टप्रद आहे याची जाणीव आई-वडिलांशिवाय वाढलेल्या मुलांना असते. कारण त्यांना सांभाळणारे ते मायेचे पंख नसतात. ते रडताना त्यांचे अश्रू पुसणारे कोणी नसते. जर तुमच्याकडे आई-वडील ही दौलत असेल तर ती जपा!

माता-पित्याची सेवा, हीच खरी ईश्वरी सेवा!

लोक काय बोलतील?

■ मयुरी गुरव
(एम. एस्सी.-I)

लोक काय बोलतील म्हणून

मी नाही जास्त हसायचं...

लोक काय बोलतील म्हणून

मीच नीट बसायचं...

लोक काय बोलतील म्हणून

मी थोडं कमीच बोलायचं...

लोक काय बोलतील म्हणून

मी घरातच खेळायचं...

लोक काय बोलतील म्हणून

मी मान खाली घालून चालायचं...

आयुष्य तर माझं आहे; मग ‘लोक काय बोलतील’

या विचाराने झजून मी झसं किती दिवस जगायचं?

॥ आकांक्षा ॥

सुधाताई

■ श्रद्धा पाध्ये
(प्रथम वर्ष-कला)

सुधाताईचा जीवन प्रवास अतिशय खडतर आहे. सुधाताई जेव्हा नाटकात काम करायच्या तेव्हा त्यांच्या वाट्याला मामुली भूमिका यायच्या. त्यांनी दासीची भूमिका केली होती. पण त्याचवेळी नकळत दिग्गज स्त्रियांच्या

‘लिटिल थिएटर’च्या माध्यमातून बालनाट्य चळवळीच्या एक अध्वर्यू आणि त्याचबरोबर व्यावसायिक रंगभूमीवर आपल्या सहजसुंदर अभिनयाने एक काळ गाजवणाऱ्या ज्येष्ठ रंगकर्मी म्हणजे सुधाताई करमरकर. सुधाताईचं व्यक्तिमत्त्व ग्लॅमरस आणि तडफदार होते. त्या कायम धावपळीत असायच्या. एखाद्या मोठ्या ग्रहाभोवती जशी छोट्या तान्यांची प्रभावळ असते. तशी त्यांच्याभोवती कायम प्रभावळ असायची. सुधाताईबरोबर डॉ. काशिनाथ घाणेकर, शंकर घाणेकर, भक्ती बर्वे अशी नामवंत माणसं होती. त्यामुळे सुधाताईच्या लिटिल थिएटरचा तो सुवर्णकाळ होता. जरी त्यांचे सहकारी किंवा कार्यकर्ते बदलत गेले, त्यांची नावे बदलत गेली तरी सुधाताईवर त्याचा काहीही परिणाम झाला नाही. त्याचे उपक्रम, त्यांचा उत्साह हा कायम जोमानेच होता. त्यांच्या संस्थेत दाखल झालेले सात-आठ वर्षांचे बालकलाकारही त्यांना ‘ताई’च म्हणत असत.

जेव्हा एखाद्या लोकप्रियतेच्या पुरात वाहून उंच ठिकाणी पोहोचलेला कलाकार पूर ओसरल्यावर एखाद्या उंच ठिकाणी केविलवाण्या पद्धतीने लटकलेला दिसतो. तेव्हा त्याच्याबरोबर त्याचे कुटुंबीय नसतात. अशावेळी कलाकार एकाकी, अगतिक, हताश एकटा वाटू लागतो. एकदम भयाण शोकांतिका असल्यासारखे वाटते. पण सुधाताई मात्र एकाकी, हताश, अगतिक कधीच नव्हत्या. रंगमंचावर शोषित, सोशिक, सात्त्विक, तेजस्वी, कधी स्त्रीवादी, तर कधी रसिकांना केवळ रिझवणाऱ्या भूमिका करणाऱ्या सुधाताई त्यांच्या खऱ्याखऱ्या आयुष्यात स्त्री म्हणून कशा जगल्या याची कहाणीदेखील मोठी आहे.

तात्या आमोणकर हे सुधाताईचे वडील, १९३४ च्या काळात मुर्लीच्या जातीने ‘नाचगाणं’ हे शब्द उच्चारायचे नाहीत असा तो काळ. तरीही तात्यांनी सुधाताईंना पार्वतीकुमारांकडे नृत्य शिकायला पाठवलं. पार्वतीकुमारांनी सुधाताईंना पाठीच्या कण्यातून ताठ उभं राहायला शिकवलं. सुधाताई तेव्हापासूनच पाठीचा कणा आणि मानही ताठ ठेवायला शिकल्या. सुधाताईंनी कुठल्याही कारणासाठी लाचार, बोटचेपी तडजोड स्वीकारली नाही. फटाफट यशाच्या पायऱ्या चढू पाहणाऱ्या

पातळीवर जाऊन पोहोचण्याची विचारसरणी त्यांच्या मनात येत होती. नागपूरचा प्रयोग सरस्वतीबाई बोडस करू शकल्या नाहीत. त्यावेळी ‘भाऊबंदकी’ या नाटकात सुधाताईंनी केलेल्या दुर्गाकाकूंच्या भूमिकेमुळेच सुधाताईंना भारत सरकारची नाट्य शिष्यवृत्तीसुद्धा मिळाली. सुधाताईंनी ‘तात्यांची कन्या’ यापेक्षा स्वतःची स्वतंत्र, वेगळी ओळख तयार केली. स्वतःच्या आयुष्याचा निर्णय घेण्याची सुरुवात सुधाताईंनी धमनि प्रोटेस्टंट असणाऱ्या सुधाकर करमरकर यांच्याशी लग्न करण्याच्या निर्णयाने केली. त्यांची विवाहाची सुरुवातीची वर्षे ही सर्वांथाने सहजीवनाची होती. सुधाकर करमरकर फुलब्राइट स्कॉलरशिप घेऊन अमेरिकेला गेले आणि त्यांच्या आग्रहाने सुधाताई नाट्यविषयक स्कॉलरशिप घेऊन शिकागोला गेल्या. तिथे त्यांनी प्रौढांनी सादर केलेली बालनाट्ये पाहिली. बालनाट्य निर्मितीच्या प्रक्रियेत सहभागी होऊन ती प्रक्रिया समजावून घेतली. पुढे बालनाट्य हेच त्यांच्या जगण्याचं प्रयोजन झालं. ‘बालनाट्य’ या शब्दाने त्यांचं संपूर्ण आयुष्य व्यापून टाकलं. त्या तरुण वयातच ‘बालनाट्या’ने झपाटल्या गेल्या.

‘मधुमंजिरी’ आणि ‘चेटकीण’ या नाटकात डॉ. काशिनाथ घाणेकर, भावना आणि स्वतः सुधाताईंनी चेटकीणीचे काम केले. व्यावसायिक, रंगभूमीवर नायिकेची भूमिका करत असताना चेटकीणीचे काम करणे हे त्यांच्यासाठी धाडसाचेच होते. आज आजे-आज्या झालेल्या त्यावेळच्या अनेक बालप्रेक्षकांना सुधाताईंची चेटकीण अजूनही आठवते. मात्र या ‘चेटकीणी’च्या भूमिकेतून सुधाताईंना महत्त्वाचा धडा मिळाला. ‘पाश्चिमात्य संस्कृती आणि पौराणिक संस्कृती यात जमीन अस्मानाचा फरक असतो’ असे त्या सांगतात. सुधाताईचे वडील तात्या हे साहित्यसंघाचे एक प्रमुख कार्यकर्ते असले तरी संघाच्या कार्यकारिणीने बालनाट्य चालवणे शक्य नाही म्हटल्यावर सुधाताईंनी संघाच्या सावलीच्या बाहेर पडून १९५९ साली बालनाट्य संस्थेचं रोपटं लावलं. त्यांनी ‘लिटिल

॥ आकांक्षा ॥

थिएटर'ची स्थापना केली. सुधाताई करमरकर जर केवळ बालरंगभूमीचे कार्य करत राहिल्या असत्या तर... या 'तर'ला सुधाताईच्या संदर्भात काही अर्थ नव्हता. बालनाट्यातील अभिनयाच्या, दिग्दर्शनाच्या मर्यादा त्यांना मानवणाऱ्या नव्हत्याच. सुधाताईसारख्या चतुरस्र कर्तृत्व असलेल्या स्त्रीला केवळ बालरंगभूमी एके बालरंगभूमी करणे मंजूर नव्हते. त्या प्रौढ रंगभूमीवर आणि बालरंगभूमीवर तेवढ्याच ताकदीने काम करत राहिल्या. प्रौढ रंगभूमीवर गाजलेल्या त्यांच्या २५हून अधिक भूमिका आणि बालरंगभूमीवर ४०हून अधिक नाटके सादर करून त्यांनी ते सिद्ध केले. त्यांच्या भूमिकांमधील वैविध्य थक्क करणारे आहे. ऐतिहासिक आणि पारंपरिक नाटकांत त्यांनी येसूबाई, कुंती, राणी लक्ष्मीबाई अशा मोठमोठ्या भूमिका केल्या. शारीरिक उंची नसूनही, लहानसर चण असूनही डौलदारपणे त्या रंगमंचावर वावरल्या. स्वरांवर प्रचंड ताबा, उच्चार स्पष्ट, लखलखीत, आवाजाची फेक कोणालाही हेवा वाटेल अशी पल्लेदार, शब्दार्थाची विलक्षण जाण यामुळे ऐतिहासिकच नव्हे, तर सामाजिक नाटकातील भूमिकाही त्यांनी यशस्वी करून दाखवल्या. सुधाताई म्हणजे केवळ धीरोदात्त, धीरगंभीर व्यक्तिमत्व असं नाही. त्यांच्यात व्रात्यपणा होता. त्यांच्यात खट्याळपणा, खोडकरपणाही होता. 'खलनायक' नावाच्या एका बऱ्यापैकी सुमार नाटकात त्यांनी गोव्याची म्हातारी सादर केली होती. एरव्ही बऱ्याच वेळा भूमिकेची, स्वतःच्या व्यक्तिमत्त्वाशी विसंगत अशा या व्यक्तिरेखेत स्वतःला अक्षरशः झोकून दिले होते. व्यावसायिक रंगमंचाने सुधाताईची अभिनयाची भूक भागली. त्यांना नाव मिळाले, प्रतिष्ठा मिळाली, पैसा मिळाला. स्वतःच्या व्यावसायिक संबंधांचा वापर त्यांनी बालरंगभूमीच्या विकासासाठी केला. खेडोपाडी कंत्राटदाराला गाठून बालनाट्य खेडोपाडी पोहोचवले. बालरंगभूमीइतकंच शालेय रंगभूमीसाठी त्यांनी काम केलं. 'लिटिल थिएटर'ला शासनाकडून अनुदान मिळाले. त्यांनी राज्यस्तरीय नाटिका स्पर्धा भरवली. बालरंगभूमी चळवळीचा पाया व्यापक केला.

सुधाताईंनी स्वतः ९ बालनाट्ये लिहिली. २५ दिग्दर्शित केली, २१ नाटकांचे नेपथ्य, १५ नाटकांचे संगीत, १७ बालनाट्यांची वेशभूषा आणि ५ नाटकांचे नृत्यदिग्दर्शनसुद्धा केले. ३६ बालनाट्यांचे एकूण २००० हून जास्त प्रयोग केले.

सुधाताईंनी अभियन व्यवसाय म्हणून पत्करून स्वतःच्या संसाराला हातभार लावलाच पण बालरंगभूमीलाही भक्कम आधार दिला.

सज्ज व्हा, उठा चला...

॥ स्वप्नाली कागणे (बारावी-कला) ॥

सज्ज व्हा! उठा चला

लागा तयाशीला

आली जवळ परीक्षा

सुरूवात करा अभ्यासाला॥१॥

भविष्य अपुले ठेवून पुढे

नियोजनाचा अवलंब करा

वेळेला ना निर्बंध कुणाचा

तो निघून जाईल भराभरा

एक एक क्षण अतिमोलाचा

नंतरचा वायदा कशाला॥१॥

पाठांतरावर जोर नको

वाचन करावे नीट

गोष्टीरूपाने सर्व धडे

होतील डोक्यामध्ये फिट

कठीण होईल सहज सोपे

नका घाबरू अभ्यासाला॥२॥

करा निश्चय सर्वांनी

राहणार नाही मागे

दक्ष राहिल यासाठी

मित्रांनाही करीन जागे

सोडू नका कष्टाचा वसा

स्वतःच ठेवा स्वतःवर भरवसा॥३॥

गाफिल राहू नका

संघर्षाला भिडा चला

सज्ज व्हा, उठा चला

सज्ज व्हा उठा चला

॥ आकांक्षा ॥

श्री अक्षय श्री अक्षय

■ सोनल पांचाळ (बारावी-वाणिज्य)

इतिहासातील अनेक शतकांच्या वाटचालीमध्ये स्त्रियांचे योगदान महत्त्वाचे आहे. शक्तीचे प्रतीक असलेल्या स्त्रीमध्ये अनेक सुप्त गुण आहेत सामर्थ्याचे भांडार तिच्यात दडलेले आहे. वेळप्रसंगी तिच्यातील शक्ती-गुणांचे अस्तित्व जाणवते. त्यातूनच समाजाचे रक्षण होते. दुष्टांचा संहार आणि समाजाला स्थैर्य देणाऱ्या स्त्रीमधल्या विशेष गुणांमुळे संस्कृतमधील एक सुभाषित 'यत्र नार्यस्तु पूज्यन्ते' हे तिचा यथार्थ सन्मान करणारे आहे.

ज्या समाजात स्त्रीला सन्मान मिळतो. तिच्याविषयी आदर बाळगला जातो, त्या ठिकाणी परमेश्वराचे अस्तित्व असते. तिच्या ठिकाणी 'मेणाहून मऊ वज्राहून कठोर' अशी देणगी दैवजातच असते. म्हणूनच कोणत्याही परिस्थितीवर नियंत्रण मिळवून त्यातून समाजाला व स्वतःलाही ती सावरू शकते. मुळातच ती सबला आहे म्हणून जेव्हा खरोखरच कठीण वेळ येते तेव्हा तिच्यातल्या सामर्थ्याचे तेज पुरुष पाहू शकत नाहीत इतके प्रखर असते. हे प्रखर तेज जिजाबाई, लक्ष्मीबाई, इंदिरा गांधी, सावित्रीबाई, साधनाताई आमटे, सिंधुताई सपकाळ इ. विविध क्षेत्रात कार्यरत असलेल्या स्त्रियांच्या ठिकाणी पहावयास मिळते. अशा स्त्रिया पाहिल्या की समजते, 'भारत महान' का आहे ते! धैर्य, साहस आणि अविरत कष्ट यांच्या त्रिवेणी संगमाचे दर्शन याच कर्तृत्ववान स्त्रियांमधून घडते.

फार पूर्वीच्या काळीही स्त्रियांचे महत्त्व. 'निसर्ग आणि मानव' यांनीही मान्य केलेले असून शेतीचे तंत्र स्त्रीनेच प्रथम शोधलेले आहे. त्यामुळे आदीम काळात शेतीप्रधान समाजात स्त्रीला मान असणे स्वाभाविकच होते. वेदकाळातही अत्यंत कठीण परिस्थितीतून मार्ग काढत स्त्रीने सज्जनांचे रक्षण केले आहे. या काळात स्त्रियांना पंडिता, ब्रह्मवादिनी म्हणून प्रतिष्ठा दिली गेली. गार्गी, मैत्रेयी, इंद्राणी, सूर्या इ. काही स्त्रियांनी वेदातील काही सूक्ते रचली असल्याची नोंद इतिहासात सापडते. गणपतीच्या सेनेत महिलांना स्थान होतेच. ऋद्धि-सिद्धी त्याच्या सेनापती होत्या. गमतीने म्हणायचे झाले तर अगदी देवदेवतांच्या काळातही सर्वच क्षेत्रात स्त्रीचा वावर होता.

महत्त्वाची खाती स्त्रीकडे होती. अर्थखाते-लक्ष्मीदेवीकडे, गृहखाते-अन्नपूर्णेकडे, शिक्षणखाते-सरस्वतीकडे तर सर्वात जोखमीचे खाते म्हणजे संरक्षण खाते होते, दुर्गेकडे.

रामायण, महाभारत, इ. महाकाव्यांच्या काळातही स्त्रियांची महती गायली गेली आहे. या काळात स्त्री घराबाहेर मोकळेपणाने वावरू शकत होती. कैकयीने लढाईत दशरथाचे सारथ्य केले होते. परंतु पुढे मध्ययुगात इस्लाम सत्ता निर्माण झाल्यावर स्त्रियांचा वेदाध्ययन हक्क काढून घेण्यात आला. स्त्रियांवरील अत्याचाराला खऱ्या अर्थाने याच काळात सुरुवात झाली. पुढे तेराव्या शतकापासून साधुसंतांच्या प्रयत्नांतून काही स्त्रिया मुक्तपणे बोलू-लिहू लागल्या.

एकोणिसाव्या शतकात महर्षी कर्वे, मा. जोतिराव फुले, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, राजा राममोहन रॉय इ.च्या प्रयत्नांतून स्त्रियांना, अन्याय अत्याचाराला प्रतिकार करून स्वतःला सिद्ध करण्यासाठी शिक्षणाचा मार्ग खुला करून दिला गेला. स्वातंत्र्यपूर्व काळात स्त्रियांचे जीवन फक्त उंबरठ्याच्या आतच असायचे. चूल व मुले हेच तिचे कार्यक्षेत्र होते. शिक्षण, स्वावलंबन, समान हक्क हे शब्द स्त्रियांसाठी अस्तित्वातच नव्हते. बालपणातच विवाह आणि संसाराच्या घाण्याला जुंपलेल्या जीवनातच अंत हेच समीकरण दृढ झाले होते. अशा काळात वैधव्याची कुऱ्हाड अकस्मात कोसळली तर तिचे जीवन नरकमय होऊन जाई.

बाप, नवरा, मुलगा या काटेरी कुंपणात अडकलेली स्त्री 'रांधा, वाढा, उष्टी काढा' यातच सुख मानत होती. जीवनातील कोणताही निर्णय तिला घेता येत नव्हता. खरं तर निसर्गाने बहाल केलेली सृजनशीलता तिच्याकडे होती. 'जिच्या हाती पाळण्याची दोरी, ती जगाला उद्धारी' असे म्हटले जाते. भूतकाळ, वर्तमानकाळ, भविष्यकाळाला घडवणारी स्त्री

॥ आकांक्षा ॥

नक्कीच वंदनीय असायला हवी. पण तरीही समाजातील, स्त्रीची अवस्था दयनीयच होती. म्हणूनच कवी भा. रा. तांबे यांना प्रश्न पडतो, 'भयचकित नमावे तुज रमणी, जन कसे तुडविती तुज चरणी?' कवीने समाजाला उपस्थित केलेला हा प्रश्न किती यथार्थ आहे.

म. गांधीजी म्हणतात, एक स्त्री शंभर शिक्षकांहून श्रेष्ठ आहे. तिचे हे श्रेष्ठत्व तिने वेळोवेळी सिद्ध केलेले आहे. आपल्या उदरी जन्म घेणाऱ्या मातीच्या गोळ्याला युगकर्त्या राजाच्या रूपाचा, आकार देऊन घडविणारी माता म्हणजे जिजाबाई! जिजाबाईंनी समता, स्वराज्य, देशप्रेम हे संस्कार शिवरायांवर गर्भावस्थेतच केले व पुढेही आपले मूल गुणवंत, यशवंत, कीर्तिवंत होण्यासाठी त्या सतत जागरूक राहिल्या. जिजाऊंसारख्या कर्तबगार स्त्रियांचा आदर्श पुढे अनेक स्त्रियांनी घेऊन स्त्री ही केवळ भोगवस्तू नाही, तर अनेकविध क्षेत्रात ती पुरुषांइतकेच कर्तृत्व दाखवू शकते हे सिद्ध केले.

आज सर्व क्षेत्रात स्त्री स्वबळाने समर्थपणे वावरताना दिसून येते. अवकाशाच्या अनंत पोकळीतही अवकाशयात्रीची भूमिका ही ती सक्षमपणे बजावत आहे. याचेच एक जिवंत उदाहरण म्हणजे सुनिता विल्यम्स. हिने २९ तास १७ मिनिटे स्पेसवॉक करून तिने कॅथरिन थॉर्नटन हिचे २९ तासांच्या स्पेसवॉकचे रेकॉर्ड मोडले.

भारताच्या इतिहासात व वर्तमानातही अशी अनेक स्त्रियांचे कर्तृत्व आपल्याला आदर्शवत आहे. फायटर पायलट म्हणून महिला काम करत आहेत तर नौदलातही महिलांना युद्धनौकेत स्थान दिले आहे. प्रत्यक्ष युद्ध क्षेत्रात त्यांना पाठविण्याचा विचार चालू आहे. पी. व्ही. सिंधू, साक्षी मलिक, सायना नेहवाल इ. महिलांनी देशाचे नाव आंतरराष्ट्रीय स्तरावर नेऊन पोहोचवण्यात यश मिळवले. सन २०१७ चा वर्ल्डकप जिंकण्यासाठी मिताली राज हिच्या टीमने केलेली कामगिरीही नक्कीच वाखाणण्यासारखी आहे. राजकारण, खेळ, विज्ञान, तंत्रज्ञान, समाजकार्य अशा सर्व क्षेत्रात स्त्रीचा मुक्त संचार दिसून येतोय. म्हणूनच कवयित्री संजीवनी मराठे म्हणतात,

'मी कांता, मी माता, शिक्षक मी, सेवक मी
कलावती, शास्त्रज्ञा, विविध गुणी नटते मी
विश्वाची मी प्रतिभा मजमधी समृद्धी वसे
संस्कृती मी जणू समूर्त स्त्री माझे नाव असे'

झाशीची राणी नेतृत्वाचा आदर्श आहेच. चेन्नम्मा, रूद्रम्मा यांनी अतुलनीय पराक्रम गाजवला आहे. आजही तिची वाट आपण चोखाळतोय. मन अभिमानानं, आनंदानं भरून येते. स्त्रीचं 'या देवी सर्वभूतेषु शक्तिरूपेण संस्थिता'चं हे साक्षात रूप

किती सुंदर आहे.

त्याग, संयम व समर्पण करण्यातही स्त्रियांचे योगदान मोठे आहे. याचेच एक ठसठशीत उदाहरण म्हणजे सिंधूताई सपकाळ स्वतःच्या दुःखातून, वेदनेतून, दुसऱ्यांचे दुःख जाणणारी ही माऊली 'बहात्तर' विविध पुरस्कारांनी सन्मानित झाली; पण पुरस्कारांच्या शाली, स्मृतिचिन्हांपेक्षा माझ्या लेकरांना 'भाकरी द्या' म्हणून सांगणारी ती अनाथांची कैवारी आहे.

आज समाजसुधारकांच्या प्रयत्नाने स्त्री नव्याने जन्म घेऊ लागली. पूर्वीचे सारे काही झटकून स्त्री ही नव्याने उमेदीने आपल्या पायावर उभी राहिली. शिक्षण नावाचे अमृत तिला मिळाले. आज सर्वातोपरी पुरुषांच्या बरोबरीने तिने आपले कर्तृत्व सिद्ध केले. परंतु आज विसाव्या शतकातही काही स्त्रिया अशा आहेत की ज्यांना जगण्याचे काही ध्येय उरलेले नाही. अन्यायाने आणि अत्याचाराने त्या पूर्णतः पोळल्या जात आहेत. सती, केशवपन, पडदापद्धती यासारख्या प्रथा जरी मागे पडल्या तरीही अजूनही हुंडा, सासरचा छळ, अत्याचार, विनयभंग इ. क्रूर अशा वाईट प्रवृत्ती समाजात तग धरून आहेत. पण अशा गोष्टींविरुद्ध स्त्रीने आवाज उठवायला हवा. कोणत्याही अत्याचाराला बळी न पडता संरक्षणाचे धडे घेतले पाहिजेत. शिक्षण, स्वावलंबन व आत्मरक्षण शिकायला हवे. पाकिस्तानातील तालिबानच्या अत्याचाराला बळी न पडणारी व २१ वर्षीय तालिबानच्या हल्ल्यातून वाचलेली मलाला युसुफजाई आपल्याला शिक्षणासाठी, आपल्या हक्कांसाठी संघर्ष करायला शिकवते.

अशक्य ते शक्य करून दाखवणे आणि पुरुषांशी चेतनाशक्तीही सतत जागृत ठेवणे ही स्त्रीला निसर्गाने दिलेली बहुमोल देणगी आहे. त्याचा योग्य ठिकाणी योग्य वापर करणे हे कोणत्याही स्त्रीला कधी शिकवावे लागत नाही. मग ती अगदी निरक्षर वा अडाणी असली तरीही! उपजत मिळालेल्या या दानाने स्त्री मुळातच समृद्ध आणि सबला आहे.

याच देणगीचा वापर करून स्त्रियांनी समाजाचा व देशाचा उद्धार केला. सौंदर्य हेच स्त्रीचे सामर्थ्य नाही आणि कर्तृत्व ही केवळ पुरुषांची मक्तेदारी नाही हे त्यांनी सिद्ध केले आहे.

स्त्रियांच्या या दुर्दम्य आत्मशक्तीपुढे एवढेच म्हणावेसे वाटते.

'कोमल है कमजोर नहीं तू,
शक्ती का नाम ही नारी है,
सबको जीवन देनेवाली
मौत भी तुमसे हारी है।

॥ आकांक्षा ॥

आजच्या तरुणांपुढील आदर्श

■ धनश्री दळवी (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

‘मला एक असा तरुण मिळवून द्या की जो शरीराने तंदुरुस्त आहे, त्याच्या इच्छा व विकार त्याच्या ताब्यात आहेत. त्याचे मन आर्शासारखे पारदर्शक व स्वच्छ आहे. तर मी जगात कोणताही चमत्कार करून दाखवेन’ - थॉमस हक्सले.

स्पर्धेचे अर्थ आहे आजच्या जगाला विकसित करणारा एकमेव सक्षम घटक म्हणून तरुणांकडे पाहिले जाते. सामाजिक उत्थानाची जबाबदारी असलेल्या या तरुणापुढे काय आदर्श व आव्हाने आहेत? हा प्रश्न एखाद्या वयस्कर माणसाला विचारला तर त्याचे उत्तर कदाचित असे असेल. आजच्या तरुणांना आदर्श बघवत नाहीत आणि आव्हाने पेलवत नाहीत. खरीच अशी परिस्थिती आहे का? जगातील प्रत्येक माणूस नियतीने नेमलेली कामे करत असतो. तो आदर्श आहे का नाही हे त्याने केलेल्या कामाच्या यशावर अवलंबून असतं. एका प्रसिद्ध वाक्यामध्ये सांगायचे म्हटले तर we don't need followers, we need ideals. पण तरीसुद्धा मान्यता पावलेले आदर्श व्यक्तिमत्त्व नेहमीच आपल्याला उपयुक्त ठरेल. भारतीय युवकाच्या दृष्टीने स्वामी विवेकानंद, महात्मा गांधी व अगदीच अलीकडच्या काळातील म्हटले तर डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचा उल्लेख होईल. तरुण पिढीला ध्येयवादी व आदर्शवादी बनविण्याची ताकद त्यांच्या इच्छाशक्तीच्या विकासात आहे.

ध्येयाच्या वेदना मनाला होऊ दे

वार तुझ्या प्रत्येक क्षणास होऊ दे,

अशक्य सुद्धा म्हणून शक्य आहे

इतका गर्व तुझ्या बुद्धीच्या मीपणास होऊ दे!

जेव्हा या तरुणांना ध्येयाने पछाडले जाईल, संकटांना सामोरे जाण्यासाठी निधडी छाती निर्माण होईल, आकाशाला गवसणी घालण्याचे सामर्थ्य अंगी येईल त्यावेळेस उज्वल भारतवर्षाची निर्मिती होऊ शकेल. ही जबाबदारी पेलणे हे जबरदस्त आव्हान नियतीने तरुणांसमोर ठेवले आहे. तरुणांमध्ये संघर्ष करण्याची भावना प्रज्वलित ठेवणे हे त्यांच्या प्रगतीतील महत्त्वाचे अस्त्र ठरू शकेल.

संघर्षाच्या आधीच हार मानलीस तू,
कर्तबगारी आधीच गमावलीस तू,
जीवन हा संघर्ष आहे तोच नको म्हणतोस तू,
अरे जगण्याआधीच संपलास तू!

या कुसुमाग्रजांच्या म्हणण्याप्रमाणे या शक्तीला वेळेआधीच नष्ट होण्यापूर्वीच एका परमशक्तीमध्ये परावर्तित करणे हे युवकांच्या अग्रक्रमात असणे आवश्यक आहे.

सर्वात शेवटची व तितकीच महत्त्वाची बाब म्हणजे कर्तव्यपालन. स्वार्थातून परमार्थाकडे या दृष्टिकोनातून पाहताना जर आपली कर्तव्ये आपण योग्य प्रकारे पार पाडली तरच परमार्थ करण्यासाठी वेगळे श्रम घ्यावे लागणार नाहीत. देश व त्याची प्रगती सर्वांवर अवलंबून आहे. त्यासाठी प्रत्येकाने आपले कर्तव्य ओळखले पाहिजे व कर्तव्यपूर्तीला प्राधान्य देऊन, तिला तन, मन, धन अर्पण केले पाहिजे. तरुणांकडे आव्हाने पेलण्याची ताकद निश्चितच आहे, नव्हे ती फक्त त्यांच्यामध्येच आहे. गरज आहे प्रबळ इच्छाशक्तीची व पेटून उठण्याची. अजूनही वेळ गेलेले नाही. म्हणून बा. भ. बोरकर म्हणतात...

तुला एवढे कसे कळत नाही, फुलत्या वेलीस वय नाही,
क्षितीज ज्याचे सरले नाही, त्यास कसलेच भय नाही!

स्पर्धा

■ स्वप्नाली कांगणे (बारावी-कला)

स्पर्धा असो कुठलीही

असावी लागते ती जिद्द

उद्दिष्ट समोर असावे

पण हार जितीची नसावी हद्द

स्पर्धा असावी निकोप

नसावी फसवी, जीवघेणी

द्वेष, इर्ष्या मत्सरमुक्त

सूडभाव नसावा मनी

भावघ्न पाहून पात्यांची

क्षेत्र तेच निवडावे

प्रोत्साहन देऊन त्यांना

त्यांच्या कलाकलाने घ्यावे

सोपी असो वा कठीण स्पर्धा

स्वतःला द्या त्यामध्ये झोकूनी

स्पर्धीशिवाय प्रगती नाही

हे जाणुनी भविष्य सुखमय घ्या करूनी

॥ आकांक्षा ॥

महात्मा फुले - विचार व कार्य

(प्रथम क्रमांक विजेता निबंध)

॥ स्नेहल चव्हाण (तृतीय वर्ष-वाणिज्य)

मानवाची प्रगती ही आपोआप होणारी नाही, त्याचबरोबर अपरिहार्यही नाही. तिच्यासाठी त्याग करावा लागतो. बरेच काही सोसावे लागते आणि झगडावे लागते. त्यासाठी उत्कटतेने काळजी करणाऱ्या निष्ठावंत व्यक्तींना न दमता संघर्ष करावा लागतो. असंच एक अद्वितीय, असामान्य व्यक्तिमत्त्व म्हणजे महात्मा जोतिराव गोविंदराव फुले.

आधुनिक महाराष्ट्राच्या उभारणीत ज्या थोर विभूतींनी हातभार लावला त्यामध्ये महात्मा फुले यांचा मान अग्रक्रमाचा आहे. महात्मा फुले यांच्या कार्याची दखल घेतल्याखेरीज आधुनिक महाराष्ट्रातील बहुजन समाजाला, पददलित जनतेला, शूद्रातिशूद्रांना हजारो वर्षांच्या गाढ निद्रेतून आपल्या न्याय्य हक्कांची जाणीव करून देण्यासाठी फुलेंनी आपला देह चंदनासारखा झिजवला. ज्यांचे जीवन हे सर्व प्रकारच्या दास्याच्या शृंखलांनी जखडून टाकले होते असे दलित तसेच स्त्रीवर्ग त्यांच्या उद्धारसाठी फुलेंनी शिक्षणरूपी ज्ञानाची ज्योत पेटवली. असे हे एकमेवाद्वितीय कार्य एखादी महनीय व्यक्तीच करू शकते. अशा या अलौकिक व्यक्तीचा जन्म ११ एप्रिल १८२७ रोजी सातारा जिल्ह्यातील कटगुण या गावी झाला. काही कारणांमुळे त्यांचे पूर्वज पुण्याला राहायला आले. १८३४ ते १८३८ या काळामध्ये जोतिबांनी पंतोजीच्या इंग्रजी शाळेत शिक्षण पूर्ण केले. बालवयातच आईचं छत्र हरपलेल्या जोती नामक बालकाला गोविंदरावांनी मोठ्या प्रेमाने वाढले.

त्याकाळी जातिभेद मोठ्या प्रमाणावर मानत असत. जोतिबांनाही बालवयातच जातिभेदाचे चटके सोसावे लागले. त्याचे एक उत्तम उदाहरण म्हणजे जोतिबा लहान असताना लग्नाची एक वरात निघाली होती. वरातीमध्ये ब्राह्मण पुढे होते. मध्ये निमंत्रित होते. चालता चालता एक शूद्र कुणब्याचे पोर

वरातीत शिरले, हे पाहून शास्त्रीबुवांच्या तळपायाची आग मस्तकात गेली. त्यांनी त्या मुलाला बाजूला ढकलले. 'शिव, शिव! विटाळली सारी वरात' असे म्हणून सर्वजण अजून आगीत तेल ओतत होते. हे पाहून जोतिराव संतापाने लाल झाले होते. ते पुढे आले आणि म्हणाले, 'वरातीच्या घोड्याचा म्हणजे पशूचा तुम्हाला विटाळ होत नाही. माणसाचा मात्र विटाळ होतो. हा कसला धर्म? कशाच्या आधारावर तुम्ही आम्हाला हीन समजता? अशा कडक शब्दांत जोतिरावांनी ब्राह्मणांची कानउघाडणी केली आणि तेव्हापासूनच जातिभेदाविरुद्ध प्रतिकार करण्याची प्रेरणा जोतिरावांना मिळाली आणि जोतिबांनी जातिभेदाविरुद्ध लढण्याचे ठरविले. परंतु जातिभेद नष्ट करावयाचा असेल तर प्रथम समाजातील अज्ञान दूर करणे गरजेचे आहे हे लक्षात घेऊन जोतिबांनी लोकांना विद्येचे महत्त्व पटवून दिले. 'अखंडा'मध्ये फुले म्हणतात....

'विद्येविना मती गेली। मतीविना नीती गेली।

नीतीविना गती गेली। गतीविना वित्त गेले।

वित्ताविना शूद्र खचले। इतके अनर्थ एका अविद्येने केले।।'

वरील ओळीतून जोतिरावांनी लोकांना विद्येचे महत्त्व पटवून दिले. विद्यादानानचे सर्वोत्कृष्ट कार्य त्यांनी हाती घेतले. 'ज्ञान दिलेल्या ज्ञान वाढते' या उक्तीप्रमाणे ज्ञान दिले की ते वाढत जाते व अज्ञानाच्या अंधःकारातून दलित-पददलित जनतेला बाजूला सारले. अज्ञान हे सर्व दुःखाचे कारण आहे. अज्ञानामुळे समाजातील अंधःविश्वास, अंधरूढी, अनाचार आणि अमानुषतेला खतपाणी मिळते. म्हणून जोतिबांनी अंधविश्वास मुक्तीसाठी, अज्ञान नष्ट करण्यासाठी १९४८ साली पुण्यामध्ये भिडे यांच्या शनिवारवाड्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरू

॥ आकांक्षा ॥

केली. तेव्हाच्या परिस्थितीमध्ये धर्माच्या आधारावर आपली उपजीविका करणाऱ्या मंडळींना हे मान्य नव्हते. त्यांनी या गोष्टीला कडाडून विरोध केला. शाळेमध्ये मुलांना शिकविण्यासाठी शिक्षक मिळत नव्हते. तेव्हा जोतिबांनी सावित्रीबाईंना शिकविले आणि त्यांना शाळेमध्ये शिक्षक म्हणून घेतले. प्रबोधनाच्या या खडतर मार्गावरून चालताना सावित्रीबाईंनाही खूप त्रास सहन करावा लागला. दगडफेक, चिखलफेक, शेण फेक इत्यादी वाईट प्रसंगांना त्यांना समोरे जावे लागले. समाजातून तर विरोध होतच होता. परंतु आता जोतिबांच्या घरातूनही विरोध केला गेला. जोतिरावांना आपले राहते घर सोडावे लागले. तरीही जोतिरावांचा धीर खचला नाही. कारण 'कोणतेही चांगले काम करायचे असेल तर संकटांना न जुमानता पुढे जायचे' असा संदेश जोतिबांनी यातून दिला. समाजाच्या अशा क्रूर आणि निर्दयी वागण्यावर मात करत निस्वार्थीपणे आणि उदात्त हेतूने पती-पत्नी परिस्थितीशी झगडत होते आणि दलित-पददलित समाजाला प्रकाशच्या दिशेने नेत होते.

'जिच्या हाती पाळण्याची दोरी, ती जगाचा उद्धार करी' या उक्तीला जोतिबांच्या रूपात खरा न्याय मिळाला. त्याकाळी स्त्रियांना कोणत्याही प्रकारचे स्वातंत्र्य नव्हते. 'चूल आणि मूल' या बंधनामध्ये स्त्री जखडलेली असायची. त्याकाळी केशवपन, बालविवाह, सती जाणे अशा अनेक जाचक चालीरीती होत्या. या सर्वांमध्ये त्याकाळची स्त्री जखडली गेली होती. केशवपनाची जबरदस्ती तिच्यावर केली जात असे. तिला विद्रूप करून परमार्थ साधनेत तिने आपले पुढील आयुष्य वेचावे, असा त्यावेळी नियम होता. स्त्रियांकडे माणूस म्हणून पाहिलेच जात नव्हते. या सर्व अन्यायी प्रथा बंद करून शिक्षणरूपी सूर्याच्या तेजाने स्त्रीचे जीवन उजळून टाकले. स्त्रियांच्या स्थितीत सुधारणा होण्यासाठी ज्ञानामृताचे कलश खुले करून दिले. 'मुलगी शिकली, प्रगती झाली' या उक्तीला खऱ्या अर्थाने न्याय मिळाला. शनिवारवाड्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरू झाली.

'कोणत्याही यशस्वी पुरुषाचे मागे स्त्री असते', या प्रमाणे सावित्रीबाई स्वतःला झोकून देऊन काम करत होत्या. परंतु जोतिबांची शाळा लवकरच बंद पाडण्यात आली. तरीही जोतिराव थांबले नाहीत. त्यांनी ३ जुलै १८५१ रोजी बुधवारपेठेत चिपळूणकरांच्या वाड्यात दुसरी शाळा सुरू केली आणि त्याच वर्षात एक नवा उत्कर्ष म्हणून १७ सप्टेंबर १८५१ रोजी रास्ता पेठेत व १५ मार्च १८५२ मध्ये वेताळ पेठेत आणखी दोन शाळा सुरू केल्या. या कार्याची दखल घेत जोतिबांचा

१८५२ मध्ये पुण्याच्या विश्रामबाग वाड्यात जाहीर सत्कार करण्यात आला. इसवी सन १८६३ मध्ये जोतिबांनी बालहत्या प्रतिबंधक गृहाची स्थापना केली आणि या मुलांच्या संगोपनाची संपूर्ण जबाबदारी जोतिबा आणि सावित्रीबाई स्वतः घेत तसेच विधवा पुनर्विवाहाला मान्यता दिली. जोतिरावांनी आपल्या लिखाणातून आणि भाषणांतून विधवा पुनर्विवाहाचा धडाडीने पुरस्कार केला आणि १८६४ मध्ये गोखल्यांच्या बागेत एक पुनर्विवाह घडवून आणला आणि समाजाला एका नवीन पद्धतीचे, रूढीचे दर्शन घडवून दिले.

जोतिबांनी आपल्या साहित्यसंपदेतून घणाघाती हल्ले चढवत समाजमनाला नवी दिशा दिली. 'अखंड गुलामगिरी', 'शेतकऱ्यांचा आसूड', 'ब्राह्मणाचे कसब' इत्यादी साहित्यसंपदा तसेच 'तृतीय रत्न', 'शिवाजी महाराजांवरील पोवाडा' इत्यादी गीतांतून व नाटकांतून समाजाचे डोके ठिकाणावर आणले. 'शेतकऱ्यांचा आसूड'मध्ये शेतकऱ्यांच्या विदारक परिस्थितीचे दर्शन त्यांनी घडवले. सातत्याने समाज प्रबोधन केल्याशिवाय बदल घडून येत नाहीत. म्हणून सातत्याने बदल करावा लागतो.

अशा प्रकारे महात्मा फुले हे उच्च कोटीचे मानवतावादी, क्रांतिकारी, समाजसुधारक होते. 'बोले तैसा चाले, त्याची वंदावी पाऊले' अशी अनुभूती त्यांच्या विचार व कार्यातून येते. त्यांचे दूरदृष्टी विचार आणि कार्य आजही समाजाला प्रेरणा देणारे असेच आहे. आपले संपूर्ण आयुष्य पणाला लावून शूद्रातिशूद्रांना, स्त्रियांना अज्ञानाच्या अंधःकारातून तेजोमय जीवनाकडे घेऊन जाणारे जोतिराव फुले हे खऱ्या अर्थाने 'महात्मा' होते. त्यांना समाजाने दिलेली पदवी ही खऱ्या अर्थाने समर्पक अशीच आहे. आजच्या शेतकऱ्यांची परिस्थिती अत्यंत दयनीय अशीच आहे. शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येचे प्रमाण वाढले आहे. निसर्गाचा लहरीपणा, कर्जबाजारीपणा इत्यादी समस्या मोठ्या प्रमाणावर आहेत. अशा दयनीय परिस्थितीमध्ये महात्मा फुलेंसारख्या द्रष्ट्या समाजसुधारकाची खऱ्या अर्थाने गरज आहे. यावरून मी एकच म्हणेन...

'थोर महात्म्ये होऊन गेले

चरित्र त्यांचे पहा जरा

आपण त्यांच्या समान व्हावे

हाच सापडे बोध खरा॥

अशा या थोर महात्म्यास माझे विनम्र अभिवादन!

॥ आकांक्षा ॥

ज्ञानपीठाच्या मानकरी कृष्णा सोबती

■ हर्षदा लिंगायत (द्वितीय वर्ष-कला)

‘साहित्य के संदर्भ में लेखक को अपनी आत्मा में उगे जन्मत और दोजख स्वर्ग और नरक दोनों एक दूसरे के करीब लाता है!’ - कृष्णा सोबती

त्यांची ओळखही निर्माण झाली. ‘डार से बिछुडी’ ही त्यांची पहिली कादंबरी १९५८ मध्ये प्रकाशित झाली. काही वर्षांनंतर ‘मित्रो मरजानी’ (१९६६), ‘यारों के यार’ (१९६८) आणि ‘तीन पहाड’ (१९६८) या कादंबऱ्यांचे प्रकाशन झाले. त्यांच्या या तिन्ही कादंबऱ्यांनी हिंदी साहित्यविश्वात कादंबऱ्यांचे प्रकाशन झाले. त्यांच्या

या तिन्ही कादंबऱ्यांनी हिंदी साहित्य विश्वात प्रचंड खळबळ उडवून दिली. या कादंबऱ्यांमधून केले गेलेले स्त्रियांच्या मानसिकतेचे, मानवी मूल्यांच्या न्हासाचे, भ्रष्टाचाराचे चित्रण परंपरेला छेद देणारे, अत्यंत निर्भिडपणे आपल्या भूमिकेचा उद्घोष करणारे आणि ग्रामीण संस्कृतीत आपल्या जीवनेच्छेच्या अखंडत्वाची पाळेमुळे शोधणारे होते. त्यानंतर त्यांच्या ‘सूरजमुखी अंधेरे के’ (१९७२) ‘हम हशमत’ (१९७७), ‘जिंदगीनामा’ (१९७९) या अतिशय महत्त्वाच्या साहित्यकृती प्रकाशित झाल्या. ‘हम हशमत’ ही यांची स्मृतिचित्रे आहेत. त्याचा दुसरा भाग १९९९ मध्ये प्रकाशित झाला. अनेक कारणांनी सतत चर्चेत असलेली त्यांची ‘ऐ लडकी’ (१९९१) ही कादंबरी आणि ‘दिलो दानिश’ (१९९३), ‘समय सरगम’ (२०००) या कादंबऱ्या हेही त्यांचे अन्य महत्त्वाचे साहित्य आहे. ‘मित्रो मरजानी’, ‘जिंदगीनामा’ आणि ‘ऐ लडकी’ या त्यांच्या तीन कादंबऱ्या अभिजात भारतीय साहित्यकृतीच आहेत.

‘जिंदगीनामा’ या कादंबरीमध्ये त्या काळातले रीतीरिवाज, रूढी, परंपरा, कुटुंबजीवन इतक्या सहजसुंदर बोलीभाषेत त्यांनी चित्रित केले आहे. त्या प्रदेशातील लोकगीते, सण-उत्सव, बोली असे सगळेच कवेत घेत या कादंबरीची भाषा घडली आहे. केवळ सामाजिक-सांस्कृतिक साहित्यकृती म्हणूनच नव्हे, तर त्यातल्या निसर्गचित्रणामुळे आणि प्रेम, करुणा, आस्था आणि आच यांनी ओतप्रोत असलेल्या अद्वितीय भाषाशैलीमुळेही ‘जिंदगीनामा’ ही कादंबरी उल्लेखनीय ठरते. यातला भाषेचा प्रवाह केवळ संमोहित करून टाकणारा आहे. ‘ऐ लडकी’ या कादंबरीत दोन विभिन्न पिढ्यांतील स्त्रियांच्या माध्यमातून परंपरा आणि आधुनिकता यांच्यामधला अटळ संघर्ष हे कठोर वास्तव विलक्षण संयम आणि करुणेने दृग्गोचर केलेले आहे. स्त्री म्हणून आपल्या अस्तित्वाची स्वतंत्र ओळख आणि आपल्या ‘स्व’ची स्वतंत्र अस्मिता कमवण्याचा प्रस्थापित करण्याचा हा अनोखा संघर्ष आहे. मानवी अस्तित्वाचे, जगण्यातल्या अवस्थांतराचे हे चित्र कृष्णा सोबती यांनी विशिष्ट तत्त्वज्ञानात्मक बैठक आणि मानवी करुणा अशा अवघड मिश्रणातून रेखलेले आहे. ‘ऐ लडकी’ या कादंबरीला तिचे

हिंदी साहित्य आणि हिंदी भाषेत अतिशय मोलाची भूमिका पार पाडणाऱ्या कृष्णा सोबती. संयमित आणि वास्तवाशी नातं राखणारा लेखनाविष्कार, समृद्ध भाषाशैली आणि चित्रशैली ही त्यांच्या लेखनाची वैशिष्ट्ये आहेत. त्यांच्या प्रत्येक कलाकृतीतून सोबती यांच्या लेखनक्षमतांचा प्रत्यय येतो. पंजाबी, हिंदी, उर्दू आणि राजस्थानी या चार भाषांचे मंथन होऊन तयार झालेली रसरशीत हिंदी ही त्यांच्या कथात्म साहित्याची मुख्य वैशिष्ट्ये आहेत. त्यांच्या भाषेची शैलीदेखील स्वतंत्र, प्रवाही आणि वाचकाला संमोहित करून टाकते. कृष्णा सोबती यांनी १९५० पासून लेखनाला सुरुवात केली आणि आजही संपूर्ण निष्ठेने आणि उत्साहाने त्या लेखन करीत आहेत. कृष्णांच्या अमूल्य आणि साहित्य संस्कृती जगत समृद्ध करणाऱ्या सृजनासाठी त्यांना २०१७ साली ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त झाला आहे. हिंदी कथात्म साहित्यात त्यांचे नाव अग्रस्थानी आहे.

स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर भारतामधील सामाजिक, राजकीय आणि सांस्कृतिक जीवनातील उलथापालथीचे चित्रण त्यांनी आपल्या तेजस्वी भाषेत अतिशय संवेदनशीलतेने आणि निर्भिडपणे केले आणि त्यामुळेच त्यांच्या जवळजवळ प्रत्येक साहित्यकृतीने त्यांच्यापाशी प्रसिद्धी तर स्वाभाविकपणे आलीच पण त्याचबरोबर वादग्रस्तताही वाटायला आली. त्यांच्या अफाट प्रतिभेमुळे आणि ऊर्जासंपन्न सृजनशीलतेमुळे या दोन्हीकडेही दुर्लक्ष करून नव्या उत्साहाने लेखन अखंड ठेवण्याचे सामर्थ्य त्यांच्यात नेहमी होतेच.

कृष्णा सोबती यांचा जन्म १८ फेब्रुवारी १९२५ रोजी फाळणीपूर्वीच्या गुजरातमध्ये झाला. आपल्या सर्जनशील लेखनाची सुरुवात सोबती यांनी ‘कथा’ या साहित्य प्रकारापासून केली. अतिशय सक्षम कथाकार अशी लवकरच

॥ आकांक्षा ॥

स्वतःचे सौंदर्यशास्त्र आणि तत्त्वज्ञान आहे. तसेही त्यांच्या कथा-कादंबऱ्यांमधील स्त्रीपात्रे ही मानसिक, सामाजिक आणि आर्थिक स्वातंत्र्याची आस असलेली आणि ते प्राप्त करण्यासाठी झगडणारी, संघर्ष करणारी आहेत. आपल्याला वरचेवर आश्चर्यचकित करून नतमस्तक व्हायला लावणारी स्त्रीची कितीतरी रूपे कृष्णा सोबती यांनी आपल्या साहित्यातून रेखाटली आहेत. 'डार से बिछुडी' मधली असहाय्य, परावलंबी पारो. 'मित्रो मरजानी' मधली मित्रो, फुलवंती, 'सूरजमुखी अंधेरे के' मधली लहानपणीच बलात्काराचा. निर्घृण, अमानुष अनुभव वाट्याला आलेली स्त्री आणि 'ऐ लडकी' मधली आई आणि मुलगी अशी कितीतरी प्रातिनिधिक उदाहरणे देता येतील.

सोबती यांच्या सगळ्या साहित्यकृतींचा समस्त आसमंत कवेत घेणारी स्वतंत्र भाषाशैली ही निश्चितच विशेष आहे. निखळ हिंदीचा सोस त्यांनी कधीच बाळगला नाही. ऊर्दू, इंग्रजी, पंजाबी, राजस्थानी या भाषांमधील कितीतरी शब्द आणि वाक्प्रचार अगदी सहजतेने त्या आपल्या लेखनात वापरतात. मात्र त्यातून त्या हिंदी भाषाच समृद्ध करीत आहेत याबद्दल आपली खात्रीच पटते. त्यांची शैली विविध भाषांना कवेत घेऊन विलक्षण आवेगाने विकसित होत माणसा-माणसांतले प्रेम, वात्सल्य आणि करुणा भाव जागृत करणारी अस्सल भारतीय आहे. त्यांच्या या विशिष्ट शैलीत असलेली 'जिंदगीनामा' या कादंबरीची सुरुवातीची साधारण तीस पाने वाचली की आपल्याला आपण इतक्या निकोप, निसर्गसंपन्न, आस्था, प्रेम आणि वात्सल्यपूर्ण वातावरणातले पात्र नाही आहोत असा खेद वाटतो.

गेल्या सहा दशकांपासून आपल्या ओघवत्या स्वतंत्र भाषाशैलीने, अखंड सृजनशीलतेने कृष्णा सोबती हिंदी आणि एकूच भारतीय साहित्यविश्व समृद्ध करीत आल्या आहेत. तसेच आपल्या प्रत्येक नव्या साहित्यकृतीतून मानवी जगण्याचे नवे संदर्भ, नवे आयाम वाचकांसमोर आणत आहेत. निसर्ग, ग्रामजीवन, स्त्री मानसिकता, भाषा, बोली हीच त्यांच्या सृजनऊर्जेची मुळे आहेत आणि या सगळ्यांच्या एकत्रित येण्यामुळे त्यांच्या गद्यलेखनानेही कवितेची उंची गाठली आहे.

२०१७ च्या ज्ञानपीठ पुरस्काराआधी कृष्णा सोबती यांना साहित्य अकादमी फेलोशिप, पद्मभूषण, साहित्य अकादमी पुरस्कार, मैथिलीशरण गुप्त पुरस्कार, पंजाबी विद्यापीठ आणि पतियाळा अकादमीचा फेलोशिप असे कितीतरी सन्मान प्राप्त झाले आहेत. कृष्णा सोबती यांना ज्ञानपीठ पुरस्कार प्राप्त होणे हा जीवनावरील अविचल निष्ठेचा सृजनशीलतेत अनुस्यूत असलेल्या करुणा, प्रेम, वासल्यभावाचा आणि सृजनशील निर्भीड अभिव्यक्तीचा गौरव आहे.

याकाद मित्रो मृणतात!

■ तेजस बारे

(अकरावी-सं.वाणिज्य)

काही झाठवणी या विस्तार येत नाहीत
काही नाती ही तोडता येत नाहीत

माणसं दुखावली तरी मन नाही दुखावत
चेहरे बदलले तरी झोळख नाही बदलत

वाटा बदलल्या तरी झोळ नाही संपत
पावलं झळखळली तरी चालणं नाही थांबत

अंतर वाढलं म्हणून प्रेम नाही झटक
बोलणं नाही झालं तरी झाठवण नाही थांबत

गाठी नाही बांधल्या म्हणून बंध नाही तुटत
पक्के झाले तरी आपलेपण नाही सरत

नवीन नाती जोडली तरी जुनी नाती नाही तुटत
रक्ताची नसली तरी काही नाती नाही तुटत

एकही मित्र नाही ज्याला भ्रसा माणूस कुठेच नसेल
काही काळापुरती का होईना प्रत्येकाने मैत्री केली असेल

शरीरात रक्त नसले तरी चालेल; पण आयुष्यात मैत्री हवीच
कितीही जुनी झाली तरी नेहमी वाटते ती नवीच

रक्ताच्या नाट्याला नसेल एवढी मैत्रीच्या नाट्याला झोळ असते
कशीही असली तरी शेवटी मैत्री मात्र गोड असते

मैत्रीच्या या नाट्याबद्दल लिहिण्यासारखे खूप आहे
खऱ्या नाट्याला नसले तरी मैत्रीला एक रूप आहे

रोजच झाठवण यावी असे काही नाही
रोजच भेट व्हावी असेही काही नाही

मी तुला विसरणार नाही याला खात्री म्हणतात
आणि याची तुला खात्री असणे यालाच मैत्री म्हणतात

॥ आकांक्षा ॥

आजच्या काळातील
स्त्री
सुरक्षित आहे का?

नोकरीसाठी घराबाहेर पडणारी स्त्री किंवा शिक्षणासाठी घराबाहेर जाणारी मुलगी काय? प्रत्येक पावलावर तिला बेताल शब्दांचा, बकाल स्पर्शाचा सामना करावा लागतो. सरकारी आरक्षण तिला नोकरीसाठी उपयोगी पडेल. पण

■ कल्याणी जोशी (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

मी अनादी, मी अनंत, मी जन्मदात्री, मीच पालनकर्ती, मी जगतजननी, मीच विश्वमोहिनी. सतीचं वाण माझ्या हाती, कुलटेचा शापही माझ्याच माथी, मीच शक्तीचे दैवत, मीच विद्येची पूजा. तरीसुद्धा स्वतःला पुरुष म्हणवून घेणाऱ्यांच्या सभेत वस्त्रहरणाची नामुष्की पत्करावी लागली ती मलाच. मग मी महाभारत का घडवू नये?

भ्रूणहत्या माझीच, अन्याय अत्याचार माझ्यावरच. हे परमेश्वरा! मादक सौंदर्याचं वरदान मला देण्यापूर्वी त्या पाठी येणाऱ्या भुंग्यांना संयमाचा आशीर्वाद द्यायला का बरे विसरलास? कदाचित चित्र फार वेगळे दिसले असते. मित्र हो, हे सारे प्रश्न पिढ्यान्पिढ्या प्रत्येक स्त्रीच्या मनात कधी ना कधी आलेच असतील.

घरात मुलगी जन्माला येणे हेच फार मोठे संकट वाटणारी कुटुंबं आपल्या समाजात आहेत. एकविसाव्या शतकातही मुलांच्या तुलनेत मुलींची संख्या कमी आहे आणि ही सामाजिक अराजकाची नांदी आहे. स्त्री भ्रूणहत्या हा आपल्या समाजाला लागलेला कलंक आहे. रूजलेले बीज खुंटणे सोपे असते. पण बीज रूजायला जमीनच लागते, आकाशात नाही रूजत. हे त्या खुंटणाऱ्या हातांना कधी बरे कळणार?

इंग्लंडमध्ये राणीचे राज्य सुरू होऊन शेकडो वर्षे लोटली. तरी आपल्या देशात स्त्रिया माजघराच्या आतच होत्या. एकोणिसाव्या शतकात झाशीच्या राणीने इंग्रजांविरुद्ध रणशिंग फुंकले आणि स्त्री-शक्तीची कुठेतरी जाणीव आम्हाला झाली. नंतरच्या काळात डॉ. आनंदीबाई जोशी, रमाबाई रानडे, सावित्रीबाई फुले यांनी महिला शिकू शकतात आणि शिकलेल्या स्त्रियाच सामाजिक बदल घडवू शकतात हे दाखवून दिले. कोणतीही गोष्ट मनापासून करायची ठरवली की स्वतःला त्यात झोकून देतात. मग ते शिक्षण असो, नोकरी असो, खेळ असो वा प्रगती असो, आज प्रगतीच्या विकासाच्या प्रत्येक टप्प्यावर पुरुषांच्या बरोबरीने स्त्रिया काम करताना दिसतात.

आजच्या महिला शैक्षणिक, आर्थिकदृष्ट्या सक्षम झाल्या आहेत. आर्थिक स्थैर्य हा संसाराचा पाया आहे. पण अर्थार्जन म्हणजे सुरक्षितता नव्हे. आजही कितीतरी घरांमधून स्वतःच कमावलेले पैसे खर्च करताना महिलांना नवऱ्याची, वडिलांची म्हणजे घरच्या कर्त्या पुरुषाची परवानगी घ्यावी लागते.

शारीरिक, मानसिक सुरक्षा हा तिच्यापुढील महत्त्वाचा प्रश्न आहे.

घरातदेखील येणारे पाहुणे किंवा घरातीलच काही नात्यागोत्यातले पुरुष, काही शेजारी, तिच्याकडे बघून ओंगळवाणे कटाक्ष टाकतात. जाणीवपूर्वक स्पर्श किंवा विकृत हावभाव करून आपल्या मनातील विकृतीचे दर्शन तिच्यासमोर करत राहतात. तिला याविरुद्ध आवाज उठवता येत नाही. कारण वरकरणी दिसायला या व्यक्ती इतक्या सभ्य असतात की त्या स्त्रीवर कोणीही विश्वास ठेवणार नाही. आजही घरगुती हिंसाचाराच्या बळी महिलाच होतात. आपण पेपरमध्येही वाचतो. टी.व्ही.वर पाहतो. तीन, चार, पाच, सात वर्षांच्या मुलींवर बलात्कार? या मुलींना समाजातील 'स'ची तरी ओळख असते का? खाऊ, खेळणी, गोड कौतुक यामध्ये रमणाऱ्या या कळ्या वासनांध नराकडून अकाली खुडल्या जातात. आपल्या मुलीच्या उज्ज्वल भवितव्यासाठी तिला शाळेत दाखल केले जाते.

पण काही ठिकाणी शाळेमधूनदेखील मुलींच्या शोषणाच्या बातम्या येतात. रेल्वे स्टेशन, बस स्टॅण्ड, रस्त्यावरचे नाके हे तर मुलींची छेड काढण्यासाठी आपल्याला आंदणच दिले आहेत अशी काही रोडरोमिओंची समजूत असते. दिल्लीतील निर्भया, मुंबईतील महिला पत्रकार यांच्या केसेस खूप गाजल्या. पण सरकारी कायदे स्त्रियांच्या बाजूने असूनदेखील वर्षानुवर्षे त्यांना न्याय मिळण्याची शक्यता दिसत नाही.

सरकारने महिलांच्या आणि संपूर्ण समाजाच्या सुरक्षेसाठी मोबाईल ॲप, सी. सी. टी. व्ही., रेल्वेमध्ये महिलांच्या डब्यांमध्ये पोलीस सुरक्षा यासारख्या संरक्षण योजना राबवल्या आहेत. यासाठी शाळाशाळांमधून लैंगिक शिक्षणाची गरज आहे आणि प्रसारमाध्यमांनी सुद्धा सहिष्णुता दाखवायला हवी. विचार करा, स्त्री ही प्रचंड शक्ती आहे, ऊर्जा आहे. तिला अबला मानणे म्हणजे शक्तीचा अपमान आहे. तिला लढण्यासाठी तलवार व ती धरण्यासाठी मनगटात ताकदही तिलाच मिळवायची आहे.

आताच आपल्या पंतप्रधानांनी 'बेटी बचाओ, बेटी पढाओ' अभियानाचा मंत्र दिलाय. त्याला प्रतिसादही चांगला मिळतो. स्त्रीजातीचा आदर राखण्याचे संस्कार प्रत्येक घरातील मुलांवर पर्यायाने पुरुषवर्गावरही झाले पाहिजेत. त्या संस्काराची बीजे खोलवर रूजली तरच आजच्या जगातील स्त्रिया काही प्रमाणात तरी निर्भय आणि सुरक्षित राहू शकतील.

॥ आकांक्षा ॥

ग्राहक संरक्षण- काळाची गरज

■ दक्षता झेपले (अकरावी-वाणिज्य)

राष्ट्रीय ग्राहकदिनानिमित्त आयोजित जिल्हाधिकारी कार्यालय, रत्नागिरी यांच्या वतीने संगमेश्वर तालुका पुरवठा अधिकारी यांनी आयोजित केलेल्या निबंध स्पर्धेतील प्रथम क्रमांकप्राप्त निबंध!

‘नि सर्ग ही आपली माता’ आहे. पण ही माता आपली सर्वच गरज पूर्ण करू शकत नाही. प्रत्येक भू-भागावरील निसर्ग त्या-त्या मानवी गरजांनी भरलेला आहे. परंतु सर्वच मानवी गरजा या त्या भू-भागावरून पूर्ण होतात असे नाही. कारण आपणास माहीत आहे की, मानवी गरजा या अमर्याद आहेत. त्यामुळे तो स्वतःच्या या गरजा भागविण्याच्या प्रयत्नांमध्ये सतत गुंतलेला असतो. मानव स्वतःच्या गरजा भागविण्यासाठी विविध प्रकारच्या वस्तू किंवा सेवांचे उत्पादन करतो व त्याचे वितरण करतो. वाढलेल्या दळणवळणामुळे, आधुनिक सुविधांमुळे व्यापार वाढलेला आहे. त्यामुळे मानवाला हवी ती वस्तू बाजारपेठेमध्ये उपलब्ध आहे. या वाढत्या व्यापारामुळे या व्यापारी जगात स्पर्धा प्रचंड प्रमाणात वाढत आहे. स्पर्धेच्या या युगामध्ये ग्राहकांनी देखील आपल्या हक्कांविषयी जागृत राहिले पाहिजे व आपल्या हक्कांचा कोणी दुरुपयोग करणार नाही याची दखल आपण सर्वांनी घेतली पाहिजे.

आजच्या आधुनिक जगात प्रत्येक माणूस हा कोणा ना कोणावरती अवलंबून आहे. जसे की, निसर्गातील प्रत्येक घटक एकमेकांवरती अवलंबून असतात, त्याप्रमाणे सध्याच्या जगात कोणीही स्वयंपूर्ण नाही. आपल्या मागण्या पूर्ण करण्यासाठी आपण सर्वच उत्पादकांवर व विक्रेत्यांवर अवलंबून असतो. आपण अनेक वस्तूंचे व सेवांचे ग्राहक असतो. जी व्यक्ती नैसर्गिकरीत्या मिळणारी किंवा बाजारात उपलब्ध असलेली वस्तू किंवा सेवा ग्रहण करते. त्या व्यक्तीस ‘ग्राहक’ असे म्हणतात. ग्राहक हा वस्तू व इतर सेवांचा वापर करतो किंवा उपभोग घेतो. तसेच प्रत्यक्ष वापरासाठी किंवा मालकीसाठी वस्तू आणि सेवा घेतो. तसेच जागतिकीकरणानंतर जग हे

ग्लोबल खेड्यात रूपांतरीत होत आहे. ग्लोबल खेड्याची बाजारपेठेदेखील झपाट्याने विकसित होत आहे. विकसित होणाऱ्या बाजारात बहुराष्ट्रीय कंपन्यांच्या आगमनामुळे जगातील सर्व देशांत नामांकित ब्रँड्स सहजपणे उपलब्ध होत आहेत. त्यातच ऑनलाईन शॉपिंगचा पर्याय ग्राहकांकडे आल्याने नामांकित ब्रँड्स एका क्लिकसरशी ग्राहकांना घरपोच मिळू लागल्या आहेत. बाजारातल्या या वाढत्या स्पर्धेमुळे आज ग्राहक हा खऱ्या अर्थाने ‘ग्राहक राजा’ बनला आहे.

पण, सध्याच्या स्पर्धेच्या युगात ग्राहकाला ‘बाजारपेठेचा राजा’ असे संबोधले जाते. हे मात्र आपण कदापि विसरू नये. कारण, उत्पादित माल विकत घेण्यासाठी जगात ग्राहक पाहिजेत ना? पाहिजेत. हे ग्राहक जर नसतील, तर व्यापार ठप्प होऊन जाईल. विक्रेते काहीच करू शकणार नाहीत. केवढा हा आपणास ग्राहकांचा असणारा दर्जा जगामध्ये दिसून येतो. तरीही सत्य परिस्थिती ही कधीही आपण लपवू शकत नाही. ती केव्हा ना केव्हा तरी उघडकीस येते. आज उत्पादकाकडून व विक्रेत्यांकडून ग्राहकांची पिळवणूक होताना दिसते. कारण ग्राहकांपेक्षा उत्पादक व विक्रेते हे सुस्थितीत तसेच सुजाण असतात. आपणास नकळत दोषयुक्त वस्तूंची विक्री करतात. तसेच व्यापारात आणखी गैरप्रकार केलेले आढळतात. जसे की भेसळयुक्त वस्तूंची विक्री, चुकीच्या वजनात व मापांचा वापर, साठेबाजी व काळाबाजार करणे, निश्चित केलेल्या कमाल विक्री किंमतीपेक्षा जास्त दर आकारणे. दिशाभूल करणाऱ्या जाहिराती इत्यादी. यामध्ये भेसळयुक्त वस्तूंमुळे ग्राहकांचे जीवन धोक्यात येऊ शकते. भेसळीचे घटक दृष्य आणि अदृश्य स्वरूपात असतात. अदृश्य स्वरूपातील अन्नभेसळीचा समाजाच्या आरोग्यावर विपरीत परिणाम होतो. जसे की दुधात पाण्याची किंवा रसायनांची भेसळ, डार्लिना कृत्रिम रंग लावणे यामुळे आरोग्याच्या गंभीर समस्या तसेच कर्करोग, त्वचेचे व डोळ्यांचे विकार, आजार निर्माण होऊ शकतात. यापासून

॥ आकांक्षा ॥

ग्राहकांचे संरक्षण करण्यासाठी ग्राहक संरक्षण व्यवस्था मजबूत असायला हवी. देशातील ग्राहक हक्क संरक्षण व्यवस्थेबाबत यानिमित्ताने जाणून घेता येईल. बाजारातील वाढत्या स्पर्धेचे ग्राहकांना मोठ्या प्रमाणावर फायदे होत असले तरी काही ठिकाणी मात्र त्यांची फसवणूकदेखील होत आहे. अशा परिस्थितीत ग्राहकहिताचे रक्षण करण्याकरिता विविध पातळ्यांवर कार्य केले जात आहे. ग्राहक तक्रार निवारण मंच हा याच व्यवस्थेचा एक भाग आहे. ग्राहक संरक्षण कायद्यातील तरतुदीनुसार स्थापन करण्यात आलेल्या या मंचाच्या माध्यमातून ग्राहकांच्या समस्या सोडविण्याचे कार्य होत आहे. स्पर्धेतून होणारी ग्राहकांची फसवणूक टाळण्यासाठी ग्राहक तक्रार निवारण मंच हा महत्त्वाचा पर्याय ठरत आहे.

भारतात ग्राहक हक्क संरक्षण चळवळ क्षेत्रात सुरुवातीला खाजगी व स्वयंसेवी संस्थांच्या पातळीवर प्रयत्न करण्यात येत होते. महाराष्ट्रात बिंदू माधव जोशी यांनी १९७४ साली ग्राहकांचे संघटन केले आणि अखिल भारतीय ग्राहक पंचायतीची स्थापना करण्यात आली. अशा प्रयत्नांच्या माध्यमातून ग्राहक चळवळीला विस्ताराची देशभरात परिपूर्णता येत आहे. ग्राहक हक्क संरक्षणासाठी तत्कालीन पंतप्रधान राजीव गांधी यांनी पुढाकार घेतला. त्यांच्या पुढाकारानेच देशात ग्राहक संरक्षण विधेयक मंजूर करण्यात आले. या विधेयकावर २४ डिसेंबर १९८६ रोजी राष्ट्रपतींनी स्वाक्षरी केल्यानंतर देशभरात तो कायदा म्हणून लागू करण्यात आला. त्यामुळे या दिवसाचे औचित्य साधून भारतात २४ डिसेंबर रोजी राष्ट्रीय ग्राहक दिवस साजरा करण्यात येतो. ग्राहक संरक्षण कायद्यामुळे सर्व ग्राहकांना सुरक्षेचा अधिकार, उत्पादनाबाबतच्या माहितीचा अधिकार, निवडीचा अधिकार, तक्रार निवारण्याचा अधिकार आणि ग्राहक शिक्षणाचा अधिकार प्राप्त झाला आहे. याआधारे एखाद्या उत्पादन सेवेबाबत जाणून घेणे, त्याबाबत तक्रार असल्यास त्याचे निरसन करून घेण्याचा हक्क नागरिकांना मिळू शकला. या कायद्यामुळे ग्राहकांचे हक्क जोपासणाऱ्या दृष्टीने महत्त्वाचे पाऊल टाकले गेले.

सद्यस्थितीत शहरी भागापासून ते अगदी दुर्गम भागातील ग्राहकांच्या हक्काचे रक्षण होण्याच्या दृष्टीने काळजी घेण्यात येत आहे. यासाठी विविध पातळीवर ग्राहक मंचाची स्थापना करण्यात आली आहे. सध्या राज्यात, जिल्हास्तरावर नियमित अनुक्रमे ४० आणि ३ तात्पुरत्या स्वरूपातील अतिरिक्त ग्राहक तक्रार निवारण मंच कार्यरत आहेत. जिल्हा पातळीवर जिल्हा ग्राहक मंचाच्या माध्यमातून ग्राहक हक्कांचे संरक्षण केले जात आहे. तिथे ग्राहकांचे समाधान झाले नाही तर राज्य किंवा राष्ट्रीय ग्राहक

मंचाच्या माध्यमातून ग्राहकाला न्याय मिळवून दिला जातो.

ग्राहक चळवळीला बळ देण्यासाठी महाराष्ट्र ग्राहक संरक्षण नियम २००४ नुसार जिल्हास्तरावर ग्राहक संरक्षण परिषदेची स्थापना करण्यात आली आहे. याअंतर्गत जिल्हास्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. या समितीत विविध स्तरावरील सदस्यांची निवड करण्यात आली आहे. तसेच राज्यस्तरावरदेखील ग्राहक संरक्षण परिषदेची स्थापना करण्यात आली आहे. या परिषदेचे ग्राहक संरक्षण विभागाचे मंत्री हे अध्यक्ष असतात. तर राज्यमंत्री हे उपाध्यक्ष असतात.

ग्राहकांना आवश्यक मार्गदर्शन थेट मिळावे यासाठी राज्यात १५ सप्टेंबर २०११ पासून स्वतंत्र हेलपलाइन कार्यरत आहे. ग्राहक १८००-२२-२२६२ या क्रमांकावर हेलपलाइनला फोन करून आपल्या शंकांचे निरसन करू शकतात. ग्राहककेंद्रित बाजारव्यवस्था निर्माण होणे ही काळाची गरज असताना अशा सुविधांचा लाभ घेऊन ग्राहकांनीदेखील आपले हक्क जाणून घेणे गरजेचे आहे व ते आजच्या काळात आत्मसात करणे हेदेखील तितकेच महत्त्वाचे आहे. ग्राहकांनी आपले हक्क बजावण्या-बरोबरच स्वतःची जबाबदारी ओळखून ग्राहक चळवळीत सक्रीय भाग घेणे अपेक्षित असते. ग्राहकांनी सुजाण बनणे आवश्यक आहे. ग्राहकांना बाजारपेठेची, स्वतःच्या हक्कांची जाणीव असणे आवश्यक असते. तसेच सभोवतालचा समाज व पर्यावरण सुस्थितीत राहण्यासाठी काय करणे आवश्यक असते? याचीही जाणीव असणे आवश्यक आहे. याचीही माहिती इतर ग्राहकांना देणे तसेच मदत करणे अपेक्षित असते. जगात ज्या ग्राहक संघटना अस्तित्वात आहेत त्या ग्राहकांना आधार देणारे एक सबळ जाळे निर्माण करतात. या संघटना ग्राहकांत एकी, एकजूट निर्माण करतात. त्याचप्रमाणे, हक्कांचा उपयोग करून ग्राहक हित जोपासणारी व्यवस्था निर्माण होण्याच्या दृष्टीने सर्वांनी सहकार्य करणे आवश्यक आहे. तसेच ग्राहकांना सुजाण विक्रेते कशाप्रकारे फसवतात याकडे आपले लक्ष असले पाहिजे. आपण वस्तूची खरेदी करताना सावधानता पाळावी.

ग्राहकांनी कोणत्याही वस्तूची खरेदी करताना ती सावधानतेने करावी. बाजारपेठेत विक्रेत्यांनी जागोजागी निरनिराळ्या योजनांचे जाळे पसरलेले असते. या जाळ्यात न सापडणे ही जागरूक ग्राहकाची कसोटी आहे. ग्राहकांना स्वस्त मालाचे गाजर दाखवून आकर्षक जाहिरातींद्वारे आपला कमी किंमतीचा माल ग्राहकांच्या माथी मारला जातो. 'आजच्यासाठी कमी केलेली किंमत' असेही गाजर ग्राहकांना दाखवून वस्तू

॥ आकांक्षा ॥

ग्राहकांच्या माथी मारल्या जातात. काही व्यापारी तर खरेदीची साखळी योजना आखून आपल्या वस्तूचा खप वाढविण्याच्या दृष्टीने प्रयत्न करून ग्राहकांची फसवणूक करतात. काही वेळेला मोफत भेट योजनाही राबविली जाते. कोडे सोडवा, बक्षिसे मिळवा. अशा प्रकारची लालूच ग्राहकांना दाखविली जाते. 'आज ५० टक्के भरा आणि यानंतर जेव्हा आपले २१ दिवस पूर्ण होतील, तेव्हा आपल्या वस्तू ताब्यात घ्या', 'घरबसल्या पैसे कमाविण्याच्या योजना', फसवे लिलाव, ग्रँड रिडक्शन सेल किंवा बजेटचा बागुलबुवा दाखवून अनेकवेळा कमी दर्जाच्या किंवा उच्च किंमतीच्या स्वरूपात असणारा माल ग्राहकांना खपविण्यात येतो. काही प्रवासी कंपन्या सहलीचे विविध पॅकेज जाहीर करून ग्राहकांची अनेकवेळा फसवणूक करतात. यातही ग्राहकांनी आपली जागरूकता दाखविली पाहिजे. तेव्हाच खऱ्या अर्थाने ग्राहक 'राजा' होऊ शकतो.

ग्राहक संरक्षणासाठी शासनाने काही ठोस उपाय केले आहे. शासनाने 'ग्राहक संरक्षण कायदा' १९८६ साली अंमलात आणला. ग्राहकांवर होणाऱ्या अन्यायाला वाचा फोडणे, त्याला त्याच्या हक्कांची जाणीव करून देणे, त्यांचे शोषण थांबविणे संरक्षण मंचाची जिल्हावार रचना, मुंबई आणि ठाण्यातील लोकसंख्या आणि ग्राहक संख्या विचारात घेऊन बृहन्मुंबईत उपनगरांसाठी एक वेगळा मंच आणि ठाण्यासाठी एक वेगळा अतिरिक्त मंच स्थापना, राज्य ग्राहक आयोगाचे एक अतिरिक्त खंडपीठ औरंगाबाद येथे स्थापन करण्यात आले असून, ही सर्व जिल्हा ग्राहक मंच कार्यालये आणि राज्य आयोगाची कार्यालये संगणकाद्वारे मंत्रालयाच्या अन्न नागरी पुरवठा विभागाशी जोडण्याचा संकल्प राज्य शासनाने केला आहे. या कायद्यांतर्गत ग्राहकांना त्यांच्या अधिकाराची जाणीव करून देण्यात येते. ग्राहकांना सुरक्षिततेचा अधिकार, माहिती मिळविण्याचा अधिकार, निवड करण्याचा अधिकार, तक्रार ऐकवण्याचा अधिकार, तक्रार निवारणाचा अधिकार, ग्राहक शिक्षणाचा अधिकार, स्वच्छ पर्यावरणासंबंधीचा अधिकार या संबंधीची माहिती ग्राहकांपर्यंत पोहोचवली जाते. शासन विविध प्रकाराने माहिती ग्राहकांपर्यंत पोचवत असते. जसे की, प्रसारमाध्यमे, दूरदर्शन केंद्र यामध्ये

जागा हो,
ग्राहका
जागो हो....

या जाहिरातींचा आधार घेऊन ग्राहकांपर्यंत माहिती पोहोचवली जाते. कारण ग्राहक संरक्षण आज काळाची गरज बनली आहे.

■ ऋणाली सापते
(अकरावी-वाणिज्य)

बोलताना जरा सांभाळून
शब्दाला तलवारीपेक्षा जास्त धार असते
फक्त फक्त एवढाच की
तलवारीने मान तर शब्दाने मन कापले जाते
जरी तलवारीच्या वारामध्ये रक्त आणि
शब्दांच्या वारामध्ये अश्रू येत असतील
तरी दोघांपासून होणाऱ्या वेदना मात्र साखरी असते
म्हणून शब्द जरा सांभाळून वापरा
शब्दाला तलवारीपेक्षा जास्त धार असते
शब्दच माणसाला जोडतात आणि
शब्दच माणसाला तोडतात
हे शब्द कधी रामायण तर कधी महाभारत घडवतात
एका शब्दावर कोणाचे रडणे तर
एका शब्दावर कोणाचे हसणे भ्रवलंबून असते
म्हणूनच शब्दांना जपून वापरायचे असते
बकुळीच्या फुलापरी शब्द जपूनी ठेवा
तुमच्या गोड बोलण्याचा जन करतील हेवा

■ सुजिता मेस्त्री (वाणिज्य)

जन्म जाहला माझा जेव्हा
आनंदले भ्रातृजन
कला-कलाने वाढे काया
सरले नकळत बालपण॥१॥
तारुण्यातील ऊर्मी जेव्हा
जागृत होई मनोमन
नवी कल्पना जन्म घेता
हवखून जाई माझे मन॥१॥
सर्वांसाठी बहु करावे
यासाठी तळमळते मन
स्मृती कालच्या जागृत होता
पाणावती अजूनही लोचन॥२॥
काळ पळे तो भराभरा
सवेची पळते अपुले जीवन
भल्या-बुऱ्याचा हिशेब होता
तिथेच संपते माझे 'मी'पण॥३॥

॥ आकांक्षा ॥

आई : एक महान दैवत

॥ वेदिका कदम (बारावी-कला) ॥

जरा चुकीचे जरा बरोबर बोलू काही,
चला दोस्त हो आयुष्यावर बोलू काही!

‘माया ममता भरून जीव लावते आई,
नाही जगात कोठे अशी दुसरी ममताई.
मंदिराचा कळस दिसावा तशी आईची ख्याती,
अंगणातील तुळशीप्रमाणे सांभाळते घरची नाती।

आई ही बालकाची जननी तशीच प्रथम शिक्षक असते. आईला जननी, माता, माऊली इ. अनेक नावांनी संबोधले जाते. माता ही संस्कृतीची सुंदर आकृती आहे. माता ही त्यागाची परिसीमा आहे. जगात असे एक सिंहासन आहे की, जेथे सर्व गुन्हे माफ केले जातात ते म्हणजे आईचे हृदय. लहान मूल किती रडत असले तरी त्याला थांबविण्याची शक्ती आईच्या प्रेमात आहे.

रामायणात महर्षी वाल्मिकींनी रंगवलेले प्रभू रामचंद्र म्हणतात, ‘जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरियसि’. खरोखरच किती अचूक वर्णन आहे हे! आईपुढे स्वर्गाचेही महात्म्य थिटे पडते. आईच्या प्रेमाची बरोबरी कोणीही करू शकत नाही. कवी मोरोपंत आईचे महात्म्य सांगताना म्हणतात, ‘इतरांनी कितीही प्रेम केले, माया केली तरी त्यांचे ‘प्रसादपट’ हे थिटे ठरतात. तसे आईचे नसते. तिची माया कधीच आटत नाही. अगदी आपल्या कुपुत्रालाही ती विटत नाही.

‘आई उन्हाची सावली
आई सुखाचा सागर
निळ्या आकाशाएवढा
तिच्या मायेचा पदर...!’

आई मुलाला जन्म देते, सांभाळ करते, वाढवते. चांगले संस्कार करते, वेळप्रसंगी कठोर बनते; पण त्यात आईचा कोणताही स्वार्थ नसतो. आपल्या मुलाचे पुढील भवितव्य उज्वल व्हावे हीच तिची एकमात्र अपेक्षा असते.

महात्माजींच्या मनात सत्याचा आग्रह त्यांच्या मातेने ठसवला, तर भूदानाची कल्पना विनोबांना सुचली ती आईच्याच शिकवणीतून. विनोबांची आई म्हणे, ‘विन्या आपल्याजवळ पाच घास असतील तर त्यातील एक तरी घास दुसऱ्याला द्यावा.’

स्वामी विवेकानंद यांच्या माता भुवनेश्वरी देवी यांनी पुत्रप्राप्तीसाठी शिवाचे कठीण व्रत केले होते. आपल्या मनात तयार असलेली हिंदवी स्वराज्याची संकल्पना प्रत्यक्षात साकार करण्यासाठी छत्रपती शिवरायांना ज्ञान, चारित्र्य, चातुर्य, संघटन व पराक्रम अशा राजस व सत्त्वगुणांचे बाळकडू राजमाता जिजाबाई यांनी दिले. माता भिमाई यांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर या महामानवाला जन्म देऊन देशाचे कल्याण केले. डॉ. आंबेडकर यांनी दलिताना न्याय मिळवून दिला. झोपडपट्ट्यातील दीनदुबळे व गरिबांसाठी आपले आयुष्य वेचणाऱ्या, लाखो अनाथांच्या, अपंगांच्या माता मदर तेरेसा म्हणजे साक्षात प्रेम आणि मूर्तिमंत करुणा होय. अनाथ मुलांचे संगोपन ममतेने करणाऱ्या सामाजिक कार्यकर्त्या, ‘ममता बालसदन’ या संस्थेची स्थापना करणाऱ्या सिंधुताई सपकाळ यांनी शेकडो अनाथ मुलांना कृपाछत्र दिले व हजारो मुलांच्या माता झाल्या.

मातेचे कृपाछत्र एवढे विशाल आहे की, हे उपकार एवढे अमाप आहेत की शंभर वेळा जन्मूनही ते फिटणार नाहीत. जननी हे दैवत असे असामान्य आहे. ते आपल्यावर कृपाप्रसादाची खैरात सदैव करत असते. म्हणून तर प्रत्यक्षात भगवान रामचंद्रांना स्वर्गपेक्षाही माता श्रेष्ठ वाटते. म्हणूनच कवी म्हणतो, ‘आईसारखे दैवत सान्या जगतामध्ये नाही.’ जो आईची पूजा करील, त्याची जग पूजा करील!

‘हृदयाच्या मखमली पेटित ठेवण्यासारखी दोन अक्षरे ती म्हणजे ‘आई.’

॥ आकांक्षा ॥

आई : हृदयाची हाक,
आई : निःशब्द जाग,
आई : गुज अंतराचे,
आई : नाव परमात्म्याचे,
आई : नसे केवळ काया,
आई : ओंजळभर माया,
आई : गगनभरारी,
आई : पंढरीची वारी,
आई : दुधाळ सावली,
आई : आभाळ माऊली,
आई : एक अक्षय गान,
आई : कर्णाचे दान!

ईश्वरी प्रसादाची सनद पटकावून, कृष्ण भगवंताच्या मुरलीप्रमाणे साऱ्या जगाला मोहिनी घालणारे महाकवी कितीतरी होऊन गेले. त्यांनी चंद्र-सूर्याला कल्पनेच्या भरारीत हाता-बोटावर नाचविले. मेरू पर्वताचा घुसळखांब करून शेषाच्या दोरीने अखिल महासागरांचे मंथन केले. आकाशातील तारकांना अलगद उचलून काव्यातील नायिकेच्या डोळ्यात बसविले. या महाकर्वींनी कोठे पर्वतांना व्याख्याने द्यावयास लावली, नद्यांना गाणी गावयास भाग पाडले, गगनसंचारी मेघांना प्रणयपत्रिकांच्या चिटोऱ्याची ने-आण करणारे दूत बनविले; परंतु आजपर्यंत आईला काव्याचा विषय केला असता 'आई थोर तुझे उपकार' या उद्गारापर्यंत आपल्या निष्णात कल्पनेची भरारी मारण्याचे एकाही महाकवीला साधले नाही. याचे कारण हेच की, आई व आईचे प्रेम या दोन गोष्टी अत्यंत मुग्ध आणि गूढ असल्यामुळे नुसत्या विचक्षण मानवी कल्पनेला त्यांचे सांगोपांग आकलन होणे शक्य नसते. अशा वास्तविक स्थितीत प्रस्तुत लेखकाच्या दुबळ्या लेखणीनेही 'आई थोर तुझे उपकार' या सूत्राने आईला, आपल्या भारत जननीला आणि त्या दयानिधी जगन्माऊलीला, कृतज्ञतेने तुडुंब भरलेल्या हृदयाला कसेबसे सावरून, साष्टांग प्रणिपात घालण्यापलीकडे अधिक काय करणे शक्य आहे?

आपल्या आईने आपल्याकरिता हाताचा पाळणा केला, डोळ्यांचे दिवे केले, रक्ताचे दूध पाजून आपला सांभाळ केला, करत असते व अखेरपर्यंत करणारच. अशा मातेसाठी आपण काय करणार याचा विचार प्रत्येकाने करणे आवश्यक आहे.

म्हणूनच आईसाठी,

घर सुटतं पण आठवण कधीच सुटत नाही, जीवनात आई नावाच पान कधीच मित्त नाही. सारा जन्म चालून पाय जेव्हा थकून जातात, शेवटच्या श्वासापर्यंत तोंडी आई हेच शब्द राहतात.

आकाशाने सांगितले आहे
'आई' एक इंद्रधनुष्य आहे
जिच्यामध्ये सगळे रंग आहेत
कवीने सांगितले आहे
'आई' एक अशी कविता
जी सर्वांच्या मनात आहे
बागायतदाराने सांगितले आहे
'आई' एक असं फूल आहे
जिचा सुगंध गुलमोहराचा आहे
वाल्मिकीनी सांगितलं आहे
'आईचं' आणि 'भूमीचं' महत्त्व
स्वर्गापेक्षाही सुंदर आहे
व्यासांनी सांगितलं आहे,
'आई' असा गुरू आहे

जिच्यासारखा गुरू कुठेच नाही
मी सुद्धा हेच सांगत आहे
पाण्यापेक्षा मोठं कोणतं दान नाही
जिथे 'आई' नाही तिथे कोणालाच मान नाही

नेटवर्क

■ धनश्री दळवी (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

मोबाईल आणि फेसबुकने जग मुठीत आले
माणसांमाणसांमधले अंतर मात्र वाढतच गेले
शेजाऱ्यांना शेजारी माहीत नाही कोण कुठला
देशादेशीचा अनोळखी माणूस त्याला नेटवरती भेटला
चॅटिंग करता मनमोकळ्या झाल्या गप्पागोष्टी
पण भेटीसाठी वेळ मिळेना वर्ष निघून गेले
रक्ताची नाती, कुठे गेली? प्रीती, माया
उत्क्रांतीच्या सिद्धांताने हृदय गायब झाले
श्रद्धांजली अन् शुभकामना टिटवरती आले
संदेशाचे कबुतर असे नवेनवेच आले
नयनामधल्या आसवांचे मोलच निघून गेले
उगीच वेडे मोती शोधण्या खोल सागरी गेले
व्हॉट्सअॅपवरती फुले सजवती रंगीबिरंगी स्वप्ने
पण प्रत्यक्षात शोधू कुठे दोस्त मेरे अपने?
अंतरीच्या या भावभावना जवळ असूनी दुरावल्या
माणसांनाच भिरकावून संपर्क क्षेत्राबाहेर स्थिरावल्या

॥ आकांक्षा ॥

सार्वजनिक उत्सव - बाल आणि आज

■ सुचिता गुरव (बारावी-वाणिज्य)

स्वातंत्र्यपूर्व काळात ब्रिटीश सरकारने लोकांना एकत्र येण्यावर बंदी घातली होती; परंतु जनजागृतीसाठी लोकांना एकत्र येणे गरजेचे होते. देशाला स्वातंत्र्य मिळविण्याच्या उद्देशाने टिळक भारावून गेले होते. लोकांना एकत्र कसे आणता येईल, याचा विचार करत टिळक गिरगाव चौपाटीवर बसल्या बसल्या वाळूपासून गणपतीच्या मूर्त्या बनवत आणि त्या मूर्त्या पाहण्यास लोक एकत्र जमत असत. लोकांच्या मूर्त्या पाहून येणाऱ्या प्रतिक्रियांवरून टिळकांच्या असे लक्षात आले की, भारतीय लोक खूप श्रद्धाळू आणि ईश्वराला घाबरणारे आहेत. यावरून टिळकांना लोकांना एकत्र आणण्याचा आशेचा किरण लक्षात आला. त्यानंतर धार्मिक कार्यासाठी लोकांना एकत्र येण्यावर ब्रिटीश सरकार विरोध करू शकणार नाहीत हे त्यांनी ओळखले आणि गणेशोत्सवाला 'सार्वजनिक उत्सव' देण्याची कल्पना त्यांनी मांडली.

गणेशोत्सवानिमित्त लोक एकत्र जमत त्यामुळे टिळकांना प्रबोधन करणे शक्य झाले. टिळकांचा लोकांच्या मनात राष्ट्राभिमान, एकता आणि स्वातंत्र्य निर्माण करण्याची प्रेरणा भरवण्याचा हेतू सफल झाला. आता हा उत्सव सर्वत्र भारतभर साजरा केला जातो. तेलंगणा, कर्नाटक, महाराष्ट्र राज्यात या सण-उत्सवाला अत्यंत महत्त्व आहे.

लोकांच्या एकत्रीकरणाच्या उद्देशाने, संकल्पनेपुढे 'एक गाव आणि एक गणपती' अशी संकल्पना सुरू झाली. परंतु टिळकांचा उद्देश आणि संकल्पना आता बाजूला पडून 'एक गाव एक गणपती' ही संकल्पनेऐवजी 'एक रस्ता दहा गणपती' अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे. चौकाचौकात गणेश मंडळे उभी राहिली आहेत. कोणाचा गणपती सर्वात मोठा? कोणाचा गणपती मिरवणुकीत पुढे राहणार? कोणत्या मंडळाची भव्य DJ चा थर आहे? अशासारख्या चुरस आज सर्व मंडळांकडे दिसते.

आता टिळकांचा उद्देश, संकल्पना आपण बाजूला ठेवली आहे. किंबहुना आपण ती बासनात गुंडाळून ठेवली आहे. उरलाय तो फक्त उत्सवाच्या मागे दहा दिवसांचा तमाशा.

आता जवळपास सर्व उत्सवांची परिस्थिती अशीच झाली आहे. देवीच्या मूर्त्या, गणपतीच्या मूर्त्या बदलतात, पण उत्सव साजरी करण्याची प्रथा मात्र तीच. सर्वत्र चाललाय तो साधेपणापेक्षा नुसताच बडेजाव. राजकीय नेते, व्यापारी या उत्सवाच्या निमित्ताने आपली जाहिरात करायला येतात. त्या बदल्यात मंडळांना बक्कळ पैसा मिळतो. तो पैसा ते अवास्तव गोष्टींसाठी खर्च करतात. काही मंडळे आपली मंडपे अर्ध्या रस्त्यावर किंवा पूर्ण रस्ता मावेल अशाप्रकारे मांडतात. त्यामुळे वाहनचालकास अडथळा निर्माण होतो. चालकांनी तक्रार केली की मंडळाचे सदस्य दमदाटी, तसेच त्यांना मारण्यासही मागे-पुढे पाहत नाहीत. अडलेल्या गरोदर स्त्रिया. अपघातग्रस्त रुग्णांना घेऊन जाणाऱ्या रुग्णवाहिका वेळेवर न पोहचल्यामुळे कितीतरी व्यक्ती वाहतूक कोंडीमुळे रस्त्यातच दगावण्याच्या गोष्टी घडतात. मंडप रस्त्यात घातल्यामुळे अग्निशामक यंत्राच्या गाड्या आग लागलेल्या ठिकाणी न पोहोचल्यामुळे कितीतरी पीडितांच्या स्वप्नांची राखरांगोळी झालेली दिसते. एकासाठी मजा तर दुसऱ्यासाठी सजा होऊन जाते.

पहिल्यांदा गणेशोत्सवासाठी वापरल्या जाणाऱ्या मूर्ती मातीच्या बनवत; पण आता प्लॅस्टर ऑफ पॅरीसच्या बनवतात. कारण त्या हलक्या व कमी किंमतीच्या असतात. पण याच मूर्त्या विसर्जन केल्याच्या दुसऱ्या दिवशी पाहिले तर आपल्या लाडक्या गणरायाला पाहिल्यावर डोळे पाणावतात. कारण त्या मूर्त्या भग्नावस्थेत पडलेल्या असतात.

गणेशोत्सवाप्रमाणे नवरात्र, गोपाळकाला हेही उत्सव अशाप्रकारे साजरे केले जातात. कर्णकटू आवाजातील बिभत्स गाणी आणि डिजे हा सर्वांच्या आवडीचा विषय झाला आहे. या आवाजामुळे तान्ह्या मुलांवर व वयोवृद्ध व्यक्तींवर किती वाईट परिणाम होत असेल याचा विचार करायला आता वेळही कोणाकडे नाही. स्पिकरच्या भिंतीसमोर अंगविक्षेप करत नाचणाऱ्या मुलांना पाहून, त्यांचे कौतुक करणाऱ्या आई-वडिलांची मला कीव वाटते. उत्सवाच्या ठिकाणी मंडपामागे दारूच्या बाटल्यांचा ढिगारा दिसतो तसेच नॉनव्हेज, ओल्या पाट्यां झाल्याच्या बातम्याही ऐकायला मिळतात.

सर्वच मंडळे असे करत नाहीत. हातावर मोजण्याइतकी मंडळे असा उत्सव चांगल्या पद्धतीने पार पाडतात.

अशा प्रकारे टिळकांनी सुरू केलेल्या सार्वजनिक उत्सवाची या वर्तमानकाळात दयनीय व लाजवेल अशी परिस्थिती निर्माण झाली आहे. आपल्यासारख्या गांधीयाने विचार करणाऱ्या व काही विधायक करू पाहणाऱ्या तरुणांनी एकजुटीने अशा सार्वजनिक उत्सवांमध्ये चांगले उपक्रम राबविण्यासाठी मनापासून काम करण्याची गरज आहे.

॥ आकांक्षा ॥

सध्याच्या राजकीय पटलावर भारताचे स्थान

■ प्रणव पवार (द्वितीय वर्ष-कला)

आजच्या घडीला संपूर्ण जगभर चर्चेचा विषय बनला आहे तो म्हणजे अर्थातच तिसरे महायुद्ध होणार की नाही. शिवाय आजमितीला जागतिक शीतयुद्ध सुरू आहेच. तेही अमेरिका व रशिया अशा बलाढ्य राष्ट्रांमध्ये. पूर्वीचा सोविएत रशिया हा क्षेत्रफळाने आजच्या रशियापेक्षाही मोठा होता व आर्थिकदृष्ट्याही अमेरिकेपेक्षा संपन्न होता. परंतु दिनांक २५ डिसेंबर, १९९१ रोजी त्याचे विघटन घडून आले व अमेरिका अनभिषिक्त महासत्ता बनली. त्यातूनच पुढे अमेरिका-रशिया अशी सत्तास्पर्धा सुरू झाली. त्यालाच 'शीतयुद्ध' म्हटले. त्यानंतर पुढे ब्रिटन, नॉर्वे, स्वीडन, स्वित्झर्लंड, जर्मनी व फ्रान्स हे युरोपीय देशही भांडवलशाहीला प्राधान्य दिल्याने विकसित झाले, तर आशिया खंडातील जपान व इजरायल हे देश तंत्रज्ञानाच्या जोरावर, तर इराण, इराक, कतार, सौदी अरेबिया, कुवेत व संयुक्त अमिराती हे देश खनिज तेलाची प्रचंड प्रमाणात निर्यात करून श्रीमंत झाले. आजच्या काळात नव्याने उदयास येऊ पाहणाऱ्या दोन महासत्ता म्हणजे अर्थातच भारत व चीन. एक सार्वभौमत्ववादी तर एक साम्राज्यवादी. अमेरिका व रशिया यांच्यात जसे शीतयुद्ध सुरू आहे, तसेच शीतयुद्ध हे आता भारत व चीनमध्ये सुरू झाले आहे.

अगदी स्वातंत्र्योत्तर कालखंडापासून रशिया हा भारताचा अगदी जुना मित्र असून, अमेरिका मात्र पाकिस्तानला शस्त्र पुरविते, आर्थिक मदत देहशवाद रोखण्यासाठी (?) करत आहे. परंतु जसजसा भारत आर्थिक महासत्ता बनण्याकडे वाटचाल करू लागला, तसतसे अमेरिकेने भारताशी असणारे संबंधांमध्ये सातत्याने सुधारणा केल्या. याची सुरुवात मुख्यत्वे अमेरिकेचे माजी राष्ट्राध्यक्ष जॉर्ज बुश यांच्या कार्यकाळात झाली. परंतु भारताच्या राजकीय नेतृत्वाने हे कायम लक्षात ठेवावे, की, अमेरिकेने कितीही शालिनेतेचा बुरखा पांघरण्याचा प्रयत्न केला, तरी एक गोष्ट कदापि विसरू नये की याच अमेरिकेने १९६७ साली पडलेल्या दुष्काळाच्या वेळेस अमेरिकेतील पाळीव डुकरांनाही खाऊ घातला जात नाही इतक्या निकृष्ट दर्जाचा गहू

भारतात निर्यात केला होता. अमेरिका हा देशच मुळात गरजेनुरूप सरळ्याप्रमाणे रंग बदलणारा देश आहे. परंतु दुर्दैवाने भारत-अमेरिकेच्या मैत्रीसंबंधात नको तितकी सुधारणा मागील १०-१२ वर्षांमध्ये झाली आहे. परंतु यामुळे आपला फार जुना मित्र रशिया नकळत दुखावला गेला आहे. ह्याच मित्रदेशाच्या साहाय्याने भारताने 'ब्राह्मोस' हे सुपरसॉनिक क्रूझ मिसाईल, 'सुखोई-३०' सारखे सुपरसॉनिक लढाऊ विमान विकसित केले आहे व त्याची धास्ती अमेरिकेनेही घेतली आहे. म्हणून अमेरिका सध्या भारताला प्रमाणापेक्षा अधिक महत्त्व देत आहे आणि याची फलनिष्पत्ती काय? तर रशिया चीनसह पाकिस्तानसमवेत आपले मैत्रीसंबंध वाढवत आहे.

रशियन अध्यक्षपदाची निवडणूक येत्या मार्च महिन्यात होणार आहे. अर्थातच विद्यमान राष्ट्राध्यक्ष ब्लादिमीर पुतीन पुनश्च एकवार निवडणूक लढवणार असून, त्यांनाच विजय मिळणार असे तेथे सध्या चित्र आहे. जोसेफ स्टॅलिन यांच्यापाठोपाठ पुतीन यांचीही नोंद 'प्रदीर्घ काळ रशियाच्या अध्यक्षस्थानावर बसणारे रशियन नेते' अशी होईल. २००१ च्या ११ सप्टेंबरला वर्ल्ड ट्रेड सेंटर लादेनने उद्ध्वस्त केल्यावर पुतीन यांनी अमेरिकेला सर्वतोपरी मदत करून कूटनीतीच्या क्षेत्रात रशियाला सन्मान मिळवून दिला. कॅस्पियन समुद्र, काळा समुद्र व भूमध्य समुद्रावरही स्वतःचे बस्तान बसवले. अमेरिकेने युक्रेनच्या प्रश्नाच्या सबबीवर जाचक अटी लादल्या, तेव्हा चीनशी व्यापारी संबंध वाढवून यशस्वी काटशह दिला. पुढे तर ब्राझील, चीन, भारत व दक्षिण आफ्रिकेला हाताशी धरून 'ब्रिक्स' उभारणीतही बाजी मारली. पण आता पाकिस्तानलाही मैत्रीचे संकेत रशियाने दिल्यामुळे तसेच चीनसारख्या अविश्वसनीय देशाशी गोत्र जमवल्यामुळे मध्य आशियायी देशांमध्ये खास करून अफगाणिस्थान व इराणमध्ये नाराजीचा सूर उमटत आहे. तेव्हा रशियाने जाणीवपूर्वक डोळसपणे पुढील धोरणे ठरवावी इतकीच अपेक्षा.

परस्परपूरक विचार व हिताचे समान मुद्दे यामुळे जशी दोन देशांतील मैत्री घट्ट होते, तेवढीच समान आव्हानामुळेही होते. भारत व जपान यांच्यातील वाढत्या सहकार्याला या दोन्ही घटकांची पार्श्वभूमी आहे. या उभय देशांतील मैत्रीची 'बुलेट ट्रेन' पुढील काळात सुसाट धावेल, असेही आशादायक चित्र पंतप्रधान नरेंद्र मोदी व शिझो अबे यांच्यातील चर्चेने निर्माण केले आहे. उभय देशातील निकटच्या संबंधांना ऐतिहासिक, सांस्कृतिक वारसा तर आहेच; तथापि आशियातील सत्ता संतुलनाचा विचार करता चीनच्या वाढत्या वर्चस्ववादाला, साम्राज्यवादाला शह देण्याची गरज दोन्ही देशांना प्रकर्षाने जाणवत आहे. मागील

॥ आकांक्षा ॥

काही वर्षांपासून दोन्ही देश परस्पर सहकार्यातून आर्थिक, पायाभूत सुविधा, संरक्षण, व्यापार-उदीम, माहिती तंत्रज्ञान, सांस्कृतिक आदान-प्रदान इ. क्षेत्रांतील संबंध दृढ करण्यावर भर देत आहेत.

भारत-जपानमधील व्यापार वृद्धिंगत करण्याच्या दिशेने अॅबे-मोदी भेट झाली हे चांगले झाले. मोदींच्या 'मेक इन इंडिया', 'डिजिटल इंडिया', 'स्किल इंडिया' इ. उपक्रमांमुळे जपानची २०००-०१ मध्ये असणारी भारतातील गुंतवणूक १५ कोटींवरून आता ४.७ अब्जांपर्यंत (डॉलर्स) पोचली आहे.

डोकलाम मुद्दा संयुक्त राष्ट्रसंघात पुढे आला असता भारताला जपानने उघड पाठिंबा दर्शवला होता. गेली काही वर्षे दक्षिण चीनी समुद्र व हिंदी महासागरातील चीनच्या वाढत्या वर्चस्वामुळे भारत-जपानप्रमाणेच दक्षिण कोरिया, फिलिपिन्स, ऑस्ट्रेलिया व व्हिएतनाम हे देशही हवालदिल झाले आहेत. २० वर्षांत चीनने साधलेल्या आर्थिक उन्नतीमुळे जपानचे यश काहीसे झाकोळले असले तरी आता भारत-जपान सहकार्याचे विस्तारणारे पर्व रोजगार निर्मितीस चालना, उद्योगांना प्रोत्साहन, तांत्रिक प्रगतीला नवे अवकाश, संरक्षणाला अधिकतम बळकटी व सांस्कृतिक आदान-प्रदानात वाढ करणारे ठरेल व चीनच्या वर्चस्ववादाला शह देऊ शकेल, अशी अपेक्षा करू या.

२५ डिसेंबर १९९१ रोजी सोविएत युनियनचे विघटन होऊन रशिया अस्तित्वात आला व तत्कालीन रशियन अध्यक्ष येल्त्सिन यांनी रशियात भांडवलशाही व लोकशाही रूजावी म्हणून अमेरिकेच्या कच्छपी लागायचे हे धोरण निश्चित केले. अमेरिकेने दबाव आणला म्हणून भारताशी असणाऱ्या संबंधांचे दोरच रशियाने तोडून टाकले; परंतु हा सर्व खटाटोप करण्यामागचा अमेरिकेचा हेतू स्वच्छ नव्हता, तर रशियात अंतर्गत यादवी निर्माण करून अराजकता माजवून लूटमार करणे हा होता. युरोपीय देशांना हाताशी धरून रशियाचे राजकीय वर्चस्व अमेरिका कमी करू पाहत होता. परंतु याचे आकलन होताच पुनश्च एकवार भारतासमवेत सलोखा वाढवण्यासाठी रशियन शासकांनी पावले उचलली व त्यातूनच १९९८ मध्ये तत्कालीन रशियन पंतप्रधान येवगेनी प्रिमाकोव्ह यांनी मग आर-आय-सी (रशिया-भारत-चीन) यांच्यातील मैत्रीचा त्रिकोण सांधणे निश्चित केले. प्रिमाकोव्ह यांच्या दृष्टीने मॉस्को, दिल्ली व बिजिंग यांनी सामरिक संबंध स्थापन करावेत; लोकसंख्या तसेच भूभाग यांच्या बळावर जगात प्रभाव उत्पन्न करावा. आण्विक सामर्थ्याच्या भरवशावर धाक पैदा करावा व त्यातून एकमेकांसाठी विविध लाभ प्राप्त करावेत, अशी प्रिमाकोव्हपुरस्कृत योजना होती. नव्या संदर्भात ती पुनश्च

एकवार चर्चेत आली आहे. तेव्हा अमेरिका सर्वांना डोईजड होईल हे भय होते व म्हणून अमेरिकेविरोधात वरीलप्रमाणे त्रिकोण रेखाटला गेला होता. याउलट आज चीन निरंकुश होण्याच्या दिशेने चालला आहे. यामुळेच अमेरिकेने पुढाकार घेऊन ए-जे-ए-आय (अमेरिका-जपान-ऑस्ट्रेलिया-भारत) असा चौकोन चितारला आहे. परंतु या चौकोनाच्या चक्रव्यूहात आपण अडकू व रशियासारख्या पारंपरिक मित्रांपासून दूर जाऊ या काळजीने भारत अस्वस्थ झाला असून, 'आम्ही स्वीकारलेली चौकोनी व्यूहरचना कोणाच्याही विरोधात नाही' असे निवेदन भारताच्या प्रवक्त्याने केले.

आजची चीन-रशियाची जवळीक (नको तितकी) भारतास क्लेशदायक वाटते, कारण या जोडीने पाकिस्तानची पाठराखण करायचे ठरवले आहे. तेव्हा पाकिस्तानपेक्षा भारतच अधिक भरवशाचा कसा आहे हे दोन्ही देशांना समजण्याची गरज आहे. रशियालाही हा त्रिकोण प्रिय आहे. आपल्या संरक्षण साहित्याकरिता भारताची बाजारपेठ उपयुक्त असल्याचे रशियाला ठाऊक आहे. शिवाय भारत नेहमी शांततेला झुकते माप देतो हेही रशिया जाणतो.

'अमेरिका-जपान-ऑस्ट्रेलिया-भारत या चार देशांतील मैत्री चीनच्या विरोधात जाऊ नये, असा अभिप्राय चीनी राज्यकर्त्यांनी व्यक्त केला आहे. इतकेच नाही तर 'आर-आय-सी'ची एक भूजा या नात्याने विशेष भूमिका पार पाडण्याची तयारी दर्शवली आहे. कारण भारत या दोन्ही व्यूहरचनांतील सामायिक भिडू आहे. गतवर्षी जेव्हा डोकलाम येथे रस्ता बांधणीला चीनने आरंभ केला, तेव्हा भारताने खंबीरपणे विरोध केला. तसेच जेव्हा हा मुद्दा संयुक्त राष्ट्रसंघात चर्चिला गेला, तेव्हा भारताला रशिया, अमेरिका, जर्मनी, जपान, इस्रायल, फ्रान्स, कॅनडा, इटली, सर्व आखाती देश, इंग्लंड, नॉर्वे, स्वीडन या देशांनी उघड पाठिंबा दर्शवला. म्हणजे भारत आजवर नवीन मित्र जोडताना रशियासारखा जुना मित्र तुटणार नाही, याची काळजी घेतो आहे. किंबहुना ती घेतलीच पाहिजे. अन्यथा रशिया-अमेरिका संघर्षात भारताचे 'सॅडविच' होण्याची दाट शक्यता आहे.

भारताने ज्या 'त्रिकोणी व्यूहरचनेचा पुरस्कार केला आहे. तिला चीनही प्रतिकूल असण्याचे कारण नाही. भारताच्या विरोधात जरी अनेकदा भूमिका घेताना दिसत असला, तरी आता त्याची धार काही पूर्वीसारखी राहिली नाही. चीनच्या साम्राज्यवादी धोरणामुळे अनेक देश अस्वस्थ असून, चीनला डागाळलेल्या प्रतिमेचा प्रश्नही प्रचंड भेडसावत आहे. त्यामुळे तूर्तास तरी भारताशी असणारे संबंध अधिक बिघडू नयेत, याकडे चिनी डॅंगनचा कल आहे.

॥ आकांक्षा ॥

खरे तर अमेरिकेचे दोन अणुबाँब झेलणारा जपान पुढे अमेरिकेची साथ सोडण्याची भीती अमेरिकेला वाटत असल्यामुळे अमेरिका भारताकडे नवा भागीदार म्हणून पाहतोय. आजमितीला अमेरिकेवर १७ हजार अब्ज डॉलर्सचे कर्ज आहे, तर चीनकडे ४ ते ५ हजार अब्ज डॉलर्सची गंगाजळी आहे. त्यामुळेच २०१० पासून चिनी अर्थव्यवस्था जगातील दुसऱ्या क्रमांकाची सशक्त अर्थव्यवस्था आहे. जागतिक व आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधीच्या माध्यमातून पूर्वी अमेरिका गरीब देशांच्या राजकीय धोरणांवर अप्रत्यक्ष प्रभाव पाडीत असे. आता चीन या देशांमध्ये थेट गुंतवणूक करून ते साध्य करित आहे. याचे उदाहरण म्हणजे चीन-पाकिस्तान इकॉनॉमिकल कॉरिडोर' ही योजना 'वन बेल्ट वन रोड' या महत्त्वाकांक्षी प्रकल्पाला जोडण्यासाठी राजकीय व सामरिक जुळवाजुळव कधीचीच सुरू झाली आहे. चीनने दिलेले कर्ज फेडणे अशक्य झालेले अनेक देश आहेत. ज्यात नेपाळ, म्यानमार, श्रीलंका यांचा अंतर्भाव होतो. यापैकी ज्या देशांना समुद्रकिनारा लाभला आहे, त्यांची बंदरे चीनने व्यापार करण्यासाठी (?) ताब्यात घेतली असली तरी प्रत्यक्षात मात्र तेथे चीन आपले लष्करी तळ उभारत असून, भारताला सर्व बाजूंनी घेरण्याचा, आवळण्याचा प्रयत्न तर नव्हे ना, याची चिंता भारताला लागून राहिली आहे. पाकिस्तानमध्ये चीन आज प्रचंड वेगाने व सर्वाधिक गुंतवणूक करणारा देश बनला आहे. परंतु चीनच्या साम्राज्यवादी, विस्तारवादी धोरणामुळे चीन भविष्यात भारतापूर्वीच पाकिस्तानचाच घास घेईल असे चित्र एकंदरित तेथील चिनी गुंतवणुकीमुळे निर्माण झालेले आढळते. चीनने विविध देशांच्या बंदरांमध्ये उभारलेल्या लष्करी तळांना प्रतिशह देण्यासाठी अमेरिकेने जपान, दक्षिण कोरिया, फिलिपिन्स, ब्रिटन, जर्मनी, इटलीत लष्करी तळ उभारले.

२००८ मधील आर्थिक मंदीतून पश्चिम युरोपमधील विकसित देश १० वर्षे झाली तरी अद्यापि सावरलेले नाहीत. शिवाय युरोपीय संघामध्ये 'ब्रेक्झिट' झाल्यानंतर जर्मनी व फ्रान्स यांच्या खांद्यावरच युरोपीय संघाचा भार आलेला आहे. त्यामुळे या संघटनेच्या ऐक्यावर मुस्लिम निर्वासितांच्या लोंढ्याचा ताण आला आहे, तर दुसरीकडे पाकिस्तानची संपूर्ण जगात कोंडी होत असून, ५७ इस्लामी देशांच्या संघटनेतही फूट पडली आहे. म्हणूनच पाकिस्तानला चीनचे राजनैतिक, आर्थिक व सामरिक कवच आवश्यक वाटू लागले आहे. भारताविरुद्ध संभाव्य युद्धात चीनने स्वतंत्र आघाडी उघडली नाही, तरी पाकिस्तानी भूमीवरील ग्वादर बंदरातील जिवानी येथील लष्करी तळाची पाकिस्तानच्या संरक्षणात महत्त्वपूर्ण भूमिका राहू शकेल. भारताच्या व्यापक हल्ल्यापासून आपली अण्वस्त्रे, क्षेपणास्त्रे, लढाऊ विमाने व

युद्धनौका वाचविण्यासाठी जिवानीमधील चिनी लष्करीतळ उपयुक्त ठरू शकेल. तेथे भारताने हल्ले केल्यास चीनही युद्धात खेचला जाऊ शकतो व अर्थातच भारताला ते नको असेल. त्यामुळे ग्वादर बंदरातील जिवानीतील चिनी लष्करी तळ हे खरे अमेरिकेपेक्षादेखील भारताच्या दृष्टीने अधिक खडतर आव्हान असेल, तर अशा विश्वासघातकी चीनच्या लष्कर व भारतीय लष्कराचा शेवटचा संयुक्त युद्धसराव (हँड इन हँड) हा १६ ते २७ नोव्हेंबर २०१६ या कालावधीत पुणे येथे पार पडला होता. २०१५ मध्ये चिनी सरकारने काही अरुणाचल प्रदेशच्या नागरिकांना व्हिसा नाकारला होता. तिथपासून भारत-चीन संघर्ष वाढत चालला होता. तर गतवर्षी डोकलाम येथे चीन व भारताचे सैनिक परस्परांसमोर येऊन उभे ठाकले होते. चीनने युद्धाची धमकी देऊन संयुक्त लष्करी सराव तुर्कस्तानसमवेत सुरू केला. लगेचच त्याला प्रत्युत्तर म्हणून भारताने अमेरिका व जपानच्या नौदलांसमवेत युद्धसराव केला. इस्रायलने आधुनिक तंत्रज्ञान भारताला माफक किंमतीत देऊ केले. शेवटी भारताला सर्व प्रमुख देश पाठिंबा देत असल्याचे पाहून चीनला माघार घ्यावीच लागली. पाकिस्तानी वृत्तनिवेदिकेने एका चर्चेत पाकिस्तानचे माजी पंतप्रधान जनरल परवेझ मुशर्रफ यांना विचारले की, 'ऐसा आखिर क्या है हिंदुस्थान में, जो सारी दुनिया उसी की मदद करना चाहते है?' हा भारताच्या विश्वासाहतेचा व नीतिमत्तेचाच विजय म्हणायला हवा. भारताला फ्रान्स, अमेरिका व इस्रायल इ. देश मोठ्या प्रमाणात शस्त्रास्त्रे व लढाऊ विमाने देत असल्याचे पाहून भारताचा पारंपरिक कट्टर प्रतिस्पर्धी असणाऱ्या पाकिस्तानबरोबरच चीनचीही झोप काही अंशी उडालेली आहे. कारण आज महासत्ता बनण्याच्या वाटेवर असणारा भारत व १९६२ साली दगाबाज चीनकडून पराभूत झालेला भारत यांच्यातील फरक भारताबरोबर संपूर्ण जग जाणते.

गतवर्षी नरेंद्र मोदी यांच्या रूपाने प्रथमच भारतीय पंतप्रधान इस्रायलच्या भूमीला भेट देऊन आले. त्यानंतर अवघ्या ६ महिन्यांनीच इस्रायलचे पंतप्रधान बेंजामिन नेतान्याहू यांचा ६ दिवसांचा प्रदीर्घ भारत दौरा जानेवारी २०१८ मध्ये पार पडला. यापूर्वी २००३ मध्ये इस्रायलचे तत्कालीन पंतप्रधान एरियल शेरोन यांनी भारताला भेट दिली होती. दिल्लीत परराष्ट्र मंत्रालय व 'ऑब्झर्व्हर रिसर्च फाऊंडेशन' यांनी संयुक्तपणे आयोजित केलेल्या 'मॅनेजिंग डिसरप्टिव्ह ट्रान्झिशनस आयडियाज्, इन्स्टिट्यूशन्स अँड इंडियन्स' या परिषदेच्या उद्घाटन समारंभात नेतान्याहू यांनी 'सामर्थ्यवानाशीच मैत्री केली जाते' असे काढलेले उद्गार भारताची होत असणारी वाटचाल दर्शविणारे होते. गेल्या सहा महिन्यांत द्विपक्षीय मैत्रीच्या पुलाखालून बरेचसे पाणी गेले.

॥ आकांक्षा ॥

जेरूसलेमच्या मुद्द्यावर भारताने इस्रायलच्या विरोधात मतदान केले, तसेच भारताने इस्रायलसमवेत केलेला ५० कोटी डॉलर्सचा करारदेखील रद्द केला. यामुळे भारत-इस्रायल मैत्री दुरावा येतो की काय अशी शंका कित्येक अभ्यासकांनी व्यक्त केली होती. मात्र देशांतर्गत राजकारणात नेतान्याहू बचावात्मक स्थितीत असल्याने त्यांच्या दृष्टीने भारत दौऱ्याचे महत्त्व अधिक आहे.

नेतान्याहू यांनी प्रस्तुत दौऱ्यात शेती, पाणी व्यवस्था दहशतवाद व शस्त्रास्त्रे यांच्यापलीकडे जाऊन भूमध्य सागरात नव्याने सापडलेल्या नैसर्गिक वायूंच्या साठ्यांच्या उत्खननातील सहकार्यविषयक बाबींविषयी चर्चा केली.

शस्त्रास्त्रांची आयात करणारा भारत हा जगातील सध्या सर्वात मोठा देश आहे. ही बाजारपेठ काबीज करण्यातच इस्रायलचे राष्ट्रहित आहे. २०१८ च्या आरंभी भारताने इस्रायलच्या 'स्पाईक' या रणगाडाविरोधी क्षेपणास्त्रांचा ५० कोटी डॉलर्सचा करार 'तंत्रज्ञान हस्तांतरा'अभावी रद्द केला असला, तरी त्याच्या फेरवाटाघाटीचे संकेत नेतान्याहू यांनी अहमदाबादला दिले.

नेतान्याहू यांनी म्हटले आहे की, "Israel Technology" व 'Indian Talent' हे I. T. एकत्र आले तर जगात फार मोठी क्रांती होईल." भारतात टॅलेंटची वानवा नसली, तरी लालफितशाहीमुळे ते बाहेर यायलाही बराच वेळ लागतो. चीनच्या 'वन बेल्ट वन रोड' प्रकल्पातील इस्रायलचा रस व भारतासोबतचे संबंध यामध्ये मोदी व नेतान्याहू यांची मैत्री कसे संतुलन साधते हे पाहण्याचे महत्त्वपूर्ण काम आपल्याला करावे लागणार आहे. भारताने इस्रायलविरोधात मतदान करून आपले मित्रप्रेम आंधळे नाही, हे दाखवून दिले आहे. परंतु हा मुद्दा जास्त चिचळवण्यात इस्रायलला फारसा रस नाही, असे नेतान्याहू यांनी स्पष्ट केले. कारण मुद्द्याधारित मतभेदांचे निमित्त करून सर्वव्यापी दुरावा निर्माण करणे हे कोणाच्याच हिताचे नसते, हे दोन्ही देश जाणतात.

पहिल्या द्विवशी दोन्ही नेत्यांनी केलेली भाषणे, एकमेकांचा गौरव यातील शिष्टाचाराचा भाग सोडल्यास देशातील जवळीक वाढण्यास पूरक ठरेल अशी इतिहासाची आठवण निघणे अगदी साहजिकच होत. छळ, दडपशाहीमुळे जगातील अनेक भागांतून यहुदींना जेव्हा परागंदा व्हावे लागले, तेव्हा भारताने मात्र त्यांना उदार अंतःकरणाने प्रवेशच नव्हे, आश्रयही दिला. इतकेच नव्हे तर संपूर्ण जगाच्या इतिहासात फक्त भारतानेच सर्वाधिक निराश्रितांना आश्रय दिल्याची भावनासुद्धा नेतान्याहू यांनी बोलून दाखवली त्याला कृतज्ञतेचीही किनार होती.

याशिवाय इस्रायल टिकावू व दर्जेदार शस्त्रास्त्रे, ड्रोन्स भारताला माफक किंमतीत पुरवण्यास तयार झाल्यामुळे

भारताची संरक्षण व्यवस्था अधिक भक्कम होण्यास मदत होईल. तसेच शेती, जलसिंचन इत्यादी क्षेत्रांमध्ये इस्रायलने केलेल्या प्रयोगांमधील वेगळेपण भारताला अनुकरणीय वाटते आहे. भारतालाही परकीय गुंतवणुकीची गरज असून, त्याबाबत केंद्र सरकारने जाहीर केलेल्या सवलतींचा लाभ इस्रायलने घ्यावा, अशी अपेक्षा पंतप्रधान नरेंद्र मोदींनी व्यक्त केली ती यामुळेच.

सरतेशेवटी एक दृष्टिक्षेप टाकल्यास एक बाब लक्षात येते ती ही की पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या विदेशी दौऱ्यांमुळे व कूटनीतीमुळे भारताचे मित्र देश जपान, दक्षिण कोरिया, रशिया, अफगाणिस्तान, भूतान, मंगोलिया, तैवान, अमेरिका, कॅनडा, ब्रिटन, जर्मनी, फ्रान्स, इस्रायल इ. देशांच्या चक्रव्यूहामुळे चीन नक्कीच काही अंशी दबला आहे.

परंतु अखेरीस याची परिणती कशात होईल, ते आताच सांगण्याची घाई करू नये. आंतरराष्ट्रीय राजकारणही राष्ट्रीय संतुलन साधण्याची कला आहे हेच खरे! त्याची ही सुरुवात की अखेर हे अगाध महिमा असणाऱ्या काळावरच सोपवावे. कारण 'कालाय तस्मै नमः।'

आठवणी

गात्र गात्र वाऱ्याने
अंग शाहरून जाते
आठवणीने तुमच्या
मन व्याकुळ होते

विशाखा शिंदे
(प्रथम वर्ष-विज्ञान)

आठवतात अजूनही
आपल्या त्याच गंमती जमती
अश्रूही त्या क्षणाला
होतात सोबती...

आठवतो अजूनही
दू दिलेला मैत्रीचा हात
प्रत्येक पावलागणिक
दू घातलेली आपुलकीची साद
येताच अचानक उफाळुनी
मनाच्या कोपऱ्या दडलेल्या आठवणी
तेव्हा आठवतात मला तुझ्या
समजुतीच्या गोष्टी त्या क्षणी

येतील का दिवस
पुन्हा परतुनी आता!
कि पुसल्या जातील पाऊलखुणा
... आठवणींच्या पहाता पहाता

॥ आकांक्षा ॥

एक ध्यासपत्र
डॉ. स्टीफन हॉकिंग

॥ कोमल मोहिते (एम.एस्सी.-१) ॥

मुट्टी उसकी खाली हर बार नहीं होती,
कोशिश करनेवालों की कभी हार नहीं होती।
असफलता एक चुनौती है, स्वीकार करो,
क्या कमी रह गई, देखो और सुधार करो।
जब तक न सफल हो, नींद चैन को त्यागो तुम,
संघर्ष का मैदान छोड़ मत भागो तुम।
कुछ किए बिना ही जय जय कार नहीं होती,
कोशिश करनेवालों की कभी हार नहीं होती।

जागतिक कीर्तीचे भौतिकशास्त्रज्ञ व विश्वशास्त्रज्ञ. एक प्रतिभावंत प्रेरणास्थान, विज्ञानामधला अत्याधुनिक ऋषी स्टीफन हॉकिंग यांचा जन्म ८ जानेवारी १९४२ ला ऑक्सफर्ड, इंग्लंडमध्ये झाला. त्यांचे वडील डॉ. फ्रँक हॉकिंग जीवशास्त्राचे संशोधक होते, तर आई इझबिल ऑक्सफर्डची पदवीधर होती. घरची परिस्थिती अत्यंत बेताचीच होती. लहानपणापासून हॉकिंग यांना वाचनाची तसेच विज्ञान विषयाची खूप आवड होती. १९६२ साली ऑक्सफर्ड विद्यापीठातून त्यांनी Cosmology (विश्वशास्त्र) या विषयात पदवी संपादन केल्यानंतर उच्च शिक्षणासाठी त्यांनी केम्ब्रिज विद्यापीठात प्रवेश घेतला.

स्टिफन हॉकिंग यांचे वैयक्तिक आयुष्यदेखील कमालीचे प्रेरणादायक आहे. ब्रिटनमध्ये ऑक्सफर्ड आणि केम्ब्रिज ही दोन विद्यापीठं. त्यातल्या ऑक्सफर्डची ख्याती मुख्यतः आर्ट, फाइन आर्ट आणि सोशल सायन्ससाठी, तर केम्ब्रिजची ख्याती आहे विज्ञानासाठी. स्टीफन हॉकिंगला केम्ब्रिज विद्यापीठात प्रवेश घेता येईल एवढे मार्क्स मिळाले नाहीत म्हणून त्यांनी ऑक्सफर्ड विद्यापीठात प्रवेश घेतला. बी. एस्सी. फिजिक्स करताना तिसऱ्या वर्षी एकदा त्यांची तोंडी परीक्षा होती. परीक्षा घेणाऱ्या पॅनेलने त्यांना प्रश्न विचारला, 'तुला आम्ही तोंडी परीक्षेला किती मार्क्स देऊ?' तेव्हा स्टीफन हॉकिंग म्हणाले,

'मला विज्ञानासाठी केम्ब्रिजमध्ये प्रवेश घ्यायचा होता; पण पदवी पातळीला तो मिळू शकला नाही. आता पदव्युत्तरसाठी तरी मिळेल एवढे मार्क्स मला द्या. स्टीफनचे हे उत्तर ऐकून त्याला पैकी मार्क्स दिले गेले. यावरून स्टीफन हॉकिंग यांना विज्ञानाची असणारी आवड स्पष्ट होते.

एकदा लंडनमध्ये गणितज्ञ रॉजर पेनरोज यांचे भाषण ऐकायला स्टीफन हॉकिंग गेले. या भाषणात पेनरोज यांनी ताऱ्यातील इंधन संपल्यावर तो बिंदूवत होऊ शकतो असा निष्कर्ष काढला. या निष्कर्षावरून स्टीफन हॉकिंग यांनी स्वतंत्र अभ्यास करून संपूर्ण विश्वाचाही ताऱ्याप्रमाणेच अंत होऊ शकतो, असा निष्कर्ष काढला. या प्रबंधावर स्टीफन हॉकिंग यांना डॉक्टरेट मिळाली. याच प्रबंधाचा पुढचा भाग 'सिंग्युलॅरिटीज अॅण्ड द जिओमेट्री ऑफ स्पेसटाइम' हा प्रबंध स्टीफन यांनी लिहिला. याच प्रबंधाला १९६६ सालचे 'एडम्स प्राइज' त्यांना मिळाले.

स्टिफन हॉकिंग यांनी नंतर 'कृष्णविवर' या विषयाकडे आपले लक्ष वळवले. यावर आइनस्टाइनच्या सापेक्षवादाच्या सिद्धांताची जोड देऊन गृहिते मांडणे सुरू केले. त्याचवेळी हॉकिंग आपल्या शरीराची हालचाल करू शकण्यास असमर्थ होत गेले. शरीर साथ देत नसतानादेखील एवढी अवघड गणिते केवळ त्यांनी मनातल्या मनात सोडविली. १९७४ साली हॉकिंग यांनी पहिल्यांदा पुंज यामिक आणि सापेक्षवादाच्या सिद्धांताची जोड घालून दोन सिद्धांतांना एकत्र आणण्याचा प्रयत्न केला. स्टीफन हॉकिंग यांच्या या प्रबंधाला आधी जोरदार विरोध झाला. पण त्यानंतर स्टीफन हॉकिंग यांचे मत पटल्यावर या नव्या निष्कर्षाप्रमाणे होणाऱ्या किरणोत्सर्जनाला 'हॉकिंग उत्सर्जन' असे नाव देण्यात आले. त्याचवर्षी स्टीफन हॉकिंग यांचा 'कृष्णविवर' या विषयावरील प्रबंध इंग्लंडच्या 'नेचर' या

॥ आकांक्षा ॥

नियतकालिकेत प्रसिद्ध झाला आणि त्यांची रॉयल सोसायटीचा फेलो म्हणून निवड झाली.

१९८० च्या दशकात स्टिफन हॉकिंग यांना ऑक्सफर्ड विद्यापीठ, प्रिन्स्टन विद्यापीठ, न्यूयॉर्क विद्यापीठ, लॅंकेस्ट विद्यापीठ या विद्यापीठांनी संशोधनाबद्दल डॉक्टरेट (Ph. D.) बहाल करून त्यांचा सन्मान केला.

विज्ञान विषयात काम करीत असतानाच हॉकिंग यांनी अपंग लोकांसाठी त्यांच्या सोयीसाठी आणि त्यांच्यावरील अन्यायासाठी लढा दिला. यासाठी १९७९ साली Royal Association for disability and rehabilitation या संस्थेकडून 'मॅन ऑफ द इयर' हा किताब देऊन त्यांचा गौरव करण्यात आला.

१९६३ रोजी २१ व्या वाढदिवशीच स्टिफन यांना एक असाध्य रोग झाल्याचे स्पष्ट झाले. या रोगाला इंग्लंडमध्ये 'मोटर न्यूरॉन डिसीज' (MND) तर अमेरिकेत 'अमायो ट्रॉपिक लॅटरल स्क्लोरोसिस (ALS) असे म्हणतात. या रोगामुळे शरीरातील स्नायूवरचे नियंत्रण संपून जाते. शरीराच्या सर्व हालचाली हळुहळू बंद होत जातात. स्टिफन हॉकिंग जेमतेम २ वर्षे जगतील असे सांगण्यात आले. आधी ते खूप निराश झाले पण हॉस्पिटलमधील एका रोग्याला असाध्य रोगाशी झगडताना पाहून स्टिफन यांनाही आशेचे किरण दिसू लागले. त्यांना चालण्या-फिरण्यासाठी व्हिलचेअरचा आधार घ्यावा लागला. त्या व्हिलचेअरला एक संगणक जोडलेला होता. स्टिफन फक्त एक बोट वापरून संगणकावर काम करू शकत होते. १९८५ साली त्यांना न्यूमोनिया झाला. केवळ श्वासनलिकेला छिद्र पाडूनच त्यांच्यावर शस्त्रक्रिया करण्यात आली. पण त्यात त्यांचा आवाज कायमचा गेला. यावर संगणकतज्ज्ञ डेव्हिड मेसन यांनी त्यांना त्यांच्या संगणकासाठी एक नवी आज्ञावली लिहून ती त्या संगणकाच्या माध्यमातून स्टिफन यांच्यापर्यंत पोहोचवली व त्या माध्यमातून स्टिफन हॉकिंग यांना बोलणे शक्य झाले.

विश्वशास्त्र (cosomology) आणि पूंज गुरुत्व (क्वांटम ग्रॅव्हिटी) या दोन शास्त्रांमध्ये कृष्णविवराच्या संदर्भाने त्यांनी दिलेले योगदान आजदेखील गौरविले जाते. अशा या विज्ञानातल्या अत्याधुनिक ऋषीचा दि. १४ मार्च २०१८ रोजी केम्ब्रिज, इंग्लंड येथे मृत्यू झाला.

या असामान्य व्यक्तिमत्वाला माझा शतशः प्रणाम!

अभ्यास थांबवू नका

लतिका तांबे (बारावी-सं.वाणिज्य)

संपली परीक्षा म्हणुनी
अभ्यास थांबवू नका
भविष्याचा विचार करून
नीट पाऊल टाका।।१।।

अवतीभोवती दृश्य पाहून
निरीक्षणाने ती घ्या ती तपासून
प्रत्येकातून नवीन काही शिका
अभ्यास थांबवू नका।।१।।

कठीण आहे काळ अवघड आहे वाट
शोधायची तुम्हाला सुशिक्षित पाऊलवाट
जाताना काट्यातुनी योग्य मार्ग आखा
अभ्यास थांबवू नका।।२।।

मातापिता गुरुजनांचे आज्ञापालन करावे
वर्तमान सजविताना, भविष्यही बनवावे
प्रामाणिक व निष्ठावंत नागरिक व्हायचे
हे विसरू नका
अभ्यास थांबवू नका।।३।।

अभ्यासानेच प्राप्त होईल यशस्विता
मापूस म्हणून जगण्यासाठी परिपक्वता
म्हणूनच सोडू नका अभ्यासाचा वसा
मनोरथांच्या पूर्ततेसाठी युक्तिमार्गच जसा।।४।।

॥ आकांक्षा ॥

रोबो युग...आजचे, उद्याचे!

■ ऋषिकेश देसाई (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

जेव्हा अनेक वर्षांपासून विज्ञान आणि संशोधनाची सांगड घालून विविध शोध लावले गेले. जणू काही जादूचा दिवाच माणसाच्या हाती सापडला. जिची कधी कल्पनाच करता येत नव्हती अशी अद्भूत शक्ती माणसाला वश झाली. तीस एक वर्षापूर्वी यानाच्या सहाय्याने चंद्रावर उतरण्याचा विक्रमही मानवाने केला. सुरुवातीला याकडे भयचकित दृष्टीने पाहिले गेले. परंतु नंतर मानवाला यंत्राची इतकी सवय झाली की, त्यावाचून त्याचे काहीच चालत नसे. दूरदर्शन, वॉशिंग मशीन, टी. व्ही. यांच्या साहाय्याने विज्ञानाचा स्वीकार आपण केला.

आता नव्याने येऊ पाहत आहे. यंत्रमानव. खरेतर संगणकामुळे यंत्रमानवाची अर्धामुर्धी ओळख झालीच आहे. यंत्रमानव ही संगणकाच्या सर्वात पुढची पायरी. आता आपण यंत्रमानवाचे एक अखंड शहरच विकसित करणार आहोत.

रियाधमध्ये दहा दिवसांपूर्वी झालेल्या घोषणांमुळे संपूर्ण जगाचं लक्ष सौदी अरेबियाकडे वळले. पहिली गोष्ट होती, यंत्रमानवाला नागरिकत्व बहाल करणे आणि दुसरी यंत्रमानवाचे शहर विकसित करण्याची. कृत्रिम बुद्धिमत्ता (आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स) अर्थात (जीआय). हा शब्दप्रयोग १९५६ मध्ये संगणक शास्त्रज्ञ जॉन मॅकार्थी यांनी सर्वप्रथम वापरला. कृत्रिम बुद्धिमत्ता ही संगणक विज्ञान आणि तंत्रज्ञानातील एक शाखा. थोडक्यात संगणक किंवा संगणक नियंत्रित यंत्रमानव किंवा सॉफ्टवेअर विकसित करण्याची प्रणाली म्हणजे कृत्रिम बुद्धिमत्ता प्रणाली होय. कारखान्यामध्ये अनेक यंत्र एकच काम सतत करत असतात. मात्र, त्यांना 'बुद्धिमान यंत्र' म्हटले जात नाही. जे यंत्र माणसाच्या सूचना समजू शकेल, चेहरा ओळखेल, स्वतः वाहन चालवण्यासारखे काम करेल किंवा एखादा खेळ जिंकण्यासाठीच खेळेल त्याला 'आर्टिफिशियल इंटेलिजंट' असे म्हटले जाते.

विज्ञान, तंत्रज्ञान आणि संशोधनाचा अनोखा मेळ म्हणजे 'सोफिया' यंत्रमानव म्हणता येईल. सोफिया ही कृत्रिम बुद्धिमत्ता असलेली रोबो आहे. प्रसिद्ध अभिनेत्री ऑडी हेपबर्न यांचा चेहरा डोळ्यासमोर ठेवून सोफियाचा चेहरा बनवला आहे. ती १९ एप्रिल २०१५ रोजी जिवंत झाली. तिला बँकिंग, वाहन, उद्योग, बांधकाम उद्योगांमध्ये रूची आहे. तसेच तिने नेत्यांशी चर्चा

केलेली आहे. एका मुलाखतीमध्ये तिने गाणेही म्हटलेले आहे. तसेच 'एले' मासिकाच्या मुखपृष्ठावर ती झळकली. अल्फाबेट एन्कॉर्पोरेशनने तयार केलेली व्हाईस रेकग्निशन टेक्नॉलॉजी सोफियामध्ये वापरली गेली आहे. मुळात सोफियाची निर्मिती ही नर्सिंग होममध्ये मदतनीस तसेच बागांमध्ये सार्वजनिक ठिकाणी कार्यक्रमप्रसंगी लोकांना मदत करण्यासाठी झाली आहे. ११ ऑक्टोबर २०१७ रोजी सोफियाला संयुक्त राष्ट्रात सादर करण्यात आले. तेव्हा उपसरचिटणीस अमिना जे मेहंमद यांच्याशी संवाद साधला. तसेच रियाधमध्ये १५ ऑक्टोबर २०१७ रोजी झालेल्या 'फ्युचर इन्व्हेंटमेंट समिट'मध्ये सोफियाला सौदी अरेबियाचे नागरिकत्व देण्यात आले. अशी काही ठळक वैशिष्ट्ये सोफियाची आहेत. ज्या ठिकाणी महिलांना स्वातंत्र्याची संधी मिळत नाही, त्या सौदी अरेबियामध्ये एका रोबोला नागरिकत्व बहाल करण्यात आले. ही आश्चर्यकारक बाब म्हणावी लागेल. 'सायबोर्ज' या चित्रपटात अर्धा माणूस आणि रोबो अशी संकल्पना मांडण्यात आली होती. त्याचा प्रत्यय सोफियाच्या रूपाने येतो. २०१७ पर्यंत जगातल्या चार सर्वात मोठ्या सार्वजनिक कंपन्यांच्या, अॅपल, गुगल, मायक्रोसॉफ्ट, अमेझॉन उत्पादनामध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर मोठ्या प्रमाणात वाढला. मोठ्या उद्योगांमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या सहाय्याने अनेक संधी निर्माण होतात. उदाहरणार्थ बायडूसारखे उद्योग ऑनलाइन अन्नपदार्थांची विक्री करतात. यामध्ये

॥ आकांक्षा ॥

ग्राहकांना गरम, ताजे अन्न वेळेवर कसे मिळेल याची दखल कृत्रिम बुद्धिमत्तेमार्फत घेतली जाते. अमेरिकेबरोबरच युरोपमध्येही कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर वाढत आहे.

रोबॉचे शहर विकसित करण्याची कल्पना आगळी-वेगळी म्हणावी लागेल. 'जॉर्डन' आणि 'इजिप्त' या दोन्ही देशांमध्ये सौदी अरेबियाचा एक भाग येतो. सुमारे २६ हजार ३०० चौरस किलोमीटर क्षेत्रावर हे नवीन शहर वसवले जाणार आहे. 'नियोम' असे त्यांचे नाव असेल. इथले सर्व व्यवहार सौर आणि पवन ऊर्जेवर चालणार आहेत. आधुनिकता, कल्पकता आणि नवं तंत्रज्ञान यांचे दर्शन या शहरातून घडणार आहे. ज्या देशामध्ये महिलांना बोलण्याचेही स्वातंत्र्य नव्हते. तसेच महिलांच्या बाबतीत कठोर नियम, त्यांना मिळणारी अन्यायकारक वागणूक, त्यांच्यावर होणारे अन्याय, अत्याचार हे हळुहळू कमी होतील अशी आशा आहे. सोफियाच्या रूपाने एक उत्तम प्रबोधन झाल्याचे दिसून येते. पाचशे अब्ज डॉलरची गुंतवणूक करून रोबॉचे शहर विकसित केले जाणार आहे. नियोम हे शहर 'ड्रोन फ्रेंडली' असेल, येथे होणाऱ्या सर्व व्यवहारांवर ड्रोनची नजर असेल. तसेच अॅल्युमिनिअम क्षेत्रातील मोठी कंपनी अल्कोआचे माजी प्रमुख क्लौस क्लेइन्फिल्ड यांची शहराचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे. ऊर्जा, पाणी, लॉजिस्टिक्स, रोबोटिक्स, सुरक्षा, होम डिलिवरी या सर्व क्षेत्रांमध्येही नियोममध्ये संशोधन होणार आहे. आधुनिक जीवनामध्ये सर्व स्त्रिया या कामानिमित्त दिवसभर बाहेर असतात. त्यामुळे ज्येष्ठ नागरिक, लहान मुले यांच्याकडे पाहण्यासाठी घरी कोणीच नसते. यासाठीही रोबॉचा वापर होऊ शकतो. दक्षिण कोरियामध्ये ३४७ म्हणजे सर्वात जास्त रोबॉची संख्या आहे. वैद्यकीय क्षेत्रामध्येही कृत्रिम बुद्धिमत्ता मोठ्या प्रमाणावर प्रगती करत आहे. तंत्रज्ञानामध्ये प्रचंड वाढ / प्रगती होत चालली आहे. आपत्तीनिवारण, वैद्यकीय क्षेत्र, खेळ (क्रीडा) अशा असंख्य क्षेत्रांमध्ये रोबॉचा वापर मोठ्या प्रमाणावर होत आहे आणि अजून होणार आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा आवाका वाढत आहे. तसेच अनेक प्रश्नही निर्माण होऊ लागले आहेत. सर्व क्षेत्रांमध्ये रोबॉचा वापर मोठ्या प्रमाणात होत आहे. यामुळे माणसे बेरोजगार होतील का? कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या यंत्रमानवामुळे अराजक तर माजणार नाही ना? तसेच याचा विपरीत परिणाम माणसाच्या बुद्धीवर तर होणार नाही ना? खरं तर असे अनेक प्रश्न अनुत्तरित राहिले आहेत. विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या या शोधांचा वापर मोठ्या प्रमाणात वाढत आहे. याचा वाईट परिणाम मनुष्यावर होऊ शकतो. 'अति तेथे माती' या म्हणीप्रमाणे परिस्थिती निर्माण

होण्यास वेळ लागणार नाही. माणसांच्या हातातील रोजगार जाऊन माणूस बेरोजगार होऊ शकतो. याचा विपरीत परिणाम त्याच्या आर्थिक परिस्थितीवर होणार आहे. तसेच आरोग्याच्या अनेक समस्या निर्माण होण्याची शक्यता आहे. अशा प्रकारे यंत्रमानव अनेक कामे करणारे आहे, त्यामुळे माणसाची क्रयशक्ती कमी होणार आहे. संवेदनशीलता, भावना, विचार, बुद्धी यांना किंमत राहणार नाही.

त्यामुळे यंत्राचा कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा, यंत्रमानवाचा वापर हा प्रमाणशीर होणेच आवश्यक आहे.

■ प्रशांत जाधव (एम.एस्सी.-॥)

पैसा या जगातला फार मोठा चमत्कार आहे
पैसेवाल्याला सर्वांचा वाकून नमस्कार आहे
पैसा झसेल जवळ खुशाली विचारेल दुनिया
तुझ्या पुढे मागे तोपर्यंत फिरेल सारी दुनिया
पैसा आहे तर सर्व आहे नाहीतर जन्म व्यर्थ आहे
दाबिद्र्याचे जिणे येथे जणू निरर्थक आहे
पैसा आज या जगात माणसापेक्षा मोठा आहे
म्हणूनच माणुसकीचा आजही तोटा आहे
पैशामागे धावून धावून धाप लागते जेव्हा
पाठीवर स्नेहाच्या आधाराची थाप लागते तेव्हा
भावना जेव्हा वितळतात आणि मन मऊ बनते
पैशांचे काम तेव्हा मात्र तिथे काही ना चालते
हवा झसतो हात तेव्हा आत्मियतेने झोलावलेला
पैशापेक्षा प्रेमाच्या निरपेक्षा रंगाने रंगलेला
पैसा तेव्हा फक्त कागद बनून राहतो
पैशावर माणुसकीचा पुन्हा विजय होतो
माझ्या देवा तू मला कमी-जास्त पैसा दे
माणुसकीचा झरा मात्र अंतःकरणात पाझरू दे
भोवती अनेक व्यक्ती जरी एखादी अशी असू दे
माझ्या फक्त कर्तृत्वावर तिचा विश्वास असू दे

॥ आकांक्षा ॥

॥ रचना काटकर (द्वितीय वर्ष-विज्ञान) ॥

एखाद्या गोष्टीवर आंधळेपणाने ठेवलेली श्रद्धा म्हणजे अंधश्रद्धा. अमूक-अमूक केले म्हणजे तुमची भरभराट होईल किंवा तंत्र-मंत्र करून तुम्ही तुमच्या शत्रूचे काही बिघडवू शकाल अशा प्रकारच्या गोष्टींवर ठेवलेला विश्वास म्हणजे अंधश्रद्धा.

सकाळी घरातून बाहेर पडलो की रस्त्यावर लिंबू-मिरच्या लावलेल्या माळा पडलेल्या दिसतात. विज्ञानावर विश्वास ठेवणारे आपल्यासारखे सुजाण लोकसुद्धा नकळत अशा गोष्टींना टाळून कडेने पुढे सरकतो. अनेक मोठे-मोठे कलावंत, साहित्यिक, व्यापारी आपल्या नावाचे स्पेलिंग बदलून घेतात. आपल्या क्षेत्रात आपली भरभराट होण्यासाठी. ह्या झाल्या शहरातल्या गोष्टी. खेड्यापाड्यात तर काळी जादू, तंत्र-मंत्र, बळी-प्रथा अशा अनेक गोष्टी कधी स्वतःच्या भल्यासाठी तर कधी दुसऱ्याच्या वाईटासाठी घडवून आणल्या जातात. ह्या अंधश्रद्धेपोटी कित्येक मुक्या जनावरांना आपला जीव गमवावा लागला आहे.

महासत्तेकडे वाटचाल करणारा म्हणून आज भारत देशाकडे सर्व देशाचे लक्ष लागून आहे. पण त्याचबरोबर जादुटोणा, जादू, तंत्र-मंत्र, काळ्या विद्या प्रचलित असणारा देश म्हणून आजही भारत देश ओळखला जातो. महासत्तेकडे वाटचाल करताना अंधश्रद्धा आणि त्या अनुषंगाने समाजावर होणारे परिणाम हा घटक आपल्या मार्गात मोठा अडथळा बनून उभा आहे. तो आधी दूर होणे गरजेचे आहे.

केवळ अंधश्रद्धेपोटी अजूनही मृत्यूपश्चात जीवन, पुनर्जन्म या गोष्टींवर लोकांचा विश्वास आहे. केवळ यामुळेच नेत्रदान, देहदान यासारख्या गोष्टींसाठी लोक पुढे येत नाही. खरेतर यामुळे अनेक लोकांचे जीव वाचू शकतात, अनेक नेत्रहीन लोक डोळसपणे हे जग पाहू शकतात.

जनमानसाचा या गोष्टींवरील विश्वास उडावा, त्यांनी डोळे उघडे ठेवून व्यवहार करावेत, अंधश्रद्धा नाहीशी व्हावी म्हणून मग गावोगावी, शहरो-शहरी अंधश्रद्धा निर्मूलन नामक समितीची स्थापना झाली. ही समिती मंत्र-तंत्र, जादूटोणा कसा खोटा आहे,

तो करून दाखविणारे साधू लोक कसे फसवतात हे दाखवू लागले. सूर्यग्रहण, चंद्रग्रहण हा कोठल्या देव-देवतेचा कोप नसून, त्यामागील शास्त्र लोकांना समजावून दिले जाणे गरजेचे आहे. लोकांना झालेला आजार हा बकरा कापून किंवा होम-हवन करून बरा होणार नाही तर त्यासाठी डॉक्टरांकडे जाणे आवश्यक आहे हे लोकांच्या मनात ठसायला हवे. मनुष्य हा मर्त्य आहे आणि कुठलाही जादूटोणा करून मरण पावलेली व्यक्ती परत येणार नाही हे लोकांना समजायला हवे अन् त्यासाठी विज्ञानाची, शास्त्राची माहिती तळागाळातल्या लोकांपर्यंत पोहोचायला हवी. नुसती एखादी गोष्ट चूक आहे हे न सांगता ती का आणि कशी चूक झाली आहे हे समजणाऱ्या भाषेत त्याला विज्ञानाची जोड देऊन पटवून देणेही तितकेच गरजेचे आहे.

अंधश्रद्धा नाहीशी झाली तर मुक्या प्राण्यांचे, मनुष्यांचे प्राण वाचतीलच. परंतु त्यापायी वाया जाणारा पैसा वाचवून तो सार्थकी लागेल. अंधश्रद्धेमुळे भोंदू लोकांचे जे सध्या फावले आहे, अनेक निरक्षरच काय कित्येक सुशिक्षित लोकांची जी फसवणूक चालू आहे त्याला आळा बसेल. अंधश्रद्धेपायी विघातक कार्यांसाठी वाया जाणारी शक्ती आपल्याला विधायक कार्यांसाठी वापरता येईल. प्रत्येकजण सकारात्मक दृष्टिकोन ठेवून वागू लागेल.

अंधश्रद्धा निर्मूलन ही काळाची गरज आहे आणि ते करण्यासाठी चार-दोन लोक एकत्र येऊन भागणार नाही, तर ह्याची सुरुवात सर्वांनी केली पाहिजे. तसेच प्राचीन ग्रंथ, पूर्वापार चालत आलेल्या कथांमध्ये बदल होणे गरजेचे आहे. देवावर श्रद्धा ठेवण्यात काहीच गैर नाही, पण त्याची अंधश्रद्धा होऊन मनुष्याने आपल्या कर्तृत्वाला चुकता कामा नये. प्रयत्न केला तर कोणतीही गोष्ट अशक्य नाही.

॥ आकांक्षा ॥

जीवन

तेजस बारे
(अकरावी-सं.वाणिज्य)

‘जीवन’ हा शब्द खूप लहान आहे; परंतु त्याचे रूप मात्र विस्तृत आहे. जीवन हे एका उगवणाऱ्या कळीप्रमाणे आहे. कळी उगवते, काही दिवस हसतमुखाने डुलते, मग नष्ट होते. जीवनाचं सुद्धा तसंच आहे. कोणाच्या वाट्याला कसं जीवन येईल हे सांगणं फारच कठीण आहे. पण मी एक माणूस म्हणून एवढंच सांगेन की, आपल्याला मिळणारं जीवन सदा हसतमुखाने, प्रामाणिकपणे जगण्याचा प्रयत्न प्रत्येकाने केला पाहिजे. जन्माला येणारा प्रत्येक माणूस हा त्याच्या वाट्याला येणारे जीवन हे स्वतःच्या तर्कसंगतीने जगत असतो. जीवन जगत असताना जीवनामध्ये काहींच्या वाट्याला थोडे फार जास्त दुःख मिळतं तर कधी सुखही मिळतं. परंतु दुःख मिळालं म्हणून खचून न जाता व सुखाने भारावून न जाता, मिळेल त्या परिस्थितीला सामोरं गेलं पाहिजे. जी व्यक्ती जीवनात येणाऱ्या दुःखाचा सामना सुख म्हणून करते त्याला ‘जगज्जेता’ संबोधले जाते. मी एवढेही सांगेन की एखाद्या दुःखावर मात करून मिळणारा आनंद आपल्या आयुष्यात खूप काही चांगले-वाईट संकेत देऊन जातो. तो आनंद खरं पाहता गगनातही मावत नाही. मित्रांनो, एवढंच सांगावसं वाटतं की, जीवनात येणाऱ्या अनुभूतीच्या शहाणपणापासून जगता आलं पाहिजे. दुःखातही सुख शोधण्याचा आपण प्रयत्न केला पाहिजे. कारण...

जीवन म्हणजे एक खेळ आहे

सुख दुःखाचा तो क्षणिक मेळ आहे.

हा खेळ स्वतःच्या कल्पनाशक्तीनेच खेळला पाहिजे. हा खेळ खेळण्याची कला अंगीकारून परिस्थितीशी झगडण्याची वृत्ती प्रत्येकाने धारण केली तर यश हे हमखास आपल्या पदरात आहे. तसेच कितीही वाईट प्रसंग आपल्या वाट्याला आले तरी, आपण आत्मविश्वासाच्या बळावर स्वार व्हावं. यासाठी प्रत्येकाने आपल्या आत्मविश्वासाची कक्षा मनोमन प्रचंड रूदावून ठेवली पाहिजे. म्हणजे कितीही संकटे आली तरी त्यावर मात करण्याची नवी प्रवृत्ती आपल्या ठायी निर्माण होते.

कविवर्य बा. भ. बोरकर यांच्या सुंदर शब्दांत जीवन ही संकल्पना अधिक स्पष्ट होईल. बोरकर म्हणतात,

‘जीवन त्यांना कळले हो!

मीपण ज्यांचे पक्क फळापरी सहजपणाने गळले हो!’

असे ‘मीपण’ गळून गेलेले असंख्य थोर महात्मे या परम पावन भारतभूमीत आजवर होऊन गेले आणि आजही अनेक कार्यरत आहेत. जीवनाची सुंदरता व्यक्तीविकासात नसून समष्टी विकासात आहे. म्हणूनच आपलेच एवढेसे दुःख कुरवाळीत न बसता समाजातील दीनदुबळ्यांचे

दुःख निवारण्याचे कार्य हे अधिक महत्त्वाचे आहे. हे समजून, बाबा आमटेंसारख्या क्रांतिसूयानि प्रचंड दुःख सहन करून आणि सभोवतालच्या मानसिकतेशी लढा देऊन इतरांचे जीवन सुंदर करण्याचे महान कार्य केले. आपले सामान्य जीवन जगत असताना एक विचार नेहमी डोळ्यासमोर ठेवला पाहिजे तो म्हणजे,

“LIFE WITHOUT STRUGGLE IS GOOD, BUT LIFE WITH STRUGGLE IS ALWAYS BEST!”

हे सत्य आहे. कारण याचे प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष अनेक अनुभव मी स्वतः अनुभवलेले आहेत. जीवनामध्ये काही गोष्टी गमवाव्या लागतात, त्याशिवाय काही गोष्टीची प्राप्ती होत नाही. आपण आपले जीवन जगत असताना नेहमी तुलनात्मक पद्धतीने जगले पाहिजे. कारण असे जीवन जगण्याचा दृष्टिकोन आपल्या मनामध्ये निर्माण झाला तर यशाचा मार्ग नक्कीच सापडेल. जीवनात अनेक संधी मिळत असतात. प्रत्येक वेळी विचार करूनच कोणताही निर्णय घ्या. जन्माला आलाय तर काहीतरी करून दाखवा की, ज्याचा उपयोग स्वतःला व समाजाला होईल. जीवनात तीनच गोष्टींचे आचरण करा. ‘प्रामाणिकपणा, चिकाटी, परिश्रम.’ बघा यश तुमचंच आहे.

दगडाला व्यवस्थित आकार दिल्यावर तो ज्याप्रमाणे रेखीव दिसतो. त्याप्रमाणे स्वतःचे जीवन रेखीव करण्याचा प्रयत्न करा. जीवन जगत असताना त्यापलीकडे एक विश्व आहे, ते अनुभवण्याचा प्रयत्न करा. कारण...

“The best & most beautiful things in the world are not only to see but they have to experience by our touching heart!”

आपलं जीवन खूप सुंदर आहे. ते अजून सुंदर बनविण्याचा प्रयत्न करा.

॥ आकांक्षा ॥

समाज घडविण्यात युवकांची जबाबदारी

■ हर्षदा शिंदे (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

फ्रे श स्वप्न पहायला हवीत हे खरं!
पण ती कुठल्या मॉलमध्ये?... हे माहीत नाही
स्वतःला बदलायला हवं हे खरं!

पण म्हणजे काय करायला हवं... ते माहीत नाही.

अशा 'माहीत नाही'च्या चक्रात भरकटलेल्या आणि आता प्रवास थांबला, संपला अशा निष्कर्षाप्रत आलेल्या व्यक्ती, मग त्या कोणत्याही वयोगटातील असोत त्यांना दिशा दाखविणाऱ्या दिशादर्शक महापुरुषाची समाजाला गरज असते. त्यासाठी आवश्यक असणारी ऊर्जा, मानसिक आणि शारीरिक बळ हे तरुणाईत आहे. बिघडलेल्यांना 'बी' घडविण्याची ताकद या तारुण्यात आहे. गरज आहे ती स्वतःमधल्या 'स्व'ला रूढी-परंपरांच्या शृंखलांमधून बाहेर काढण्याची व दुःख, दारिद्र्य, अशिक्षितपणा, अंधश्रद्धा अशा जाळ्यांमध्ये फसलेल्या समाजापर्यंत आपला आतला आवाज पोहोचविण्याची. हे माझं काम आहे, ही माझी जबाबदारी आहे या भावनेची. केशवसुत म्हणाले होते,

“एक तुतारी घ्या मज आपून
फुंकीन मी जी स्वप्राणाने,
भेदून टाकीन सगळी गगने
दीर्घ जिच्या त्या किंकाळीने...”

समाजातील बजबजपुरी, अनिष्ट प्रथा, परंपरा यांच्यावर आघात करण्यासाठी त्या काळात अशा तुतारीची गरज भासली. आजही समाजाला अशा तुतारी फुंकणाऱ्या धुरिणांची गरज आहे. मान्य आहे आपल्यावर बालवयातील संस्कार जुन्या पिढीतले, 'ठेविले अनंते तैसेचि राहावे' हे आहेत. पण जसजसं वय वाढतं, त्यांच्यावर शिक्षणाचे संस्कार होतात. बाहेरच्या जगातील चांगल्या-वाईट गोष्टी समजतात, तसतसे आपले विचारही बदलतात, आचरणही बदलते. हे बदलच आदर्श समाजाची रचना करू शकतात. हे काम तरुणांनी हातात घ्यायला हवे.

आपला समाज हा अनेक रूढी, परंपरा अंधश्रद्धा यांनी जखडलेला आहे. जातीयता, धर्माधता हे शाप पिढ्यान्पिढ्या आपण भोगतोय. आपल्या घराण्याची ही परंपरा आहे. या

विचारापायी कित्येक कालबाह्य गोष्टी आपण मनात नसतानादेखील करत असतो. 'ऋण काढून सण करणे' हा त्यातालाच भाग. आजही कित्येक ठिकाणी बळी देण्याची प्रथा आहे. एकविसाव्या शतकात या गोष्टी खरे तर हद्दपारच व्हायला

हव्यात. या रूढी प्रथांवर आघात करायची तयारी तरुणांनी दाखविली पाहिजे. या बुरसटलेल्या विचारांचा पगडा समाजमनावरून दूर करण्यासाठी अथक प्रयत्न करायला हवेत. साधारण खेडेगावातून हे प्रकार पहायला मिळतात. गांधीजी म्हणाले, 'चला खेड्यांकडे.' ते अंधश्रद्धांवर मात करून एक सजग डोळस समाज निर्माण करण्यासाठी. ही गुढी तरुणांनी उभारायला हवी. ती हवी शिक्षणाची, समुपदेशाची आणि स्वतः केलेल्या चांगल्या कृतीची.

आजचा तरुणवर्ग इंटरनेट, कॉम्प्युटर यांच्याद्वारे संपूर्ण जगाशी जोडला गेला आहे. पण त्यातून काही ठिकाणी तो एकांगी होताना दिसतो. कॉम्प्युटर, मोबाईल यांचा वापर गेम खेळण्यासाठी, मिडियामधून नको ते संदेश पोहोचवण्यासाठी फक्त नाही, तर ती एक सामाजिक बांधिलकी आहे. 'डिजिटलायझेशन' ही जागतिक गरज आहे. त्याद्वारेच आपण एकसंध, समविचारी समाजाची बांधणी करू शकतो. हे प्रत्येक तरुणाने लक्षात घ्यायला हवे. कॉम्प्युटर, मोबाईल ही साधने आहेत. अंतिम साध्य नव्हे. त्यांच्या गैरवापरापासून तरुणांनी स्वतःला दूर ठेवायला हवे.

'तूच आहेस समाज जीवनाचा शिल्पकार' हे लक्षात घेऊन पथनाट्य, समाजावर चांगला परिणाम घडविणाऱ्या अनिष्ट प्रथांविरुद्ध संघर्ष दाखविणाऱ्या व्हिडिओ फिल्म, साक्षरता वर्ग व्याख्यानं, प्रवचनं यांच्या आधाराने तरुणांनी समाजातील वाईट विचारांवर आघात करायला हवेत. हे आजची तरुण पिढी करू शकते. तिच्यात जोश आहे. अन्यायाची चीड आहे. काहीतरी करून दाखविण्याची जिद्द आहे. त्या जिद्दीलाच हे आवाहन...

“शेवाळलेले मार्ग सोडून दगडधोंड्यांची चढण चढून
आक्रमण कर, नैराश्यावर आक्रमण कर,
न्यूनगंडावर सद्‌विचारांची ज्योत तेवती ठेव.
ज्ञानाची भूक धगधगती ठेव.
कर प्रहार अपप्रवृत्तींवर, कर प्रहार अंधश्रद्धेवर.
तुझ्या कर्तृत्वाची पताका उंच फडकू दे.
उज्ज्वल समाजाचं स्वप्न तुझ्याच कर्तृत्वाने घडू दे,
तुझ्याच कर्तृत्वाने पूर्ण होऊ दे.”

॥ आकांक्षा ॥

ई-कचऱ्याची समस्या

॥ वेदिका राजवाडे (प्रथम वर्ष-वाणिज्य)

सध्याच्या जगात कचऱ्यामुळे अनेक समस्या उद्भवत आहेत. त्यामुळे मानवाला निरनिराळे आजार होत आहेत. घनकचरा आणि द्रव किंवा वायूरूपातल्या कचऱ्याबरोबर ई-कचऱ्याची समस्याही वाढत चालली आहे. इलेक्ट्रॉनिक वस्तू, संगणक, मोबाईल्स यासारख्या आपल्या सध्याच्या आधुनिक जीवनशैलीची गरज बनलेल्या वस्तूंमुळे जगभरातल्या पर्यावरणाच्या समस्या वाढत आहेत. यातील सर्वात मोठी समस्या आहे ती ई-कचऱ्याची. बिघडलेले किंवा खराब झालेले मोबाईल फोन्स, लॅपटॉप, टेलिव्हिजन संच आणि कॉम्प्युटर्स यासारख्या वस्तूंमुळे आरोग्याच्या आणि पर्यावरणाच्या समस्या निर्माण होत आहे. गंभीर आजारांचे स्रोत बनलेल्या या ई-कचऱ्याचे भारतासारख्या विकसनशील देशांत बरेच जास्त प्रमाण आहे.

सरकारी आकडेवारीनुसार भारतात २००४ मध्ये १,४६,८०० टन इतका ई-कचरा होता. २०१२ मध्ये तो वाढून ८,००,००० टन झाला असल्याचे अनुमान आहे. ई-कचरा निर्माण करणाऱ्या देशातील प्रमुख शहरांमध्ये दिल्ली, मुंबई, बंगळूरू, कोलकाता, चेन्नई आणि हैदराबाद या महानगरांचा आणि पुण्यासारख्या आयटी क्षेत्राशी संबंधित शहरांचा समावेश आहे.

ई-कचरा हा आयटी कंपन्यांमधून मोठ्या प्रमाणावर निघतो. पूर्वी मोठ्या आकारचे कॉम्प्युटर्स आणि मॉनिटर असायचे. आता त्यांची जागा स्लिम कॅबिनेट आणि फ्लॅट मॉनिटर्सनी घेतली आहे. माऊस, की-बोर्ड, मोबाईलचे खराब झालेले स्पेअर पार्ट्स किंवा सध्याच्या स्थितीत न चालणारी उपकरणे ही 'ई-कचरा' या प्रकारात येतात. जुन्या डिझाईन्सचे कॉम्प्युटर्स, मोबाईल फोन्स, टेलिव्हिजनस, इलेक्ट्रॉनिक खेळणी, क्षमता संपलेले सेल आणि अन्य उपकरणे हासुद्धा ई-कचराच. त्यामुळे मनुष्याच्या आरोग्यासाठी गंभीर धोका निर्माण होऊ शकतो.

आपण आपल्या घरातील टाकाऊ वस्तू, कचरा नेहमीच घराबाहेर फेकून देतो. सोसायटीच्या आवारात, सार्वजनिक रस्त्यांवर, अगदी कुठेही आपण कचरा फेकतो. या कचऱ्यात ई-कचराही असतो. मात्र त्याबद्दल आपल्याला कोणी प्रश्न विचारत नाही किंवा दंडही करत नाही.

वन आणि पर्यावरण मंत्रालयाच्या अंतर्गत येणाऱ्या केंद्रीय प्रदूषण नियंत्रण मंडळाने ई-कचऱ्याचे व्यवस्थापन बनवले होते. गेल्या वर्षी वन आणि पर्यावरण मंत्रालयाने ई-वेस्ट मॅनेजमेंट अॅण्ड हॅण्डलिंग कायद्याची अधिसूचना मांडली होती. तिच्या संदर्भात संबंधित व्यावसायिक आणि ग्राहक यांना माहिती देण्यासाठी एक वर्ष वेळ देण्यात आला होता. आता टी. व्ही., मोबाईल, लॅपटॉप किंवा अन्य कोणताही ई-कचरा घराबाहेर डंप केला, तर त्यासाठी दंडाबरोबर शिक्षेचीही तरतूद असलेला 'इलेक्ट्रॉनिक वेस्ट (मॅनेजमेंट अॅण्ड हॅण्डलिंग) कायदा-२०००' लागू झाला आहे. या कायद्यांतर्गत ई-कचरा आपण कुठेही टाकू शकत नाही. आपल्याला ई-कचरा सरकारने अधिकृत केलेल्या एजन्सीजना द्यावा लागेल. पर्यावरण मंत्रालयाच्या म्हणण्यानुसार कोणताही नागरिक त्याचे जुने इलेक्ट्रॉनिक साहित्य तीन पद्धतीने नष्ट करू शकतो. यामध्ये अधिकृत संग्रह केंद्रावर, रिसायकलिंग करणाऱ्या अधिकृत संस्थेकडे किंवा त्या साहित्याची निर्मिती करणाऱ्या उत्पादकाकडे जमा करून त्या साहित्याची विल्हेवाट लावता येईल. मात्र या कायद्यातील काही तरतुदींबद्दल इलेक्ट्रॉनिक्स कंपन्यांनी विरोधही दर्शवला आहे. या कायद्यांतर्गत ई-कचरा एकत्र करणे ही इलेक्ट्रॉनिक्स कंपन्यांची जबाबदारी असेल.

भारतामध्ये माहिती-तंत्रज्ञान व्यवसायाचे एक प्रमुख केंद्र बंगळूरूमध्ये आहे. या शहरात सुमारे १७०० आयटी कंपन्या आहेत. त्यांच्याकडून दरवर्षी सुमारे ६००० ते ८००० टन इलेक्ट्रॉनिक कचरा बाहेर पडतो.

सर्वात चिंतेची बाब म्हणजे देशामध्ये निर्माण होणारा हजारो टन ई-कचरा पारंपरिक भंगारवालेच खरेदी करतात. अशा प्रकारचा कचरा खरेदी करण्याची त्यांना अनुमती नाही आणि वैज्ञानिक पद्धतीने त्याची विल्हेवाट लावण्याची व्यवस्थाही त्यांच्याकडे नाही.

सरकारद्वारेच वेगवेगळ्या ठिकाणांहून ई-कचरा एकत्र करण्यासाठी नेटवर्क तयार करण्यात आले आहे. देशामध्ये ६०० पेक्षा जास्त ई-कचरा संग्रहण केंद्रेही आहेत. पण ज्या

॥ आकांक्षा ॥

प्रमाणात ई-कचऱ्याची निर्मिती होत आहे, त्यामानाने ही संख्या कमी आहे. आणखी एक महत्त्वाची गोष्ट म्हणजे या ६०० टन केंद्रावर प्रत्येक वर्षी जवळजवळ सुमारे ३००० टन ई-कचराच रिसायकल केला जातो. एका अहवालानुसार येत्या १० वर्षांमध्ये भारत, चीन आणि अन्य विकसनशील देशांमध्ये इलेक्ट्रॉनिक उपकरणांच्या विक्रीत मोठ्या वेगाने वाढ होईल आणि पर्यायाने त्यातून निघणाऱ्या ई-कचऱ्याचा पर्यावरणावर आणि लोकांच्या आरोग्यावर गंभीर परिणाम होईल. या अहवालानुसार सध्या प्रत्येक वर्षी भारतात रेफ्रिजरेटरमधून १,००,००० टन, टेलिव्हिजनमधून २,७५,००० टन, कॉम्प्युटरमधून ६०,००० टन, प्रिंटरमधून ५,००० टन आणि मोबाईल फोन्समधून १,७०० टन ई-कचरा निर्माण होतो.

२०२० पर्यंत जुन्या कॉम्प्युटरमुळे ई-कचऱ्याची ही आकडेवारी भारतात ५०० टक्क्यांपर्यंत वाढू शकते. त्यामुळे या महाभयंकर ई-कचऱ्याच्या रिसायकलिंगबाबत केलेल्या कायद्याचे कडक पालन केले नसल्यास गंभीर संकटाचा सामना करावा लागेल.

निराश

॥ अनिकेत लोकम (अकरावी-सं.वाणिज्य) ॥

बघता-बघता बहीण माझी
केव्हाच मोठी झाली
लग्न करून नवऱ्यासोबत
दूर निघून गेली

आता मात्र एकटाच
तिच्या आठवणीमध्ये विरून जातो
आनंदाच्या क्षणामध्ये हसू तर
दुःखाच्या क्षणामध्ये आसवांचा पूर येतो
काहीच कळत नाही
मनामध्ये भावनांचा कल्लोळ उठलाय
हसावं की रडावं
हाच मुळी प्रश्न पडलाय

आता कळतंय मुलीचे बाबा
लग्नात एवढे का रडतात?
लाडकी बहीण राहिल ना सुखी
या काळजीने चिंतीत होतात
तू कितीही दूर निघून गेलीस
तरी आठवण येत राहिल तुझी
तू खुप सुंदर, प्रेमळ
कष्टाळू बहीण आहेस माझी

आयुष्य

॥ पूनम नटे (एम.एस्सी.-१) ॥

आयुष्यभर सोबत असून
जवळ कधी बसत नाही
एकाच घरात राहून आम्ही
एकमेकांस दिसत नाही
हरवला तो आपसातला
जिव्हाळ्याचा संवाद
एकमेकांस दोष देऊन
नित्य चाले विसंवाद

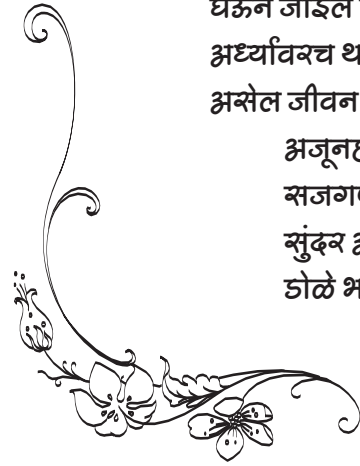

धाव-धाव धावतो आहे
दिशा मात्र कळत नाही
हृदयाचे पाऊल कधी
हृदयाकडे वळत नाही

इतकं जगून ज्ञानं पण
चिंतनाला वेळ नाही
जगतो आहोत कशासाठी
काहीच कसला मेळ नाही

क्षण एक येईल असा
घेऊन जाईल हा श्वास
अर्ध्यावरच थांबलेला
असेल जीवन प्रवास

अजूनही वेळ आहे
सजगपणे जगून घ्या
सुंदर अशा विशाला
ठोळे भरून बघून घ्या.

॥ आकांक्षा ॥

बेटीचा ओझा

■ अस्मिता बांडागळे (अकरावी-सं.वाणिज्य)

फांदीला फुलाचं ओझं कधीच वाटतं नाही...!

हो खरंच आहे हे की फांदीला फुलांचं ओझं कधीच वाटत नाही! पण आई-बाबांना मुलीचं ओझं का वाटतं? का त्यांना जन्माला येण्यापूर्वी मारून टाकत असतात? का त्यांना जगण्याचा अधिकार नाही? जर तुम्ही त्यांना जगण्याचा अधिकार दिला असतात तर त्याच मोठ्या होऊन तुमच्या आधाराची काठी बनली असती. तो अधिकार तुम्ही तिला मारून टाकले तेव्हाच गमावलात. जी मुलगी दुर्गेचा वा सरस्वतीचा अवतार घेऊन जन्माला येते, तिला मारून तुम्ही लक्ष्मीचा अपमान करता.

मुलगी ही एक स्त्री असते. स्वतःचा जराही विचार न करता दुसऱ्याचे जीवन फुलविणारी, घराला घरपण देणारी ती एक मुलगीच म्हणजे एक स्त्रीच असते. आई-आईच्या रूपात मुलाची हत्या करून का पापात वाढ करता? संस्कृती, परंपरेचा मान ही एक स्त्रीच राखते. म्हणूनच मुलगीसुद्धा या देशाची शान आहे.

आई-बाबांना मुलगी नको असते. कारण त्यांना वंशाचा दिवा पाहिजे असतो. तो वंशाचा दिवा म्हातारपणी आपल्याला सांभाळणारा पाहिजे, म्हणून तेच आई-बाबा जन्माला आलेल्या चिमुकल्या छकुलीचा जीव घेतात.

ज्या आईच्या गर्भातील मुलगी आईबाबांकडे एकच इच्छा मागत असते की, आई मला जन्म घेऊ दे. आईच्या गर्भातील मुलगी आईला म्हणते की मला जग पाहण्याची इच्छा आहे गं. ती पूर्ण करण्यासाठी मला जन्म घेऊ दे.

जर ती इच्छा पूर्ण होण्यापूर्वी म्हणजे तू मला जन्म घेण्याआधीच माझा प्राण घेतलास तर मी जग कसे बघणार? ते जग कसे बघणार? ते जग पाहण्यासाठी आईच्या गर्भातील मुलगी आई-बाबांकडे कळकळून विनंती करित असते. तसेच ती मुलगी आई-बाबांना म्हणते की मला माझ्या भावाला राखी बांधण्यासाठी मला या जगात येऊ दे.

“बेटा हा वंशाचा दिवा असतो.”

असं का? ‘पहिली बेटा धनाची पेटी’ असते. पण मुलालाच वंशाचा दिवा का मानतात? धनाच्या पेटीला का मानत नाहीत

जेव्हा तो मुलगा मोठा होतो. त्याला आई-बाबांचा आदर नसतो. तेव्हा तो आई-बाबांना लाथाडतो. तेव्हा त्यांच्या लक्षात येतं की आपण मुलगी जन्माला घातली असती तर बरं झालं असतं. तिने तरी आपला मानसन्मान राखला असता. पण ती जन्माला यायच्या आधीच आपण तिचा प्राण घेतला. जर आपण तिला मोकळा श्वास घ्यायला दिला असता तर आपली परिस्थिती अशी झाली नसती. त्याचा त्या आई-बाबांना पश्चाताप होतो.

‘स्वतःच दिव्यातील वातीप्रमाणे जळून

सर्वत्र अंधाराला लुप्त करून

सर्व घर प्रकाशित करते

ती एक स्त्रीच असते.’

स्त्री ही एक झाडाच्या सावलीसारखी असते. जसे आपण झाडाच्या सावलीत बसून विश्रांती घेऊ शकतो. तसेच त्या स्त्रीचे बाळ तिच्या कुशीत झोपून विश्रांती घेत असते. जर ते झाड म्हणजे ती स्त्री नसती, तर आपल्याला आयुष्यभराची साथ मिळाली नसती, जर साथ पाहिजे असेल तर “लेक वाचवा, लेकीला शिकवा!” जर तिला शिकवून मोठं केलंत. तर ती तुम्हाला आयुष्यभराची साथ देईल आणि मग तुमचं आयुष्य फुलझाडाच्या फुलासारखे चैतन्यदायी होईल.

आपल्या देशाच्या प्रगतीसाठी लोक स्त्रियांचा आदर करा असे ठासून सांगतात. पण जेव्हा एखादी कुमारी माता अपघाताने गर्भवती राहिली तर समाज तिला जगू देत नाही. कुठे जातो तेव्हा स्त्रियांचा आदर, सन्मान? तेव्हा आपण मात्र मौन धरतो. वारंवार मुलीस जन्म देणाऱ्या स्त्रीला सोनोग्राफी करून स्त्रीबीज असेल तर गर्भपात करायला भाग पाडले जाते. तेव्हा स्त्रीभ्रूण हत्येसारखे दुष्कृत्य तिच्या कुटुंबियांकडून घडते. आजही कित्येक समाजात तिच्या जन्माचे स्वागत होत नाही. मुलीचा जन्म झाला की नाक मुरडतात. त्यांच्या कपाळावर आठ्या पडतात. जोपर्यंत मुलगा जन्माला येत नाही, तोपर्यंत कित्येक माता गर्भातल्या मुलीची हत्या करत राहतात.

एक गोष्ट आपण नेहमीच लक्षात ठेवली पाहिजे, ‘स्त्री हे देवाचे दुसरे रूप आहे, कारण वंशाच्या दिव्याला जन्माला घालायला आई पाहिजे, नवऱ्याला आयुष्यभराची साथ द्यायला बायको पाहिजे, मग जन्माला आलेली मुलगी का नको?

मुलगी दोन घरांना जोडणारा दुवा असतो. जसे नाण्याला दोन बाजू असताना, तसेच या मुलीच्या जीवनातही दोन बाजू आहेत. पहिली बाजू म्हणजे तिचं माहेर आणि दुसरी बाजू म्हणजे तिचे सासर. तिच्यामुळे तर दोन अनोळखी कुटुंब, कुटुंबातली माणसं एकमेकांशी जोडली जातात. कुटुंबाचे संगोपन करणारीही एक स्त्री असते. म्हणून...

“बेटी बचाव, बेटी पढाव!”

॥ आकांक्षा ॥

होकाशाहिर अण्णाभाऊ साठे

॥ पंकज चौगुले (बारावी-वाणिज्य)

ऑगस्ट १, इ. स. १९२०. सध्याच्या सांगली जिल्ह्यातील वाळवा तालुक्यातील वाटेगाव या गावी अण्णाभाऊ साठे यांचा जन्म झाला. अण्णाभाऊ साठे यांच्या वडिलांचे नाव भाऊ साठे व आईचे नाव बालूबाई होते. या दांपत्याने आपल्या जन्मलेल्या मुलाचे नाव अण्णाभाऊ ठेवले होते. लाडाने त्यांना सर्वजण अण्णा असे म्हणत. वैयक्तिक दुःखाचा विचार न करता; स्वतःच्या कार्य, विचार व प्रतिभा यांच्या बळावर त्यांनी आपल्यात अनेक बदल घडवून आणले होते. जाती-भेदामुळे आणि समग्र विकासापासून वंचित राहिलेले एक व्यक्तिमत्व म्हणजे अण्णाभाऊ होते. जातीच्या उतरंडीमुळे त्यांना त्रास सहन करावा लागला. तरीही ते त्याला सामोरे गेले. ते एक समृद्ध व्यक्तिमत्व होते.

अण्णाभाऊंच्या गावी हिंदू धर्मातील मातंग जातीला गावाबाहेर काढले होते. त्याच एका समाजातील हे कुटुंब होते ते म्हणजे अण्णाभाऊ. अण्णाभाऊंचा जन्म हा एका झोपडीत झाला. अण्णाभाऊंची आई बालूबाई भाऊराव साठे आणि त्यांच्या घरातील अनेक मोठ्या व्यक्ती दोर वळण्याच्या कामाला जात असत. वडील भाऊराव सिद्धोजी साठे ही पोटापाण्याची गरज भागवण्यासाठी मुंबईला गेले होते. त्यामुळे गावाकडील भावंडांना सांभाळण्याची जबाबदारी अण्णाभाऊंवरच पडली. अण्णाभाऊंचे वडील हे उत्तम माळी व शेतीतज्ज्ञ होते.

अण्णाभाऊ मागास समाजातील असल्यामुळे त्यांना गावाबाहेर काढण्यात आले होते. त्यामुळे त्यांनी एकमेकांनी शिवायचे नाही. हातात हात मिळवायचा नाही. हे सर्व अण्णाभाऊंनी लहानपणापासूनच ओळखले होते. त्यांनी एकदा आपल्या वडिलांना विचारले,

“बाबा, तुमच्या मुंबईत अशी शिवाशिव आहे का?” त्यावर वडील म्हणायचे, “व्हय... आमच्या हॉटेलमालकांनी फुटक्या कपबश्या ठिवल्यात बाहेर, च्या प्यायला. त्यातच आमच्या समाजातील माणसं बाहेर बसून च्या पित्यात. आम्हाला तसं इथं कोन वळखतसुद्धा न्हाय. पण... काय करणार. आमची माणसं आडगी. त्यासनी कायसुद्धा कळत न्हाय. मी आपला ब्रिटिशांकडे

माळ्याचा काम करतुया. साहेब च्याय पित्यात त्याच कपात मलाभी च्याय देतायसा. आमच्यात शिवाशिव केली जात न्हाय. या आपल्या देशात भेदभाव मोठ्या प्रमाणात करत्यात.”

त्याकाळी मागास लोकांसाठी एक वेगळी शाळा होती. त्याच वाटेगावमधील शाळेत अण्णा गेले होते. परंतु शिक्षकांच्या निर्दयी मारामुळे ते घरी आले ते पुन्हा शाळेकडे फिरकले नाहीत. शिक्षक मुलांकडे निर्दयीपणे बघतात. वाढलेलं वय, सदोष शिक्षण पद्धती यामुळे अण्णाभाऊ शाळेकडे दोन-तीन दिवस गेल्यानंतर बघायचेसुद्धा नाहीत. त्यांना लहानपणी अनेक छंद होते. त्यांना मैदानी खेळ खूप आवडायचे. त्यांनी आपला वारसा जपत दांडपट्टा चालवण्यात पटाईत झाले. ते गर्दीपासून खूप दूर जाऊन डोंगर, दऱ्या, जंगले, भटकत असायचे. त्यांना शिकार करणे, मध गोळा करणे, पक्षी निरीक्षण करणे, मासेमारी करणे, फुलांचे सूक्ष्म निरीक्षण करणे हे छंद होते. त्याचबरोबर ते अनेक पोवाड्यांसह, गाणी म्हणत, रानावनात भटकत; त्यामुळे त्यांच्या भोवती अनेक मित्रमंडळी गोळा होत असत.

अण्णा वाटेगावात असतानाच त्यांच्या वडिलांचे निधन झाले. त्यानंतर लगेचच त्यांनी कोंडाबाई या अशिक्षित मुलीशी विवाह केला. त्यांच्यापासून त्यांना एक मुलगाही झाला. मात्र त्यांच्यासोबतच्या संसारात ते स्थिर झाले नाहीत. भारतीय स्वातंत्र्य चळवळीसह संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीत, तसेच गोवा मुक्ती संग्रामाच्या वेळीही त्यांनी जनजागृतीचे प्रचंड कार्य केले. एक कलाकार म्हणून तसेच एक सर्वसामान्य कार्यकर्ता म्हणून ते सर्व उपक्रमांत, आंदोलनात सहभागी होत असत. ‘चलेजाव’ चळवळीच्या काळात वाटेगावातही बर्दे गुरुजींच्या नेतृत्वाखाली अनेक घडामोडी सुरू होत्या. अण्णाभाऊ त्यात सामील असल्याने त्यांच्यावर वॉरंट निघाले. परिणामी त्यांना त्यांचे घर सोडावे लागले. पुढे त्यांना तत्त्वज्ञानाची तसेच विचारांची एक दिशा मिळत गेली आणि त्यांनी पूर्णवेळ कम्युनिस्ट पक्षाचे काम करण्यास सुरुवात केली. पक्षकार्यासाठी झोकून दिले असतानाच त्यांनी १९४४ साली ‘लाल बावटा’ या कलापथकाची स्थापना केली. माटुंग्याच्या लेबर कॅम्पमधील मंडळी विशेषतः नाशिक, सातारा, नगर जिल्ह्यातून येऊन स्थायिक झाले होते. बहुतेक गिरण्यांमध्ये गोदीत, नगरपालिकेत नोकरीला होते. इथेच अण्णाभाऊंची नाळ कम्युनिस्ट पक्षास जोडली गेली. याच कॅम्पच्या नाक्यावर ‘लेबर रेस्टॉरंट’ होते. इथेच राजकीय पक्षांचा अड्डा होता.

॥ आकांक्षा ॥

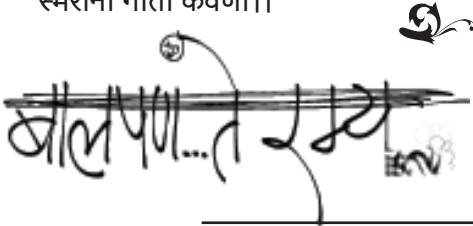

बंगालचा दुष्काळ, तेलंगण संग्राम, पंजाब-दिल्लीचा पोवाडा.
अमळनेरचे हुतात्मे, काळाबाजाराचा पोवाडा त्यांनी लिहिला.
त्यांचा एक प्रसिद्ध पोवाडा असा,

‘माझी मैना गावाकडं राहिली,
माझ्या जिवाजी झालिया काहिली’

अण्णाभाऊंनी आपल्या कार्यक्रमाची सुरुवात करताना
सांगितले की, कार्यक्रमाची सुरुवात करताना आपण शिवरायांच्या
नावाने करावी. पारंपरिक तमाशात श्रीगणेशाचे स्तवन होई.
अण्णांनी तमाशाला नवे रूप दिले. पहिल्या नमनात मातृभूमी,
हुतात्मे, राष्ट्रपुरु यांचा समावेश झाला. त्यांनी कृष्ण आणि
गवळणी काढून टाकल्या आणि ‘मातृभूमीसह शिवरायांना वंदन’
करण्याची परंपरा चालू केली ती अशी...

‘प्रथम मातृभूमीचे चरणा।
छत्रपती शिवाजी चरणा।।
स्मरोनी गातो कवणा।।

॥ विशाखा शिंदे (प्रथम वर्ष-विज्ञान)

स्वप्नांच्या धुंदीत जगताना
कुठे होतं भविष्याचं भान,
बालपण तर असंच गेलं
आम्ही होतो अजाण...

हसत खेळत रडत अडखळत
घेत होतो आयुष्याची मजा
हुंदडताना भानंदात
कसलीच नव्हती सजा

वेळ निघून गेली
आम्ही मोठे झालो
बालपण मागे पडले
आम्ही एकटेच पुढे आलो...

खेळ सारे सुटले
जगण्याचे येऊ लागले भान
समजुतदारीच्या भोवऱ्यात
आयुष्याचे उलटत गेले पान

जबाबदारी तर आता
अंगावरती आली
हट्टाची जागा
शहाणपणाने घेतली
वाटते कधीतरी
लहान होऊ जगावे,
बालपण ते रम्य
पुन्हा एकदा अनुभवावे

॥ चेतना पांचाळ

(अकरावी-सं.वाणिज्य)

आई तू माझी
थंडीतील शाल होतीस
उन्हातील सावली होतीस,
ममतेची देवताही होतीस ॥१॥

आई, आई म्हणून मी
तुला किती आळविले
पण माझ्या एका हाकेलाही

तुझ्याकडून उत्तर नाही मिळाले ॥२॥

तुझ्या फोटोसमोर बसून

तुझ्या लेकराने दिवसरात्र झुजावे

परत तू येशील या आशेने,

मायेने कुबवाळशील या आशेवर जगावे ॥३॥

आई तुझ्याविण ही

दुनिया मला पावरखीच आहे

आणि मी या दुनियेत

तुझ्याशिवाय पोरकीच आहे ॥४॥

तुझ्या प्रेमाच्या वर्षावात

चिंब भिजून जावेसे वाटते

माझ्यासाठी फक्त देवाने तुला

परत धरतीवर, आणावेसे वाटते ॥५॥

॥ आकांक्षा ॥

वृक्षसंवर्धन

■ धनश्री दळवी (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

(पर्यावरण संवर्धनावर आयोजित राज्यस्तरीय
निबंध स्पर्धेत प्रथम पुरस्कार प्राप्त निबंध)

‘यामन्यस्य कुर्वन्ति तिष्ठन्ति स्वयमातपे,
फलान्यपि परार्थाय वृक्षा सत्पुरुषा इव।’

जे त्यागाच्या भावनेने स्वतः उन्हात उभे राहतात, पण इतरांना सावली देतात; ज्यांची फळे-फुलेही दुसऱ्यांसाठीच असतात, असे त्यागमय जीवन जगणारे वृक्ष एखाद्या सत्पुरुषासारखे भासतात. या वृक्षरूपी सत्पुरुषाचे सान्निध्य आबालवृद्धांना, सामान्य जनांना व त्याबरोबरच सत्पुरुषांनाही लाभावे असे वाटते म्हणूनच ऋषिमुनी रानावनात वस्ती करून निसर्गाच्या सान्निध्यात अध्ययन, अध्यापन आणि तपश्चर्या करत असत.

संत तुकाराम म्हणतात, ‘वृक्षवल्ली आम्हां सोयरी।’ इंदिरा संत म्हणतात, ‘जरी वेढीले चार भिंतींनी, या वृक्षांची मजला संगत.’ सामान्य माणूसही नेहमीच्या त्रासापासून विचारांपासून दूर जाण्यासाठी, हवापालटासाठी थंड हवेच्या ठिकाणी निसर्गाच्या सान्निध्यातच जातो.

अशा या उपकारकर्त्या वृक्षांचा आज न्हास होत आहे. मानवाने बेसुमार जंगलतोड करून वैराण वाळवंटे निर्माण केली आहे. ‘After man, the desert’ ‘मानवाचे पाऊल नि वाळवंटाची चाहूल’ अशी म्हण आहे. जळणासाठी आणि घरे बांधण्यासाठी बेसुमार वृक्षतोड केली गेली. त्यामुळे उष्णता वाढली. पावसाचे प्रमाण कमी झाले, जमिनीची धूप होऊन ती नापीक झाली. दुष्काळाचे प्रमाण वाढले. हवेच्या प्रदूषणासारख्या समस्यांना मानवाला तोंड द्यावे लागते आहे.

आपल्या पूर्वजांनी मानवी जीवनात वृक्षांना महत्त्व दिले होते. तुळस, वड, पिंपळ यांची ते पूजा करत असत. त्यांनी तुळस, बेल, दुर्वा, धोतरा या आणि अन्य वनस्पतींना देवतांच्या पूजेत स्थान दिले होते. वने ही राष्ट्रीय संपत्ती आहे. ते खनिज संपत्तीप्रमाणे ओहोटीस लागणारे धन नाही. म्हणूनच सरकारने वनमहोत्सव हा राष्ट्रीय सण मानलेला आहे. सामाजिक

वनीकरणाच्या मोहिमेखाली वृक्षारोपण, वृक्षसंवर्धन व वृक्षसंरक्षणासाठी कसोशीने प्रयत्न होत आहेत.

सर्वसामान्य जनतेलाही यासाठी सहजपणे, पण खूप काही करण्यासारखे आहे. हिमालयाच्या उतरणीवर होणारी जंगलतोड थांबविण्यासाठी तेथे कामगारांकडून ‘चिपको आंदोलन’ उभारले गेले. हे आंदोलन सामान्य माणसांनी केलेले असल्याने ते विलक्षण प्रभावी ठरले. अशा प्रकारे सामान्य माणसांना या मोहिमेत सामील करून घेतले पाहिजे. अहिल्याबाई होळकरांच्या राज्यात प्रत्येक शेतकऱ्याला दरवर्षी पंचवीस झाडे लावावी लागायची हे लक्षात घेण्यासारखे आहे. आपल्याला शिक्षण संस्थांमधून वृक्षसंवर्धनाचे उपक्रम हाती घेण्यासारखे आहेत. ‘एक मूल, एक झाड’ हे ब्रीदावाक्य प्रत्यक्षात आणावे. झाड तोडण्यापूर्वी झाड लावण्याची सक्ती असावी. अशाप्रकारे एक तरी झाड प्रत्येकाने आपल्या आयुष्यात रूजवले पाहिजे. असे एक जरी झाड प्रत्येकाने रूजवले, जोपासले तरी ते प्रत्येकाचे मोक्षसाधन ठरेल.

संपूर्ण समाज निरोगी व्हायचा असेल तर सार्वजनिक आरोग्याकडे आपण सतर्कपणे पहायला हवे. हे आमच्या केव्हा लक्षात येणार? भारतीय माणूस व्यक्तिगत स्वच्छतेचा जेवढा विचार करतो, त्याच्या शतांशानेदेखील तो सार्वजनिक स्वच्छतेकडे लक्ष देत नाही. स्वतंत्र भारतात कारखानदारी विलक्षण वाढली, हे आम्ही अभिमानपूर्वक सांगतो. परंतु पूर्ण विचाराअभावी किंवा नियोजनाअभावी सुरू केलेली कारखानदारी हवेचे प्रदूषण निर्माण करते, हे आमच्या लक्षात आले नाही. हवेच्या प्रदूषणामुळे माणसाला श्वासोच्छ्वासाला त्रास होतो. फुफ्फुसांचे, त्वचेचे आजार होतात. हे सर्व रोखण्यासाठी कारखान्याभोवती भरपूर झाडे लावणे आवश्यक आहे.

या जगाला निर्माण करताना परमेश्वराने माणूस व पर्यावरण

॥ आकांक्षा ॥

यात सुंदर समतोल साधला होता. निसर्ग व मानव हे एकमेकांना पूरक होते. माणूस एक बी पेरतो आणि त्यातून शंभर कोटी धान्य निर्माण होते. माणसे झाडे, पाने, फुले वाढवतात आणि मग हीच झाडे माणसाला रसाळ फळे देतात. असे हे परस्पर सामंजस्य होते, तोपर्यंत अगदी सुखाने चालले होते. माणूस कर्बद्वीपप्रणिल वायू टाकत होता, झाडे त्यावर पोचत होती आणि त्याच्या बदल्यात माणसाला प्राणवायू देत होती. असा हा सुंदर सहकार माणूस बिघडवत चालला आहे.

वसुंधरा-विद्रोह करणाऱ्या या अविचारी माणसाला जागे करण्याकरिता साऱ्या विश्वाने '२२ एप्रिल' हा 'वसुंधरा दिन' म्हणून पाळायला सुरुवात केली आहे. वाढती वृक्षतोड वनस्पतींच्या वंशवृक्षावर आघात करत आहे. माणूस आपल्या सौंदर्याचा विचार करतो; परंतु वसुंधरेच्या सौंदर्याची थोडीही काळजी घेत नाही. पर्यावरणाचा हा प्रश्न संबंध पृथ्वीचाच असल्याने आंतरराष्ट्रीय ग्राहक संघटनेकडून १९९२ सालापासून हा 'वसुंधरा दिन' पाळला जातो. त्यासाठी १९८६ साली 'पर्यावरणाचा कायदा' करून माणसाचा स्वच्छ व आरोग्यपूर्ण वेगवेगळ्या प्रकारे वृक्षसंवर्धन करण्यात येत आहे.

अशा या वृक्षांशी म्हणजेच या निसर्गाशी आपल्या मानवाचा अतूट स्नेहसंबंध फार पुरातन काळापासूनचा आहे. संत तुकाराम महाराजांना आपल्यासारख्या चालत्या-बोलत्या माणसांपेक्षा गावाबाहेरच्या जंगलातील, उपवनातील वृक्ष-वेली त्यांना आपल्याशा वाटतात. मानवी जगातील क्रोध, लोभ, मद, मोह, मत्सर अशा विकारांपासून दूर असणारी ही झाडे, वेली महान भक्ताला आपल्या मनाशी संवाद साधता येतो.

खरे पाहता मानव आणि सृष्टी ही एकाच विधात्याची लेकरे. पण आज माणूस निसर्गापासून दूर गेला आहे. स्वतः केलेल्या प्रगतीमुळे त्याच्यातील अहंकार वाढला आहे. या निसर्गाच्या कुशीत आपण वाढलो हे तो विसरला आहे. या वृक्षवल्लींच्या सान्निध्यात नित्य विहार करणाऱ्या आपल्या ऋषिमुनींनी 'वेद' रचले. भारतीय संस्कृतीची भक्कम बैठक आम्हाला दिली, हे सारे सोयीस्करपणे आपण विसरलो आहोत.

प्रगतीचा कैफ चढलेल्या माणसांनी परमेश्वरनिर्मित निसर्गावर घाला घातला आहे. विवेक हरवून बसलेल्या माणसांच्यात चंगळवादाला उधाण आले आहे. मोठमोठ्या इमारती उभारण्यासाठी दाट अरण्ये उद्ध्वस्त केली जात आहेत.

हे सारे पाहिले की वाटते, हा माणूस किती अविचारी आहे. अरे, हे वृक्ष वर्षानुवर्षे जंगलात उभे आहेत ते तुमच्यासाठीच आहे ना! म्हणून तर तुमच्या पूर्वजांनी त्यांची बरोबरी

संतपुरुषाबरोबर केली. वृक्ष बाहू पसरून आपल्यासाठी पावसाची प्रार्थना करतात. आपल्या मुळांनी पायाखालची जमीन घट्ट धरून ठेवतात. जमिनीची धूप थांबवतात. वातावरणातील प्रदूषण टाळण्याचा प्रयत्न करतात. अनेक अमूल्य औषधे देतात.

हे वृक्ष, या वेली अनेक मौलिक गोष्टी आपल्याला देतात. जणू काही हे वृक्ष आपल्याला निरोगी आयुष्याची गुरुकिल्लीच देतात. उदात्तता, भव्यता आणि निर्मलता ही तर त्यांची ठेवच आहे. पण 'सर्वांशी समान वागणूक' हा त्यांच्या जीवनातून मिळणारा महान संदेश आहे.

॥ अक्षय राजवाडे (प्रथम वर्ष-विज्ञान) ॥

२६ नोव्हेंबर २००८ ला

अतिरेकी करू पाहती मुंबईचा घात

आणि शूरवीर जवानांनी त्यावर केली मात,

निष्पाप जनांचे जरी वाहिले रक्ताचे पाट

आणि शूरवीर जवानांनी त्यावर केली मात,

म्हणून काय म्हणायचंय ऐका...

वाहतो ही श्रद्धांजली वीर बहादुरांना

अतिरेक्यांशी लढणाऱ्या शूर सैनिकांना

कामटे, करकरे, साळसकर, भोमळे, प्रशांत शिंदे थोर पाहुनिया शौर्य त्यांचे उंचावल्या माना ॥१॥

वाहतो ही श्रद्धांजली वीर बहादुरांना,

अतिरेक्यांशी लढणाऱ्या शूर सैनिकांना...

धावले जेव्हा लष्कर अतिरेकी पडले कैसे धरणीवरी दहशवादी किती हैवान, मुंबईत घुसले छुट्या मार्गाने पाहुनिया शौर्य त्यांचे उंचावल्या माना ॥२॥

वाहतो ही श्रद्धांजली वीर बहादुरांना,

अतिरेक्यांशी लढणाऱ्या शूर सैनिकांना...

॥ आकांक्षा ॥

छत्रपती शिवराय

॥ सीमा जाधव (अकरावी-वाणिज्य) ॥

“स ह्याद्रीच्या छाताडातून नाद भवानी गाजे,
काळजात राहती आमुच्या रक्तात वाहती राजे.
तुफान गर्जतो-आग ओकतो-वाघ मराठी माझा,
सन्मान राखतो-ज्ञान झोकतो-तुफान मातीचा राजा.”
‘ताजमहल अगर प्रेम की निशानी है, तो शिवाजी महाराज
एक शेरकी कहानी है।’

अलीकडे, पलीकडे राजे खूप झाले; पण रयतेच्या डोईवर
सुखाचे छत्र ठेवावे यासाठी स्वतःच्या आयुष्याचे रणांगण करून
घेणारा एकही छत्रपती आज दिसत नाही. दिसतात ते एकच
छत्रपती शिवाजी महाराज.

आपण आपल्या घरी शिवाजी महाराज, संभाजी महाराजांचे
फोटो लावतो. त्यांच्या जयंत्या, पुण्यतिथ्या साजऱ्या करतो.
प्रश्न पडतो राज्याची आज बेधुंद अवस्था पाहिली की वाटते
आज राजे असायला हवे होते. ३८० वर्षांपूर्वी शिवाजी
महाराजांनी जे कर्तृत्व केले तरी आज त्यांची आपल्याला गरज
का पडते? का नाही टिकवू शकत आम्ही त्यांनी दिलेले विचार-
आचार? महापुरुषांचा वापर आम्ही फक्त समाजात मोठेपणा
दाखविण्यासाठी करतो; पण त्यांच्यापुढे दिवे कुणी लावायचे
याच्यावरून आम्ही वाद घालायला लागलो तर आम्ही काय
कर्तृत्व करून दाखवणार?

आजपर्यंत समाज परिवर्तनाच्या अनेक चळवळी महाराष्ट्रात
झाल्या. परंतु त्या सर्वच यशस्वी झाल्या असं म्हणता येणार
नाही. आपण एकाएकी सरसकट समाज बदलण्याच्या पाठी
लागलो आहोत. आयुष्यात सेवाही तात्पुरती असते. करायचे
असेल तर परिवर्तन करा. कारण परिवर्तन हे कायमस्वरूपी
असते. शेतकऱ्यांची कर्ज माफ करणे ही सेवा झाली. पण
आपल्या देशातील शेतकऱ्यांना कर्ज मागण्याची गरजच पडू नये
अशी परिस्थिती निर्माण करणे याला परिवर्तन झाले असे
म्हणायचे. म्हणूनच असे म्हणावे लागेल की,

दुःखामध्ये डोळ्यातून धार आणून नका,
संकुचित जगण्याला सार मानून नका,
जीवनाला कधी भार मानून नका,
वाईटाच्या संगती रहाल तर माती व्हाल,
शिवरायांच्या विचारांनी जगाल तर छत्रपती व्हाल!
आज समाजात आत्महत्येचे लोण पसरले आहे. विदर्भ-

मराठवाडा तर यासाठी खास प्रसिद्ध आहे. कर्ज झालं कर
आत्महत्या; शिक्षक बोलले, कर आत्महत्या; कुणी अपमान
केला, कर आत्महत्या; कुणी मन दुखावले, कर आत्महत्या;
प्रेमभंग झाला, कर आत्महत्या; पेपर कठीण गेला; कर
आत्महत्या; नापास झाला तर कर आत्महत्या; हट्ट पुरवला
नाही, कर आत्महत्या; सासरी त्रास दिला; कर आत्महत्या;
मुलगी झाली, कर आत्महत्या. अरे काय झालंय? सगळीकडे
आत्महत्या, आत्महत्या आणि आत्महत्या. देशात कित्येक मुले-
मुली, बायका-पुरुष आत्महत्या करतात. त्याला कारण एकच,
केवळ दोन अक्षरी शब्द दुःख. आपलं दुःख आपलं संकट, खरंच
एवढं मोठं आहे का की आपण लगेच जीव द्यावा? आपण
शिवाजी महाराज, संभाजी महाराज यांच्या महाराष्ट्रात राहतो
आणि आत्महत्या करतो यासारखे दुसरे दुर्दैव ते काय? एवढी
संकटे, शिवरायांवरती आली तरी त्यांनी कधी हार मानली नाही.
कधी त्यांच्या मनात आत्महत्या करावी असा विचार आला नाही.

शिवाजी महाराज, शिवाजी महाराज आपण उठता बसता
त्यांचा नामजप करतो; पण त्यांचे गुण कोण घेणार? शिवाजी
महाराज आपल्यावर संकट आलं म्हणून रडत बसले नाहीत.
दुसऱ्याला दोष देत बसले नाहीत. आता माझं कसं होणार? आता
मी काय करू असे म्हणत कर्माला दोष देत बसले नाहीत. उलट
राजे संकटातून शिकले. अनुभव घेतला, मार्ग शोधले, नवीन वाटा
निर्माण केल्या. शिवबाचा छत्रपती शिवबा हा सामान्य वाटचाल
नव्हती. ही काटेरी वाट ते चालले. अत्यंत दुःख सहन करावे
लागले. अपमान सहन केला. पण त्यांनी कधी आत्महत्या नाही
केली. मग आपण शिवाजी महाराजांकडून काय शिकलो?
कोणती प्रेरणा घेतली. मग कशाला करायची त्यांची जयंती,
तीसुद्धा तीन-तीन वेळा? का जयजयकार करायचा त्यांचा?
याचा कधी विचार करणार आहोत की नाही आपण. यासाठी
माझ्या मित्रांनो, शिवचरित्र वाचा. कळेल संकटाशी कसे लढायचे
असते ते.

‘ॐ म्हटल्याने मनाला शांती मिळते.

साई म्हटल्याने मनाला शक्ती मिळते.

राम म्हटलं की पापातून मुक्ती मिळते.

जय शिवराय म्हटलं की आम्हाला शंभर वाघांची ताकद मिळते.’

शिवाजी महाराजांचा साडेतीनशे वर्षांपूर्वीचा रयत हा शब्द
म्हणजे आजच्या लोकशाहीचा उगम असे मला वाटते. आज
आपण इतिहास केवळ वाचून, केवळ सांगून, केवळ ऐकून
काहीही होणार नाही. प्रत्येकाने इतिहास घडवण्यासाठी प्रयत्न
केला पाहिजे. तर शिवरायांचा रयत हा शब्द सार्थकी लागला
असे होईल.

“रयतेसाठी तो जन्मभर झिजला

रक्षणार्थ तयाच्या गडकोटी वसला

मानवतेच्या त्या झऱ्यापुढे काळही थिजला

असा एक शिवसूर्य रायगडी निजला.”

॥ आकांक्षा ॥

पुस्तकांनी सांगितलेल्या गोष्टी

■ सीमा शेट्टे (मराठी विभाग)

मानव हा समाजप्रिय प्राणी आहे. अगदी अश्मयुगातील माणूसही समूहातून एक ठिकाणाहून दुसऱ्या ठिकाणी भटकंती करत होता. परंतु त्या काळातील मानव व विज्ञानरूपी अश्वार आरूढ झालेला आजचा माणूस यामध्ये जमीन अस्मानाचे अंतर आहे. खरं तर माणसाला सिंहासारखी नखे नाहीत, दात नाहीत, नुसत्या गर्जनेने सारे रान हादरवून टाकील असा भीषण आवाज नाही, तीक्ष्ण सुळे आहे, पोट चिरून काढील अशी शिंगे नाहीत, घारीसारखी दृष्टी नाही व गरुडासारखी चोचही नाही; पण तोच माणूस जाता-येता या पृथ्वीतलावरील राजा होऊन मिरवू लागला. तो केवळ त्याच्या बुद्धीच्या, कार्यक्षमतेच्या बळावर. भगवद्गीतेत या बुद्धीला मनापेक्षाही वरचढ स्थान दिले आहे.

‘इंद्रिये बोलिली थोर मन त्याहून थोर ते।

बुद्धी थोर मनाहूनी थोर तीहूनी तो प्रभू।

अशी अलौकिक देणगी लाभलेला हा बुद्धिवान माणूसच जीवनात आघाडीवर राहू शकतो. ही बुद्धी त्याला विचार-प्रवृत्त होण्यास भाग पाडते. विश्वातील अनेक रहस्ये उकलण्यात त्याला सहाय्य करते. बुद्धीबरोबरच मानवाला भाषेची एकमेवाद्वितीय देणगी लाभली आहे. भाषेचे वरदान लाभल्यामुळे मानवाने पुढे लिपीचा शोध लावला व आपले विचार, अनुभव, संशोधन, निरीक्षण, नीतितत्त्वे, आदर्श जीवनाची सूत्रे, आठवणी पुढच्या पिढीकडे ग्रंथरूपाने हस्तांतरित केली. त्यामुळेच आपण शतकांपूर्वीचे हे अक्षरधन आजही वाचू शकतो, भूतकाळात डोकावू शकतो. भूतकाळाची वर्तमानाशी सांगड घालू शकतो. जात, धर्म, पंथ, देश इ. भेद विसरून त्यातील ज्ञानभांडार आपलेसे करू शकतो. अज्ञानाच्या अंधःकारातून प्रकाशात आणणारा आपला एकमेव हितचिंतक म्हणजे पुस्तके होत. कारण या ग्रंथसंस्कृतीमुळे मोठ-मोठी संकटे टाळण्यात वा त्यावर मात करण्यात पुस्तकांमुळे यश मिळवता आले. माणसाला आपल्या विकासाचा मार्ग या ग्रंथातूनच सापडत गेला. श्रेष्ठ पुस्तके मानवाच्या कल्याणाच्या भावनेने ओतप्रोत भरलेली असतात. समाजातील रूढी, परंपरा बदलू शकतात व नवराष्ट्र निर्माणासही हातभार लावतात. त्या पुस्तकरूपी

ज्ञानवृक्षाचा महिमा असा अपरंपार आहे. पुस्तकांनी सांगितलेल्या गोष्टी, त्यांनी दिलेले विचार, मानवी मनावर केलेले संस्कार, सेवावृत्ती, नीतितत्त्वे, देशप्रेम अंगीकारल्यास मानव जीवनात परमोत्कर्ष गाठू शकेल हे त्रिवार सत्य भूतकाळातील पुस्तकांपैकी काही प्रातिनिधिक ग्रंथांचाही अभ्यास आपल्याला आपला दृष्टिकोन तयार करण्यास, दिशा दाखविण्यास सहाय्यभूत ठरतो.

आपल्या भारतीय संस्कृतीतील ऋषी, मुनी, संत यांनी जगालाही अचंबित करावयास लावेल असे सुंदर साहित्य निर्माण केले. या धार्मिक वाङ्मयात श्रुती, स्मृती, पुराणे, रामायण, महाभारत असे प्राचीन ग्रंथ आहेत या ग्रंथात देवी शारदेच्या दरबारातील ‘ऋग्वेद’ ही प्रथम आवृत्ती. ‘मनाचे विकसन’ हा या ग्रंथाचा मुख्य विषय मनाची संकुचितता जाऊन ते विकसित झाले तरच मानवा-मानवातील संघर्ष कमी होतील व शांतता प्रस्थापित होईल, असा ठाम सिद्धांत या ग्रंथातून केला. त्याचबरोबर उपनिषदे हीदेखील स्पष्टोक्ती आहेत. अर्थशास्त्र, शेतकीशास्त्र, कामशास्त्र, सृष्टीशास्त्र, राजकारण इ. अनेक विषयांचा अंतर्भाव यात आहे. अज्ञानातून ज्ञानाकडे गमन करण्यासाठी गुरुंचे माहात्म्य, गृहस्थाश्रम, धर्माचे महत्त्व, ‘मातृदेवो भव, पितृदेवो भव, अतिथी देवो भव’ ही शिकवणही उपनिषदांचीच. आजही या ग्रंथांचे पठण, स्मरण केले जाते. पठण परंपरेत चित्ताची एकाग्रता महत्त्वाची. त्याअभावी कुठल्याही क्षेत्रातील प्रगती शक्यच नाही. कष्टाने साध्य होणारी ही अवधानविद्या आपल्याला या ग्रंथांनी शिकविली.

मर्यादापुरुषोत्तम, प्रजाहितदक्ष प्रभू राम यांच्या माध्यमातून आदर्श जीवन जगण्याची कला, सर्वाभूती समभाव ठेवण्याचे तत्त्व रामायण हा ग्रंथ सांगून जातो. त्याचबरोबर आयुष्यात खडतर वाटेवर येणाऱ्या संकटातून मार्ग कसा काढावा, नीतीने वागावे ही तत्त्वे महाभारत ग्रंथाने, तर कोणत्याही परिस्थितीत यशाने हुरळून जाऊ नकोस. दुःखाने खचून जाऊ नकोस, मन शांत व बुद्धी सम ठेव हे सार भगवद्गीता या पवित्र ग्रंथाने सांगितले आहे.

भारतीय परंपरेतील या महान ग्रंथाबरोबरच ‘कुराण’, ‘बायबल’, ‘ग्रंथसाहिबा’ या ग्रंथांनीही परस्पर प्रेम, निःस्वार्थ सेवा, बंधुता, मानवता हा विचार अधोरेखित केला.

इ. स. पूर्व पाचव्या शतकात ‘पाणिनी’ यासारखे व्याकरणकार, पतंजली मुनी, भर्तृहरि यासारख्या भाषापंडितांनी भाषा कशा उत्क्रांत झाल्या याचे विस्तृत विवेचन केले व भाषासूत्रांच्या माध्यमातून भारतीय भाषा, संस्कृती व समाज याविषयीचे आपले ज्ञान वाढविले. या परंपरेनंतरही ग्रंथांचे कार्य

॥ आकांक्षा ॥

अखंडित चालू राहिले. बाराव्या शतकापासून संत, पंडित व शाहीर कवींनी आपल्या साहित्यातून जनजीवन उन्नत करण्याचे कार्य केले. संत शिरोमणी ज्ञानदेवांनी अधर्माचा नायनाट करून धर्माची घडी नीट बसविण्यासाठी भागवत धर्माचा अवलंब केला. ज्ञानेश्वरी, अमृतानुभव इ. ग्रंथांतून सर्व सामान्यांना भक्तीची वाट मोकळी करून दिली.

‘बुडती हे जन न देखवे डोळा।

हिताचा कळवळा घेतो यांचा ॥’

असे कारुण्याने ओतप्रोत भरलेले त्यांचे हरिपाठाचे अभंग आहेत. हरिपाठाच्या या अभंगांनी सर्वसामान्यांना नाममहात्म्याची गोडी अनुभवण्यास सांगितले.

समर्थ रामदासांनी तर राष्ट्रीय पुनरुत्थान घडवून आणताना देशातून करत, राममंत्राची दीक्षा सर्वसामान्यांना दिली. माणसाने नित्य कर्मे कशी करावीत, लिहावे कसे, बोलावे कसे, वागावे कसे अशी दैनंदिन जीवनातील मूलतत्त्वे यांच्या ‘दासबोध’ या ग्रंथाने सांगितली. लहान वयातच वळणदार अक्षर काढण्याकडे लक्ष पुरविले पाहिजे असे सांगताना दासबोधात म्हटले आहे.

‘ज्यांचे वय आहे नूतन। त्याने लिहावे जपून।

सकळांसी पडे मोहन। ऐसे करावे।।’

जीवन उत्तमरीत्या कसे जगावे याचा परिपाठच या ग्रंथांतून मिळतो.

‘जो स्वतःसाठी जगला तो मेला व इतरांसाठी जगला तो जगला’ असा दिव्य संदेश देणारे संत तुकडोजी महाराज, गाडगे महाराज, बाबा आमटे, डॉ. अभय बंग यासारखे सामाजिक कार्याचा वारसा हाती घेणारे अनेक समाजसेवक पुस्तकरूपातून आपल्यासमोर घेतात. दारिद्र्य, भोळ्या समजुती यातून बाहेर पडून स्वतःच स्वतःचा उद्धार करा हे सांगताना संत तुकडोजी म्हणतात,

‘मंदिरी बैसोनि नाक दाबावे। त्यापेक्षा मार्गीचे काटे उचलावे।

दुःखितांसी प्रेमे पाणी पाजावे। हे श्रेष्ठ तीर्थाहुनी।।’

त्याचबरोबर ‘माझा साक्षात्कारी हृदयरोग’ या डॉ. बंग यांच्या पुस्तकातून हृदयविकाराचा त्रास झाल्यावर त्यावर त्यांनी शोधलेले उपाय आज अनेकांना मार्गदर्शक ठरले आहेत.

इंग्रजी साहित्याचा परिचय झाल्यावर पाश्चिमात्य साहित्यिक, विचारवंत प्लेटो, अ‍ॅरिस्टॉटल, सॉक्रेटीस, सिगंमंड फ्राईड या विचारवंतांचे तत्त्वज्ञान आपण आपलेसे केले. आपल्या प्राचीन साहित्यात कथा, काव्य या वाङ्मय प्रकारांनाच महत्त्व आहे. परंतु इंग्रजी राजवटीत गद्यरचनेलाही महत्त्व आले. त्यातूनच आत्मचरित्र, आत्मकथन, लघुकथा, नवकथा,

भावगीते, एकांकिका, प्रवासवर्णन, अनुवाद, ललितलेख अशा विविध वाङ्मय प्रकारांचा आपल्याला परिचय होऊ लागला व विविध क्षेत्रातील, विविध विषयांची पुस्तके आपल्या वाचनात येऊ लागली.

चरित्रलेखन हा असाच आदर्शवत वाङ्मयप्रकार. या विश्वात थोर व महान माणसांची जडणघडण आपोआप होत नाही. अनेक आपत्तीतून, संकटातून मार्ग काढत त्यांनी कीर्ती व यश मिळवलेले असते. संकटांना तोंड दिल्यामुळेच रंकाचा राव व दगडाचा देव असे बदल घडत असतात. म्हणून अशा चरित्रसंपन्न, तत्त्वज्ञ, क्रांतिकारक, साहित्यिक यांची चरित्रपुस्तके बोधप्रद व आत्मशिक्षण देणारी ठरतात. शिवाजी महाराजांनी आपल्या धीरगंभीर नेतृत्व व पराक्रमाने स्वराज्याची स्थापना केली. ‘सभासदाची बखर’ या ऐतिहासिक बखरीतून शिवाजी राजांचे चरित्र वाचायला मिळते. ज्या राष्ट्रांना इतिहास आहे तीच राष्ट्रे वर्तमान घडवू शकतात. म्हणून या ऐतिहासिक पुस्तकांचे वाचन करावयास व तेथील प्रसंगातून बोध घ्यावयास ही पुस्तके सांगत असतात.

तरुणांचे प्रेरणास्थान असलेले स्वामी विवेकानंद, आजच्या दिशाहीन तरुणांना म्हणतात, ‘एकदा एखादी कल्पना स्वीकारली की मग तिलाच आपले जीवन सर्वस्व बनवा. तिचाच ध्यास घ्या, यशस्वी होण्याचा मार्ग हाच आहे. विवेकानंदांच्या या वीरवाणीच्या संदेशाबरोबर देशभक्ती, स्वार्थत्याग, जनसेवा ही शिकवण साने गुरुजींच्या कार्यकर्तृत्वातून व साहित्यातून मिळते.

‘राम ना ऐषारामी। राम ना लोळण्यामध्ये।

राम तो एक गोष्टीत। परार्थ जळण्यामध्ये।।’

‘परार्थ जळणे’ हे त्यांच्या जीवनाचे रहस्य होते. या संस्काराबरोबर मातृप्रेमाचा महान, मंगल स्रोत असणारे त्यांचे ‘श्यामची आई’ हे पुस्तक आपल्याला मनुष्यावरच नव्हे, संपूर्ण प्राणिमात्रांवर प्रेम करायला शिकवते.

साने गुरुजी त्यांच्या प्रेमळ उपदेशाप्रमाणे स्वातंत्र्यवीर सावरकर यांचे देशप्रेम सान्या जगाने वाखाणले आहे. ज्या पवित्र भूमीत आपण जन्मतो, त्या देशात राहून आपले ज्ञान वाढते. आपली उन्नती होते. त्या मातृभूमीची सेवा आपल्या हातून घडावी या स्फूर्तिदायी विचारांनी त्यांनी तुरुंगातील नरकयातनाही हसत-हसत शब्दबद्ध केल्या. ‘माझी जन्मठेप’, ‘काळे पाणी’ इ. पुस्तकांतून तर ‘सागरा प्राण तळमळला’ या विरहव्याकूळ काव्यातून देशभक्तीचे तेजस्वी संस्कार आपल्यावर केले. प्रत्येक क्षेत्रात आपले कार्य चोख करा, कर्तव्यतत्पर रहा असाच देशप्रेमाचा विचार ही पुस्तके आपल्याला देतात.

॥ आकांक्षा ॥

म. गांधी यांनीदेखील सामान्य माणूस ते राष्ट्रपिता, महात्मा पदापर्यंतचा प्रवास कसा केला हे त्यांचे 'माझे सत्याचे प्रयोग' या पुस्तकातून आपल्यासमोर येते. सत्य, अहिंसा, ब्रह्मचर्य, संयम याबरोबर मनोनिग्रह ही महत्त्वाची तत्त्वे यांनी जगाला दिली तर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी 'शिका, संघटित व्हा व संघर्ष करा' हा जीवनाचा मंत्र पददलितांना दिला. अन्याय-अत्याचाराला बळी पडू नका, वार्ड चालीरीतीविरुद्ध आवाज उठवा, अमानुषता सहन करू नका, असे त्यांनी त्यांच्या संघर्षातून, साहित्यातून सांगण्याचा प्रयत्न केला. जोतीराव फुले यांनी 'शेतकऱ्यांचा आसूड' या ग्रंथात पीडित श्रमिकांचे वास्तव चित्रण बारकाईने केले आहे. आजच्या ग्रामीण व्यवस्थेलाही बऱ्याच प्रमाणात उपयुक्त ठरेल असाच हा ग्रंथ आहे.

या महान पुरुषांबरोबरच अहिल्याबाई होळकर, जिजामाता, मदर तेरेसा, सावित्रीबाई फुले, साधनाताई आमटे, कल्पना चावला, सुनिता विल्यम्स, किरण बेदी, पी. टी. उषा यासारख्या मनस्वी, कर्तृत्ववान स्त्रियांचे प्रखर तेज निराशेच्या गर्तेत सापडलेल्या स्त्रियांच्या मनाला संजीवनी देण्यास हातभार लावते. 'समान मानव माना स्त्रीला, तिची अस्मिता खुडू नका' असे समानतेचे धडे गिरवा हेच सांगण्याचा प्रयत्न ही पुस्तके करत नाहीत का? या स्त्रियांप्रमाणेच बहिणाबाईसारखी एखादी निरक्षर स्त्रीदेखील आपल्या कवितेतून अस्सल जीवनानुभव व्यक्त करते, 'अरे मानसा, मानसा, कधी व्हशील मानूस' हा त्यांचा सवाल संवेदनशून्य मनाला विचार करायला भाग पाडतो.

साहित्याचे जे वेगवेगळे प्रकार आहेत त्यात आधुनिक काळात विनोदी साहित्यालाही अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. कोल्हटकर, गडकरी, चिं. वि. जोशी, वरेरकर, अत्रे, पु. ल. देशपांडे इ. साहित्यिकांनी आपल्या विनोदी साहित्यातून विसंगतीतही आनंद कसा शोधावा, आपल्यातील दोषांकडेही डोळसपणे कसे पहावे, तणावमुक्त आनंदी जीवन कसे जगावे, हा जीवनाकडे पाहण्याचा विशाल दृष्टिकोन दिला आहे.

विनोदी पुस्तके तणावमुक्त जगण्याचा परिपाठ देतात, तर 'योग एक कल्पतरू' यासारखी योगासनांचे महत्त्व पटवून देणारी पुस्तके आचार-विचार, कृती यामध्ये शुद्धता आणून 'आरोग्यरूपी धन मिळवा' सुदृढ शरीर-मनाचे रहस्य सांगू पाहतात.

मानसिक, शारीरिक आरोग्य उत्तम राखण्याबरोबरच अवती-भवतीच्या निसर्गाचे महाकाव्य समजून घेणे हे देखील जगणे समृद्ध करत असते. पक्षितज्ज्ञ मारुती चितमपल्ली यांनी वनखात्यात नोकरी करताना ज्येष्ठ पक्षितज्ज्ञ डॉ. सलीम अलीच्या सहवासातून जंगलातील प्राणिजीवन, वनस्पती, पशूपक्ष्यांविषयीचे प्रेम त्यांच्या 'जंगलाचं देणं', 'रानवाटा',

'चकवा चांदणं' इ. पुस्तकांतून अधोरेखित केले. निसर्गावर प्रेम करायला शिकवणारी व 'या जन्मावर, या जगण्यावर शतदा प्रेम करावे' असा मूलमंत्र देणारी ही पुस्तके खरोखरच वंदनीय आहेत.

आधुनिक काळात विज्ञानाने प्रचंड घोडदौड केली आहे. विज्ञानातील अनेक सिद्धांत सर्वसामान्य माणसापर्यंत पोहोचण्यासाठी डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम, अच्युत गोडबोले, जयंत नारळीकर, निरंजन घाटे इ. संशोधक व साहित्यिकांनी कथा कादंबऱ्यांतून वैज्ञानिक दृष्टिकोन रुजवण्याचा प्रयत्न केला आहे. जयंत नारळीकर यांनी खगोल विज्ञानातल्या मनोवेधक कथांपासून ते अद्ययावत माहितीपर्यंत, आर्यभट्ट ते आइनस्टाइन अशी अवकाशाची सफर घडविली आहे. अंधश्रद्धेला बळी न पडता विज्ञानाची कास धरा अशी विनवणी ही पुस्तके करत असतात.

अशी ही पुस्तके आपले संपूर्ण जीवन व्यापून टाकणारी, जीवनाच्या सर्व अंगांना स्पर्श करणारी अशीच आहेत ती आपल्याला आपले विचार उदात्त, उन्नत करण्यास, आत्मविकास साधण्यास सांगत आहेत. कोणाकडून काय घ्यावे याला मर्यादा नाही. पं. नेहरू म्हणतात, 'शिकण्याची इच्छा असेल तर पर्वताकडून प्रवचन व निर्झराकडून ही संगीत ऐकू येईल.' असंख्य पुस्तकांच्या दुनियेतील काही पुस्तके आपल्याला जिवंत राहण्यास शिकवतात, तर काही मनाला अलौकिक समाधान, शांतता, आनंद, सौंदर्य प्राप्त करून देतात, तर काही परिस्थितीशी झगडण्याची प्रेरणा देतात तर काही अत्याचाराविरुद्ध, विषमतेविरुद्ध आवाज उठवण्यासाठी आदर्शवत ठरतात, काही निसर्ग, पर्यावरण, पशुपक्षी याबाबत जागरूक होण्यास सांगतात, तर काही मनाला आत्मिक बळ देऊन मानसिक व शारीरिकदृष्ट्या सक्षम करतात. म्हणूनच या पुस्तकांनी दिलेली ही साद ऐकण्यासाठी आपल्याला ग्रंथालयापर्यंत पोहोचता आलं पाहिजे. आज हळुहळू ग्रंथालयाचे महत्त्व कमी होताना दिसून येत आहे. परंतु इंटरनेटमुळे 'ई-बुक्स'च्या माध्यमातून आज तरुण पिढी पुस्तकं वाचताना दिसते. सुंदर, सर्जनशील संदेश पाठवताना दिसते. म्हणूनच माध्यम कोणतेही असो आजची पिढी जीवनात पथदीपाप्रमाणे मार्गदर्शन करणाऱ्या या पुस्तकांपर्यंत पोहोचून आपले ज्ञान वृद्धिंगत करत आहे. महामानवांचे स्मरण करून त्यांचे विचार आपलेसे करत आहे. अध्यात्माबरोबर वैज्ञानिक दृष्टिकोन बाळगून असेल तर हेही नसे थोडके! असे म्हणता येईल.

खरंच! पृथ्वीवर स्वर्ग निर्माण करण्याची क्षमता असलेल्या व 'मना घडवी संस्कार' या उक्तीचा प्रत्यय देणाऱ्या या पुस्तकांना मनापासून अभिवादन!

॥ आकांक्षा ॥

माझ्या आयुष्याची पानं

मीरा चव्हा-बोरवणकर

डॉ. वर्षा फाटक (मराठी विभाग)

माझ्या आयुष्याची पानं
मीरा चव्हा-बोरवणकर

तसेच महाराष्ट्र तुरुंग विभागाच्या प्रमुख अशी पदे त्यांनी भूषविली आहेत. राष्ट्रपतींच्या पोलीसपदकाने सन्मानित असलेल्या डॉ. मीरा यांना इतरही अनेक पुरस्कार प्राप्त झाले आहे. पोलीस आणि तुरुंग प्रशासनाच्या सुयोग्य कामकाजासाठी नागरिकांचा सहभाग खूप महत्वाचा आहे यावर त्यांचा ठाम विश्वास आहे. सध्या त्या 'पोलीस संशोधन व विकास' विभागाच्या प्रमुख म्हणून

कार्यरत आहेत. पंजाबच्या एका छोट्याशा गावातून आलेल्या आणि केंद्रीय लोकसेवा आयोगाच्या परीक्षेत यशस्वी होऊन पुरुषांचे वर्चस्व असलेल्या पोलीस खात्यात टिकून राहण्यासाठी धडपडणाऱ्या एका अधिकाऱ्याची म्हणजेच मीरा बोरवणकर यांची ही कथा तरुण वर्गाला प्रेरणादायी आहे.

महाराष्ट्राच्या आय. पी. एस. अधिकारी मीरा बोरवणकर प्रस्तावनेतच आपला हे पुस्तक लिहिण्यामागचा उद्देश आपल्याला सांगतात की, 'आयुष्य मी खूप जवळून पाहिले आहे. त्यातून चुकत-धडपडत जगणे शिकले आहे आणि माझे काही अनुभव मला १४ ते २५ वयोगटातील तरुण-तरुणींसमोर मांडायचे आहेत. ते त्यांना उपयुक्त ठरतील असा मला विश्वास वाटतो!' आपली स्वप्नं साकार होताना बघणाऱ्या आणि समृद्ध जीवन व्यतित करण्याची इच्छा असणाऱ्या प्रत्येक तरुणीने वाचावे असेच हे आत्मकथन आहे.

आपल्या जडणघडणीच्या काळात आणि पोलीस अधिकारी म्हणून कार्यरत झाल्यावर आलेले अनुभव त्यांनी या पुस्तकातील २७ प्रकरणांमध्ये नीटपणे मांडले आहेत. कोणतीही स्त्री तिच्या आवडीच्या क्षेत्रात उतरल्यावर आपल्या संपूर्ण क्षमतांचा वापर करून स्वतःला सिद्ध करण्याचा कसा प्रयत्न करते ते मीराताईच्या कार्यकर्तृत्वातून लक्षात घेता येते. 'आपण दरवेळी चुकांमधूनच शिकायला हवे असे नाही जर दुसऱ्याच्या अनुभवातून एक वेगळा दृष्टिकोन समजून घ्यायला मदत होणार असेल किंवा परिस्थितीचा वेगळ्या प्रकारे सामना करता येणार असेल तर आपले अनुभव एकमेकांसोबत का वाटून घेऊ नयेत? चांगली भाकरी मिळविण्यासाठी दरवेळी आपला स्वतःचा हात तव्यावर पोळून कशाला घ्यायला हवा? कथाकथन करणे आणि त्यामधून शिकणे, नव्या गोष्टी आत्मसात करणे, हा आपल्या संस्कृतीतील एक जुना आणि राजमान्य मार्ग आहे,' हा विचार त्या तरुणांना देतात.

आपल्या पुस्तकातील प्रत्येक प्रकरणापूर्वी त्यांनी जगभरातील ज्येष्ठ तत्त्वज्ञांचा विचार मांडून त्या अनुषंगाने आपला अनुभव

डॉ. किरण बेदी, विश्वास नांगरेपाटील अशा आय. पी. एस. अधिकाऱ्यांची प्रसिद्ध झालेली आत्मचरित्र ही तरुणांना आजतागायत स्फूर्तिदायक ठरली आहेत. असेच स्फूर्तिदायी आत्मकथन डॉ. मीरा चव्हा-मिरवणकर यांनी लिहिले आहे. त्यांच्या या पुस्तकाची पहिली आवृत्ती ऑगस्ट २०१७ मध्ये प्रसिद्ध झाली आणि त्यानंतर डिसेंबर २०१७ पर्यंत या पुस्तकाच्या चार आवृत्त्या निघाल्या. यावरूनच या पुस्तकाची लोकप्रियता लक्षात येते.

या पुस्तकाच्या मुखपृष्ठावर झळकणारी डॉ. मीरांची तडफदार, हसतमुख अशी वर्दीतील वेशभूषा असणारी छबी वाचकांचे लक्ष वेधून घेते. त्यांच्या या वर्दीतील चेहऱ्यावर लाघवी हास्य आणि ममताळू आश्वासक नजर त्यांच्या करकरीत पोशाखातूनही जाणवते आणि आपण आश्वस्त होऊन पुस्तक उघडतो. पुस्तकाच्या पहिल्याच पानावर असलेल्या अर्पणपत्रिकेत डॉ. मीरांनी हे पुस्तक आपल्या आईवडिलांना समर्पित केले आहे. तिथेच वडिलांबाबत लिहिलेला एक प्रसंग अत्यंत मननीय आहे. पंजाब पोलीस आणि बीएसएफमधून निवृत्त होताना त्यांना कोणीतरी विचारले की, 'तुम्ही स्वतःचं घर का बांधलं नाही?' त्यावर त्याचं उत्तर असं होतं की, मी अनिता, मीरा, कन्वर व संजीव अशी चार आयुष्य घडविण्यात व्यग्र होतो.' आपल्या मुलांना घडविण्यात इतके जाणीवपूर्वक लक्ष देणारे, प्रामाणिकपणा, उत्तम चारित्र्य, उत्तम शिक्षण यांचे संस्कार करणारे असे वडील मीराताईना लाभले. 'आई-वडिलांनी माझ्यासाठी इस्टेट काय ठेवली आहे यापेक्षा मला संस्काराचा किती मौल्यवान वारसा दिला आहे हे प्रत्येकाला महत्वाचे वाटले पाहिजे' हा विचार त्या इथे नकळत देऊन जातात.

१९८१ च्या तुकडीच्या आय. पी. एस. अधिकारी मीरा या मूळच्या पंजाबच्या. त्यांचं शालेय शिक्षण फल्लिंकामध्ये झाले. जालंधरच्या डिएव्ही महाविद्यालयातून त्यांनी इंग्रजी साहित्यात पदव्युत्तर पदवी प्राप्त केली. पुणे विद्यापीठातून त्यांनी कायद्याचे शिक्षण आणि पीएच. डी. पूर्ण केली. त्या अमेरिकेच्या ह्युबर्ट एच. हंफ्री शिष्यवृत्तीच्याही मानकरी आहेत. नाशिक, कोल्हापूर, मुंबई, औरंगाबाद, पुणे आणि दिल्ली येथे त्यांची कारकीर्द घडली. मुंबईच्या गुन्हे शाखेच्या सहआयुक्त, पुण्याच्या पोलीस आयुक्त

॥ आकांक्षा ॥

उद्धृत केला आहे. यावरून त्यांचा वाचनाचा व्यासंग लक्षात येतो याची काही वानगीदाखल उदाहरणे अशी :

१) नायक हा सर्वसामान्य माणसापेक्षा फार काही शूर नसतो, फक्त तो त्याचं शौर्य पाच मिनिटं अधिक टिकवून ठेवतो' - राल्फ इमर्सन

२) बहुतांश लोक संधीपेक्षा सुरक्षिततेचाच अधिक विचार करीत असतात. मृत्यूपेक्षा ते जीवनालाच अधिक घाबरत असल्यासारखे दिसतात - जेम्स बायर्न्स

३) मैत्री करण्याच्या आधी दहा वेळा विचार करावा, पण एकदा मैत्री केली की मग ती कोणत्याही परिस्थितीत निभावून न्यावी : सॉक्रेटीस

४) चांगली वृत्ती जोपासणं आणि शक्य तेवढं सहृदयी बनणं खूप महत्त्वाचं असतं. त्यामुळे तुमच्या स्वतःच्या आणि अन्य लोकांच्या आयुष्यात अल्पकालीन आणि चिरकालीन आनंदाची पायाभरणी होत असते - दलाई लामा

५) माझी अपेक्षा आहे की आयुष्य मला छान तरुण जगायचंय. असं असेल तर मग मला दयाळूपणा दाखवता येऊ देत, कोणाहीसाठी कोणतीही चांगली गोष्ट करता येऊ दे. मला हे आताच करू द्यात. आता यात चालढकल नको, दुर्लक्षही नको. कारण या पद्धतीने मला पुढे जाता येणार नाही - विल्यम पेन

६) आशावादी वृत्तीचं मी एक विशेष उदाहरण आहे असं म्हणावं लागेल. जर एक दरवाजा माझ्यासाठी बंद झाला, तर मी दुसऱ्या दारातून जाईन किंवा मी स्वतःसाठी वेगळा दरवाजा तयार करेन. वर्तमानकाळ कितीही अंधारा असला तरी पुढे काहीतरी जबरदस्त मिळण्याची मला कायम आशा असते - रवींद्रनाथ टागोर

मीराताईचे वडील पंजाब पोलीस खात्यात असल्याने लहानपणापासून मैदानी खेळांशी त्यांची ओळख झाली. पंजाब पोलिसांकडे घोडे, जीप आणि रायफल चालवायला त्या शिकल्या. 'पोलीस ऑफिसर व्हायचं ठरविल्यावर मुलींना या खात्यातील सुरक्षित असे भारतीय लेखा आणि लेखापरीक्षण वा महसूल सेवा निवडावी असे बरेच बुजुर्ग त्यांना सुचवीत. पण त्याच आय. पी. एस. तुकडीत पोलीस प्रशिक्षणात हट्टाने भरती झाल्या. हैदराबादच्या एस. व्ही. पी. राष्ट्रीय पोलीस अकादमीमध्ये योगासने, पी. टी., परेड, रायफल शूटिंग, पोहणे, घोडेस्वारी, निःशस्त्र लढा आणि जोडीला अभ्यास अशी दिनचर्या असे. त्या तुकडीत त्या 'एकमेव स्त्री' होत्या. त्यावेळी भारतातील पहिल्या आय. पी. एस. अधिकारी किरण बेदी यांचा आदर्श डोळ्यासमोर होता. एकदा वार्षिक प्रस्तरारोहण सत्रात जीवाचा थरकाप उडविणारा डोंगरकडा चढणे आणि उतरणे अत्यंत अवघड होते. उतरताना वाटणाऱ्या भीतीमुळे सर्व सहकाऱ्यांसमोर त्यांना

अपमानित वाटत होते. पण त्यावेळी धाडसाने पूर्ण केलेल्या या कामगिरीमुळे त्यांचा आत्मविश्वास वाढत गेला.

प्रशिक्षणानंतर त्यांच्या टीमवर एक गुप्त कामगिरी सोपविण्यात आली होती. कामगिरीवर जाईपर्यंत त्यांच्या मनात तरुण वयाला साजेसा प्रचंड उत्साह होता आणि शेवटपर्यंत गुप्तता बाळगणे हे आव्हानही होते. तिथे आलेल्या अनपेक्षित परिस्थितीवर मात करत त्यांनी एका धिप्पाड गुंडाला जमिनीवर लोळविले. मीराताई स्वतःवरील अवघड अशा शस्त्रक्रियेसाठी लीलावती रुग्णालयात अॅडमिट झाल्या असताना मुंबईतील काही महिला गिर्यारोहक लोणावळा-खंडाळ्याजवळील लोहगड चढताना मुसळधार पावसात अडकल्याची माहिती त्यांना फोनवरून मिळाली. भीतीने गारठून गेलेल्या महिलेच्या फोनमुळे त्या अवस्थेत त्यांनी सूत्र हलवायला सुरुवात केली. तिथल्या स्थानिक मुलांमधील कौशल्य त्यांनी आधी अनुभवलेले असल्याने एका इन्स्पेक्टरच्या माध्यमातून त्यांचे पथक त्यांनी त्यांच्या मदतीसाठी पाठविले. संध्याकाळी त्या पथकाच्या सहकाऱ्यांनी सर्व महिला सुखरूप खाली उतरल्या. त्या महिलांकडून हे फोनवरून कळल्यावर त्यांनी सुटकेचा निःश्वास टाकला. हा अनुभव सांगताना मीराताई म्हणतात, 'ऑपरेशनसाठी रुग्णालयात भरती झाल्यावर ऑपरेशनचे मला खूप टेन्शन आले होते; पण हे आव्हानात्मक काम करायला मिळाल्याने माझी अस्वस्थता पळून गेली.'

एकदा त्यांच्या मुलाला दौलताबादचा किल्ला पाहायला घेऊन गेल्या असता काही स्थानिक गुंड तिथे जाणाऱ्या परदेशी नागरिकांना त्रास देताना त्यांनी पाहिले. ते नागरिक मदतीची याचना करत होते तेव्हा त्या 'आपण रजेवर आहोत' हे विसरून त्यांच्या मदतीला धावून गेल्या. एका बाईने अनपेक्षित केलेल्या जबरदस्त अशा प्रतिहल्ल्याने त्या गुंडांनी तेथून पळ काढला. कर्तव्यदक्ष पोलीस अधिकारी आपल्या जीवाची पर्वा न करता आपले राष्ट्राप्रती असलेले कर्तव्य कसे बजावतात ते २६/११ च्या मुंबई हल्ल्यात आपण अनुभवले आहेच. तसेच काहीसे अनुभव या पुस्तकात पहायला मिळतात.

त्या जेव्हा डेप्युटी कमिशनर म्हणून नियुक्त झाल्या, त्यावेळी मुंबई बंदरात माफियांनी आपले साम्राज्य निर्माण केले होते. बंदरात मालाच्या चोऱ्या होण्याचे प्रमाण खूप होते. १९८७ ते १९८९ या काळात त्यांची तेथे नेमणूक झाल्यावर त्यांनी किनाऱ्यावरील चोऱ्यांवर अत्यंत कुशलतेने नियंत्रण मिळविले. हे काम करत असताना त्यांच्या चारित्र्यावर चिखलफेक करणाऱ्या बातम्याही पेपरमध्ये छापून आल्या. पण आपल्या कामगिरीपासून त्या परावृत्त झाल्या नाहीत. नंतर तर त्यांच्या कामाची, 'ती बाई झाशीच्या राणीसारख्या आपल्या लहान मुलाला पाठीवर टाकून मोटारसायकलवरून गस्त घालीत असते,' अशी कितीतरी काळ

॥ आकांक्षा ॥

अफवाही या बंदरात पसरली होती.

२००१-२००२ या काळात त्यांची ह्युबर्ट फेलोशिपसाठी निवड झाली. अमेरिकेतील विद्यापीठात त्यांना दहा महिन्यांचे प्रशिक्षण दिले जाणार होते. त्यावेळी करिअर की संसार या द्विधा अवस्थेत त्यांचे मन अडकले; पण त्यांच्या एका मैत्रिणीने त्यातून त्यांना बाहेर काढले आणि त्या प्रशिक्षणासाठी गेल्या. तिथे मिनेसोटा विद्यापीठात त्यांच्या आवडत्या सृजनशील इंग्रजी लेखनाचाही त्यांना अभ्यास करता आला. विविध देशातून आलेल्या प्रतिनिधींबरोबर 'सामाईक हित' आणि 'जागतिक नेतृत्व' या विषयावर अभ्यास व विचारांचे आदानप्रदान करण्याची संधी त्यांना मिळाली. या अनुभवाबद्दल त्या तरुणांना सांगतात की, आपल्या मनात नवनवीन विचार आणि कल्पना रूज्जी घालत असतात. आपल्या नेहमीच्या कामाच्या वातावरणात आपण एकतर स्वतःला विशिष्ट चाकोरीत बंदिस्त करून टाकतो किंवा आपल्या मनातल्या कल्पना बाहेर पडण्यापासून रोखतो. आयुष्यातला ताजेपणाच त्यामुळे हरवून जातो. या फेलोशिपमुळे सर्जनशील विचारांचे दालन माझ्यासाठी खुले झाले.

नाशिकच्या ग्रामीण विभागात सहाय्यक पोलीस अधीक्षक म्हणून पहिली नियुक्ती झाल्यावर 'आपले सहकारी आणि आपल्या हाताखालचे कर्मचारी यांच्याकडून देखील आपल्याला अनेक गोष्टी शिकता आल्या. कर्मचाऱ्यांच्या कौशल्याचा, हुशारीचा आणि ज्ञानाचा आपण आदर ठेवला तर ते तुमच्या पाठीशी ठामपणे उभे राहतात. चांगले काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांच्या कामाचे अवलोकन केल्याने आपल्या कामात सुधारणा करता येतात,' हा आपल्याला आलेला अनुभव मीराताई मोठ्या प्रांजळपणे सांगतात.

रात्रीच्या वेळी चोऱ्या आणि महामार्गावरील दरोड्यांसाठी कुप्रसिद्ध अशी सातारा जिल्ह्याची ओळख होती. मीराताई जेव्हा सातारान्यात पोलीस अधीक्षक म्हणून रूजू झाल्या तेव्हा जिल्ह्याची ही ओळख पुसून टाकण्यासाठी त्यांनी कंबर कसली. आपल्या पोलीस सहकाऱ्यांसह नागरिकांनाही या मोहिमेत त्यांनी सहभागी करून घेतले. रस्त्यावरील धाब्यांचे रूपांतर त्यांनी पोलीस मदत केंद्रात केले. रात्रीच्या वेळी पोलिसांच्या गस्ती आणि स्थानिक नागरिकांचा पाठिंबा यांच्या बळावर त्यांनी दरोडेखोरांच्या टोळीला जेरबंद केले.

भारतामध्ये परस्परांच्या कुटुंबाचा विचार करणे ही चांगली गोष्ट मानली जाते. पोलिसांची कामगिरी सुधारण्यासाठी त्यांच्या कुटुंबियांशी देखील संवाद साधण्याची मोठी गरज असते. कामाच्या ठिकाणाचे वातावरण आणि परस्पर नातेसंबंध दृढ होण्यास त्यामुळे मदत होते. मीराताईंनी कर्मचाऱ्याची कामावरील एकाग्रता वाढण्यासाठी त्यांच्या कुटुंबियांशी असा

सुसंवाद साधायला सुरुवात केली. मध्यंतरी होणाऱ्या पोलिसांच्या आत्महत्या जर लक्षात घेतल्या तर असा सुसंवाद त्यांच्यावरील कामाचा ताण कमी करण्यास उपयुक्त ठरतो. हे जाणून त्यांनी जाणीवपूर्वक केलेल्या कामाचे मोल लक्षात येते.

सर्व प्रकारच्या अनधिकृत व्यवहारांमुळे संघटित गुन्हेगारी यंत्रणेत प्रचंड संपत्ती निर्माण होते. त्यातून अद्ययावत शस्त्रं, सर्वोत्तम साधनं खरेदी करता येतात आणि जोडीला त्यांच्या माणसांना न्यायालयात वाचवण्यासाठी सर्वोत्तम वकीलही खरेदी करता येतात. ही गुन्हेगारी मोडून काढणं हे मोठे आव्हान असते. अशावेळी संघटित गुन्हेगारी निपटून काढण्यासाठी कायद्याची अंमलबजावणी करणाऱ्या राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय संस्थांमध्ये परस्पर सहकार्य, जलद न्याय, न्यायवैद्यक/तांत्रिक पुरावे मिळविणे, समर्पित सरकारी अधिकारी व कर्मचारी तयार करणे हे मीराताईंना महत्त्वाचे वाटते.

हिंसाचार आणि अत्याचाराची शिकार होणाऱ्या पीडित महिलांना न्याय मिळवून देताना त्या महिलांचे पुनर्वसन करणे, त्यांच्याशी व त्यांच्या कुटुंबियांशी सातत्याने संवाद साधून त्यांना नैराश्यपूर्ण मनःस्थितीतून बाहेर काढणे. मीराताईंना अधिक महत्त्वाचे वाटते. असे अत्याचार वारंवार घडू नयेत म्हणून अशा खटल्यांमध्ये पीडिताला न्याय मिळवून देण्यात भारतीय न्यायालयांमध्ये जो विलंब होतो. त्याला समाजाने विरोध करायला हवा आणि देशात अधिकाधिक न्यायालये आणि त्या अनुषंगाने पायाभूत सुविधा निर्माण व्हायला हव्यात, असा विचार त्या कळकळीने मांडतात.

सामान्य नागरिकाने नेहमी अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवायला शिकले पाहिजे. एकजुटीने केलेला विरोध आपले न्याय्य हक्क मिळवून देण्यास उपयुक्त ठरतो. असेही त्या अनेक अनुभवांवरून पटवून देतात.

लाखाची पॅकेज मिळविण्यासाठी धावणारा तरुण वर्ग किंवा आपल्या प्रॉडक्टची सर्वाधिक विक्री कशी होईल या विचाराने संचित होणारा हुशार आणि कुशल तरुण वर्ग प्रशासनासारख्या गंभीर नोकऱ्यांमध्ये आला पाहिजे. त्यांनी पोलीस विभाग वा वेगवेगळ्या प्रशासकीय विभागांचे काम असे चालते याचे प्राथमिक ज्ञान घेणे आवश्यक आहे. त्यांच्या ताज्या दमाच्या कल्पना, विचार आम्हीदेखील उपयोगात आणू शकू. दोन्ही बाजूंनी होणारी विचारांची आदानप्रदान एक चांगले सुशासन प्रस्थापित करण्यासाठी, पर्यायाने देशात शांतता व सुव्यवस्था राखण्यास उपयुक्त ठरेल, असा मीराताईंनी या पुस्तकात मांडलेला विचार सर्व तरुणांनाच आपल्या करियरबद्दल गांभीर्यनि विचार करायला लावणारा आहे आणि हेच या पुस्तकाचे यश आहे असे म्हटले तर वावगे ठरणार नाही.

॥ आकांक्षा ॥

तरुणांनो तोरण बांधा रे!

डॉ. प्रताप नाईकवाडे
(रसायनशास्त्र विभाग)

‘तरुणांनो तोरण बांधा रे...!’

तोरण बांधा प्रगतीचे, राष्ट्रभक्तीचे!

तोरण बांधा सर्जनशीलतेचे, सृजनशीलतेचे!

तोरण बांधा नवउन्मेषाचे, नवनिर्मितीचे!

तोरण बांधा विश्वशांतीचे, बंधुभावाचे!

तोरण बांधा क्रांतीचे, एकात्मतेचे!

तोरण बांधा समतेचे, मानवेचे!’

तरुणांनो उठा... तारुण्य म्हणजे सळसळते रक्त, अन्यायाविरुद्ध बंड करणारे हात, अन्याय, अत्याचाराच्या खडकाला भेदू पाहणारे पोलादी मनगटे, तारुण्य म्हणजे प्रेमाची आस... प्रगतीची ध्यास...

भारत हा जगातील सर्वात तरुण देश आहे असे म्हटले जाते. कारण भारताची ५०%पेक्षा जास्त लोकसंख्या ही २५ वर्षे वयापेक्षा कमी आहे. इ. स. २०२० मध्ये भारतीय नागरिकांचे सरासरी वय २९ वर्षे असणार आहे, त्याचवेळी चीनचे सरासरी वय असेल ३७ वर्षे तर जपानचे ४८ वर्षे. म्हणजेच जगातील सर्वात तरुण लोकसंख्या ही भारताची सर्वात मोठी साधनसंपत्ती असणार आहे. मात्र खरंच तरुणांची ही ताकद योग्य दिशेने, सकारात्मक मागनि वापरली जाते का? हा खरा यक्षप्रेम आहे.

उसळणाऱ्या पाण्याच्या धारांना जर विशिष्ट ध्येय नसेल, आखून दिला मार्ग नसेल तर या धारा वाटेत येणाऱ्या प्रत्येक घटकाला उद्ध्वस्त करत दिशाहीन अवस्थेत मार्गक्रमण करत आहे. त्या खळाळत्या प्रवाहाला योग्य सकारात्मक विचारांची दिशा मिळाल्यास त्यापासून सुंदर नद्या, धरणे, प्रकल्प यांची निर्मिती होते. त्याचप्रमाणे आजची तरुणाई सकारात्मक विचारांची योग्य दिशा न मिळाल्यास भरकटू शकते त्यासाठी गरज आहे, तरुणांना सकारात्मक विचारांचे तोरण बांधण्याची. त्यामुळे हे तरुण नक्कीच स्वतःबरोबर आपल्या समाजाचे, देशाचे आणि एकूणच विश्वाचे कल्याण करू शकतात.

आजचा तरुण हा परिस्थितीमुळे नैराश्याच्या गर्तेत रूतून बसला आहे. माहिती आणि तंत्रज्ञानाच्या मोहजालामध्ये अडकून गेला आहे. स्वतःचे सत्त्व, आत्मविश्वास गमावून गर्भगळीत झाला आहे असे चित्र बऱ्याचदा दिसते. अशा तरुणांची अवस्था हताश, निराश होऊन प्रतिकारशून्य बनलेल्या अर्जुनाप्रमाणे झालेली दिसते. अशा अर्जुनाला उद्देशून भगवद्गीतेच्या दुसऱ्या अध्यायाच्या प्रारंभी भगवान श्रीकृष्ण सल्ला देतात.

‘क्लैब्यं मा स्म गमः पार्थ नैतत्त्वय्युप पद्यते।

क्षुद्रं हृदयदौर्बल्यं त्यक्तवोति परंतपः॥’

अर्थात हे अर्जुना नपुंसकत्वाचा त्याग कर, ते तुला शोभून दिसत नाही. क्षुद्र असे हृदयदौर्बल्य सोडून लढण्यासाठी शस्त्रसज्ज हो. तू शत्रूंना ताप देणारा आहेस. त्यांचा नाश करणारा आहेस. याप्रमाणे भूक, गरिबी, बेरोजगारी, भ्रष्टाचार अशा शत्रूंचा नाश करण्यासाठी तरुणांनी विवेकाची शस्त्रे घेऊन सज्ज होणे गरजेचे आहे. समाज, देश अशा तरुणांकडे मोठ्या आशेने बघत आहे. भ्रष्टाचार, अन्यायमुक्त समाजाच्या पायाभरणीसाठी स्वतःबरोबरच समाजाचा उत्कर्ष साधण्यासाठी ‘तरुणांनो तोरण बांधा प्रगतीचे!’

आज समाजात जातीयता, धर्मांधता याची विषवल्ली फोफावली असून, स्वतःच्या वैयक्तिक फायद्यासाठी स्वार्थी राजकारणी तरुणांचा कठपुतळी बाहुल्यांप्रमाणे वापर करून घेत आहेत. तरुणांनी समाजविघातक प्रवृत्तींचा हा डाव वेळीच ओळखून त्यांच्या मुळावरच घाव घालणे आवश्यक झाले आहे. जात, धर्म, पंथ, लिंग यांचा भेदभाव न करणारा समाज निर्माण करण्यासाठी तरुणांनो तोरण बांधा बंधुतेचे!

जुन्या अन्यायकारक चालिरीती, परंपरा यामध्ये अडकून न राहता नवीन विचार, वैज्ञानिकदृष्टी बाळगणे आवश्यक आहे. तंत्रज्ञानाच्या प्रगतीने विकासाचा वेग प्रचंड वाढला आहे. प्रत्येक ठिकाणी स्पर्धला तोंड द्यावे लागत आहे. जोपर्यंत तुमच्यामध्ये आधुनिक ज्ञान, कौशल्य, कार्यकारणभाव, परिश्रमाची तयारी असणार नाही. जुन्या अन्यायकारक रूढी, परंपरा, त्यांची जळमटे समाजाचे चित्र अधिकच भेसूर करीत आहेत. अशावेळी नवीन युगाप्रमाणे नवीन विचार आत्मसात करा. केशवसुतांनी ‘तुतारी’ या कवितेत म्हटल्याप्रमाणे...

‘जुने जाऊ द्या मरणालागुनी

जाळूनी किंवा पुरुनी टाका

सडत न एका ठायी ठाका

सावध! एका पुढल्या हाका

खांद्यास चला खांदा भिडवूनी’

तरुणांनो, काळाबरोबर स्वतःला बदला. कारण काळ कोणासाठी थांबत नाही. नवीन ऊर्जेने यशाच्या मार्गावर चाला. तरुणांनो तोरण बांधा नवउन्मेषाचे!

नक्षलवाद, दहशतवाद याने पृथ्वीचा कानाकोपरा भयग्रस्त झाला आहे. तरुणांची माथी भडकवून त्यांना स्वतःच्याच देशाविरुद्ध, समाजाविरुद्ध बंदूक घेऊन उभे केले जात आहे. दिशाहीन झालेला तरुणवर्ग आपल्याच हाताने आपल्या बांधवांचे गळे घोटत आहे. अशा तरुणांचे हातचे शस्त्र काढून त्यांच्या हाती लेखणी, नांगर, नवनिर्मितीची आयुधे देणे आवश्यक आहे. त्यांच्या स्वप्नातला भारत साकारण्यासाठी एकमेकांच्या हातात

॥ आकांक्षा ॥

हात घेऊन तोरण बांधा नवनिर्मितीचे!

जगातील प्रत्येक धर्म हा प्रेम, सत्य, अहिंसा यांचा पुरस्कर्ता आहे. मात्र आता जात, धर्म यांच्या सहाय्याने हिंसाचार चालू आहे. मूलतत्त्ववादी लोकांना मिळणारा वाढता पाठिंबा ही खरोखरीच मानवजातीसाठी धोक्याची घंटा आहे. जगातील हुकुमशाही वृत्तीच्या राज्यकर्त्यांच्या हातात अणूबॉम्बची कळ असल्याने अशा धर्मांध, सणकी लोकांच्या हातात जगाचे भवितव्य अंधःकारमय भासत आहे. जग हे दारू बारूदाच्या कोठारावर ठेवल्याप्रमाणे धोकादायक स्थितीमध्ये आहे. अशावेळी तरुणांनी पुढे येऊन शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी उतरणे गरजेचे आहे. कोणताही धर्म, हिंसा, अन्याय, अत्याचार करण्यास सांगत नाही.

‘खरा तो एकची धर्म, जगाला प्रेम अपवि’ ही शिकवण अंगी बाळगा. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर म्हणाले होते की, ‘I like the religion that teaches liberty, equality and fraternity’ त्याप्रमाणे माणुसकीच हा धर्म मानून धार्मिक हिंसाचाराला प्रतिबंध घालण्यासाठी तरुणांनो तोरण बांधा विश्वशांतीचे!

जगातील प्रत्येक क्रांती ही तरुणांनीच घडवली आहे. क्रांतीच्या ठिणगीचे अन्याय भस्मसात करणाऱ्या धगधगत्या ज्वालकुंडांमध्ये रूपांतर फक्त तरुणच करू शकतात. तरुणांच्या या ऊर्जेमुळेच अनेक देशातील जुलुमी राजवट, अन्यायकारक गोष्टी उलथवून टाकल्या आहेत. इतिहासाच्या पानोपानी तरुणांनी क्रांतीची मशाल घेऊन समता प्रस्थापित केलेली दिसते. म्हणून तरुणांनो तोरण बांधा अन्यायाविरुद्ध क्रांतीचे!

भाषा, प्रांतवार वाद, टोकाच्या अस्मिता यामुळे समाज दुभंगत चालला आहे. भारताच्या विविधतेमध्ये असणारी एकता आता कमी होताना दिसत आहे. आधी देश मग राज्य, प्रांत, गाव, घर आणि शेवटी मी ही भावना तरुणांनी गाठीशी बांधणे आवश्यक आहे. भारतमातेचीच आपण सर्व लेकरे आहोत ही भावना जोपासण्यासाठी तरुणांनो तोरण बांधा, एकात्मतेचे!

भूक, गरिबी, भ्रष्टाचार, अन्याय दूर करण्यासाठी प्रामाणिकपणे काम करणारे, आपल्या घासातील घास दुसऱ्यांना भरवणारे, परदुःख, इतरांच्या भावना समजून सहवेदनेने मदत करणारे तरुण आज भारताला हवे आहेत. ‘जे का रंजले गांजले, त्यासी म्हणजे जो आपुले’ या उक्तीप्रमाणे आणि ‘हे विश्वचि माझे घर’ या संतांच्या शिकवणीनुसार संपूर्ण मानवजातीचे कल्याण साधणारे तरुण हवे आहेत. तरुणांनो अखिल मानवजातीच्या कल्याणासाठी मानवतेचे तोरण बांधा रे!

तरुण मित्रा! तुझ्या शक्तीचा अविष्कार हा तारुण्यामधून प्रकटला पाहिजे. रात्र वैन्याची आहे. कठीण काळ आहे. जीवनात तुला फुलायचं आहे. तर गुलमोहराप्रमाणे स्वतःला फुलव! स्वतःपुरता स्वार्थी विचार न करता बाबा आमटेप्रमाणे

समाजाच्या उत्कर्षासाठी जीवन समर्पित कर. छत्रपती शिवाजी महाराज, महात्मा फुले, छत्रपती शाहू महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, समाजसुधारक आगरकर, स्वामी विवेकानंद यांचे आदर्श समोर ठेव.

जीवनाचे सोने करायचे असेल तर चंदनासारखा झीज! तुझ्या जीवनरूपी पणत्या या स्नेहरूपी तेल घालून लखलखत्या तेजाने पाजळू देत आणि त्या प्रकाशाने सर्वांना उजळविण्याचे सामर्थ्य तुझ्यात निर्माण होऊ दे.

दरी मनामनातील सांधा रे!

उठा, तरुणांनो तोरण बांधा रे...!

आई म्हणजे नेमकी कोण आहे

■ ममता खापरे (बारावी-कला)

जन्मापासून आपल्यासाठी आई म्हणजे आपल्याला सांभाळणारी, खाऊ-पिऊ घालणारी आपल्यावर प्रेम करणारी तर कधी कधी रागावणारी ती आई जसे आपण मोठे होतो तसा तिचा तो प्रेमळ स्वभाव आपल्या प्रति तिच्या इच्छा, आकांक्षा वडाच्या सावलीसारखी तिची ती ममता आणि सदैव मुलांच्या प्रगतीची आस बाळगणारी ती आई जेव्हा कोणत्यातरी चुकीच्या कर्मांमुळे ती आपल्यावर रागावते जेव्हा तिचा तो राग... तिची ममता दर्शवितो आपल्या लेकराला जेव्हा घरी यायला उशीर होतो तेव्हा तिचा जीव कासावीस होतो कामात असूनही मुलांच्या काळजीत अडकलेली अशी ती आई आईचा नेम तिच्या मुलीला आत्मनिर्भर करायचं... खूप शिकवायचं, जगात स्वयंपूर्ण व सक्षम करायचं मुलीला स्वावलंबनाचा पाठ देताना आड येणाऱ्या अडचणींचा ती कसा सामना करते? हे तिला विचारा अशा आईची मुलगी असणारी तिची लाडकी लेकर जन्मभर तिच्या संस्काराची हाव होऊ देत नाही आयुष्यभराची शिकोरी लाभलेली, अशी ती आई तिच्याविषयीची कृतज्ञता हृदयात भरून राहे अशी ती आई

॥ आकांक्षा ॥

वृक्षवल्ली आम्हा सायरे ३

॥ रोहिणी घोटाल (द्वितीय वर्ष-विज्ञान)

वृक्षवल्ली आम्हा सायरे वनचरे।
पक्षीही सुस्वरे आळविते।।

संत तुकाराम महाराजांनी वृक्ष हे आपले सगेसोयरे कसे आहेत व वृक्षांचे महत्त्व काय आहे हे पटवून देताना वरील काव्यपंक्ती लिहिल्या आहेत. पर्यावरण म्हणजे काय? तर पृथ्वीवरील विशिष्ट भागात उपलब्ध असलेली सर्व सजिवांच्या सभोवतालची परिस्थिती म्हणजे 'पर्यावरण' होय. पर्यावरण हे एक किंवा अनेक घटकांनी मिळून बनलेले आहे. मुख्यतः झाडे, निर्जीव घटक, निसर्गनिर्मित, मानवनिर्मित घटक यांचा समावेश होय. पर्यावरण हे स्थल, काल व जीवसापेक्ष असते. पर्यावरण ही स्वयंचलित यंत्रणा आहे. तिच्यात सर्वसमावेशकता, गतिशीलता आहे.

'आपण जगावे व इतरांनाही जगू द्यावे' हा संदेश जगाला पर्यावरणातून मुख्यतः सजीव गोष्टीतून मिळतो. आपला भारत देश 'कृषिप्रधान' देश आहे. केवळ आर्थिक लाभ मिळतो म्हणून पर्यावरणातील झाडे तोडावीत व प्रदेश ओसाड करून फायदा करणे ही भावना अयोग्य आहे. मानवाच्या मूलभूत गरजा अन्न, वस्त्र, निवारा आणि आता शिक्षणही निसर्गाकडूनच पूर्ण होतात. पर्यावरणाच्या समृद्धीशिवाय केला गेलेला आर्थिक विकास हा त्या प्रदेशाचे ओसाडीकरण करतो. म्हणून तो पूर्णतः आर्थिक विकास नसतो. हे तत्त्व पर्यावरणाकडून स्पष्ट होते. त्यामुळे 'सर्वांगीण विकास' हा पर्यावरणाचा जणू आत्माच आहे. ज्या परिस्थितीमध्ये आपल्याला जगावयाचे आहे, ती प्राकृतिक नैसर्गिक परिस्थिती म्हणजे पर्यावरण!

पर्यावरणावरच तेथील लोकांचे राहणीमान अवलंबून असते. उदा. एस्किमो लोकांना ध्रुवीय थंड हवामानात जगण्याची निसर्गतः सवय झालेली असते. कांगो खोऱ्यात विषुववृत्तीय हवामानात निग्रो लोकांना उष्ण-दमट हवामानाची सवय झालेली असते. वाळवंटात बुशमेन इ. लोकांना त्यांचे आयुष्य पाण्याच्या दुर्भिक्ष्यामुळे स्नानाशिवाय जगावे लागते. मोसमी हवामानाच्या भारतासारख्या देशातील लोकांना 'शेती' हा निसर्गाने दिलेला प्रमुख चरितार्थाचा व्यवसाय ठरतो. तर संयुक्त संस्थानामध्ये शेतीबरोबरच उपलब्ध खनिजक्षेत्रामुळे कारखानदारीची समृद्धी झालेली आढळते. थोडक्यात पर्यावरणाचे फार मोठे नियंत्रण

मानवी जीवनावर आहे. परंतु मानवाने पर्यावरणातील वस्तूंचा हव्यासापोटी जास्तीत जास्त वापर करून स्वतःच्या पायावर कुऱ्हाड मारून घेतली आहे. त्यामुळे नाइलाजाने पर्यावरणाला आपले रौद्र रूप धारण करावे लागत आहे.

एका ठिकाणी जर युद्ध झाले तरी त्याचे परिणाम इतर देशांनाही भोगावे लागतात किंवा पायाला झालेल्या जखमेच्या वेदना डोक्यापर्यंत जशा जाणवतात, तशाच पर्यावरणाला केलेल्या जखमांच्या वेदना, दुष्काळ, महापूर इ. घटनांनी व्यक्त होतात. 'निसर्गातील घटकांचा नाश करू नका' हेच मुख्य तत्त्व सतत पर्यावरण जगाला सांगत आले आहे. निसर्गातील घटकांचे बदल हे विध्वंसक नसावेत, हे बदल रचनात्मक नसावेत. असे म्हणतात, परिवर्तन हे नेहमीच शांततामय, कल्याणकारी, निःस्वार्थी भावनेतून व्हावे लागते. निसर्गाकडे संतुलन राखण्याची यंत्रणा उपलब्ध आहे. या यंत्रणेत मानवाचा अतिरेकी हस्तक्षेप अडथळा आणतो. त्यातूनच पर्यावरणाची अवनती होते. मानव हा सर्वश्रेष्ठ बुद्धिमान प्राणी आहे. त्यामुळे मानवाने पर्यावरणाचा योग्य वापर कसा करावा ते समजून घेतले तर मानवी जीवन अधिक आनंदी होईल. शुद्ध हवा, पाणी, हवामान इ. ठेवण्यासाठी मानवाने खास प्रयत्न करून निसर्ग समृद्धी घडवून आणली पाहिजे.

झाडे तोडावीत हा निर्णय माणूस घेतो. पण ते झाड उभे राहायला किती कालावधी लागतो. हेच तो विसरतो. कारखानदारी वाढली, शहरे वाढली, शेती व वन क्षेत्रावर आक्रमण होत गेले. त्यामुळे मातीची धूप झाली. O₂ व CO₂ चा असमतोल झाला. शेतकरी कृत्रिम रासायनिक खतांचा व कीटकनाशकांचा खूप वापर करू लागले व त्यातून पर्यावरणातील अन्नसाखळी बिघडली. प्रदूषित पदार्थ मानवाच्या आहारात आले व रोगराई वाढली. जंगले तोडली. त्यामुळे आपोआपच जंगलाच्या आश्रयाने राहणाऱ्या प्राण्यांचा, पक्ष्यांचा न्हास होतो. भारतात बेडूक, मोर, वाघ इ. प्राणी खूपच कमी झालेले दिसून येतात. आपल्याला असे बऱ्याच वेळा मोठ्या माणसांकडून ऐकायला मिळते की, 'जो आधी जन्माला येतो, त्याला जगण्याचा सर्वप्रथम हक्क असतो', पण मानवाच्या बाबतीत तुलना न करता जर पर्यावरण आणि मानव अशी तुलना केली तर पर्यावरण आधी जगले पाहिजे. नंतर मानवाने जगावे कारण 'पर्यावरण आहे तर मानव आहे'. उपकारकर्त्याची जाणीव ठेवणे आवश्यक आहे. त्याची फेड अपकाराने करू नये. पर्यावरणाचा समतोल बिघडला तर त्याचे परिणाम आपल्याला माहीतच आहेत. उदा. ३०० वर्षांपूर्वी बांधण्यात आलेल्या ताजमहालाचे सौंदर्य अबाधित राहिले पण गेल्या २५ वर्षात त्या

॥ आकांक्षा ॥

परिसरात तेल शुद्धीकरणाचे कारखाने निघाले. त्यामुळे तो पांढरा संगमरवर काळपट पडू लागला.

आपण जर योग्य नियोजन केले नाही. तर भारताचे नव्हे तर पूर्ण जगाचेच भावी चित्र कसे असेल? गंगा नदीकडे आपण भारताचे प्रतीक म्हणून पाहतो, पण ती जलप्रदूषणाने टाकाऊ बनलेली असेल का? नेहरूंनी ज्या धरणांचा 'आधुनिक भारताची तीर्थक्षेत्रे' म्हणून उल्लेख केला ती धरणे 'गाळग्रस्त' होणार का? ज्या पाण्याला आपण जीवन म्हणतो, या दूषित होऊन 'जीवघेणे' ठरणार का? हे प्रश्न निर्माण झाले आहेत त्यांची जागृती व्हावी म्हणून दरवर्षी ६ जून रोजी 'जागतिक पर्यावरण दिन' साजरा केला जातो. प्रत्येक गोष्टीमध्ये विषमता ही निसर्गनिर्मित असते. भारतासारख्या देशामध्ये निम्मे लोक दारिद्र्यरेषेखाली जीवन जगतात. कारण भारतात नैसर्गिक संपत्तीच्या वापरात व शास्त्रीय नियोजनाचा अभाव आहे हे स्पष्ट होते.

'हे विश्वची माझे घर' म्हणजेच विश्व हेच घर मानणारा मानव कुठे शोधायचा? असे म्हणतात की आपणच आपल्या जीवनाचे शिल्पकार आहोत; पण आता आपणच नष्टकार आहोत हे समजून घेण्याची वेळ आली आहे. त्यासाठी पर्यावरण व गुणवत्तात्मक व नैतिक दर्जा उत्तम प्रतीचा टिकविणे आवश्यक आहे. यासाठी आपल्याला विविध प्रकारच्या योजना राबवल्या पाहिजेत, तर सारे जग 'सुजल-सुफल-समृद्ध' होईल. आपल्याला घर बांधायचे असेल तर आपण झाडे तोडतो. पण त्याचा परिणाम हवामानावर काय होईल ते पाहत नाही. वाढत्या लोकसंख्येमुळे शेतीमध्ये नवीन शोध लागले. पण पर्यावरणावर याचा दुष्परिणाम झाला. खतातून हजारो टन नायट्रोजन हा बाहेर पडतो व वातावरणात साठतो. पिण्यासाठी शुद्ध पाणी उपलब्ध होत नाही. हवा, पाण्याच्या प्रदूषणामुळे आजार वाढले. पर्यावरणात जास्त महत्त्वाचा भाग म्हणजे झाडे. झाडांमुळे इंधन, कागद, आसरा, ओलावा टिकून राहण्यासाठी, जलपातळी टिकून राहण्यासाठी, जमिनीची धूप नियंत्रित ठेवण्यासाठी, पाने कुजून सुपीकता वाढते, O₂ आणि CO₂ नियंत्रणात राहतात. म्हणूनच झाडांना आपली फुफ्फुसे किंवा राहणीची जीवनरेषा म्हणतात. आपला भारत देश विकसनशील आहे. येथे नागरीकरण वेगाने होत आहे. राहायला जागा नाही म्हणून लोक झोपडपट्ट्यात राहायला लागले.

सर्व गोष्टींचा जास्त परिणाम ग्रामीण भागावर दिसू लागला आहे, यावरती उपाय म्हणून जंगलक्षेत्र वाढवणे, तलाव बांधणे, पाणी जिरवणे, कुटुंब नियोजन करणे इ. उपायांना प्रतिसाद दिला पाहिजे. पर्यावरणातील एक महत्त्वाचा घटक म्हणजे 'पाणी'. पाऊस पडण्याचे मुख्य कारण म्हणजे झाडेच आहेत. पावसाचा

एक थेंब जमिनीवर विसावतो तो पाऊस रूपाने पुन्हा बरसण्यासाठी पण हेही चक्र मानवाने विस्कळीत करून टाकले आहे. सध्या पिण्याच्या पाण्याची ओढाताण होत आहे. पाण्यावाचून बऱ्याच जनावरांचा प्राण गेलेला आपण पाहिला आहे. कारखान्यांसाठी, उद्योगधंद्यांसाठी इ. ठिकाणी आपण पाण्याचा गैरवापर करताना पाहतो यावरून आपण विचार करायला हवा आर्थिक लाभ हवा की निसर्गाचा नाश हवा? पाण्याचे महत्त्व कळावे म्हणून २४ मार्च जागतिक जलदिन म्हणून साजरा केला जातो.

पूर्वी...

चार विहिरी होत्या, भरपूर झाडी होती, घरे कमी होती, लोक कमी होते आणि भूमिगत जलरेषेची पातळी भरपूर होती.

आता...

विहिरी तिप्पट वाढल्या, बारा विहिरी पाण्याचे शोषण करू लागल्या आणि भूमिगत जलरेषेची पातळी खूप खोल गेली.

पूर्वी...

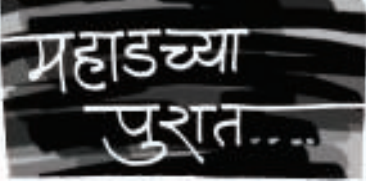
नद्यांचे पाणी सागराला जाऊन मिळायचे

पण आज...

मानवाने संशोधनाच्या बळावर नदीचे पाणी अडवून वीज निर्मिती केली. म्हणजे वाया जाणारे पाणी उपयोगात आणले. वारा नेहमी वाहायचा पण मानवाने बुद्धी कौशल्याने त्याचा वापर पवनचक्कीद्वारे वीजनिर्मितीसाठी केला. वनस्पतींचा वापर औषध म्हणून केला गेला. सुप्त गुणांचा वापर करून 'निसर्ग घटकांचा अविष्कार' दाखवला. पण हा अविष्कार आता 'शोषण' या शब्दाकडे वळताना दिसत आहे. या अनमोल देणगीची काळजी घेणे खूप गरज आहे. थंडीमध्ये 'तिळगूळ घ्या आणि गोड बोला' हे उष्णता टिकवून ठेवण्यासाठी आजही प्रथा आहे. त्याप्रमाणे पर्यावरणाकडून 'जगा व जगू द्या' या तत्त्वाचे महत्त्व आहे. या सर्व संकटावरती मात म्हणून सुंदरलाल बहुगुणा यांचे 'पर्यावरण बचाव', 'चिपको', 'कुन्हाडबंदी', 'चराईबंदी' आंदोलने, मेधा पाटकर यांची 'नर्मदा बचाव', अण्णा हजारे यांची 'पाणी अडवा, पाणी जिरवा' योजना, विलास साळुंखे यांची 'पाणी पंचायत', 'पश्चिम घाट बचाव' आंदोलने, 'तेहरी बचाव' आंदोलने, 'गंगा जलशुद्धीकरण' योजना, पाणलोट क्षेत्र विकास योजना यासारखे चळवळी आंदोलने यांच्या माध्यमातून लोक जागरणाचे कार्य प्रभावीपणे घडून आलेले आहे. समाज विकास जेव्हा होतो तेव्हा त्या समाजाची 'आपण राहत असलेल्या पर्यावरणाचे संरक्षण व संवर्धन करणे' ही एक महत्त्वाची जबाबदारी आहे.

॥ आकांक्षा ॥

पूजा कांबळे
(अकरावी-सं.वाणिज्य)

महाडच्या महापुरात वाहून गेलेल्या अनेक तरुणींची एक हृदयस्पर्शी आत्मकविता...

इच्छा सगळ्या भिजल्या, स्वप्नं गेली वाहून,
आई घर बांधायचं, अंगं गेलं ना आता राहून
आई म्हटली नको जाऊ, पाऊस जरा थांबू दे
मन माझं मानत नाही सन्न तेवढी जाऊ दे
माफी मागते आई तुझी मी हात माझे जोडूनी
ऐकलं नाही काही तुझं मी गेले तुला सोडूनी
बहीण माझी भोळी, बॅग माझी घेऊन म्हणाली
'ताई येताना जीन्स ये घेऊन'
भाऊ सर्व बघत होता, डोळे आले भरून
निघाले घराबाहेर भावंडांना टाटा करून
काळोख होता भयाण, पाऊस होता बेफाट
बेल वाजली एसटीची निघाली मुंबईची वाट
काय ज्ञानं काय जणू मन नव्हतं लागत
पुसले माझे डोळे मी खिडकी बाहेर बघत
वासा जोरदार वाहत होता, पानं सळसळत होती
तेवढ्यात बसला दणका हाहाकार झाला
बस झाली पलटी पाणी आत आलं
काय करू? कुठे जाऊ? क्षणात संपलं सारं
जीव घुटमळला डोळे फिरले, पाणीच पाणी सारं
बाहेर पडणं मुश्किल होतं, तडफडले मी आतच
बंद पडले शरीर माझे, चालले तेवढे हातच
जमलं तेवढी दिली झुंज, मृत्यूच्या देवाशी
हसत होते, बघत होते, खेळत होते जीवाशी
प्रयत्न माझे संपले सारे, पाण्यातच मी रडले
श्वास कोंडला जीव तडफडला, मृत्यूशी मी हरले
कोणाचं मी काय बिघडवलं, अशी कशी मी मेले
माफ करा मला आई-बाबा, तुम्हाला मी अर्थ्यात सोडून गेले
आई तुझी आठवण आली गं गेले तेव्हा मी वाहून
किती मोठं केलंस मला तू स्वतः उपाशी राहून
बाबा म्हणजे सावली घराची, जसं बहरलेलं झाड

ऐकलं नाही, मस्ती केली तरी पुरविले माझे लाड
घरच्यांनाही रडून रडून अर्धा जीव केला असेल
आई-बाबा माझे कसे झोपतील जेव्हा लेक नसेल?
मैत्रिणीच्या ही पाट्या आता जरा थांबल्या असतील
आठवण काढतील माझी, कदाचित नाक्यावरती बसतील
संपली सगळी नाती, क्षणार्धात संपली स्वप्नं सारी
इच्छा राहिल्या अपूर्ण माझ्या संपली दुनियादारी
रडू नको ना आई का गं अशी करतेस, तूच म्हणायचीच
मोठी होशील, नाव कमावशील येशील टीव्हीवरती
बघ किती ह्या होड्या, अंनं हेलिकॉप्टर पण आले
शोधायला तुझ्या लेकीला, मुख्यमंत्री हजर झाले
आमदारही धावून आले, पोलिसांची घाई
आता काय उपयोग तुमचा, करूनी कारवाई
लवकर शोधा 'आपल्या घरातल्यांना' आठवण घरची येते
कधी भेटते आई मला अन् कधी छातीशी घेते
पण काळजी करू नको तू आई मी येईन पुन्हा तुझ्या भेटीला
नवीन जन्म घेईन तुझ्याच पुन्हा गर्भात
तुला सोडून जाण्याची चूक पुन्हा करणार नाही आयुष्यात

कलावंत

पुष्कर पर्शराम (अकरावी-कला)

कला ही कलावंतांच्या जगण्याचा भाग असते आणि
कलावंत नकळत इतर माणसांना जगायला शिकवत
असतो. अपंग कलावंत पाहून अंगावर शहारे येतात ते
नकळत माणसांना प्रेरणा देऊन जातात. तो आपल्या
चित्रातून भाव व्यक्त करतो आणि लोकांच्या मनाला तो
स्पर्श करून जातो. डोळे नसलेला गाणे गातो. त्याचा
आवाज मनाला स्पर्श करून जातो. त्याच्याबद्दल दुःख
वाटतं पण त्याच्याबद्दल जो अभिमान निर्माण होतो तो
वेगळाच असतो. तो आपल्याकडे काय नाही याचा विचार
न करता जे आहे, त्याचे भान ठेवून जगत असतो आणि
तेही आनंदाने. कलावंत आपल्या विचारातून इतरांना
प्रेरणा देत असतो म्हणूनच कलावंतांशिवाय हे जग अधुरे
आहे. कारण तो स्वतः बरोबर इतरांना आनंदात जगायला
शिकवत असतो.

॥ आकांक्षा ॥

हिंदी विभाग

वर्तमान परिप्रेक्ष्यमें उपभोक्तावादी अर्थव्यवस्थापर आधारित संस्कृतिने मनुष्य को मनुष्यके रूप में न देखकर एक वस्तुके रूप में देखा है। फलतः आज उपभोक्तावादकी दृष्टिमें मनुष्य एक निर्जिव वस्तुके रूपमें तबदिल हो गया है। उपभोक्तावादने मनुष्यको पदार्थीकृत कर उसे मनुष्य से कहीं अधिक नीचे गिरा दिया है। उसके लिए 'प्यार' जैसी संवेदनात्मक क्रियाएँ अपना अर्थ खो चुकी है। जैसे -

“पर सच तो यह है कि यहाँ
या कहीं भी फर्क नहीं पड़ता
तुमने जहाँ लिखा है
प्यार वहाँ लिख दो सड़क
फर्क नहीं पड़ता
मेरे युग का मुहावरा है
फर्क नहीं पड़ता।”

कवि - केदारनाथ सिंह

(काव्यसंग्रह - “फर्क नहीं पड़ता”)

॥ आकांक्षा ॥

दीपक-घी और सरसों

■ रतन वेले (ग्यारहवी-कला)

रात का पहला पहर बीत जाने के बाद जब दीपक बुझ जाता तो उस गली में लोगों का आना जाना भी बंद हो जाता था। वह सिलसिला सालों तक चलता रहा। कुछ समय बाद मंदिर में दिया जलानेवाले सेठ और निर्धन व्यक्ति दोनो बुढ़े होकर मर गए। जब वे यमलोग पहुँचे तो सेठ को निम्नस्तर की स्थिति और सुविधाएँ दी गई जब कि निर्धन व्यक्ति को उच्च श्रेणी की सुविधाएँ दी गई।

यह व्यवस्था देख सेठ ने यमराज से पूछा, यह भेद क्यों, जब की मैं भगवान के मंदिर में घी का एक दीपक जलाता था। वह भी असली घी का। यमराज मुस्कराए और बोले, पुण्य की महत्ता मूल्यों के आधार पर नहीं, कार्य की उपयोगिता और भावना पर होती है। मंदिर तो पहले से ही प्रकाशमान था, लेकिन उस गरीब व्यक्तिने ऐसे स्थानपर प्रकाश फैलाया, जिसमें हजारों व्यक्तियों को लाभ मिला। धर्म का असली उद्देश्य तो आम आदमी का उत्थान है। अगर धर्म कर्म का सामान्य व्यक्ति को लाभ न मिले तो उसका अर्थ ही क्या है। इसलिए इस निर्धन व्यक्ति का प्रयास ज्यादा महत्वपूर्ण है।

किसी गाँव में एक सेठ रहता था। वह प्रतिदिन मंदिर जाता था। वहाँ घी का एक दीपक जलाता था। और घर जाता था। यह क्रम पुरा होने के बाद ही उसकी दिनश्र्चर्या शुरू होती थी। वह शाम तक अपने व्यवसाय में लगा रहता था।

उसी गाँव में निर्धन व्यक्ति भी था। ईश्वर, धर्म और पूजा-पाठ में उसकी पूरी आस्था थी। लेकिन वह मंदिर में जाकर दिया जलाने के नियम का पालन ही नहीं करता था, इसलिए वह सरसों के तेल का एक दीपक जलाकर नित्य अपनी गली में रख देता था। वह अंधेरी गली थी और शाम होने के बाद कई लोग वहाँ से आते जाते थे, उन्हें दीपक की रोशनी से सड़क पर चलने में काफी सुविधा होती थी।

संघर्ष

■ गौरव पडवळ (ग्यारहवी-कला)

जीवन को इतना शानदार बनाइएँ कि
आपको याद करके किसी निराश व्यक्ति
की आँखों में भी चमक आ जाए !!

... जब तब सॉस है,

“टकराव” मिलता रहेगा।

जब तक रिश्ते हैं,

“घाव” मिलता रहेगा।

पीठ पीछे जो बोलते हैं,

उन्हें पीछे ही रहने दो।

अगर हमारे कर्म

भावना और वास्ता सही हैं ....

तो

गैरों से भी “लगाव” मिलता रहेगा ....

आसमान का तारा

■ पूजा कांबळे (ग्यारहवी-सं.वाणिज्य)

जगमग करते हुए आए है आसमान में तारें
सारे तारे मिलकर फेर धरकर आये हैं,
सारे मिलकर तुमकने लगे हैं,
सारे मिलकर चमकने लगे हैं ॥धृ॥

चमचम करते हुए सारे आसमान को सजाया।

तारों की रोशनी से सब पर पड़ती है,

उजियाली की छाया।

रातों में ऐसी रोशनी से,

सब लोगों को खुशियाँ देती हैं।

सारे तारे रात में जगमगाकर उठते हैं,

तारा हम सबका दोस्त होता है।

तारा हम सबकी खुशी होती है,

जगमग करते हुए आए है आसमान में ये तारें ॥

॥ आकांक्षा ॥

सबसे बड़ा रूपया?

■ ममता खापरे (बारहवी-कला)

रिश्तों से बनते हैं नाते और नातों से बनते हैं घर। इन रिश्तों के बनने और बिगडने में पैसों का बड़ा हाथ है। पैसों की वजह से कई बार रिश्ते बनते हैं तो कई बार यह बनते हुए रिश्ते भी टूट जाते हैं।

ऐसा कहा जाता है कि जिसके पास पैसा है उसके सब कुछ हैं। लेकिन कई बार ऐसा नहीं होता है। जिसके पास बहुत पैसा है उसके पास सुख, शांति और प्यार जो आम आदमी के लिए महत्वपूर्ण है वही नहीं होता। तब उस इन्सान को लगने लगता है कि इस धन-दौलत से क्या फायदा जब मेरे पास सुख, शांति और प्यार ही नहीं।

चलिए बात करते हैं एक संयुक्त परिवार की जहाँ दादा-दादी, माता-पिता, चाचा-चाची सभी परिवार के सदस्य एक साथ एक ही घर में एक ही छत के नीचे रहते थे। परिवार का सबसे बड़ा व्यक्ति याने की मुखियाँ परिवार की जायदाद - आमदनी आदि की व्यवस्था करता है। मान लीजिए इनमें से किसी एक व्यक्ती की आमदनी बढ़ने लगी तो इस परिवार का हर एक सदस्य उस व्यक्ति को जरूरत से ज्यादा इज्जत देगा, उसकी तारीफ करेगा आदि। क्योंकि अब उसके पास पैसे आ गए हैं इसलिए? कल तक जिसके पास रुपैया नहीं था उस व्यक्ति को कोई पूछता तक नहीं था। परिवार में उसकी कोई इज्जत नहीं रहती थी। पडोसी भी उसका सम्मान नहीं करते थे। रिश्तेदार उससे दूर रहना पसंद करते थे। सभी को इसी बात का डर रहता था कि कहीं यह पैसा न माँग बैठे। कल तक जिस निर्धन भाई को भाई कहने में एक बहन को संकोच होता था, आज उसी बहन में उसी भाई को अपना लिया क्योंकि अब वह धनी हो गया है इसलिए? क्योंकि अबतक दौलतमंद हो गया है इसलिए? आखिर ऐसा क्यों? क्या है इन पैसों में? क्या पैसों से सब कुछ खरिदा जा सकता है? क्या पैसों से रिश्ता खरीदा जा सकता है? नहीं ना, फिर क्यों भागते हैं लोग इन पैसों के पीछे?

इन्हीं पैसों के कारण ऐसे सुखी परिवार में पारिवारिक झगडों का आरंभ होता है। भाई-भाई के बीच में दरार बनती है। देवरानी, जेठानी, सास-बहु में हर दिन एक नई महाभारत छिड जाती है। आज इसी कारण भारत में संयुक्त परिवार की प्रथा नष्ट हो रहे हैं। आज युवा पीढ़ी पैसों की ओर तेजी से भागती जा रही है।

उच्च शिक्षा प्राप्त करने के बाद अधिक कमाने के लालच में वे विदेश चले जाते हैं। उनके माता-पिता उस समय बड़े गर्व से कहते हैं। मेरा बेटा विदेश में है। लेकिन जब उन्हें उनकी सबसे ज्यादा जरूरत होती है तब वे वापस नहीं लौटते हैं। और जब वे बुढ़े होते हैं, अपना काम स्वयं नहीं कर पाते तब स्वदेश लौटते हैं। रिश्तेदार उन्हें भी भूल चुके होते हैं। तब वे रिश्तेदारों को ढूँढने की कोशिश करते हैं।

आखिर जिन लोगोंको छोडे वर्षों बीत गए उनकी जरूरत उन्हें महसूस होने लगी। ऐसे लोगों को तो स्वार्थी ही कहा जा सकता है।

मैं यह नहीं कहूँगी कि पैसोंकी जरूरत नहीं होती। हमारी जरूरतें पूरी हो इतना पैसा इन्सान को काफी है। क्योंकि पैसों का आत्यधिक आकर्षण इन्सान को हैवान बना सकता है। पैसों की वजह से इन्सान अच्छे से बुरा बन सकता है और अपने से पराया।

कुड़की

■ वैष्णवी गुरव (ग्यारहवी-कला)

दिन था वो भी एक सुहाना
हुआ जब जन्म मेरा
माँ तो खुशी से फुली न समाई ।
पापाने एक मुस्कान दिखाई ।
माँ तो हमेशा मुझे पनी कहती ।
पापा हमेशा चूप ही रहते ।
सोचती थी, मैं यह दिन रात ।
क्या है? पापा के चूपी का राज ।
अब जानकर एहसास हुआ,
पापा को थी एक बेटे की आस ।
उनके लिए मैं नहीं थी खास ।
दिल में एक बात समाई थी,
मैं पापा से कह न पायी,
क्या एं कोई गुनाह है,
जो मैं लडकी बनके आई???

॥ आकांक्षा ॥

जीवन में अनुशासन का महत्व

■ सायली सावंत (प्रथम वर्ष-कला)

किसी काम को व्यवस्था के साथ किया जाये तो उसमें कोई भी परेशानी नहीं होती। यदि हमारे कामों में व्यवस्था की थोड़ी-सी भी त्रुटी हो जाये, तो हमारे काम बिगड़ जाते हैं और हम उन्नति नहीं कर सकते। व्यवसाय में तो विशेष तौर पर नियम तथा व्यवस्था अत्यंत आवश्यक है। बिना किसी दक्ष प्रबन्धक के और अनियमितता दूर किये बिना व्यवसाय में सफलता प्राप्त कर पाना असम्भव है।

किसी भी बड़े कारखाने को देख लीजिए, नियमपूर्वक काम कर पाने से ही वह उन्नत हो सका है। जो व्यक्ति छोटी छोटी बातोंको ध्यान में लेगा? यदि छोटी-छोटी बातोंकी ओर ध्यान न दिया जाए तो सारा व्यवसाय ही चौपट हो जायें।

समाज की उन्नति भी नियम और अनुशासन पर ही आश्रित है। यदि नियमों के क्रम को समाप्त कर दिया जाये तो उन्नति रुक जायेगी। जिस साहित्य, समाज और जिस धर्म के नियमों का पालन दृढ़ता से नहीं हो सका, वह साहित्य, समाज और धर्म नष्ट हो गया।

वर्तमान समय की बड़ी से बड़ी मशीनें व्यवस्था के कारण ही सफलतापूर्वक काम कर रही हैं। उनकी व्यवस्था के कुछ आधारभूत नियम हैं। उन्हीं के अनुसार वे अपना कार्य कर रही हैं। हम धर्म, राजनीति, व्यापार, शिक्षा, यात्रा और सरकार आदि की बातें करते हैं, पर क्या हम यह भी जानते हैं कि इन बातों के बारे में हमने ज्ञान कैसे प्राप्त किया और उसे नियमबद्ध करके पुस्तकों में लिपिबद्ध किया। इस सबके लिए नियमानुसार कार्य करना अपेक्षित रहा है।

सफलता प्राप्त करने के लिए नियम पालन करने की अत्यंत आवश्यकता है। नियमों ने ही समाज देश, राष्ट्र एवं संसार के लोगों को एक सूत्र में बाँध रखा है, यद्यपि हमारे विचार, स्वार्थ तथा उद्देश्य भिन्न-भिन्न हैं। इसमें कोई संदेह नहीं कि संसार में ऐसे व्यक्ति भी हैं जो किसी नियम, व्यवस्था अथवा अनुशासन को नहीं मानते। कुछ थोड़े से लोग नियमों के आधार पर समाज को एकता के सूत्र में बाँध देते हैं।

भिन्न प्रकृति वाली दो जातियाँ आपस में मिलने पर एक व्यवस्था बना लेती हैं और उसके आधार पर अपना काम करने

लगती है। ऐसा इसलिए सम्भव हो पाता है कि वे अपने को किन्हीं नियमोंसे अनुशासित कर देती हैं। नियम-पालन और अनुशासन ही सब प्रकार की उन्नति का मूल आधार है।

मितवा

■ श्वेता डोंगरे

मेरे दिल की बात,
क्या बताऊँ ओ मितवा ।
मेरे सोचने का अंदाज,
क्या बताऊँ ओ मितवा ।
हर घड़ी, हर पल,
मन को भाँता ओ मितवा ।
तेरे बिना जीना
अब तो नहीं आता ओ मितवा ।
साँसों का सहारा तूँ ।
जीने की वजह ओ मितवा
हाथों की मेहंदी तू,
माँग का सिंदूर ओ मितवा ।
दिल का चैन,
आँखों का नूर ओ मितवा।
सात फेरे सात कसमें,
निभानी मुझे संग ओ मितवा ।
मेरे होठों की मुस्कवाहट,
मेरे मन का प्रिय ।
तू ही तू ओ मितवा,
तू ही तू ओ मितवा !!

॥ आकांक्षा ॥

प्रेम प्रिय कवि मैथिलीशरण गुप्त

■ श्रद्धा पाध्ये (प्रथम वर्ष-कला)

अनेक विशेषताओं से परिपूर्ण होते हुए भी सभी कवि सबके प्रिय नहीं हो सकते। वर्तमान युग में भी अनेक कवि हैं। इन सभी कवियों के पृथक-पृथक काव्य क्षेत्र हैं। इसीलिए रुचि के कारण सभी कवि विभिन्न पाठकों की प्रशंसा करते हैं।

मेरा प्रिय कवि कौन है - इस सम्बन्ध में जो कुछ मैं कहूँगी उससे सभी लोग सहमत नहीं हो सकते। एक साधारण छात्र होने के कारण मैं इस बात का दावा तो नहीं कर सकती कि मेरा प्रिय कवि सर्वश्रेष्ठ है। क्योंकि काव्य की गहराई को समझना अभी मेरे बस की बात नहीं है। हाँ, अपनी रुचि के कारण मैं जिस कवि को सबसे अधिक पसन्द करती हूँ, वह हैं श्री मैथिलीशरण गुप्त। गुप्तजी की राष्ट्रीयता, देश भक्ति की भावना और भारतीय संस्कृति का अगाध प्रेम मुझे सदा उनके काव्य की ओर आकर्षित करते रहे हैं। पुस्तकों के आधार पर उनके जीवन और काव्य के सम्बन्ध में जो कुछ जाना है, वह इस प्रकार है।

गुप्तजी का जन्म संवत् १९४३ में चिरगाँव, झाँसी में हुआ। इनके पिता श्रीरामचरण गुप्त परम वैष्णव थे। वे स्वयं एक अच्छे कवि भी थे। इस प्राकर पिता से ही कवित्व की प्रवृत्ति प्राप्त करके आचार्य महावीरप्रसाद द्विवेदीजी से प्रोत्साहन प्राप्त करके गुप्तजी कविता के पथ पर अग्रेसर हुए। गुप्तजी की शिक्षा किसी कालेज या युनिवर्सिटी में नहीं हुई, परन्तु फिर भी स्वाध्याय तथा सरस्वती-प्रेम ने इनकी प्रतिमा को निखार ही दिया। गुप्तजी को आस्तिक भावना तथा राम भक्ति यदि घरेलू वातावरण में प्राप्त हुई तो उनमें राष्ट्रीय भावना राष्ट्रीय आन्दोलन के साथ समाज से उपलब्ध हुई।

गुप्तजी की कविता का विषय प्रायः भारतीय संस्कृति का गौरव और उसके द्वारा राष्ट्र का जागरण ही रहा। 'भारत-भारती' इनकी सर्वप्रथम लोकप्रिय रचना है। इस पुस्तक का विषय सीधे-सादे शब्दों में भारत की भारती ही है। कवि ने इस पुस्तक को अतीत, वर्तमान और भविष्य तीन खण्डों में विभक्त करके पहले भारत का गौरव-गान किया और यह सिद्ध किया कि

संसार में विद्या व कला कौशल का प्रचार भारत से ही हुआ और भारत के आदिम-वासी आर्य ही हैं, वे कहीं बाहर से नहीं आये। कवि भारत के इस गान में अपना गौरव अनुभव करता हुआ पुकार उठता है।

हाँ वृद्ध भारतवर्ष ही संसार का सिरमौर है।

ऐसा पुरातन देश भी क्या विश्व में कोई और है?

भगवान की भवभृतियों का यह प्रथम भण्डार है।

विधि ने किया वर सृष्टि का पहले यहीं विस्तार है।।

इसी प्रकार अतीत भारत के गौरव का गान करके जब कवि अंग्रेजों की दासता में भारत की दशा की ओर दृष्टि लाता है तो इसकी करुण दशा देखकर उसका रोम-रोम चीत्कार कर उठता है। कवि ने एक अच्छे चिकित्सक की भाँति इसका निदान कर जान किया कि इसका मूल रोग अविद्या और फूट है। कवि आत्मा की नित्यता और उन्नति अवनति के चक्र पर विश्वास रखता है। अतः वह समझता है कि जो गिरा है वह अवश्य उठेगा और भारत का भविष्य उज्वल है ही। कवि का विश्वास है कि 'उत्थान जिसका है नहीं, उसका पतन ही क्या भला?'

गुप्तजी ने इसके बाद इतिहास से खोजकर अनेक रत्न निकाले। उन्हें कवि ने अपने कवित्व का परिधान पहनाकर इस प्रकार पाठकों के सामने रखा कि वे राष्ट्रीय चेतना, स्वदेश गौरव तथा आस्तिक-भावना के प्रचारक सिद्ध हुए। इनमें 'जयद्रथ वध' वीरता के भावों से समन्वित तथा 'अनघ' गांधीवाद का बौद्ध जातक के आधार पर तैयार किया हुआ चित्र है। इसी प्रकार 'गुरुकुल', 'पंचवटी', 'नहुष', 'कुणाल गीत', 'काबा और कर्बला', 'द्रापर', 'यशोधरा', 'साकेत' आदि रचनायें गांधीवाद की पोषक, आस्तिकता को पनपानेवाली, भारतीय गौरव की प्रतीक तथा राष्ट्र के यशोगान में सहायक हैं। 'रंग में भंग', 'शकुन्तला', 'किसान' इत्यादि अनुदित रचनाएँ भी लोकप्रिय हैं।

गुप्तजी की सारी कृतियों में से यशोधरा और साकेत को काव्यत्व की दृष्टिसे महत्वपूर्ण स्थान प्राप्त हुआ है। 'यशोधरा' में बुद्ध भगवान की जीवन-कथा है, जिसमें यशोधरा के जीवन के चित्रणद्वारा नाही की व्यथा का हृदयस्पर्शी चित्र प्रस्तुत किया गया है।

श्रबला जीवन हाय तुम्हारी यही कहानी।

॥ आकांक्षा ॥

आँचल में है दूध और आँखों में पानी॥

'साकेत' में लक्ष्मण वधू उर्मिला की कहानी है। उर्मिला चिर-उपेक्षिता है जिस पर न वाल्मीकि ने और न ही तुलसीदास ने कलम चलाई।

प्रबन्ध काव्य की दृष्टि से साकेत एक सुगठित काव्य है। गुप्तजी इसे महाकाव्य का रूप देना चाहते थे, परन्तु महाकाव्य के पूर्ण आदर्श तो यह प्राप्त न कर सका, क्योंकि इसका क्षेत्र सीमित रहा और वह साकेत मात्र ही है। फिर भी इसमें प्रबन्ध पटुता पर्याप्त है।

गुप्तजी की रचनाओं में से मुझे यशोधरा और भारत-भारती विशेष रूप से प्रिय लगते हैं। यशोधरा इसलिए कि उसमें नारी की वेदना और गौतम बुद्ध का शान्तिदायक सन्देश है। गुप्तजी का अभिनन्दन करते हुए भारत के राष्ट्रपति ने भी उँचे स्वर में भारत-भारती के सम्बन्ध में इसी प्रकार के विचार प्रकट किये थे। उँचे स्वर से भारत-भारती का पाठ करते हुए मुझे ऐसा लगता है कि जैसे मेरा प्रिय कवि मेरे अन्तर में बैठा है।

■ प्रीती नवेले
(ग्यारहवी-कला)

काँकड़ा

भाई ऋतू वसंत कीं,
पेठ - पौधे खिलने लगे ।
पेठ - पौधे के साथ साथ,
कॉलेज के बच्चे मिलने जुलने लगे ।
भाई एक नई सुबह,
अध्यापिका पढाने लगी ।
अध्यापिका के साथ साथ,
बच्चे भी अध्ययन करने लगे ।
फिर आठ परिक्षा के दिन,
लडकियाँ पढाई करने लगीं ।
दूसरों को हँसते - हँसाते,
लडके भी पढाई करने लगे ।
अब जाने का मन नही,
सभी बच्चे कहने लगे ।
अध्यापकों का कहना न माननेवाले भी,
उनके भक्त बनने लगे ।

व्यक्ति रखेवाले ही हर नही होते

(प्रयत्न करणारे कधी अपयशी होत नाहीत)

■ अनुवादक-महेशकुमार मांडवकर (एम.एस्सी.)

लाटांना घाबरून नाव किनारा गाठणार नाही,
प्रयत्न करणारा कधी अपयशी होत नाहीत.

चिमुकली मुंगी जेव्हां दाणा घेऊन चालत असते,
उभ्या भिंतीवर शंभर वेळा खाली कोसळून पडते,
पडून चढणे, चढून पडणे निश्चयात्ता मजबूत करते
अखेर तिची मेहनत वाया जात नाही,
प्रयत्न करणाऱ्याला कधी अपयश येत नाही ॥१॥

भर समुद्रात डुबक्या पाणबुड्या मारत असतो,
अनेकदा तळाळा जाऊन रिकाम्या हाताने वर येतो,
मिळत नाही सहज मोती खोलवर पाण्यामध्ये,
उत्साह द्विगुणीत होत असतो अशाच त्रासामध्ये,
मूठ त्याची मोकळी प्रत्येक वेळीच राहत नाही,
प्रयत्न करणाऱ्याला कधी अपयश येत नाही ॥२॥

अपयश हे आव्हान आहे त्याचा स्वीकार करा,
काय कमतरता राहिली आहे त्यात पुन्हा सुधारणा हवी,
जोवर यश मिळत नाही सुखाने झोपू नका तुम्ही,
लढाईचे मैदान सोडून पळून जाऊ नका तुम्ही,
काही केल्याशिवाय जगात कोणाचाच जयजयकार होत नाही,
प्रयत्न करणाऱ्याला कधी अपयश येत नाही.

॥ आकांक्षा ॥

समकालीन कविता के सशक्त केदारनाथ सिंह

॥ प्रा. स्नेहलता पुजारी (सहा. प्राध्यापक, हिंदी विभाग)

समकालीन हिंदी कविता नाम से ही स्पष्ट है कि ऐसी कविता जो आज की स्थिति को व्यक्त करती हो। इस कविता का प्रारंभ चाहे किसी भी तिथि का क्या न हो जो आज की स्थिति में होनेवाली समस्याओं पर लागू हो और उपस्थित भी हो। अतः समकालीन कविता का नया दौर लेकर जो काव्य रचना के क्षेत्र में आये उन कवियों का पुरानी पीढ़ी के कवियों और उनके काव्य से विरोध रहा है। यद्यपि ये कवि अकविता वालों की तरह विद्रोही तो बिल्कुल नहीं है। इसके बावजूद समकालीन कवियों ने जो जीवन जिया है, उसके माध्यम से आज से सरोकार रखनेवाली कविताओं के द्वारा संघर्ष की प्रेरणा, मानवीय संवेदना और नये काव्य-शिल्प की दृष्टि से संलग्न है और इसीके साथ जीवित है। समकालीन कविता वह है जिसमें आज की युगचिन्ता शामिल है।

कवि केदारनाथ सिंह का नाम समकालीन कविता के केंद्र बिंदू है। इनकी कविता का व्यवस्थित रूप १९५० के बाद ही मिलता है। इनकी कविता को वास्तविक प्रसिद्ध कवि आज्ञेय जी के 'तीसरे-तारसप्तक' से मिली और 'तीसरे-सप्तक' से सहज ही 'प्रयोगवादी' बने गये। तत्कालीन समय के समालोचकों ने उन्हें अनेक वादों के घेरे में बाँधना चाहा। स्वयं केदारनाथ का इन बंधनों से कोई सम्बन्ध नहीं था। उनकी कविता उन फुलों की तरह थी जिसकी सुगंध हर तरहसे फैल रही थी किन्तु वह सुगंध खुद उसकी पहचान नहीं बन सकीं। निम्नलिखित काव्यपंक्तियों इस रूप में सार्थक है।

“छोटे से आँगन में, माँ ने लगाये है तुलसी के विरबें दो,
पिता ने उगाया है, बरगद छतनार,
मैं अपना नन्हा गुलाब, कहाँ रोप दूँ?”

साहित्य परंपरा के बरगद, वर्तमान में तुलसी का बिरवों के बीच कवि का गुलाब समकालीन कविता का सशक्त रूप है।

केदारनाथ सिंह के प्रकाशित काव्य संकलनों में 'अभी बिलकुल अभी', 'जमीन पक रही है' में इनकी रचना यात्रा का विभाजन है। उसके बाद 'यहाँ से देखो' और 'अकाल में सारस' की रचना यात्रा समान है। वास्तव में केदारनाथ एक सरस

गीतकार थे। आगे चलकर उन्होंने गीत विद्या को त्याग दिया किन्तु उनकी कविता में प्रकृति और संवेदना रससिक्त बनी रही। और उनकी प्रकृति बनो, कुंजो तथा महानगरीय उपवनों तक नहीं बरन् गाँव गिराव के सिवाय तक फैल जाती है और लोकचेतना से जूड़ जाती है।

'पर क्यों न हो ऐसा कि आज शाम

हम सीधे वही पहुँचे

एकदम वही, जहाँ चावल, दाना बनने से पहले

सुगन्ध की पीड़ा से छटपटा रहा हो।'

अर्थात् अपनी सारी वेदनानुभूतियों के बाद समकालीन कवि ने यह अनुभव किया कि प्रकृति से जुड़ना आवश्यक है क्योंकि प्रकृति की ओर वापसी ही मानवता की वापसी है। मनुष्य पदार्थ की जगह फिर मनुष्य बन जाय इसकी ललक समकालीन कवि की है। इस दृष्टि से सर्वाधिक वापसी समकालीन कवियों के रूप में हुआ है केदारनाथ सिंह की।

'तीसरा सप्तक' और 'अभी बिलकुल अभी' में उनकी कविता आत्मपरक है। वह मनुष्य की नियति को, उसकी पीड़ा को, समय के दबाव को अपने योग के स्तरपर निजि बनाकर व्यक्त करता है। आशा आकांक्षा प्रयास, अतृप्ति, बेचैनी अकेलेपन की उदासी इस कवि में बहुत गहरी है। आगे चलकर उनके काव्य संकलन 'जमीन पक रही है' से एक से एक नये केदारनाथ का उदय हुआ। अब वे निजता से ऊपर उठकर सामाजिक यथार्थ से जुड़ गये हैं और उनके साहित्य में सम्पूर्ण मनुष्य का उदय हुआ है ... ऐसे में वे लिखते हैं कि

'मैं पूरी ताकत के साथ

शब्दों को फेकना चाहता हूँ आदमी की तरफ

यह जानते हुए कि आदमी का कुछ नहीं होगा

॥ आकांक्षा ॥

मैं भरी सड़क पर करना चाहता हूँ वह धमाका
जो शब्द और आदमी की टक्कर से पैदा होता है।'

इस तरह केदारनाथ सिंह वास्तविक वर्तमान परिप्रेक्ष्य में मानवता की व्याख्या करते हैं। आजकी वास्तविकता, आपका वर्तमान समय व्यवस्था की क्रूरता, समझौता, चुप्पी, मामूली आदमी की पीडा और समस्त संघर्ष का चित्रण करते हैं। और यह चित्रण विम्बालक और सांकेतिक ढंग से करते हैं।

इसी तरह केदारनाथ सिंह की कविता में ठेठ भारतीयता प्रतिबिंब होती है। उनमें जनजीवन, परिवार के भीतरी कोनों कस्बों और ग्रामीण परिवेश की झलक मिलती है। यह कविताएँ प्रकृति और मनुष्य के सम्बन्धों का एक ऐसा आयाम खोलती हैं जहाँ मनुष्य शहरीकरण की अमानवीय प्रक्रिया से गुजरकर वापस अपनी जमीनपर लौट आता है। इनकी सादगीपूर्ण कविता हमेशा आसानी से अपने पाठक को अपने भीतर प्रवेश करने देती है। इनकी कविताएँ हमेशा ही मनुष्य की जिजीविषा तथा उसके संवेदना के सत्य को अभिव्यक्त करती हैं।

■ गौरव पडवळ
(ग्यारहवी-कला)

विश्वास तो नहीं होता जो,
दुनिया को दिखाया जाता है,
विश्वास वह होता है, जिसे,
दिल से निभाया जाता है।
अपना कहने से कोई
अपना नहीं होता,
अपना वो होता है जिसे
दिल से अपनाया जाता है....

कुछ
पांक्तियाँ

■ गौरव पडवळ (ग्यारहवी-कला)

आँसू नहीं होते तो आँखें इतनी खूबसूरत न होती,
दर्द नहीं होता तो खुशी की कीमत न होती।
अगर मिल जाता सब-कुछ केवल चलने से,
तो दुनिया में “ऊपरवाले की जरूरत ही न होती!!

जिंदगी झजीब सी है!

■ महेशकुमार मांडवकर (एम. एस्सी.-I)

ये जिंदगी झजीब सी है,
हर मोड़पर अपना रंग बदल देती है।
कोई अपने बेगाने हो जाते हैं,
तो कोई पराया अपना हो जाता है।
ये जिंदगी झजीब सी है,
हर मोड़पर अपना रंग बदल देती है।
कभी खुशियां भर-भर के आती हैं,
तो कभी-कभी दुःख के बादल,
हर रोज बरसते हैं।
ये जिंदगी झजीब सी है,
हर मोड़ कर नया मकाम बनाती है।
इस जिंदगी से हर रोज किसी-न-किसी को
शिकायत होती है।
कोई इसकी प्रशंसा करता है।
ये जिंदगी कभी खामोश रहती है,
और कभी-कभी बिन कहे कुछ कह जाती हैं
ये जिंदगी दुश्मनों के साथ रहकर
अपनों को धोखा दे जाती है।
ये जिंदगी झजीब सी है,
हर मोड़पर अपना रंग बदल देती है।

॥ आकांक्षा ॥

समाज जीवनमें संतोंका योगदान

■ पूजा कांबळे (ग्यारहवी-सं.वाणिज्य)

‘संत’ की व्युत्पत्ति ‘शांत’ से मानते हुए ‘संत’रूपी परमतत्त्व के ज्ञाता को संत नाम से जाना जाता है। अपने हित के साथ लोककल्याण का भी चिंतन करता है, वही संत कहलाने का अधिकारी है।

सभी संतों ने समाज के प्राचीन आदर्श, दया, क्षमा, शील, सत्य, सत्संग, अपरिग्रह, अहिंसा, आचरण की शुद्धता की पुनःप्रतिष्ठान करने में बहुत बड़ा योगदान दिया है।

संत शिरोमणि कबीरजी ने समाज में व्याप्त बुराईयों तथा अंधविश्वासों पर निम्नलिखित दोहों के माध्यम से परिचित किया है। समाज के कुडा-कर्कट को वे निकाल फेंकना चाहते थे।

‘पाहन पूजै हरि मिलै, नो मैं पूजूं पहार।’ कहकर वे मूर्तिपूजा का विरोध करते थे। वे कहते हैं कि यदि पत्थर की मूर्ति पूजने से भगवान मिलता है तो मैं पूरे पहाड़ की पूजा करता हूँ। मेरी दृष्टी से पत्थर की मूर्ति की अपेक्षा आटा पिसने की चक्की की पूजा करनी चाहिए। इसके माध्यम से उन्होंने श्रम की पूजा करने का संदेश भी दिया है। इस तरह संत कबीर जी ने सीधी-सादी भाषा में जीवन मुल्यों का परिचय कराया। गुरु की महत्ता, दुसरो के प्रति अच्छा व्यवहार, वाणी की शुद्धता, मूर्तिपूजा का खंडन आदि से समाज को सचेत किया है। इसी तरह,

“कबीर कहे कुछ उद्यम कीजे,
आप खाए और औरन को दीजे।’

उन्होंने स्वार्थ के साथ परमार्थ करने की सीख दी है।”

संत कबीर जी के तरह संत तुलसीदास जी ने भी भारतीय समाज पर दया, सत्संग इ, नीतिमूल्यों का संस्कार करते हुए कहा है।

“दया धर्म की मूल है।वरल मूल अभिमान
तुलसी कहे संसार में। पंच रतन है सार,
साधुसंग, हरिकथा, दया, दीन, उपकार।।”

गुजरात के संतकवी नरसी मेहता जी ने वैश्विक भक्ति का प्रचार करते हुए

“वैष्णव जन तो तेने कहिए, जो पीर पराई जाणे रे।” इस लोकप्रिय भजन से मानव सेवा का महत्त्व अधोरेखित किया है।

महाराष्ट्र के वारकरी संप्रदाय का प्रसार-प्रचार करने वाले भक्तप्रिय संत नामदेव जी महाराष्ट्र से पंजाब तक परिचित है। जातिव्यवस्था का खंडन करते हुए उन्होंने कहा...

‘का कौरा जाती का कौरा पाती, राजाराम सेहुँ दिन राती।।
संत रैदास जी ने भी मे को की कमाई के बारें में कहा है।

‘रैदास श्रम करि खाइहि, जो लौ पार बसाय।

नेक कमाइ जऊ करई, कबहुँ न निरफल जाय।’

सीख संप्रदाय के प्रवर्तक गुरुनानक देव ने भी बड़े सरल हृदय से ईश्वर भक्ति के साथ सदाचार और संगठन की शिक्षा दी है। उसी तरह मुगल कालदांड में अपने शौर्य, धैर्य का परिचय देनेवाले गुरु गोविंद सिंग जीने भी हमें ‘सत श्री अकाल’ ‘जो बोले सो निहाल’ यह अग्नीमंत्र दिया हा।

हिंदू मुस्लिम एकता पर प्रकाश डालते हुए संत दादू दयालजी कहते हैं।

“अलह राम छूटा भ्रम मेरा।

हिंदू तुरक भेद कुछ नहीं, देखूँ दर्शन तोरा।।”

इस तरह मांसाहार, मदिरापान, विषय विकार आदि दुर्व्यसनों पर उन्होंने प्रहार किए है।

इस तरह संत लालदास, धर्मदास, संत रज्जब आदि संतो की तरह स्त्री संतो ने भी समाज जीवन की तरह प्रकाशमय करने का प्रयत्न किया है। स्त्री संतो में प्रसिद्ध संत मीराबाई ने हमें मधुर भाव, उत्कट भक्ती, प्रेम की सीख देते हुए...

“दूध पिये से हरि मिलै तो, बहुत है वत्स बाला।

मीरा कहै प्रभु बिना प्रेम से, नहीं मिलै नंदलाला।।”

इस तरह संतो ने जीवन में का आनेवाली और ज्ञान से परिपूर्ण बातें अत्यंत सीधी-सादी तरी के व्यक्त की है। दुर्गुणों से बचना, सद्गुणी व्यक्तियों की संगती, उद्यमशील बनना, ईमानदारी, सदाचार, सच्चाई आदि का पालन करने की सीख दी है। जीवन जीने की कला हमें संतों से मिलती है।

संतों के व्यक्तित्व और उनके कार्य का प्रभाव हिंदू तथा मुस्लिम, सभी पर समान रूप से देखा जा सकता है। इतना ही नहीं आनेवाली पीढी के लिए भी संतो के विचार प्रेरणादायी सिद्ध होंगे। संतो ने जाती और वर्ण के भेद का तिरस्कार किया और धर्म के स्वरूप को नया रूप देने का प्रयास किया।

अहंकार त्यागना, वाणी पर संयम रखने की बाते में हमें जीवन में यश प्राप्ति के लिए सहयोग करती है।

आज के विज्ञान युग में भी समाज स्वास्थ्य के लिए संतो को विचारों की जरूरत है और भविष्य में भी रहेगी।

॥ आकांक्षा ॥

MKCL

॥ Creating a Knowledge Lit World ॥
www.mkcl.org

पित्रेज् कंप्युटर करिअर एज्युकेशन

शिवाजी चौक, तहसील कार्यालय रोड, देवरूख

☎ (02354) 260741 Cell : 9421939620/9422430961

21st Century JOB Readiness

MS-CIT

आंतरराष्ट्रीय दर्जाचा परिपूर्ण कंप्युटर कोर्स

MS-CIT मध्ये २०० हून अधिक डिजिटल स्किल्स शिका आणि

Job Ready व्हा!

SPEAK ENGLISH, KLIC ENGLISH

आत्मविश्वासाने इंग्रजी बोला, जॉब रेडी व्हा!

इंग्रजीच्या भीतीवर मात करून, आत्मविश्वास देणारा आणि तुम्हाला

जॉब रेडी करणारा कोर्स '**KLIC ENGLISH**

अकाउंटिंग प्रोफेशनल बनण्यासाठी '**KLIC TALLY**', **KLIC ADANCED EXCEL**

NOW
with
GST

फायनान्शियल प्लॅनिंग, टेक्सेशनसाठी डेटा तयार करणे,

रिपोर्ट तयार करून योग्य त्या जबाबदारी व्यक्तींना

सबमिट करणे, अशी कामे मी सहजपणे करते...

२१व्या शतकात जॉब रेडी बनविणारा कोर्स

वेर्क बेस्ड पदवी

जॉब ऑफर + BBA प्रवेश

१२वीनंतर कंपनी स्टायपेंडसह पदवीची संधी...

शिक्षण, अनुभव आणि

अर्निंग एकाच वेळेस

शासनाच्या समाजकल्याण विभागातर्फे NT/ST/SC विद्यार्थ्यांसाठी MS-CIT कोर्स मोफत.

महिला आणि बालविकास विभागातर्फे ५०,००० पर्यंत उत्पन्न असणाऱ्या ग्रामपंचायत हद्दीतील मुलींना MS-CIT कोर्स मोफत

पित्रेज् देवरूख कंप्युटर टायपिंग क्लास

शासकीय व निमशासकीय कार्यालयाचे नोकरीसाठी उपयुक्त असा कंप्युटर टायपिंग कोर्स

॥ आकांक्षा ॥

॥ आकांक्षा ॥

Swachh Bharat Mission

■ **Umesh Gotad** (S. Y. B. Sc.)

Prime Minister Mr. Narendra Modi launched the Swachh Bharat Mission (SBM) on October 2, 2014, the birth anniversary of Mahatma Gandhi. The ambitious programme aims to make the streets, roads and infrastructure across the country clean by October 02, 2019, the 150th birth anniversary of the father of the Nation. It is India's biggest ever cleanliness drive.

Sanitation has emerged as a key issue since the 2011 census highlighted a glaring data on lack of toilets in the country by stating that over 26 million people in India defecate in the open. Launched with an estimated cost of around Rs. 62,009 crore, Swachh Bharat Mission aims to achieve the elimination of open defecation in the country. Among its other objectives are conversion of insanitary toilets to pour Flush toilets, putting an end to the inhuman practice of manual scavenging and carrying out Municipal Solid Waste Management (MSWM).

Launching the mission, Prime Minister had nominated nine famous personalities for the campaign. They joined the campaign and nominated nine more people. Thus, the momentum has been built with people from all walks of life joining it. Eminent personalities such as Amir Khan, Amitabh Bachchan, Kailash Kher, Priyanka Chopra and leading sportspersons like Sachin Tendulkar, Sania Mirza, Saina Nehwal & Mary Kom are part of the ABM.

Sikkim, Himachal Pradesh and Kerala are the three states that have been declared Open Defecation Free (ODF) this year. As per government data, as of December 16, over 58% of Indian

households have become open defecation free. According to the Union Ministry of Drinking Water and sanitation, Haryana, Uttarakhand, Gujarat and Punjab will achieve of ODF status by March 31, 2017

Though the government is putting forward its best efforts, yet we have so far not received the desired result on the front of cleanliness. There is need of an attitudinal change on the of all citizens to fulfil the mission of clean India in its true spirit.

If you want

■ **Poonam Nate** (M. Sc.-I)

- If you want to kill
Kill your hate.
- If you want to speak
Speak good words
- If you want to drink
drink your anger
- If you want to see
see the nature
- If you want to fight
fight against violence
- If you want to hear
hear good thoughts and great people
- If you want to sing
Sing the song of humanity
- If you want to command
command respects from others.

॥ आकांक्षा ॥

Save India from CORRUPTION

■ **Rushikesh Desai (S. Y. B. Sc.)**

Corruption refers to the dishonest acts by those in power. It has become part of the India's administrative system. There is need to save India from Corruption. The structure of the Indian policy is such that people on all rungs of government has satisfied their conscience one way or the other that grafty and bribery are the only way they can make a decent living with.

A political culture has been built up over the years that ridicules honesty and generates administration for smooth operators. The cancer spreads with geometrical progression as more and more people are sucked into this corrupt brotherhood. As such, when the new Prime Minister cries halt, we all feel a sense of relief. But how public life is to be cleansed is a question that is difficult to answer. That is because of the roots go so deep and demand such as radical reordering of, among other things, the distribution of wealth in our developing economy and fair distribution of political power and patronage that the mind boggles just to think about it.

How to step or save India from corruption?

Corruption is deeply present in India. All Indian should come forward to pave out the way to save India from corruption.

1. Stop paying high prices in the black market :-

Our house builders, for instance, did not attack the black market in cement in the days when it was controlled, because they were contributing to the corruption themselves by playing high prices in the black market in despair. Citizen would have long ago revolted against the bungling, meandering, apathetic

ways of our huge bureaucratic maze, if everyone did not have a nephew who would get the job done or if some one could not be bribed to do it.

2. Cleaning up the administration process :-

While the new government is making much of cleaning up the administration, it cannot do without tackling such subtle psychological factors unless a bureaucrat gets rid of his sense of grievance about being underpaid and gains some sense of commitment or pride in the government, there is no reason for him to stop being corrupt. This precisely is what the communist parties seek to achieve by massive indoctrination campaign in socialist countries. How it can be done in India is not an easy question to answer.

3. Eliminating political patronage :-

India has compared to say Latin America, very little presence of foreign business. Aspiring indigenous capitals do not need to get political patronage to compete with well - established monopoly houses.

4. Eliminate graft :-

The private sector in India would certainly agree. Graft in getting licenses or getting import-export quotas sanctioned is so common that every firm budgets for it.

5. Don't allow corruption to continue :-

State a fact, however, is not to condone it. So long as we are aware of the harm, corruption is doing to the body politic, we cannot allow it to continue, corruption may be a global phenomenon, but so long

॥ आकांक्षा ॥

as the reasons for it is rooted in the system, something can and should be done about it.

6. Transformation in attitude :-

There is need for change in attitude towards corruption at all level. Complete transformation of attitude becomes an essential ingredient of training and orientation programs of the services. The system of evaluation of performs is radially altered by making performance and achievement of targets the main criteria.

7. Reward the honest :-

A major drawbacks in our administrative system and procedure pertains to reward and punishment. To reward the honoest and competent is extremly difficult under service rules based on seniority and hiearchy, especially because of the absence of a worthwhile mechanism for automatic recognition of merit and consequent career promotion. On the other hand, dishonest but clever government servants manage to shields themselves behind dilatory procedure and not objectives are treated as sacred. The system dampens initiative and makes innovation a risky adventure.

8. Transformation of bureaucratic culture :-

The outcome of the battle against corruption will depend on a basic transformation of bureaucratic culture and sweeping changes in rules and procedure. The people will await the implementation of the decisions on the ground before they say three cheers for the resolution of the cheif secretaries conference.

■ Poonam Nate (M. Sc.-I)

- S** - See your goal
- U** - Understand the obstacles
- C** - Create a positive mental picture
- C** - Clean your mind of self doubt
- E** - Embrace the challenge
- S** - Stay on track
- S** - Show the world you can do it

Greycount

■ Tejaswinee Kamble (F. Y. B. Sc.)

Scientific Name : Tanaecia lepidea

Family : Nymphalidae

Sub - Family : Limenitinae

This butterfly is of peculiarly oval shaped and tapering angular towards wingtips like a sickle. It's 65-80 mm long. Upperside is male is dark brown, palter in female obscure short vertical dark lines forming bonds on wing shoulders. The underside is of pale yellowish - brown buff colour and faint markings on forewing. In dry season form these markings are more obscure.

Grey Count is a strong filer. Seen flying close to ground. In clearing in jungle and jungle roads, around villages, urban areas it is seen. Hight is fast. Often perches up on tree branches. Layes tree sap and ouerripe fruits. From law elevations up to 2000 meters in moist forested region it is found. Seen from February to December.

In India it is found from south India till Maharashtra, Madhya Pradesh, Orrisa, Uttaranchal to Arunachal Pradesh. In the world it is found in Nepal, Bhutan, Bangladesh and Myanmar, it lay eggs on Melastoma malabricum (Malabar Melastome) Lareya arborea (wild Guaua)

॥ आकांक्षा ॥

Life is beautifed

■ **Sadhana Kamble (F. Y. B. Sc.)**

Life is beautiful, but not always. It has lots of problems you have to face everyday. But don't worry about it. Because all these problems make you strong, it gives you courage to stand alone in future. Life is full of moments of joy, pleasure, success as well as defeat, failures and lots of problems. There is no human being on Earth who is strong, powerful, wise or rich and who has not experienced struggle or failure. You have to work hard to reach to the highest position.

Life is full of paths, you just have to choose the right one. Life is interesting and amazing like stars up in the skies. There is no doubt, life is beautiful and full of celebrations. However you should always be ready to face adversity and challenges. In life, we come across many challenges. In this challenges there is struggle and bad days. Days which would never seem to end. That days keep hurting us till the end.

We understand to love, to give, to find pleasure but what we do not understand is ourselves during all of this problem. Life can lie to us and no one will stop it. It can play all types of games with us, without us even knowing because there is no one controlling it. But whatever happens in life happens for good. Whatever decisions life takes for us is already planned by it. And we should learn to accept it. Life is God's most precious gift. We receive some of life's greatest lessons that can't be taught from any textbook. These are the lessons of the wise and knowledgeable.

That lessons we have experienced and those who have lived. They are the people we never forget, the ones who changed our lives forever. To fully understand life. You must have fully lived life.

In this life everybody has their ambitions and dreams, goals. A person who wants to succeed because there will always be people who will criticize, be jealous and try to bring the person down. If we achieve our goals there are people who will not like it and they do everything to stop the growth of person. These are the people who should be eliminated from someone's life. Dreams and ambitions are for anyone

but it's hard to achieve them. Another important thing is patience. We should keep patience. Because some dreams could be hard to achieve, but not impossible. Anyone who wants to achieve their dreams and ambitions should not be stopped. Everyone deserves to be successful.

Look at the butterfly. Its life span is so short, yet it enjoys itself. Give it anything else to eat or drink, but it chooses only the best honey. Similarly, we should speak only sweetly, think and live beautifully and enjoy life's sweetness. It's the secret of the beautiful life. Once we speak sweetly the whole world will speak sweetly to us. Life is a mixture of happiness and sadness. Nobody grew-up with a constant emotion.

Life offers many opportunities. Sometimes, there are opportunities that are not really meant for you. But keep it in the mind that the failure you once experienced is not the end of everything. We always feel like becoming everything else around us. But what we do not realize is that everyone wants to be happy in the end of the day. They just want to find someone who will love them and who will stand by them throughout. Throughout the lonely days and throughout all the cold memories. So, life is like an ice-cream, enjoy it before it melts!

life

■ **Poonam Nate (M. Sc.-I)**

Life is an exam;
you have to pass it.

Life is struggle;
you have to win it.

Life is a long path;
you have to play it.

Life is a dark store room;
you have to reach for it.

Life is endless;
you have to make it end.

॥ आकांक्षा ॥

LIFE
Live it, Love it!

■ **Anamika Gopal**
(F. Y. B. Sc.)

Every living organism from insects animals birds, plants trees & we human beings have received a great gift of god named 'Life'. Life is nothing but, what we live everyday. Life has many ups & downs, success & failure we also received one more gift named 'Will-power'.

Whenever we don't get any chance in our life or we don't have achieved success. We feel that we are useless & there is no use of living life. We feel we can't achieve success. This is totally wrong. Always remember failure is the first step towards success.

Life is like a tree with many branches named family, friends, relation & many more. Family is the main stem of life, which includes our parents our Mam-Dad. They give support to our life to achieve success. i. e. how the stem gives support to the whole tree.

A tree always looks beautiful with leaves, flowers and fruits. The leaves on the tree are the friends in our life whenever there is a wind, some of the leaves blow away but some of the leaves stay on the tree. Same condition we receive in our life since our childhood. We make many friends, but when we tend to our maturity hardly some of them live with us till the end. The branches of tree is the relationship & friendship. Now the remaining part of the tree is we, the sweet fruit. When the fruit is raw it is stucked to the tree by the branch. Same in our life when we are small, we are always with our parents due to relationship. Our parents try very hard to take care of us by all means. They scold us when we are wrong. But they don't scold from their heart. They scold us because we should not do anything wrong in our life. We must not think negative about our parents. They always love us. When the fruit is ripen, it naturally gets away from the tree.

And not the roots of trees are our grand parents from which the whole tree gets its nutrition. The roots i. e. our grand parents give us hope to stand with courage throughout the life.

Life is nothing without parents. We should always love them, care for them & never hurt them.

Go
One Day...

■ **Akshaya Pingale**
(11th-C.Commerce)

If one day you feel like crying
Call me ....
I don't promise
That I'll make you laugh
But I can cry with you.

If one day you want to run away
Don't be afraid to call me
I don't promise
To ask you to stop
But I can run with you

If one day you don't want to
listen to anyone
call me ....
I promise to be there for you
And I promise to be very quite

But if one day you call me
And there is no answer
Come fast to see me
Perhaps I need you

॥ आकांक्षा ॥

Sambhaji Raje Bhosale

■ **Rupali Rasal (S. Y. B. Sc.)**

Chhatrapati Sambhaji Maharaj, also known as Sambhaji Raje Bhosale, was the son of Chhatrapati Shivaji Maharaj.

In the famous Treaty of Purandar (11th June, 1665), Shivaji agreed that his son, would serve the Mughal Army. As a result, Sambhaji fought for the Mughal Army against the Bijapur Government. Shivaji and Sambhaji presented themselves at the Court of Mughal Emperor Aurangzeb. Where they were ordered house arrest. But, somehow they managed to escape.

Sambhaji Maharaj was ascended to the throne on 30th July, 1680 and rewarded his other followers. The formal ceremony of coronation took place on 20th January 1681.

There was alienation of his nobles and officers against whom Sambhaji had to take strict measures. He grew distrustful of his father's faithful servants and therefore appointed Kavi Kalash of Kanauji, who was a

good Sanskrit and Hindi Scholar and poet, as his adviser and placed him above the Peshwa. Maratha nobles and officers did not like him. Owing to these circumstances, Sambhaji's region did not prove to be very successful.

Chhatrapati Sambhaji gave shelter to prince Akbar, fourth son of Aurangzeb, who was seeking Sambhaji's co-operation to wrest the throne of Hindustan from his father. On crossing the Narmada, prince Akbar informed Sambhaji of his resolution to depose Aurangzeb in alliance with the Maratha king and seeking his co-operation in the enterprise. Sambhaji met him on 23rd November, but no alliance was entered into between them.

The Maratha king on account of his character and domestic difficulties could not spare time and money to undertake an expedition against Delhi. The lofty project of leading an expedition and deposing Aurangzeb remained only a paper scheme.

Later on Sambhaji was captured by the Mughal and imprisoned and killed in 1689.

By his death, Sambhaji Maharaj achieved what he failed to do in his life. His imprisonment and death united the Marathas and made them determined to fight against the Mughal Empire. The Maratha people continued their struggle for Independence.

Indian Weavers

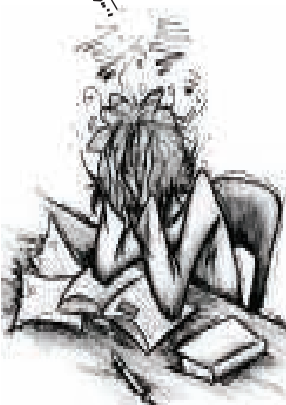
■ **Shubham Kamble (M. Sc.-I)**

Weavers weaving at a break of day,
Why do you weave garment so gay?
Blue as the wing of a haloyon wild,
We weave the ropes of a new born child.
Weavers weaving at a Fall of night
Why do you weave garment so bright?
Like the plumes of a peacock, purple and green
We weave the marriage veils of a queen,
Weavers weaving solmn and still.
Why do you weave in the moon light chill?
White as a feather and white as a cloud,
We weave a dead man's funeral shroud.

■ **Anamika Gopal (F. Y. B. Sc.)**

If I die in exam zone
Box me up n send my home
Put my paper on my chest
N Tell my mom I did my best
Tell my dad not to break,
He will not get tension from me now.
Tell my bro study perfectly,
Key's of my Scooty will be his permantly
Tell my sis don't be upset,
Her bro will not rise after the sunset
Don't tell my frndz dey & hearties,
N they will start 2 ask 4 parties.
Tell my love not to cry .....!
"BCOZI' m SCIENCE STUDENT,
BORN TO DIE ....."

Pen by
a Science
Student

॥ आकांक्षा ॥

Current & Savings Account Mobilization Campaign

For the Finer Privileges of Life

MAHA BANK
ROYAL
SAVINGS ACCOUNT

Transaction limit of ₹ 50,000/- at PoS &
₹ 50,000/- at ATMs per day

Bonding with our customers

MAHA BANK
DIAMOND
CURRENT ACCOUNT

Relations are forever

And Many more Current & Savings Schemes
with Attraction Benefits

Maha Combo Loan Scheme

Purpose -
House and Car
taken together

A unique low cost Health cum Accident Insurance Plan

in associate with

युनाइटेड इंडिया इंश्यूरेंस कंपनी लिमिटेड
UNITED INDIA INSURANCE CO. LTD.

Registered & Head Office: 24, Whites Road, Chennai-600 014.

Cigna
Health Insurance

Cover your Mdical Expenses at Lowest Premium. Group Health Insurance Scheme for
Account holders and their family Members, with Income Tax Benefit Under 80 D

बैंक ऑफ महाराष्ट्र
Bank of Maharashtra

भारत सरकार का उद्यम

एक परिवार एक बैंक

Toll Free No. : 1800-233-4526

Website : www.bankmaharashtra.in

Internet banking : <https://www.mahaconnect.in>

॥ आकांक्षा ॥

अहवाल
विभाग

२०१७-२०१८

॥ आकांक्षा ॥

सांस्कृतिक विभाग (कनिष्ठ महाविद्यालय)

१) दादर माटुंगा सांस्कृतिक केंद्र आणि रत्नागिरी केंद्रामार्फत घेण्यात आलेल्या सुगम संगीत स्पर्धेत महाविद्यालयातील १. वैभवी राजेंद्र घोसाळकर (अकरावी कला), २. आकांक्षा मिलिंद शहाणे (बारावी कला), ३. पल्लवी शांताराम बावधने (अकरावी वाणिज्य), ४. अनुजा धनंजय कानिटकर (अकरावी कला) या विद्यार्थिनी सहभागी झाल्या.

२) ओणी येथे घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय आंतर-महाविद्यालयीन वक्तृत्व स्पर्धेत कु. सुचिता गुरव (बारावी वाणिज्य) हिची प्रथम २१ स्पर्धकांत निवड झाली.

३) नवनिर्माण संस्था, संगमेश्वर मार्फत आयोजित देशभक्तीपर समूहगीत गायन स्पर्धेत कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या संघाने प्रथम पारितोषिक मिळविले.

४) श्री स्वामी समर्थ सेवक प्रतिष्ठान आणि देवुरुख आर्ट्स क्रीएटिव्ह कम्युनिटीच्या संयुक्त विद्यमाने गणेशोत्सवानिमित्त आयोजित खालील स्पर्धेत विद्यार्थ्यांनी सुयश प्राप्त केले.

१- निबंध स्पर्धा

प्रथम - कु. दक्षता झेपले (अकरावी वाणिज्य)

द्वितीय - कु. तन्वी बारगोडे (अकरावी वाणिज्य)

तृतीय - कु. जागृती गुरव (बारावी वाणिज्य)

२- गायन स्पर्धा

द्वितीय - कु. आकांक्षा शहाणे (बारावी कला)

तृतीय - कु. अनुजा कानिटकर (अकरावी कला)

३- चित्रकला स्पर्धा

द्वितीय - कु. चैतन्य सुतार (अकरावी वाणिज्य)

५) २८ नोव्हेंबर २०१७ रोजी देवुरुख शिक्षण प्रसारक मंडळामार्फत घेण्यात येणाऱ्या जिल्हास्तरीय कथाकथन स्पर्धेत एकूण २३ स्पर्धक सहभागी झाले. या स्पर्धेतील विजेते

१. अमोघ हेमंत अणेराव-प्रथम-काकासाहेब सप्रे क. म.

२. आर्या सदानंद भागवत-द्वितीय-काकासाहेब सप्रे क. म.

३. रमा विक्रम परांजपे-तृतीय- काकासाहेब सप्रे क. म.

४. वैभवी राजेंद्र घोसाळकर-तृतीय-आठल्ये सप्रे पित्रे म.

५. प्रशंसा प्रभाकर डाऊल-उत्तेजनार्थ-काकासाहेब सप्रे म.

६) गांधी रिसर्च फाउंडेशन (जळगाव) यांच्यातर्फे घेण्यात आलेल्या गांधी विचार संस्कार परीक्षेस महाविद्यालयातील २०७ विद्यार्थी प्रविष्ट झाले होते. यापैकी कु. सीमा विनायक जाधव अकरावीच्या गटात जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक व कु. जागृती उदय

गुरव हिने बारावीच्या गटात जिल्हास्तर प्रथम क्रमांक मिळविला. या परीक्षेचे यशस्वी आयोजन केल्याबद्दल महाविद्यालयाला सन्मानचिन्ह प्रदान करण्यात आले.

७) ओणी येथे झालेल्या साहित्य अभिवाचन स्पर्धेत कु. सुचिता गुरव व कु. भारती झेपले यांनी सहभाग घेतला.

८) मृणाल हेगशेट्टे जिल्हास्तरीय वक्तृत्व स्पर्धेत कु. सुचिता गुरव व कु. वैभवी घोसाळकर यांनी सहभाग घेतला.

९) शिवगर्जना फाउंडेशन सातार्डे, कोल्हापूर यांच्यामार्फत घेण्यात आलेल्या राज्यस्तरीय निबंध लेखन स्पर्धा, भारतीय टपाल खात्यामार्फत घेण्यात आलेल्या पत्रलेखन स्पर्धा, स्वच्छता व जलसिंचन विभाग जिल्हा परिषद, रत्नागिरी यांच्यामार्फत घेण्यात आलेल्या निबंध स्पर्धेत महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी उत्साहाने सहभाग घेतला.

१०) बी. एच्. बाईंग कॉलेज लांजा आयोजित एलान २०१८ मध्ये आठल्ये-सप्रे-पित्रे कनिष्ठ महाविद्यालयाला सर्वसाधारण विजेतेपद प्राप्त झाले. या स्पर्धेत एकूण आठ कला प्रकारात विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. त्यातील सुयश खालीलप्रमाणे :

१. रांगोळी - १) तन्वी बारगोडे (XI वाणिज्य) द्वितीय क्रमांक
२) चैतन्य सुतार (XI वाणिज्य) सहभाग

२. प्रश्नमंजुषा स्पर्धा - प्रथम क्रमांक अनुजा कानिटकर, सृष्टी वेल्हाळ, सनम मापारी

३. वैयक्तिक नृत्य - भारती झेपले द्वितीय क्रमांक

४. कॅरम - तेजस घडशी(XI संयुक्त) प्रथम क्रमांक

५. वक्तृत्व स्पर्धा - १) सुचिता गुरव - तृतीय क्रमांक २) वैभवी घोसाळकर - सहभाग

६. मेहंदी रेखाटन - १) अल्फीजा बोदले व जान्हवी नावेंकर - प्रथम क्रमांक २) संपदा परांजपे व नमिरा बोदले - सहभाग

७. टाकाऊतून टिकाऊ वस्तू - तन्वी बारगोडे व चैतन्य सुतार - सहभाग

महाविद्यालयात १) गुरुपौर्णिमेनिमित्त गुरुवंदन कार्यक्रम घेण्यात आला. २) लो. टिळक पुण्यतिथी, लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे जयंतीनिमित्त निबंध स्पर्धा घेण्यात आली. ३) ९ ऑगस्ट क्रांतीदिनानिमित्त देशभक्तीपर समूहगायन स्पर्धा घेण्यात आल्या. या स्पर्धेत १५ गटांनी सहभाग घेतला. ४) स्वातंत्र्यदिनानिमित्त 'भारतासमोरील आव्हाने' या विषयावर रांगोळी स्पर्धा घेण्यात आली. ५) प्रजासत्ताक दिनानिमित्त

॥ आकांक्षा ॥

भित्तिचित्रस्पर्धा व प्रदर्शन भरविण्यात आले. ६) स्वामी विवेकानंद जयंतीनिमित्त स्वामी विवेकानंद यांच्या जीवनावरील चित्रफित विद्यार्थ्यांना दाखवून स्वामी विवेकानंद व राजमाता जिजाऊ यांच्या प्रतिमेस अभिवादन कार्यक्रम घेण्यात आला.

वरील सर्व स्पर्धा कार्यक्रमांबरोबरच वार्षिक स्नेहसंमेलनात गायन, नृत्य, सूत्रसंचालन अशा कला प्रकारात विद्यार्थी उत्साहाने सहभागी झाले.

कनिष्ठ महाविद्यालय - सांस्कृतिक विभाग राजेंद्र माने इंजिनिअरींग व टेक्नॉलॉजी महाविद्यालय, आंबवच्या इतिहास

मंचाच्या वतीने शिवजयंतीनिमित्त दि. १९.०२.२०१८ रोजी घेण्यात आलेल्या किल्ला बनविणे स्पर्धेत कु. चैतन्य सुतार, कु. शुभम भडेकर, कु. यश पवार, कु. निमेश पवार, कु. धीरज कांबळे या संघाने प्रथम क्रमांक मिळविला. तसेच वक्तृत्व स्पर्धेत कु. सीमा विनायक जाधव (XI वाणिज्य) हिने प्रथम क्रमांक मिळविला.

**प्रा. सौ. सानिका भालेकर,
सांस्कृतिक विभाग प्रमुख**

राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तर (कनिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये इ. ११ वी कला व वाणिज्यचे ५० व इ. १२ वी कला व वाणिज्यचे ५० असे एकूण १०० स्वयंसेवक राष्ट्रीय सेवा योजना विभागात कार्यरत आहेत. या विभागातर्फे विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास साधण्याच्या हेतूने वर्षभर विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

जागतिक योग दिन, सद्भावना दिन, रा.से.योजना वर्धापन दिन, स्वातंत्र्य दिन, प्रजासत्ताक दिन अशा प्रकारच्या दिनांचे औचित्य साधून विद्यार्थ्यांच्या मनात राष्ट्रसेवा, समाजसेवा करण्याची प्रेरणा जागृत करणाऱ्या कार्यक्रमांचे आयोजन केले गेले तसेच देशभक्त, राष्ट्रपुरुष, समाजसेवक यांच्याप्रती कृतज्ञता व्यक्त करून त्यांनी केलेल्या देशकार्याची ओळख करून देण्यासाठी त्यांच्या जयंती व पुण्यतिथींच्या कार्यक्रमांचे आयोजन केले गेले.

जागतिक लोकसंख्या दिनानिमित्त निबंध लेखन स्पर्धा आयोजित केली गेली. तसेच गावातील चर्मालय परिसरात वन महोत्सवानिमित्त वृक्ष लागवड करण्यात आली. स्वच्छ भारत अभियानांतर्गत महाविद्यालय परिसर आणि देवरुख परिसरातील विविध भागात जाऊन श्रमदान व स्वच्छता करण्यात आली.

प्लॅस्टिक कचरा व कॅरीबॅग हटाव मोहिमे अंतर्गत विद्यार्थिनींना कापडी पिशव्या शिवण्याचे प्रशिक्षण आणि विद्यार्थ्यांना पर्यावरण रक्षणांतर्गत शाडूच्या गणेशमूर्ती बनविण्याचे प्रशिक्षण देऊन पर्यावरणविषयक जागृती करण्यात आली.

देशाच्या सीमांचे रक्षण करणाऱ्या सैनिक बांधवांप्रती

कृतज्ञता व्यक्त करण्यासाठी युद्धात हुतात्मा व जखमी झालेल्या सैनिकांसाठी रु. ६,७१०/- इतका निधी विद्यार्थ्यांनी संकलित केला.

सर्व विद्यार्थ्यांची आरोग्य तपासणी ग्रामीण रुग्णालय, देवरुख यांच्या सहकार्याने केली गेली.

बालदिनानिमित्त देवरुख मधील प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतील इ. ३री ते ८वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांसाठी कथाकथन स्पर्धा घेण्यात आली व त्यातील प्रथम व द्वितीय क्रमांकांच्या विद्यार्थ्यांना विवेकानंदांच्या गोष्टींचे पुस्तक व प्रमाणपत्र देऊन गौरविण्यात आले तसेच "कथाकथन मार्गदर्शन कार्यशाळा" ही आयोजित केली गेली. यात ३५ विद्यार्थी सहभागी झाले. प्रा. डॉ. निधी पटवर्धन, रत्नागिरी यांनी या कार्यशाळेत प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून काम पाहिले.

२३ ऑक्टोबर २०१७ ते २९ ऑक्टोबर २०१७ या कालावधीत माध्यमिक विद्यामंदिर ताम्हाने येथे ७ दिवसांचे निवासी श्रमसंस्कार शिबीर संपन्न झाले. यात गावातील सार्वजनिक ठिकाणे, शाळा, मंदिर परिसराची स्वच्छता करण्यात आली. बौद्धिक सत्रात विविध विषयांवर वेगवेगळ्या वक्त्यांची व्याख्याने आयोजित केली गेली. कुटुंब सर्वेक्षण, जनजागृती रॅली, महिला सबलीकरण अशा प्रकारे उपक्रमही राबविण्यात आले. विद्यार्थ्यांसाठी मनोरंजनाच्या कार्यक्रमांबरोबर आयत्या वेळची वक्तृत्व स्पर्धा व रांगोळी स्पर्धाही आयोजित केली गेली.

जागतिक एडस् दिनानिमित्त ग्रामीण रुग्णालय देवरुख यांनी आयोजित केलेल्या जनजागृती रॅलीत विद्यार्थी सहभागी झाले. विद्यार्थ्यांमध्ये वाचन संस्कृती रुजविण्यासाठी वाचनासाठी

॥ आकांक्षा ॥

विविध निवडक पुस्तके देण्यात आली. "किशोरवयीन मुलींच्या आरोग्यविषयक समस्या" या विषयावर देवरुख येथील डॉ. सौ. अस्मिता केळकर यांचे व्याख्यान दि. ११ जानेवारी २०१८ रोजी आयोजित केले गेले.

दि. २०, २१ व २२ जानेवारी २०१८ रोजी शिक्षण उपसंचालक कार्यालय, कोल्हापूर विभाग, कोल्हापूर व ग्लोबल इंग्लिश मिडियम स्कूल व ज्युनि. कॉलेज, उंब्रज ता. कराड

यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत विभागीय नेतृत्वगुण विकास शिबिरात कार्यक्रम अधिकारी सौ. मंजुश्री भागवत आणि स्वयंसेवक कु. सुरभी पागार व कु. शुभम भोपळे हे दोन विद्यार्थी सहभागी झाले.

प्रा. सौ. मंजुश्री संजय भागवत,
कार्यक्रमाधिकारी, राष्ट्रीय सेवा योजना + २ स्तर

निसर्गमंच विभाग (Nature Club)

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयातील निसर्ग मंच विभाग (Nature Club) च्या वतीने पुढील उपक्रम-कार्यक्रम आयोजित करण्यात आले.

१. महाराष्ट्र कृषी दिन - प्रा. डॉ. प्रताप नाईकवाडे (वनस्पतीशास्त्र विभाग प्रमुख वरिष्ठ महाविद्यालय) यांचे 'राष्ट्रीय कृषी उत्पादनातील महाराष्ट्र राज्याचे योगदान' या विषयावर विद्यार्थ्यांसाठी व्याख्याने आयोजन. ग्रंथालय वाचन कक्षात कृषीविषयक माहितीचे प्रदर्शन.

२. जागतिक मधुमक्षिका पालन दिन - मधुमक्षिका पालन शेती पूरक व्यवसाय आणि मधुमक्षिकांचे नैसर्गिक महत्त्व व उपयोग या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन.

३. पोळा सण - शेतीतील जनावरांचा (बैल) उपयोग व पाळीव जनावरांची घ्यायची काळजी याबाबत मार्गदर्शन

४. जागतिक लोकसंख्या दिन - ग्रंथालय कक्षात पोस्टर, व्यंगचित्र व माहितीच्या सहाय्याने लोकसंख्या वाढीच्या समस्यांचे प्रदर्शन सहभाग कलाकार विलास विजय रहाटे, ऋतुराज दिलिप जाधव.

५. गुरुपौर्णिमा - पुष्परचना स्पर्धा - विद्यार्थ्यांसाठी परसबागेतील (घरगुती) फुलांच्या पुष्परचना स्पर्धेचे आयोजन

६. अन्न वाचवा जनजागृती कार्यक्रम - अन्नाची होणारी नासाडी थांबवण्यासाठी 'अन्न वाचवा' जागृती कार्यक्रमाचे आयोजन. ग्रंथालय कक्षात माहिती व पोस्टर प्रदर्शनाचे आयोजन सहभाग कलाकार विलास विजय रहाटे, ऋतुराज दिलिप जाधव.

७. जागतिक निसर्ग संवर्धन दिन - 'निसर्ग संवर्धनाचे महत्त्व' या विषयावर मार्गदर्शन. निसर्ग चित्रांचे प्रदर्शन.

८. व्याघ्र दिन - 'निसर्गातील वाघ वाचवा मोहिमेबाबत' मार्गदर्शन.

९. नागपंचमी सण महात्म्य - 'निसर्गातील नागांचे महत्त्व व नाग वाचवण्याची गरज' या विषयावर मार्गदर्शन.

१०. मेहंदी रेखाटन स्पर्धा - विद्यार्थिनींसाठी मेहंदी रेखाटन स्पर्धेचे आयोजन.

प्रा. धनंजय शांताराम दळवी,
समन्वयक, निसर्ग मंच विभाग

समुपदेशन विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयाने एकूण ८ सत्रांमध्ये विद्यार्थ्यांना समुपदेशन केले.

पहिल्या सत्राच्या उद्घाटन प्रसंगी महाविद्यालयाचे माननीय प्राचार्य श्री. नरेंद्र तेंडोलकर सर, कनिष्ठ महाविद्यालय पर्यवेक्षक श्री. लुंगसे सर व समिती सदस्य सुनिल वैद्य उपस्थित होते. औपचारिक उद्घाटनानंतर सुचिता भागवत मॅडम यांनी समुपदेशन सत्राची सुरुवात केली.

दि. २५/६/२०१७ रोजी पौंगडावस्थेतील विद्यार्थिनींच्या

समस्या या विषयावर प्रा. अपर्णा भुवड यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दि. २६/६/२०१७ रोजी 'खेळ आणि आरोग्य' या विषयावर प्रा. संदीप मुळचे यांनी विद्यार्थ्यांशी संवाद साधला. विविध खेळ, खेळांचे प्रकार, कौशल्य व त्यामुळे मानसिक व शारीरिक आरोग्यावर होणारे बदल, फायदे, तोटे याबाबतची माहिती सरांनी विद्यार्थ्यांना दिली.

दि. ७/७/२०१७ रोजी सदर उपक्रमाचे तिसरे सत्र

॥ आकांक्षा ॥

आयोजित करण्यात आले. या दिवशी मा. सुचिता भागवत यांनी 'ध्येय निश्चिती आणि वेळेचे व्यवस्थापन' या विषयावर विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले.

दि. १२/८/२०१७ रोजी मा. सुचिता भागवत यांनी अकरावीच्या विद्यार्थ्यांना 'आत्मविश्वास' या विषयावर समुपदेशन केले. व्हिडिओक्लिप्स तसेच विविध ॲक्टिव्हिटीजच्या माध्यमातून आत्मविश्वास निर्माण करणे व त्यातून बौद्धिक क्षमतांचा विकास साधणे यावर मार्गदर्शन करण्यात आले.

दि. २७/९/२०१७ रोजी समुपदेशनाचे पाचवे सत्र आयोजित करण्यात आले होते. यादिवशी 'आत्मप्रेरणा' या विषयावर इ. ११ वीच्या विद्यार्थ्यांशी मा. भागवत मॅडम यांनी आत्मप्रेरणा म्हणजे काय, आत्मप्रेरणेची विद्यार्थीदशेतील आवश्यकता व आत्मविश्वासावरील दूरगामी परिणाम याबाबत विविध खेळांच्या माध्यमातून मार्गदर्शन केले.

दि. ५/१/२०१८ रोजी इ. १२वी च्या विद्यार्थ्यांना १२वी झाल्यानंतरच्या अभ्यासक्रमांचे व नोकरीच्या संधीबाबतचे ज्ञान मिळावे याकरिता करिअर गाइडन्स या विषयावर मार्गदर्शनपर

व्याख्यान दिले.

दि. ६/१/२०१८ रोजी ११वीच्या विद्यार्थ्यांकरिता 'आयुर्वेदाचे महत्त्व' या विषयावर मा. प्रभाकर बारगुडे सर यांनी निसर्ग, पर्यावरणीय समतोल, वनस्पती शास्त्र व आयुर्वेद या विविध विषयांची माहिती दिली. विविध वनस्पती त्यांचे फायदे-तोटे, औषधी गुणधर्म यावर मार्गदर्शन केले.

दि. १०/२/२०१८ रोजी सदर शैक्षणिक वर्षातील शेवटचे सत्र भागवत मॅडम यांनी घेतले. या सत्रात ११वीच्या विद्यार्थ्यांकरिता 'नेतृत्व आणि संघभावना' या विषयाची निवड करण्यात आली होती. बदलती सामाजिक व राजकीय स्थिती, देशासमोरील विविध आव्हाने व त्याकरता विद्यार्थ्यांमध्ये असणाऱ्या नेतृत्व गुणांना वाव देण्यासाठी या सत्राचे आयोजन करण्यात आले होते. सदर कार्यक्रमात सहकारी तत्त्व, विविधतेतील एकता, एकात्मता अशा विविध मूल्यांवर चर्चा करण्यात आली.

प्रा. सुनिल वैद्य

समुपदेशन विभाग प्रमुख

- व्यावसायिक अभ्यासक्रम -

अकौंटिंग आणि ऑफिस मॅनेजमेंट

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ या चालू वर्षी इयत्ता १२वी वर्गाची सुरुवात दि. ५ जून २०१७ रोजी व इयत्ता ११वीच्या शैक्षणिक कामकाजाची सुरुवात दि. १८ जुलै २०१७ पासून नियमित सुरु झाले. इ. १२वी मध्ये १९ विद्यार्थी व इ. ११वी मध्ये २३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला. या शैक्षणिक वर्षात इ. १२वी करिता महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ पुणे यांनी बदललेला नवीन अभ्यासक्रम 'अकौंटिंग आणि ऑफिस मॅनेजमेंट' लागू करण्यात आला व मार्च २०१७ एच. एस. सी परीक्षेचा निकाल ९४ टक्के लागला.

महाराष्ट्र राज्य व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण यांच्या सर्व शैक्षणिक व सहशैक्षणिक उपक्रम राबविण्यात आले. या अभ्यासक्रमासाठी सैद्धांतिक व प्रात्यक्षिक कामाबरोबरच आवश्यक भेटी आयोजित करण्यात आल्या होत्या. त्यामध्ये रत्नागिरी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक लि. शाखा-देवरुख, दीपराज पापड उद्योग, देवरुख, अजरामर कोकम उद्योग,

देवरुख, मातृमंदिर कार्यालय, देवरुख या आस्थापनांचा समावेश आहे. वरील विभागाच्या निर्देशानुसार यावर्षीही प्रत्यक्ष कामावरील प्रशिक्षण (On the Job Training) हा उपक्रम २३ विद्यार्थ्यांसाठी दि. १३ एप्रिल ते १० मे २०१७ पर्यंत ३० दिवसांच्या कालावधीसाठी देवरुखमधील विविध कार्यालयातून राबविल्या. यामध्ये पंचायत समिती कार्यालय, नगरपंचायत कार्यालय, मातृमंदिर कार्यालय व ताम्हाने, निवे खुर्द, हरपुडे, हातिव, तुळसणी, किरडुवे या ग्रामपंचायतीची कार्यालये, सद्गुरु लोकमान्य वाचनालय यांचा समावेश होतो. विद्यार्थ्यांनी या कार्यालयातील विविध अधिकाऱ्यांच्या मार्गदर्शनाखाली प्रत्यक्ष कार्यालयीन कामांचे प्रशिक्षण घेतले व विद्यार्थ्यांनी समाधानकारकपणे हा उपक्रम पूर्ण केला.

प्रा. एम. ए. जाधव (शिक्षक)

प्रा. एस. एस. हेगडे (निदेशक)

॥ आकांक्षा ॥

व्यावसायिक अभ्यासक्रम - बँकींग

५ जून २०१७ पासून इ. १२वी व्यावसायिक अभ्यासक्रम बँकींग आर्थिक सेवा आणि विमा तर ११वी १८ जुलै २०१७ पासून नियमित वर्ग सुरू झाले. या शैक्षणिक वर्षात इ. १२वी करिता व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय महाराष्ट्र राज्य आणि महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ पुणे यांनी नवीन सुधारित अभ्यासक्रम लागू करण्यात आला. इ. १२वीमध्ये २६ विद्यार्थी आणि ११वीमध्ये २३ विद्यार्थ्यांनी प्रवेश घेतला.

मार्च २०१७ एच. एस. सी. परीक्षेचा निकाल १०० टक्के लागला. विद्यार्थ्यांना बँक व औद्योगिक आस्थापनामधील कामकाज

पाहता यावे यासाठी इ. ११वी व इ. १२वीच्या विद्यार्थ्यांनी अनुक्रमे रत्नागिरी जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक लि. शाखा देवरुख, दीपराज पापड उद्योग देवरुख, अजरामर कोकम उद्योग देवरुख इ. ठिकाणी भेटी दिल्या.

बँकींग आर्थिक सेवा आणि विमा विद्यार्थ्यांना परिसरातील विविध बँका, पतसंस्था, पोस्ट ऑफिस या कार्यालयामधून प्रत्यक्ष कामावरील प्रशिक्षण पूर्ण केले. यासाठी बँक शाखा अधिकारी, पतसंस्था आणि पोस्ट मास्तर यांचे उत्तम सहकार्य लाभले.

प्रा. श्री. शिवराज गंगाधर कांबळे (शिक्षक)

प्रा. श्रीमती श्रुती श्रीराम जठार (निदेशक)

महिला विकास कक्ष

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयातील महिला विकास कक्षांतर्गत खालील उपक्रम राबविण्यात आले.

सोमवार दि. ३-७-२०१७ रोजी कनिष्ठ महाविद्यालय व्यवस्थापन समिती चेअरमन मा. सौ. नेहाताई जोशी यांचे 'जीवनाकडे पाहण्याचा सकारात्मक दृष्टिकोन' या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.

८ जुलै २०१७ रोजी गुरुवंदन कार्यक्रम संपन्न झाला.

१४ सप्टेंबर पासून हिंदी पंधरवडा तसेच हिंदी दिनही विविध उपक्रमांनी साजरा केला. हिंदी दिनादिवशी हिंदी ग्रंथप्रदर्शनाचे आयोजन केले होते तसेच हिंदी एकांकिका सादरीकरण, कथानुवाद, हास्यव्यंग, कहानी कथन, काव्य सादरीकरणाने हिंदी पंधरवडा संपन्न झाला.

तसेच वरिष्ठ महाविद्यालय आयोजित हिंदी कथानुवाद स्पर्धेत कु. अविनाश पांचाळ द्वितीय, कु. चैताली झेपले तृतीय तर कु. अपर्णा गोरुलेने उत्तेजनार्थ क्रमांक मिळविला.

२१ सप्टेंबर २०१७ पासून नवरात्रोत्सवानिमित्त रांगोळी

स्पर्धा, मेंदी रेखाटन स्पर्धा व मेकअप, हेअरस्टाईल प्रशिक्षण संपन्न झाले. 'अविष्कार स्त्री-अंतर्मनाचा' कार्यक्रमांतर्गत पारंपरिक खेळ सादर करण्यात आले.

ग्रामीण रुग्णालय आरोग्य तपासणी उपक्रमामध्ये सहभाग.

३ जानेवारी २०१८ रोजी सावित्रीबाई फुले जयंतीनिमित्त प्रतिमा अभिवादन, विद्यार्थिनी मनोगत, काव्य सादरीकरण प्रा. सौ. सुवर्णा साळवी यांचे 'स्त्री शिक्षणाचा मानबिंदू - सावित्रीबाई फुले' या विषयावर व्याख्यान संपन्न झाले.

तसेच उद्भवलेल्या तत्कालिक परिस्थितीच्या अनुषंगाने वर्षभर विद्यार्थिनींना वैद्यकीय सुविधा-मार्गदर्शन व समुपदेशन करण्यात आले. तसेच निवडणूक मतदार (निवडणूक साक्षरता क्लब) जागृती क्लबची स्थापना महाविद्यालयात करण्यात आली व प्रतिज्ञाही घेण्यात आली.

प्रा. सौ. सुवर्णा साळवी

महिला विकास कक्ष (क. म.)

क्रीडा विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

तालुकास्तरीय-जिल्हास्तरीय-विभागीय स्तरावर विशेष नैपुण्य

❖ कु. अनिकेत दिलीप धामणे - XI वाणिज्य

इन डोअर असोसिएशन ऑफ इंडिया यांच्या वतीने मलेशिया येथे घेण्यात आलेल्या भारतीय हॉकी संघातून प्रतिनिधित्व.

❖ कु. सुगंधा संतोष निर्मळ - XII वाणिज्य

औरंगाबाद येथे झालेल्या राज्यस्तरीय हॉकी स्पर्धेत महाराष्ट्र संघातून प्रतिनिधित्व.

❖ सांघिक क्रीडा प्रकार -

१) हॉकी (मुले) - जिल्हास्तरावर प्रथम क्रमांक (शालेय) विभागीय स्तरावर तृतीय क्रमांक

॥ आकांक्षा ॥

हॉकी (मुली) - जिल्हास्तरावर प्रथम क्रमांक
(शालेय) विभागीय स्पर्धेमध्ये सहभाग
(विभागीय स्पर्धा कोल्हापूर)
हॉकी नेहरू (मुले) - जिल्हास्तरावर प्रथम क्रमांक
कोल्हापूर येथे झालेल्या विभागीय स्पर्धेत सहभाग.
२) खो-खो (मुले) - जिल्हास्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
सांगली येथे झालेल्या विभागीय स्पर्धेत सहभाग
खो-खो (मुली) जिल्हास्तरीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
३) कबड्डी (मुली) - तालुकास्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
खेड येथे झालेल्या जिल्हास्तरीय स्पर्धेत सहभाग
४) व्हॉलीबॉल (मुली) - तालुकास्तरीय स्पर्धेत द्वितीय क्रमांक
५) बॅडमिंटन (मुली) - तालुकास्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक व
जिल्हास्तरीय स्पर्धेत सहभाग.
६) योगा (मुले) - कु. दीपक शांताराम धुमक - XII वाणिज्य
जिल्हास्तरीय योगा स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
योगा (मुली) - कु. मेघा रवींद्र पागार - XI वाणिज्य
जिल्हास्तरीय योगा स्पर्धेत प्रथम क्रमांक

मैदानी स्पर्धा - तालुकास्तरीय मैदानी स्पर्धेत एकूण २१
विद्यार्थ्यांचा सहभाग त्यापैकी १९ विद्यार्थ्यांची जिल्हास्तरीय
स्पर्धेसाठी निवड.

१) दीपिका विजय मिरगल - XI वाणिज्य
१०० मी. अडथळा स्पर्धेत प्रथम क्रमांक व विभागीय
स्पर्धेसाठी पात्र
२) मनीष धर्मपाल कदम - XI वाणिज्य
११० मी. अडथळा स्पर्धेत प्रथम व विभागीय स्पर्धेसाठी पात्र.
३) निकिता शांताराम बेले - XI कला
उंच उडी स्पर्धेत प्रथम क्रमांक व विभागीय स्पर्धेसाठी पात्र.
४) संध्या संतोष बावदाने - XII वाणिज्य
गोळाफेक, थाळी फेक स्पर्धेत प्रथम, विभागीय स्पर्धेसाठी पात्र.
वैयक्तिक क्रीडा प्रकार -
१) खो-खो - कु. साई चंद्रकांत भोसले XII वाणिज्य
चिपळूण येथे झालेल्या राज्यस्तरीय खो-खो स्पर्धेत
रत्नागिरी संघातून प्रतिनिधित्व

प्रा. संदीप सुरेश मुळ्ये, क्रीडा प्रमुख

सहल विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

कनिष्ठ महाविद्यालयाची सहल दि. २३ डिसेंबर २०१७ ते
३० डिसेंबर २०१७ रोजी कन्याकुमारी, त्रिवेंद्रम, रामेश्वरम या
ठिकाणी आयोजित करण्यात आली.

सदर सहलीत विवेकानंद केंद्र, कन्याकुमारी या ठिकाणी निवास
व्यवस्था करण्यात आली होती. एकूण ४० विद्यार्थी सहभागी होते.

सहलीदरम्यान खालील प्रेक्षणीय स्थळे पाहण्यात आली.

कन्याकुमारी - विवेकानंद शिला स्मारक, तिरुवल्लूर
स्मारक, गांधी मंडपम्, कन्याकुमारी देवी मंदिर, कामराज
मंडपम्, रामायण संग्रहालय, मा एकनाथजी रानडे स्मारक,

विवेकानंद कार्यालय, केंद्र सूर्योदय - सूर्यास्त दर्शन, वोड्डाकोट्टा
किल्ला, दत्तधाम, साईबाबा मंदिर, वॅक्स म्युझियम.

त्रिवेंद्रम - हॅंगींग ब्रीज, पद्भनाभ पॅलेस, सुचिंद्रम, पोवार बँक
वॉटर, शंखमुखम् बीच, पद्भनाभ मंदिर, नेपीयर म्युझियम, झू.

रामेश्वरम् - रामेश्वर मंदिर, धनुषकोडी, रामसेतू, डॉ. अब्दुल
कलाम यांचे घर, डॉ. अब्दुल कलाम राष्ट्रीय म्युझियम, साक्षी
हनुमान मंदिर, पाण्यावर तरंगणारे दगड, कोदंडधारी राम मंदिर.

**प्रा. संदीप सुरेश मुळ्ये,
सहल विभागप्रमुख**

जिज्ञासू ग्राहक गट

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये ३० जुलै २०१७ रोजी इ.
११ वी संयुक्त या वर्गातील विद्यार्थ्यांची सभा आयोजित
करण्यात आली. त्या सभेमध्ये ग्राहक गटाची आवश्यकता उद्देश
विद्यार्थ्यांना सांगण्यात आले. ग्राहक गटामार्फत वर्षभर ग्राहक
संरक्षण काळाची गरज या विषयावर प्रा.पाध्ये यांचे, बँक
व्यवसाय या विषयावर प्रा. एस. एस. मुळ्ये व विमा ग्राहक या
विषयावर प्रा. पी. पी. जोशी यांनी मार्गदर्शन केले.

२४ डिसेंबर २०१७ रोजी राष्ट्रीय ग्राहक दिनानिमित्त निबंध
स्पर्धा आयोजित करण्यात आल्या. त्यामध्ये कु. दक्षता वसंत
झेपले हिने प्रथम क्रमांक, कु. प्रतिक्षा हरिश्चंद्र आग्ने हिने द्वितीय
क्रमांक व तेजस राजू बारे याने तृतीय क्रमांक प्राप्त केला. दि.
१५ मार्च २०१८ रोजी जागतिक ग्राहक दिन साजरा करण्यात
येणार आहे

प्रा. प्रवीण प. जोशी, शिक्षक समन्वयक

॥ आकांक्षा ॥

प्रसिद्धी विभाग

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

महाविद्यालयाच्या प्रसिद्धी विभागाच्या वतीने महाविद्यालयातील शैक्षणिक सहशैक्षणिक उपक्रम, कार्यक्रम व अभियान बातम्या छायाचित्रांसह स्थानिक वृत्तपत्रांमध्ये नियमितपणे प्रसिद्ध करण्यात आल्या. या स्थानिक वृत्तपत्रांमध्ये दै. प्रहार, दै. सागर, दै. सकाळ, दै. रत्नागिरी टाइम्स, दै. तरुण भारत, दै. पुढारी, दै. सामना, दै. पुण्यनगरी यांचा समावेश आहे. या वृत्तांकनासाठी या सर्व दैनिकांच्या कार्यालयीन प्रतिनिधी व वार्ताहर यांचे उत्तम सहकार्य लाभले.

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या प्रसिद्धी विभागाच्या वतीने पुढील उपक्रम, कार्यक्रम, अभियानाचे आयोजन करणत आले.

१. जागतिक हृदयरोग दिन - विद्यार्थ्यांना हृदयरोग आजारांचे प्रकार व रोग्यांनी घ्यायची काळजी याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

२. जागतिक मधुमेह दिन - मधुमेह लक्षणे, आजाराची कारणे व घ्यावयाची दक्षता याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

३. जागतिक कर्णबधिर दिन - कर्णबधिर व्यक्तींच्या समस्या, कर्णबधिरता कमी करण्यासाठी उपाय व काळजी याबाबत मार्गदर्शन करणत आले.

४. जागतिक अपंग दिन - अपंगत्वाचे विविध प्रकार, अपंगत्वाने निर्माण होणाऱ्या समस्या, अपंगांसाठीच्या शासकीय सवलती व योजना, अपंग व्यक्तींच्या पुनर्वसनातील स्वयंसेवी संस्थांची (NGO) भूमिका व कार्य याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

५. जागतिक पर्यटन दिन - पर्यटनाचे महत्व, पर्यटनाचे विविध प्रकार, पर्यटन क्षेत्रातील करीयर संधी याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

६. आंतरराष्ट्रीय मादक पदार्थ विरोधी दिन - पोस्टर

प्रदर्शनाचे ग्रंथालयात आयोजन, पोस्टर कलाकार विलास विजय रहाटे, ऋतुराज दिलिप जाधव यांच्या पोस्टरचे प्रदर्शन. मादक पदार्थ व त्यांचे प्रकार, व्यसनाधिनतेची कारणे, व्यसनाधिनतेमुळे होणाऱ्या मानसिक व शारीरिक व्याधी, मादक पदार्थ बाळगणे व सेवनाविरोधातील कायदे व शिक्षेची तरतूद, मादक पदार्थांची व्यसनाधिनता निर्मूलनातील स्वयंसेवी संस्थांची (NGO) भूमिका व कार्य याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

७. अवयवदान जनजागृती अभियान - पोस्टर प्रदर्शन- पोस्टर कलाकार विलास विजय रहाटे. 'अवयवदानाचे महत्व व गरज' अवयवदानाबाबतचा वैद्यकीय दृष्टिकोन व शासनाची भूमिका व कार्य, अवयवदानाबाबतचे महत्वपूर्ण कायदे व नियम याबाबत मार्गदर्शन करण्यात आले.

८. दृष्टीदान व रक्तदानाबाबत मार्गदर्शन - ग्रंथालयात दृष्टीदान व रक्तदान याबाबतचे महत्व सांगणाऱ्या पोस्टरचे प्रदर्शन- पोस्टर कलाकार विलास विजय रहाटे, ऋतुराज दिलिप जाधव.

९. बाळशास्त्री जांभेकर स्मृती अभिवादन व पत्रकार दिन - पत्रकारिता व मास मिडीया क्षेत्रातील करीयर संधी, वृत्तपत्राची सामाजिक गरज व महत्व याबाबत मार्गदर्शन.

१०. कारगील विजय दिन - भारतीय सैन्यदलाच्या कारगील विजयाचे महत्व, भारतीय सैन्यदलाची शस्त्रास्त्र सज्जता व लष्करी सामर्थ्य याबाबत मार्गदर्शन.

वरील सर्व उपक्रमांमध्ये प्रा. सीमा शेट्टे, प्रा. विजय मुंडेकर, प्रा. भाग्यश्री तांदळे, प्रा. धनंजय दळवी यांनी सहभाग घेतला.

प्रा. धनंजय शांताराम दळवी,
समन्वयक, प्रसिद्धी विभाग

सांस्कृतिक विभाग

(पदवी महाविद्यालय)

मुंबई विद्यापीठ आयोजित ५०व्या युवा महोत्सवात आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालयातील एकूण ५१ विद्यार्थी व सहकलाकार ३२ कला प्रकारांमध्ये सहभागी झाले. दिनांक ११ ऑगस्ट २०१७ रोजी गोगटे जोगळेकर महाविद्यालय रत्नागिरी येथे ही स्पर्धा संपन्न झाली. येथे झालेल्या स्पर्धेत एकूण २६ कला प्रकारांपैकी १८ कलाप्रकारांमध्ये विद्यार्थ्यांनी सुयश संपादन केले. त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे -

१. मराठी एकांकिका - प्रथम क्रमांक, २. हिंदी एकांकिका -

प्रथम क्रमांक, ३. समूह गीत - प्रथम क्रमांक, ४. एकपात्री हिंदी - प्रथम क्रमांक, ५. कोलाज - प्रथम क्रमांक, ६. कार्टूनिंग - प्रथम क्रमांक, ७. मेहंदी - प्रथम क्रमांक, ८. रांगोळी - प्रथम क्रमांक, ९. क्ले मॉडेलिंग - प्रथम क्रमांक, १०. लोकनृत्य - द्वितीय क्रमांक, ११. एकपात्री मराठी - द्वितीय क्रमांक, १२. पोस्टर मेकिंग - द्वितीय क्रमांक, १३. ऑन द स्पॉट पेंटिंग - द्वितीय क्रमांक, १४. तालवाद्य - द्वितीय क्रमांक, १५. स्कीट - तृतीय क्रमांक, १६. सुगम गायन - तृतीय क्रमांक, १७. शास्त्रीय गायन

॥ आकांक्षा ॥

- तृतीय क्रमांक, १८. वादविवाद - तृतीय क्रमांक

रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व रायगड विभागांतर्गत रत्नागिरी येथील सावरकर नाट्यमंदिर येथे झालेल्या पुरुषोत्तम करंडक स्पर्धेत आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालयाने सादर केलेल्या 'डू ऑर डाय' एकांकिकेस तृतीय क्रमांकाचा सांघिक चषक प्राप्त झाला. या एकांकिकेत कु. ओंकार चेंदूलकर, प्रशांत धामणस्कर, जगदीश गोरुले, मनीष साळवी, मनीष कदम, प्रथमेश गुडेकर, सुमेध कांबळे, हर्षदा शेळके, पूजा बोथरे, प्रीती शिंदे, रवीना लिंगायत, निकिता जाधव असे एकूण १२ विद्यार्थी सहभागी झाले होते. या एकांकिकेचे लेखक मनीष साळवी यांस उत्कृष्ट लेखनाचे वैयक्तिक पारितोषिक प्राप्त झाले. या एकांकिकेचे नेपथ्य व प्रकाश योजना साईप्रसाद शिर्सेकर यांनी केले. सादर एकांकिकेची अंतिम फेरी डिसेंबर महिन्यात पुणे येथे होणार आहे.

मुंबई विद्यापीठ आयोजित ५०व्या युवा महोत्सवातील अंतिम फेरीत खालील कलाप्रकारामध्ये विद्यार्थ्यांनी यश प्राप्त केले.

१. समूह गीत ब्रांझ पदक
  २. रांगोळी सुवर्ण पदक
  ३. इंस्टोलेशन ब्रांझ पदक
  ४. ऑन द स्पॉट पेंटिंग रौप्य पदक
  ५. मेहंदी उत्तेजनार्थ
- राज्यस्तरीय पातळीवर कु. विलास विजय रहाटे या प्रथम

वर्ष कलाच्या विद्यार्थ्यांची मुंबई विद्यापीठ संघामध्ये निवड झाली. विलास फाईन आर्टस् मधील रांगोळी व मातीकाम या कलाप्रकारात सहभागी होणार आहे. मुंबई विद्यापीठ संघाचे प्रतिनिधित्व करणारा कु. विलास विजय रहाटे हा महाविद्यालयाचा चौथा विद्यार्थी आहे.

पुरुषोत्तम करंडक स्पर्धेत महाविद्यालयाची 'डू ऑर डाय' एकांकिकेला तृतीय क्रमांक प्राप्त झाला. त्याच बरोबर पुणे येथे संपन्न झालेल्या अंतिम फेरीत या एकांकिकेतील कु. प्रशांत धामणस्कर या विद्यार्थ्याला उत्कृष्ट अभिनयाचे उत्तेजनार्थ पारितोषिक प्राप्त झाले.

कु. विलास विजय रहाटे यास राजकोट येथे झालेल्या इंद्रधनुष्य स्पर्धेत क्ले मॉडेलिंग (मातीकाम) या कलाप्रकारात सुवर्णपदक प्राप्त झाले. आता झारखंड येथे होणाऱ्या राष्ट्रीय स्तरावरील स्पर्धेत सहभागी होत आहे.

पंचायत समिती देवरुख आयोजित तालुकास्तरीय स्वच्छता मित्र वक्तृत्व करंडक स्पर्धेत महाविद्यालयातील कु. रवीना अरुण लिंगायत (तृतीय वर्ष-वाणिज्य) हिंस द्वितीय क्रमांकाचे ३०००/- रुपयांचे व कु. श्रद्धा राजेश पाध्ये हिंस तृतीय क्रमांकाचे २०००/- रुपयांचे पारितोषिक प्राप्त झाले.

प्रा. डॉ. वर्षा फाटक,
सांस्कृतिक विभागप्रमुख

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग

१. ६ जून २०१७ - महाविद्यालयाच्या बॉटनी गार्डनमध्ये सृष्टीज्ञान संस्था, मुंबई यांच्या विद्यमाने ६५ वृक्षांची लागवड करण्यात आली.

२. २१ जून २०१७ - योगा प्रशिक्षण शिबीर (योगा दिन).

३. १ ते ४ जुलै २०१७ - देवरुख शिक्षण प्रसारक मंडळाच्या मालकीच्या जागेमध्ये ३४७ वृक्षांची लागवड.

४. २१ जुलै २०१७ - विधीसाक्षरता लोकन्यायालय पथनाट्य.

५. २३ जुलै २०१७ - लोकमान्य टिळक जयंतीनिमित्त व्याख्यानाचा कार्यक्रम.

६. २६ ते २८ जुलै २०१७ - तीन दिवस मतदान नोंदणी अर्जासंदर्भात अर्ज भरून तहसिलदार कार्यालयात जमा.

७. १ ऑगस्ट २०१७ - अण्णाभाऊ साठे जयंतीनिमित्त प्रा. सीमा शेठ्ये यांचे व्याख्यान

८. २ ऑगस्ट २०१७ - कॅन्सर प्रतिबंध एक दिवसीय शिबिर (विकास मेमोरियल ट्रस्ट चेन्नई संस्थेतर्फे विशेष कार्यक्रम)

कारगिल युद्ध शौर्यगाथा - मा. श्री. अरविंद पित्रे यांचे व्याख्यान.

९. ३ ऑगस्ट २०१७ - क्रांतीसिंह नाना पाटील व त्यांचे कार्य या विषयावर प्रा. स्नेहलता पुजारी यांचे व्याख्यान.

१०. ९ ऑगस्ट २०१७ - देवरुख आकार ऑर्गनायझेशन मार्फत नियोजित मॅरेथॉन स्पर्धेमध्ये हरित देवरुख अभियानामध्ये स्वयंसेवक व रॅलीसाठी सहभाग सकाळी ८ ते दुपारी २.

११. १९ ते २१ ऑगस्ट २०१७ - महाविद्यालयातील एन.एस.एस.च्या २५० विद्यार्थ्यांनी प्रत्येकी चार कुटुंबांचे कृषी व आर्थिक सर्वेक्षण केले.

१२. २२ ऑगस्ट २०१७ - पर्यावरणातील बदल व त्यांचे बदलत्या आधुनिक जीवनशैली वरील परिणाम (डॉ. प्रताप नाईकवाडे) या विषयांवरील एक दिवशीय शिबिर

१३. २४ ऑगस्ट २०१७ - धामापूर येथे ग्रामस्वच्छता अभियान. पर्यावरणासाठी पक्षी वाचवाची गरज या विषयावर डॉ. रणजित बनसोडे यांचे व्याख्यान

१४. २७ ऑगस्ट २०१७ - लोकन्यायालय या विषयावर

॥ आकांक्षा ॥

कोर्टामध्ये पथनाट्य सादरीकरण

१५. १३ सप्टेंबर २०१७ - रक्तगट तपासणी व रक्तदान शिबिर कार्यक्रम

१६. १८ सप्टेंबर २०१७ - वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभासाठी महाविद्यालय साफसफाई सुशोभीकरण बैठक व्यवस्था व स्वयंसेवक

१७. २ ऑक्टोबर २०१७ - महात्मा गांधी व लालबहादूर शास्त्री जयंती निमित्त विविध कार्यक्रमांचे आयोजन, प्लॅस्टिकमुक्त देवरुख - देवरुख बाजारपेठ स्वच्छता

१८. २५ ते ३१ डिसेंबर २०१७ - सांदीपनी गुरुकुल, कुडवली येथे ७ दिवसाचे श्रमसंस्कार शिबिर संपन्न

१९. ८ ते ९ जानेवारी २०१८ - आरोग्य तपासणी शिबिराचा भाग म्हणून हिमोग्लोबीन, उंची, वजन, बॉडी तपासणी शिबिर

२०. १० जानेवारी २०१८ - जनरल तपासणी शिबिर डेरवण हॉस्पिटलच्या सहकार्याने संपन्न

२१. १३ ते १४ जानेवारी २०१८ - जानेवारी मार्लेश्वर व सोमेश्वर यात्रेमध्ये शिस्त व स्वच्छता जनजागृती व पोलीस मित्र म्हणून कार्य.

२२. १५ जानेवारी २०१८ - मार्लेश्वर व सोमेश्वर देवस्थानाच्या परिसराची स्वच्छता व शिस्त व स्लोगन लेखन कार्यक्रम.

२३. २० जानेवारी २०१८ - कुडवली येथे ७५ विद्यार्थ्यांनी वनराई बंधारा बांधला.

२४. २१ ते २२ जानेवारी २०१८ - प्लॅस्टिकमुक्त भारत अभियानामध्ये कागदी पिशव्या तयार करण्याचे प्रशिक्षण व प्रत्यक्ष कागदी पिशव्या बनविण्याचे कार्य.

२५. २३ जानेवारी २०१८ - नेताजी सुभाषचंद्र बोस जयंतीनिमित्त Boss is the forgotten Hero व्याख्यान.

२६. २५ जानेवारी २०१८ - देवरुख परिसरातील वाड्यातून असणाऱ्या विहिरीचे पाणी परीक्षण व नगरपंचायत देवरुखला रिपोर्ट सादर, मतदान जागृती रॅली.

२७. २६ जानेवारी २०१८ - ध्वजवंदनासाठी देवरुख तहसिलदार कार्यालयात उपस्थिती.

२८. २७ जानेवारी २०१८ - ताम्हाने येथे ओढ्यावर ७५ विद्यार्थ्यांनी वनराई बंधारा बांधला

२९. ३१ जानेवारी ते १ फेब्रुवारी २०१८ - महाविद्यालयातील ३० विद्यार्थिनी डेरवण येथे तीन दिवसीय निवासी शिबिरामध्ये सहभागी झाल्या, प्लॅस्टिकमुक्त भारत अंतर्गत विद्यार्थ्यांनी देवरुख परिसरातील बेकऱ्या व मेडिकल

दुकानदारांना कागदी पिशव्याचे वाटप केले

३०. १ फेब्रुवारी २०१८ - महाविद्यालयातील वर्गवार सर्व विद्यार्थिनींना प्रशिक्षण घेतलेल्या विद्यार्थिनींच्या माध्यमातून कापडी पिशव्या तयार करण्याचे प्रशिक्षण

३१. ३ फेब्रुवारी २०१८ - धामापूर येथे सप्तलिंगी नदीवर वनराई बंधारा बांधला

३२. ४ ते ५ फेब्रुवारी २०१८ - महाविद्यालयाच्या मागील बाजूस ४ फूट उंच व ६ फूट रुंद कंपोस्ट खताचा खड्डा तयार केला.

३३. ११ फेब्रुवारी २०१८ - महाविद्यालयाच्या मागील बाजूस असणाऱ्या शोष खड्ड्याची स्वच्छता केली

३४. १८ फेब्रुवारी २०१८ - नारळी रोपांची लागवड केली नारळी रोपे तयार केली.

३५. १९ फेब्रुवारी २०१८ - शिवजयंती "युगपुरुष शिवराय" या विषयावरती व्याख्यान श्री. सदानंद आग्ने

३६. २० फेब्रुवारी २०१८ - शिवजयंती "शिवरायांचे स्वराज्य संघटन" या विषयावरती व्याख्यान श्रीनिवास पेंडसे.

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांचा विविध शिबिरात सहभाग

- विद्यापीठ स्तरीय नेतृत्व शिबिरासाठी ४ विद्यार्थ्यांचा सहभाग

- एस. आर. डी., एन. आर. डी. व उत्कर्ष निवडीसाठी दोन विद्यार्थिनींचा सहभाग.

- स्वच्छ भारत विशेष शिबिरामध्ये ४ विद्यार्थ्यांचा सहभाग

- राज्यस्तरीय शिबिरामध्ये १ विद्यार्थ्यांचा सहभाग

विशेष उल्लेखनीय

१. स्वच्छता अभियानामध्ये महाविद्यालय निरंतर स्वच्छता अभियान कार्यक्रम घेतला जातो. यामध्ये महिन्यातून दुसऱ्या सोमवारी विद्यार्थ्यांना स्वच्छतेसाठी व स्वच्छता जनजागृतीसाठी देवरुखच्या वाड्या वाड्यातून पाठविले जातात व याचवेळी महाविद्यालय परिसर स्वच्छता केली जाते.

२. महाविद्यालयाच्या सर्व विद्यार्थिनींच्या ३०-४० च्या गटाने डेरवण हॉस्पिटलला पाठवून त्याची विशेष तपासणी करण्याचे व त्यांच्या आरोग्याची काळजी घेण्याचे काम हाती घेतले आहे. तीन विद्यार्थिनींचा पहिला टप्पा पूर्ण झाला आहे.

३. दि. १ एप्रिल रोजी प्लॅस्टिक बंद करण्याच्या देशाच्या निर्णयाच्या पार्श्वभूमीवर कापडी पिशव्या मोठ्या संस्थेत हाती देण्याचे काम सुरू आहे.

४. "हिस्टोरिया" नावाच्या भारतातील पहिल्या सामुद्रिक युद्ध सामुग्रीच्या प्रदर्शनामध्ये सक्रिय सहभाग व सादरीकरण.

॥ आकांक्षा ॥

क्रीडा विभाग

(पदवी महाविद्यालय)

पदवी महाविद्यालयाचा जिमखाना विभाग, १२ जून २०१७ पासून सुरू झाला. मुंबई विद्यापीठ आयोजित आंतरमहाविद्यालयीन क्रीडा स्पर्धेच्या नियोजनाच्या सभेस, क्रीडा संचालक प्रा. मिलिंद जानराव दि. २१ जुलै २०१७ रोजी उपस्थित होते. त्यानुसार वर्षभराच्या कार्यक्रमाची आखणी करण्यात आली.

पदवी महाविद्यालयाच्या क्रीडा विभागातर्फे यावर्षी बुद्धिबळ, कबड्डी, व्हॉलीबॉल, कॅरम, हॉकी अशा विविध स्पर्धा घेण्यात आल्या. मुंबई विद्यापीठाच्या संयुक्त विद्यमाने दि. २९/०७/२०१७ रोजी आंतरमहाविद्यालयीन बुद्धिबळ स्पर्धा (पुरुष) झोन ५ आयोजित करण्यात आली. रत्नागिरी आणि सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील एकूण ५४ विद्यार्थी स्पर्धकांनी सहभाग घेतला. यामध्ये महाविद्यालयातील ६ विद्यार्थी स्पर्धकांचा समावेश होता.

मुंबई विद्यापीठ आयोजित आंतर महाविद्यालयीन कबड्डी (मुले) यांची स्पर्धा दि. ०४/१०/२०१७ रोजी डी. बी. जे.

कॉलेज चिपळूण मध्ये झाली. यामध्ये आपल्या मुलांनी सहभाग दर्शविला.

दि. २०/०९/२०१७ रोजी मुंबई विद्यापीठ आयोजित, आंतर महाविद्यालयीन व्हॉलीबॉल स्पर्धा, घाड्या महाविद्यालयामध्ये संपन्न झाली, त्यामध्ये आपल्या विद्यार्थ्यांनी सहभाग दर्शविला.

महाविद्यालयातील वैभव गणपत बोथले (द्वितीय वर्ष वाणिज्य) व चंद्रवदन काशिराम मांडवकर (माजी विद्यार्थी) यांनी मलेशिया येथे झालेल्या आंतरराष्ट्रीय सिक्स ए साईड हॉकी स्पर्धा २०१७ यात भारतीय संघात सहभाग दर्शविला.

अविनाश जाधव या विद्यार्थ्यांने जिल्हास्तरीय त्वायक्वांदो स्पर्धेमध्ये ०२ सुवर्ण व ०२ रौप्यपदके व राज्यस्तरीय त्वायक्वांदो स्पर्धेमध्ये कांस्यपदक प्राप्त केले. तसेच कु. गायत्री शिंदे हिने ०१ सुवर्ण व ०१ रौप्यपदक प्राप्त केले.

प्रा. डॉ. ए. एस. वराळे
(जिमखाना प्रमुख)

NCC division

NCC activities in the college are initiated from academic year 2016-17. A troop of 50 cadets is sanctioned to the college under No. 2 Maharashtra Naval Unit NCC, Ratnagiri. As of 2017-18, 40 cadets are enrolled.

Just like another subjects, NCC also has a well defined syllabus that includes weekly parade/ physical training as well as lectures/ parties on various topics like National Integration, Health and Hygiene, Social Awareness, Community Development, Disaster Management, Personality Development and specialized subjects like Drill, Swimming, Boat pulling, Weapon Training, Naval Orientation, Naval Warfare, Communication, Navigation, Seamanship, Ship Modelling etc.

NCC Division of the college also undertakes activities like Tree Plantation, Blood Donation, Various Awareness Rallies, Swachhta Abhiyaan, Road Safety Campaign and adventure activities etc.

During 2017-18, apart from regular parades and lectures, our cadets participated in various camps as below :-

Sr.	Name of Camp	From	To	venue	No of cadets participated	Achievement
1	National Integration Camp	05/05/17	16/05/17	Satara	5	---
2	Combined Annual training Camp	01/06/17	10/06/17	Mumbai	5	Gold Medal in Modelling
3	Inter-Group Competition Nau Sainik Camp	18/08/17	27/08/17	Pune	2	Silver Medal in Boat Pulling
4	Nau Sainik Camp - I	28/08/17	06/09/17	Pune	2	---
5	Nau Sainik Camp - II	07/09/17	16/09/17	Pune	1	---
6	Pre-RDC Training	21/09/17	30/09/17	Kolhapur	3	---
7	RDC - I	06/10/17	15/10/17	Kolhapur	1	---
8	RDC - II	25/10/17	03/11/17	Kolhapur	1	---
9	Inter-Group Competition-RDC	04/11/17	13/11/17	Aurangabad	1	---
9	Inter-Group Competition-RDC	04/11/17	13/11/17	Aurangabad	1	---
10	Basic Leadership Course	05/11/17	14/11/17	Sangli	1	---
11	ATC Camp	23/12/17	01/01/18	Ratnagiri	1	---
12	Pre-MENU Camp	23/12/17	01/01/18	Ratnagiri	7	02 Silver Medals Boat Rigging and Pulling
13	Sailing Expedition	16/01/18	26/01/18	Ratnagiri	4	---

॥ आकांक्षा ॥

14	Yatching Training Camp	--	--	Mumbai	2	One cadet recommended for All India Yatching Regatta
----	------------------------	----	----	--------	---	--

Also, 09 cadets appeared for B certificate examination held at Ratnagiri

Women development Cell

- ❖ Celebration YOGA day.
- ❖ Awareness programme regarding sanitary napkins
- ❖ Lecture and poster presentation on female feticide
- ❖ Carried out different programmes related to harassment of ladies at various work places
- ❖ HB and Health checkup camp for girl students
- ❖ Three day camp for 20 girl students at Walavalkar Hospital, Dervan
- ❖ Celebration of different functions such as Jijavu, Savitribai Phule Jayanti etc.
- ❖ Celebration of International Women`s day on 08th March 2018

Dr. Meera R. Kale

Department of Lifelong Learning and Extension (DLLE)

DLLE is a unit of University of Mumbai through which various societies based projects such as Population Education Club (PEC), Status of Woman in Society (SWS), Industrial Project (IP) and Career Project (CP) are carried out.

This year total 204 students of Arts, Commerce and Science were enrolled for the extension activities conducted by the college DLLE unit. Among them 100 students enrolled for SWS, 41 students for PEC, 52 students for CP and 10 students enrolled for IP.

Students also participated in various social activities such as social surveys, street play on social issues, etc. DLLE's UDAAN festival was organized at Mohini Murari College, Chafe on December 5, 2018 and our college participated with 12 students. Street play and Poster making are the main events of this festival. Among the colleges participated, our college student Mr. Raturaj Jadhav and Mr. Vilas Rahate bagged First and Consolation prizes respectively in poster making competition.

Research Committee

National Science Day was celebrated on February 28, 2018 in the remembrance of Nobel Prize winning discovery of Dr. C. V. Raman. On this occasion various activities and competitions are conducted such as Science Quiz, Rangoli and Fruit Carving completions and science exhibition for

nearby school and college students in which basic concepts of science are demonstrated by students in the form of models.

Mumbai University Avishkar Research Convention 2017-18 for Ratnagiri District was successfully organized at Athalye Sapre Pitre College Devrukh on Friday, December 08, 2017. In this competition, total 10 colleges from Ratnagiri district were participated with 108 projects from different categories and 200 students of different levels (UG,PG,PhD,Teacher)

Athalye Sapre Pitre College Devrukh participated with 15 projects and 36 students of different categories and different levels. Among these 2 projects from Category 1 (UG) and Category 3 (PG) were selected for University round.

Category	Title	No. of Projects	Students Participated	Projects Selected
1	Humanities and Fine arts	06	16	01(UG)
2	Commerce, Management & Law	01	02	--
3	Pure Sciences	04	08	01 (PG)
4	Agriculture & animal Husbandry	02	05	--
5	Engineering & Technology	01	02	--
6	Medicine & Pharmacy	01	03	--
Total		15	36	02

॥ आकांक्षा ॥

Department of Chemistry

1. Started M.Sc. Analytical Chemistry programme from this academic year. 30 students are enrolled for the same programme.

2. Proposal for the Ph.D. research Centre submitted to the Mumbai University. The Local Enquiry Committee visited to the college and give positive feedback.

3. Organized one day workshop on revised syllabus of M.Sc. part I Chemistry for Ratnagiri and Sindhudurg district, total 40 teachers had participated in the workshop.

4. Organized guest lectures on "Artificial Intelligence" for T.Y.B.Sc students by Shri. Sameer Deo, Director, Oracle, Pune.

5. Organised guest lecture of Prof. Shirsat, Goa University for M.Sc. part I students on the topic Quantum Chemistry.

6. Faculty members of the chemistry department are visited to nearby junior colleges and delivered lecture on career guidance.

7. Educational visit of T.Y.B.Sc. students is organized to IISER and NCL, Pune on 9-10th February, 2018

8. Industrial visit of M.Sc. students is organized to Deepak Novochem Technologies Ltd, Khed.

9. Six students with three projects participated in district level Avishkar Research Competition. One project was selected for University level.

10. National Science day programme organized for nearby school students.

Individual reports

Dr. Sagar Tanaji Sankpal,

Head of Department, Chemistry

1. Appointed as a member of syllabus revision committee for S. Y. B. Sc., Chemistry, University of Mumbai.

2. Submitted Minor research project proposal to the University of Mumbai

3. Attended and presented a research paper in two national conferences.

4. Published two research papers in International journals with impact factor ranges from 0.5 to 2.7

5. Resource person for the one day workshop on Avishkar Research Convention held at Dapoli Urban Banks Senior Science college, Dapoli.

6. Served as Resource Person for S.Y.B.Sc. revised syllabus workshop organized by Gogate Jogalekar college in association with BOS in Chemistry, University of Mumbai.

Dr. Amit Shrikant Varale,

Assistant Professor, Department of Chemistry

1. Completed Minor research project from University of Mumbai, entitled : "Oxidation of n-Butyric acid hydrazide to its corresponding acid by Thallium (III) in acidic medium" A Kinetic and Mechanistic approach.

2. Participated in Refresher Course in Chemistry held at HRDC-Goa University from 1st to 21st December 2017

3. Recognized as a Research Guide in M.Sc. Organic Chemistry (By Papers and By Research) from University of Mumbai.

4. Published one research paper in International Journal with impact factor 6.391

5. Published one research paper in proceeding of national conference On "Recent Trends in Chemical Science and Its Interdisciplinary Applications" Department of Chemistry, Shri Yashwantrao Patil Science College, Solankur.

6. Editorial Member of the Journals - Greener Journal of Physical Sciences, Greener Journal of Environmental Management and Public Safety, Greener Journal of Chemical Sciences and Technology, Greener Journal of Oceanography.

Dr. Hemant Vilas Chavan,

Assistant Professor, Department of Chemistry

1. Appointed as a member of syllabus revision committee for M. Sc. part I Chemistry, University of Mumbai.

2. Completed Minor research project from to University of Mumbai, entitled : "Identification and synthesis of new process related impurity in Brimonidine Tartarate"

3. Presented two research papers in International and National conference

4. Published three research papers in International journals of well repute

5. Invited as Resource Person in NET/SET workshop organized by Wilson College Mumbai on 6th December 2017

6. Served as Resource Person for M.Sc. Part I revised syllabus workshop organized by University of Mumbai

7. Appointed as judge for Mumbai University Avishkar Research Convention Sindhudurg District on 9th December 2018

8. Participated in Refresher Course in Chemical and Pharmaceutical Sciences held at HRDC, Rajasthan University Jaipur

Dr. Sagar Sankpal

Head, Department of Chemistry

॥ आकांक्षा ॥

Department of Mathematics

1. The Department of Mathematics organized many solving seminars for students
2. One research presented in International conference organised by Dr. Babasaheb Ambedkar Marathwada University, Aurangabad
3. Our five students participated in "Research Avishkar Convention" 2017-18
4. Organised Workshop on Mathematics Software "Mathematica"
5. Published a Research paper in International Journals.

6. Our one student participated in SCI-STAR competition organised by Sanjay Ghodavat Institute, Hathkanangale
7. Work shop on use of excel for FYBcom students
8. Extra lecture taken for dropout students
9. National science day programme organised for nearby school students (poster presentation on Vedic Maths)

Math C. N.

Department of Botany

- Climate Change Ambassador Project Devrukh-Stockholm 2017-18 in collaboration with Sweden based NGO Climate Action and Mumbai based NGO Srushtidnyan is successfully completed

- International Workshop on climate change in which two participants were present from Sweden

- Certificate Course on Human Molecular Genetics was conducted by Dept. of Botany 65 students of F.Y.B.Sc. and S.Y.B.Sc. completed this course successfully

- Organized Wild Veg Festival for promotion of local food

- Millet Conservation Festival for promotion and conservation of Millets in which Dr. Srirang Kadrekar, Ex Vice Chancellor was chief guest

- Workshop on preparation of ecofriendly colors for Holi

- Fruit and Vegetable carving Competition was organized

- 9 students participated and presented research in Avishkar Research Convention. One project got selected for University Round

- Biodiversity study and carbon sequestration estimation at sacred grove of Hativ

- Botanical excursion at Dept of Botany, Shivaji University, Kolhapur

- Publication of student wall paper Botanica every month.

First Prizes in Essay writing competition

- Our student Ms. Dhanashri Baing got first prize in State level essay writing competition organized by Dept. of Botany, Vasant Mahavidyalay Kaij, Beed

- Dr. Pratap Naikwade got first prize in State level T.M. Dorle essay writing competition

Dr. Pratap V. Naikwade Awards : 2

- Conferred with Outstanding Researcher Award 2017 at International Conference on Interdiscipli-

nary Research for Sustainable Development (IRSD - 2017) National Institute of Technical Teachers Training and Research, MHRD, Govt. of India, Chandigarh on Nov. 6, 2017

- Received The Environmentalist Award for the contribution in environment protection by R. K. Help Academy, Maharashtra on Dec. 6, 2017

Paper presented in International conference

- Pratap Naikwade (2017) Effect of Organic Manures prepared from Trianthema on growth of Zea mays L. and residual effect. International conference on Interdisciplinary Research for Sustainable Development, organised by National Institute of Technical Teachers Training and Research, MHRD, Govt. of India, 6-7 Nov. 2017, Chandigarh

Papers published in International journals : 4

- Pratap Naikwade (2017) effect of Organic Manures prepared from Trianthema on growth of Zea mays L. The Research Journal, 3 (6) : 46-50 (Impact Factor 4.126)

- Pratap Naikwade (2017) Impact of climate change on agricultural production in India: effect on rice productivity, Bioscience Discovery, 8(4): 897-914 (Impact Factor 3.42)

- Pratap Naikwade, Ranjit Bansode, Suraj Jadhav, Mangesh Tatkare, Madhuri Karande (2017) Estimation of carbon sequestered in ASP College campus, Devrukh, dist. Ratnagiri, Maharashtra, India, Bioinfolet, 14(4a): 366-367 (Impact factor 2.22)

- Arvind Kulkarni and Pratap Naikwade (2018) Impact of Demonetization on Farmers and Other people from Rural background and their perception on Demonetization, Ayushi International Interdisciplinary Research Journal 5(2): 62-75 (Impact Factor 4.57)

॥ आकांक्षा ॥

Dr. Ranjit P. Bansode

● Worked as Vigilance Squad Member for University of Mumbai (First and Second Half 2017-18)
Paper presented in National/International Conference : 3

1. Ranjit Bansode, Diversity of Pteridophytes in Ratnagiri district Maharashtra. In International Conference on "Recent Trends in Life Sciences" at Department of Botany, New Arts, Commerce and Science College Parner, Dist. Ahmednagar December 29th-30th, 2017

2. Ranjit Bansode, Shweta Bondkar, Renuka Velvankar (2018) Seed borne fungi of groundnut and it's control, National Seminar on emerging trends in basic sciences, at Aabasaheb Marathe Arts, Commerce and Science college, Rajapur on January 30th, 2018

3. Ranjit Bansode (2018) Biomass and yield of groundnut varieties, National Seminar on emerging trends in basic sciences, at Aabasaheb Marathe Arts, Commerce and Science college, Rajapur,

January 30th 2018

Paper Published in International Journals : 1

Pratap Naikwade, Ranjit Bansode, Suraj Jadhav, Mangesh Tatkare, Madhuri Karande (2017) Estimation of carbon sequestrated in ASP college campus, Devrukh, Dist. Ratnagiri, Maharashtra, India Bioinfolet, 14(4a): 366-367 (Impact Factor 2.22)

Paper published in proceeding : 2

● Ranjit P. Bansode, Shweta Bondkar, Renuka Velvankar (2018) seed borne fungi of groundnut and it's control, in proceeding of National seminar on emerging trends in basic sciences, at Aabasaheb Marathe Arts, Commerce and Science college, Rajapur January, 30th 2018

● Ranjit P. Bansode (2018) Biomass and yield of groundnut varieties, in proceeding of National Seminar on emerging trends in basic sciences, at Aabasaheb Marathe Arts, Commerce and Science college, Rajapur, January 30th 2018

Dr. Pratap Naikawade

Commerce Departmental Activities

1. Organized Guest Lecture on "Banking Trends and Career Opportunities in Banking" by Mr. Anant Surnis, Bank Manager, Bank of Maharashtra, Devrukh Branch.

2. Organized Workshop on "Financial Literacy and How to be a Smart Investor" by Consumer Guidance Society of India, Mumbai.

3. Organized Elocution Competition on various issues in association with Forum of Free Enterprises, Mumbai.

4. Organized Workshop on "Investment Portfolio Management" by Bonanza Investment Company, Mumbai in association with Economics Department.

5. Two project of Commerce Students were presented in Avishkar Competition.

6. Group Discussion Activity conducted on "GST - Opportunities and Challenges".

7. Organized Workshop on "Budget 2018" for students.

8. Arranged Educational Trip at Raigad Fort, Janjira Fort, Harihareshwar Temple and Mahiptgad on 13th and 14th March, 2018.

Personal Achievement -

1. Mr. S. R. Sonawane

❖ Attended Workshop on Revised Syllabus of S.Y.B.Com at Vaibhavadi College on 21st July 2017.

❖ Completed NSS Orientation Programme from 28th July to 3rd Aug. 2017 at Ahmednagar College.

❖ Attended NSS Mid-Term Meeting at GJC

Ratnagiri on 15th October 2017.

❖ Participated in Workshop on "Investment Portfolio Management" by Bonanza Investment Company, Mumbai in Association with Economics Department, ASP College, Devrukh on 12th Dec., 2017.

❖ Participated in Workshop on "Financial Literacy and How to be a smart Investor" by Consumer Guidance Society of India, Mumbai.

❖ Paper presented at International Conference on the topic "People Attitude Towards Purchasing of New Sim Card : A Case Study With Reference to Sangameshwar Taluka in the District of Ratnagiri" organized by Shurparaka Educational & Medical Trust's M. B. Harris College of Arts & A. E. Kalsekar College of Commerce and Management, Nallasopara (West), Taluka - Vasai, Dist.- Palghar on 27th January 2018.

❖ Got Best Paper Presentation Award in International Conference on the topic "People Attitude Towards Purchasing of New Sim Card : A Case Study With Reference to Sangameshwar Taluka in the District of Ratnagiri" organized by Shurparaka Educational & Medical Trust's M. B. Harris College of Arts & A. E. Kalsekar College of Commerce and Management, Nallasopara (West), Taluka - Vasai, Dist. - Palghar on 27th January 2018.

Dr. M. H. Magdum,

Head, Department of Commerce

॥ आकांक्षा ॥

Department of Geography

The total strength of the Department of Geography during the current academic year is 86 students out of those 40, 24 and 22 students are enrolled in FYBA, SYBA, and TYBA respectively. The main highlights of the department during the current academic year are as given below.

Research by Faculty :

a) Dr. Sardar Patil delivered a talk as a resource person on the occasion of 'Population Day' and addressed to the NSS and Geography students of S. P. Hegshetye College, Ratnagiri in the view of 'Population and Environment' on 11th July 2017.

b) Dr. Sardar Patil delivered a talk as a resource person in the Lead Colleges workshop on 'Basice of GIS and GPS' conducted by Bhogavati Mahavidyalaya, Kurukali on 30th December 2017.

c) Dr. Sardar Patil published two research papers in the UGC listed refered international journals with impact factor 2.0 and above.

d) Dr. Sardar Patil presented a research paper in the national conference held at Sangola.

e) Dr. Sardar Patil submitted an R & D proposal titled 3D GIS Modelling for Integrated Planning and Development of Ratnagiri Town and Surban Area: A Step Towards Governance to NRDMS, DST.

f) Dr. Sardar Patil attended a workshop on revised syllabus held at Gagate-Jogalekar College Ratnagiri.

Faculty Development:

a) Dr. Sardar Patil attended a five days workshop on '**GIS Programming and Statistical Data Analysis with Python**' organized by the Western Regional Center (WRC) of the Institute for Social Science Research (ICSSR) during 20th-24th February 2018 in the Department of Geography, University of

Mumbai, Mumbai.

Research by Students :

a) Three students of Geography department have been participated and presented a research project in Avishkar Research Convention.

b) Three students of Geography department has participated in the Mrs. Kani Memorial presentation competition held on 27th January 2018.

Other Extracurricular Activities and Study Visits:

a) Population Day was celebrated by the Geography Department on 11th July 2017.

b) Students of Geography department visited Ukshi Waterfall and Masai plateau.

c) World Ozone Day is celebrated by the Department of Geography on 16th September 2017.

d) Mrs. Kani Memorial presentation competition is organized on 27th January 2018 on behalf of Bombay Geographical Association. Twenty-Two students belong to the affiliated colleges with Mumbai have been participating in the same.

e) Department of Geography had participated in the Science day celebration on 28th February 2018. Exhibition of Geographical and survey related equipment; and Quiz competition related to map filling of India, Maharashtra and Ratnagiri had organized.

Certificate course:

a) Department of Geography has conducted IRSO Sponsored Online Certificate Course in Basics of "RS, GIS, and GNSS" in collaboration with IIRS, Dehradun. Fourteen students were registered for the course and thirteen students successfully completed the course.

Computer Science

❖ Mr. Ajinkya Naphade attended workshop on revised syllabus of S. Y. B. Sc. [CS] and T. Y. B. Sc. [CS] at University of Mumbai held on 16th June, 2017.

❖ Mr. Ajinkya Naphade worked as a resource person for a workshop on "Programming with Python", at Rajendra Mane Polytechnic, Ambav held on 18th and 19th September 2017.

❖ Miss Poonam Bhopalkar worked as a judge for "Pioneer -2K17" (State Level Technical paper presentation Competition) at Rajendra Mane Polytechnic, Ambav held on 4th October, 2017.

❖ Students of our department, Miss. Asmita Ghawali and Miss Kadambari Pawar participated in

Avishkar research competition held on 8th December 2017.

❖ Our department has organized one day workshop on "Web Designing using Bootstrap" on January 16th, 2018 by Prof. Waman Parulekar, FAMT, Ratnagiri.

❖ Our department has organized two day workshop on "Laravel MVC Framework" on January 20th and 21st 2018 by Mr. Shriprasad Bapat and Mr. Preetam Gawade, Kennovation Software Services Pvt. Ltd., Ratnagiri.

Madhuri Joshi,

(Department of computer science)

॥ आकांक्षा ॥

Department of Sociology

AVISHKAR RESEARCH CONVENTION -

Sr. No.	Name of Student	Class	Title of the Project
1	Shalaka Bait Samiksha Gavade Jayant Kambale	FYBA	Rethinking of sustainable development a particular study of water resource management
2	Anuja Kore Harshada Lingayat	SYBA	A Sociological Study of Impact of fishery practices on local community in sub-urban area of Ratnagiri city

❖ 06 Students and 1 Faculty Mr. Prashant Nargude participated in workshop on Career in Portfolio management dated on December 12, 2017 Organized by Department of Economics.

❖ Organized Industrial visit with Department of Economics visit to Jaitapur nuclear power plant site on February 26, 2018.

❖ Organized Study tour with Department of Economics visit to Krushi Pradarshan at Ratnagiri on February 26, 2018.

❖ Organized Felicitation Programme of Self-employed women in Devrukh on International Women Day. The Programme theme is "Sanman 'Ti' chya kartrutwacha" dated on March 08, 2018.

❖ Organized guest lecture on Yashwantrao Chavan with NSS department dated on March 14, 2018 Lecture delivered by Mr. Arvind Kulkarni.

❖ Mr. Vikas Shrangare submitted Minor research project in Mumbai University entitled "A Sociological Study of Impact of fishery practices on local community in sub-urban area of Ratnagiri city" March 2018.

❖ Selection as a expert for CAS at Gogate Jogalekar College, Ratnagiri on February 27, 2018 Mr. Prashant Nargude:

❖ International Sociological Association Regular member : Membership No. #36180 up to December 31, 2021

❖ International Sociological Association Regular member of Research Committee (RC 24) up to

December 31, 2021

❖ He received registration grant 100\$ (Rs. 6,410/-) and Travel grant 600Euros (Near about Rs. 50,000/-) from International Sociological Association, Madrid, Spain. March 2018

1. Title of the Paper	Rethinking of Jaitapur Nuclear Power Project: A Social and Ethical Issues
Date	July 15-21, 2018 (Research Paper has been Accepted)
Venue	Metro Conventional Hall, Toronto (Canada)
Level	International - Conference
2. Title of the Paper	Rethinking of Sustainable Development in the view of Economics
Date	February 1-2, 2018
Venue	SMBST College, Sangamner, Dist. Ahmednagar
Level	International - Conference
Journal Name	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies
Impact Factor	6.177
3. Title of the Paper	A Sociological Study of Social Problems of Nomadic Tribes in Maharashtra
Date	January 22, 2018
Venue	Swami Vivekanand College, Kolhapur
Level	National - Seminar
Journal Name	Aarhant Multidisciplinary International Education Research Journal (AMIERJ)
Impact Factor	5.18
4. Title of the Paper	Rethinking of Socio-Economic Status of Street Hawkers and vendors in Ratnagiri
Date	March 9-10, 2018
Venue	Shiwaji University, Kolhapur
Level	National - Seminar
Author	Co-Author

Workshop attended DLLE 2nd University Dnyandeep College, Khed. November 22, 2017 Term Training programme.

अर्थशास्त्र विभाग

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये अर्थशास्त्र विभागामार्फत विद्यार्थी केंद्रीत पुढील उपक्रम राबविण्यात आले.

१. श्री. अनंत सुरनीस, व्यवस्थापक, बँक ऑफ महाराष्ट्र, देवरुख शाखा यांचे करियर इन बँकींग या विषयावर दि. १५ जुलै २०१७ रोजी व्याख्यान.

२. F. Y. B. Com विद्यार्थ्यांसाठी पोस्टर सादरीकरण स्पर्धा

दि. ५ ऑगस्ट २०१७.

३. T. Y. B. Com च्या विद्यार्थ्यांसाठी Mutual Fund या विषयावर सेमीनार.

४. बोनांझा इन्व्हेस्टमेंट लि. आणि अर्थशास्त्र विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने "गुंतवणूक व्यवस्थापन" या विषयावर आजी-माजी विद्यार्थी व आपल्या महाविद्यालयाच्या कर्मचाऱ्यांसाठी

॥ आकांक्षा ॥

कार्यशाळेचे आयोजन.

५. T. Y. B. A. अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांसाठी पेपर क्र. VIII च्या सेमीनारचे आयोजन

६. S. Y. B. Com व्यावसायिक अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांसाठी पुस्तक परीक्षण कार्यक्रमाचे आयोजन. S. Y. B. Com च्या सर्व विद्यार्थ्यांचा सहभाग

७. T. Y. B. A. अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांसाठी दर बुधवारी Test चे आयोजन

८. T. Y. B. Com च्या विद्यार्थ्यांसाठी "अर्थसंकल्प २०१८-१९" या विषयावर सेमीनारचे आयोजन

९. S. Y. B. Com व्यावसायिक अर्थशास्त्राच्या विद्यार्थ्यांची Power Point Presentation Competition चे आयोजन (स्पर्धा १० मार्च नंतर) विद्यार्थ्यांना Research Topic दिले असून दिलेल्या Topics वर विद्यार्थी काम करत आहेत.

१०. T. Y. B. A. च्या विद्यार्थ्यांसाठी Power Point Presentation चे आयोजन.

११. F. Y. B. Com (EVS), S. Y. B. Com (B. Eco.) या विद्यार्थ्यांसाठी "थेम्स नदी स्वच्छता" या विषयावरील ABP माझाची हिंदीतील डॉक्युमेंटरी दाखवली.

१२. माजी विद्यार्थिनी कु. रुपाली बेंद्रे हिला फळप्रक्रिया उद्योगासाठी प्रकल्प अहवाल व कर्ज सुविधा उपलब्ध करून घेण्यासाठी विशेष मार्गदर्शन.

१५. दैनंदिन व्यवस्थापन व सहशैक्षणिक उपक्रमांच्या जबाबदाऱ्या (अ) श्री. एस. व्ही. टाकळकर - उपप्राचार्य, (ब) श्री. आर. व्ही. ठोके - बुलेटीन कमिटी, परीक्षा विभाग, व्हीजिलन्स स्क्वाड चेअरमन, (क) श्री. एम. डब्ल्यू. जाखी -

विद्यापीठ परीक्षा IT-Coordinator, DLLE समन्वयक, CAP Coordinator

१६. मधुमक्षिका पालन प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम सुरु करण्यासाठी प्रयत्नशील

१७. दोन अभ्यास सहलींचे आयोजन

Personal Achievement

Rahul Vithalrao Thoke

1. Published paper in journal

Title with page Nos.	Journal	ISSN/ ISBN	Whether peer reviewed impact factor	Date
Changing Trends in Fisheries Sector of India	Scholarly Research Journal For Interdisciplinary studies	Online 2278-8808 Printed 2349-4766	6.177	Oct.-Dec, 2017 Vol. 6, Issue - 34

2. Attended workshop

Attended workshop on revised syllabus for SYBA Economics II and III at SRMM college, Kudal on 22nd July 2017

3. Exam work

a. Appointed as Chairman of vigilance squad by the Mumbai of University

b. Appointed as question paper setter for Co-operation subject of SYBCom

4. Lecture delivered outside the college

Lecture delivered on Free Economy of India on 28th Feb. 2018 at Navnirman college, Sangameshwar.

श्री. एस. व्ही. टाकळकर
अर्थशास्त्र विभागप्रमुख

Department of English

Department of English organized 22nd 'A Two Day English Language Teaching Workshop' for High School English Teachers in Sangmeshwar taluka on 8th and 9th August, 2017. The Resource Person of this workshop was Prin. Dr. Srikant Sawant, Principal, Banda College, Banda. He dealt with: a) Developing Reading Skills, b) Developing Writing Skills and c) A Role of a Teacher in Classroom. Thirty six teachers of English subject from Sangmeshwar taluka were present for this workshop. Hon. District Education Officer sanctioned two days' leave for the participant teachers.

Department of English and Commerce Department started German Language Learning Course. The first batch of Level - I has already been

passed out. Now the batches of Level-I and Level-II are in progress.

Department of English started "English Speaking and Confidence Building Programme" of 120 hours for college students from 12th January 2018 and first batch of 61 students is full. Mou is established with Bajaj Finserv, Pune

The writing of T. Y. B. A. students is checked everyday and corrections are suggested.

Department of English regularly screens movies for the students based on the novels, short stories and poems prescribed for syllabus.

Three Ph. D. candidates have registered in University of Mumbai under the guidance of Dr. L. B. Patil and two more candidates have submitted their

॥ आकांक्षा ॥

proposals for approval.

Worked as a Senior Supervisor of F. Y./S. Y. B. A. / B. Com. / B. Sc. exams during First Half of 2017 and Second Half during 9/11/2017 and 25/11/2017.

Published a research paper in UGC approved International Research Journal "AAYUSHI" (Impact Factor : 3.025) International Journal AAYUSHI entitled as "A Portrayal of Images of Woman in P.S.Rege's Poetry".

Presented two research papers in International Seminars and one in a National Seminar

Nominated as the Subject Expert on the interview panel for CAS at Kudal College

Elected as a Member of Board of Studies in English, University of Mumbai

Chaired a Research Paper Presentation Session in International Seminar on Impact of Globalization on Literature on 17/3/2018 in University of Mumbai (org.by Dept. of English)

Guest Editor, Contemporary Discourse : A Peer

Reviewed International Journal, Vol-9, Issue - 1, Jan 2018

Delivered a lecture on "Social Work of Rajarshee Chh. Shahu Maharaj" on the occasion of "Rajarshee Shahu Birth Anniversary" on 26th June, 2017

Delivered a lecture on 'Mahatma Gandhi : A Multidimensional Figure' on the occasion of Mahatma Gandhi and Lal Bahaddur Shastri birth anniversary on 2nd October, 2017

Delivered speech on 'Knowledge is Power' on the occasion of Birthday of A. P. J. Abdul Kalam as a 'Wachan Prerana Din' on 15th October, 2017.

A lecture on 'Importance of NSS for Youth' in N. S. S. camp at Dhamapur on Sunday, 31 Dec. 2017.

Delivered a lecture on Wordsworth's Preface to the Lyrical Ballads organized by Dept. of Marathi for T. Y. B. A. and S. Y. B. A. students on 8th March, 2017.

**Dr. L. B. Patil, Associate Professor
& Head, Dept. of English**

Department of Physics

1. Started M. Sc. from this academic year 2017-18. 07 students are enrolled for this programme.

2. Organized guest lecture of Prof. Priti Jadhav from Gogate Joglekar College for M. Sc. part I students on the topic Quantum mechanics.

3. Faculty members of the Physics department are visited to nearby junior colleges and delivered lecture on career guidance.

4. Student exchange Programme organized for T. Y. B. Sc. Students, between Department of Physics ASP College and Department of Physics Gurunanak College, Mumbai Eleven students benefited with demonstration experiments and some topics from theory.

5. Educational visit of T. Y. B. Sc. Students is organized at IISER Pune, IITM Pune, and Department of Physics Pune University, on 9-10th February, 2018.

6. Industrial visit of S. Y. B. Sc., T. Y. B. Sc. and students from Gurunanak College is organized at Mahesh Electricals, Sadavali Devrukh.

7. Two students with one project participated in district level Avishkar Research Competition.

8. Two students participated and presented paper in one day National Conference at Rajapur.

9. Two M.Sc. students completed online course on 'Semiconductor Physics' conducted by IIT Kanpur.

10. National Science day programme organized for nearby school students.

Individual reports

Dr. Meera Rajesh Kale

1. Received C.V.Raman Life Time Achievement Award from IRDP Group of journals, Chennai

2. Attended workshop on Research Based Pedagogical Tools (RBPT) conducted by IISER, at IIT Gandhinagar during 10-13th December 2017

3. Completed Minor research project of Mumbai University.

4. Appointed as a member of syllabus revision committee for T.Y.B.Sc. Physics, University of Mumbai.

5. Attended and presented a research paper in one national and one international conference.

6. Published three research papers, one in International journal and other two in proceeding with ISBN Number.

Mr. Uday B. Bhatye

Completed four days training of NCC at Divisional Board of NCC at Kolhapur

Mr. Prashant P. Jadhav

Participated in Orientation Course held at HRDC, Rajkot Gujrat

**Dr. Meera Rajesh Kale,
Department of Physics**

॥ आकांक्षा ॥

हिंदी विभाग

१. शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ मध्ये दि. १४ सप्टेंबर ते २८ सप्टेंबर २०१७ या कालावधीत हिंदी पंधरवड्यानिमित्त संगमेश्वर तालुका विद्यालय स्तरावर, कथानुवाद निबंध लेखन, वक्तृत्व, काव्यलेखन, काव्यवाचन इत्यादी स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले. तसेच हिंदी ग्रंथ प्रदर्शन भरविण्यात आले.

२. यावर्षी विद्यापीठ अभ्यास मंडळाने नेमून दिलेल्या अभ्यासक्रमातील पाठ्यपुस्तकांवर आधारित "संत कवि तुलसीदास", "संतकवि सूरदास", "चित्रलेखा" यासारखे चित्रपट व "कथा एक कंस की" हे नाटक दाखविण्यात आले.

३. यावर्षी नेहरू युवा केंद्र दिल्ली, शाखा संगमेश्वर आयोजित हिंदी वक्तृत्व स्पर्धेमध्ये श्री. प्रणव पवार व कु. निकीत महाजन यांनी विशेष प्राविण्य दाखविले.

४. "इंदिरा इन्स्टिट्यूट ऑफ फार्मसी" आयोजित एक दिवसीय कार्यशाळेमध्ये उपस्थिती विषय "Quality Initiatives Through NAAC"

५. शैक्षणिक वर्ष २०१६-१७ चा मुंबई विद्यापीठाचा "श्रीमती सावित्रीबाई फुले आदर्श शिक्षिका पुरस्कार प्राप्त"

मराठी विभाग

मराठी विभागाने दि. २० जून २०१७ रोजी मराठी वाङ्मय मंडळाची स्थापना केली.

मराठी वाङ्मय मंडळाच्या माध्यमातून खालील उपक्रमांचे आयोजन करण्यात आले.

१. २१ जून आंतरराष्ट्रीय योगदिनानिमित्त योग प्रात्यक्षिकांचे आयोजन) योगशिक्षिका सौ. शीला घस्ते यांनी विद्यार्थ्यांना प्रशिक्षण दिले.

२. ३ ऑगस्ट २०१७ पॉवर पॉईंट प्रेझेंटेशनद्वारे तृतीय वर्ष कलाच्या विद्यार्थ्यांना सांस्कृतिक वैशिष्ट्यांची ओळख.

३. १ सप्टेंबर ते ३० सप्टेंबर या कालावधीत ४२ विद्यार्थिनींना मिटकॉन व जिल्हा उद्योग केंद्रातर्फे फ्रुट प्रोसेसिंग व बेकरी प्रॉडक्टचे ट्रेनिंग दिले.

४. १० सप्टेंबर २०१७ कवयित्री शिरीष पै यांच्या काव्याची ओळख करून देणाऱ्या भितीपत्रकाचे प्रदर्शन.

५. १६ सप्टेंबर २०१७ रोजी द्वितीय वर्ष कलाच्या अभ्यासक्रमावर आधारित एक दिवसीय कार्यशाळा.

६. १७ सप्टेंबर २०१७ कवि विंदा करंदीकर यांच्या जन्मशताब्दीनिमित्त त्यांच्या साहित्यकृतींची भितीपत्रकाद्वारे ओळख.

७. २७ सप्टेंबर २०१७ द्वितीय वर्ष व तृतीय वर्ष कलाच्या विद्यार्थ्यांना 'चि. सौ. कां.' या पर्यावरणस्नेही संदेश देणाऱ्या चित्रपटाचे सादरीकरण.

८. १४ ऑक्टोबर २०१७ रोजी ग्रंथालयाच्या संयुक्त विद्यमाने वाचनप्रेरणा दिन साजरा.

९. ६ जानेवारी २०१८ पासून मराठी भाषा संवर्धन पंधरवड्यानिमित्त ग्रंथप्रदर्शन, ग्रंथपरीक्षण, उत्कृष्ट ग्रंथपाल पुरस्कार प्राप्त सौ. श्रद्धा आमडेकर यांची मुलाखत, प्रश्नमंजुषा स्पर्धा, श्री. मदन मोडक यांचे पर्यटनानुभव, आगरी, कोकणी, मालवणी

बोलीतील कवितांचे सादरीकरण इत्यादी कार्यक्रमांचे आयोजन.

Departmental Achievement

१. डॉ. वर्षा फाटक यांना मुंबई विद्यापीठाच्या पीएच. डीच्या मार्गदर्शक म्हणून मान्यता प्राप्त झाली.

२. दि. ३ जुलै २०१७ ते २४ जुलै २०१७ या कालावधीत अहमदाबाद विद्यापीठ गुजराथ येथे रिसर्च मेथॉडोलॉजीचा रिफ्रेश कोर्स पूर्ण केला.

३. डॉ. वर्षा फाटक यांनी 'नीरजा यांच्या ललित साहित्याचा चिकित्सक अभ्यास' हा लघु संशोधन प्रकल्प मुंबई विद्यापीठास सादर केला.

४. दि. १४ ऑक्टोबर २०१७ रोजी श्री. सद्गुरु लोकमान्य वाचनालयाच्या वतीने न्यू इंग्लिश स्कूल देवरुखच्या ११वी व १२वी विज्ञान च्या विद्यार्थ्यांना वाचनप्रेरणा दिनानिमित्त डॉ. वर्षा फाटक यांचे व्याख्यान.

५. दि. १४ नोव्हेंबर २०१७ रोजी पित्रे फाउंडेशन च्या संयुक्त विद्यमाने बाल आनंद मेळाव्याचे आयोजन.

६. दि. डिसेंबर २०१७ रोजी सातारा येथील कर्मवीर भाऊराव पाटील महाविद्यालय आयोजित साहित्य समीक्षा संमेलनात 'सावित्रीची आदिबंधात्मक समीक्षा' या विषयावर निबंध सादर.

७. दि. २४ डिसेंबर २०१७ रोजी आबा सावंत कला वाणिज्य महाविद्यालय एन एस एस कॅम्पमध्ये 'भारतीय महिलांची सामाजिक स्थिती' या विषयावर व्याख्यान.

८. १२.०१.२०१८ शहाजी कॉलेज कोल्हापूर येथे राष्ट्रीय चर्चासत्रात 'नरेंद्र दाभोळकर यांच्या साहित्यातील वैचारिकता' या विषयावर निबंध सादर.

९. दि. १५.०१.२०१८ रोजी श्री. सद्गुरु लोकमान्य वाचनालय येथे 'वाचनसंस्कृती' या विषयावर व्याख्यान.

॥ आकांक्षा ॥

१०. दि. १६.०१.२०१८ रोजी आकाशवाणी रत्नागिरी केंद्र महिलांसाठी घरकुल सदरात ग्रंथपरीक्षण सादर.

११. दि. १७.०२.२०१८ एच. एम. शिंदे महाविद्यालय, तिसंगी गगनबावडा आंतरविद्याशाखीय राष्ट्रीय चर्चासत्रात निबंध सादर ISSN No.-2349-638- Impact factor 4.574

प्रा. अजित जाधव

१.एचआरडीसी, राजकोट (गुजरात) येथे आयोजित

केलेल्या युजीसी मान्यता ओरियंटेशन प्रोग्राम (५ फेब्रुवारी ते ४ मार्च २०१८) कोर्स पूर्ण केला.

२. एचआरडीसी, राजकोट (गुजरात) येथे ३ मार्च २०१८ रोजी आयोजित RUSA प्रायोजित एक दिवशीय परिसंवाद "Quality Enhancement in Higher Education" मध्ये सहभाग

३. "मराठी बालकथा - एक अभ्यास" हा लघुसंशोधन प्रकल्प मुंबई विद्यापीठात सादर केला.

मराठी कार्यशाळा १६ सप्टेंबर २०१७

आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय देवरुख येथे मुंबई विद्यापीठ मराठी अभ्यास मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित द्वितीय वर्ष कला मराठी विषयाच्या पुनर्रचित अभ्यासक्रमावर आधारित एक दिवसीय कार्यशाळा १६ सप्टेंबर २०१७ रोजी संपन्न झाली. सदर कार्यशाळेत रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील ५९ प्राध्यापक व विद्यार्थी उपस्थित होते. या कार्यशाळेचे उद्घाटन मुंबई विद्यापीठ मराठी अभ्यास मंडळाचे सदस्य प्रा. नितिन आरेकर व देवरुख शिक्षण प्रसारक मंडळाचे अध्यक्ष श्री. सदानंद भागवत यांच्या हस्ते संपन्न झाले. या कार्यक्रमात महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर यांनी ही कार्यशाळा भरविण्याचा पहिला मान मुंबई विद्यापीठाने देवरुख महाविद्यालयाला दिल्याने आनंद व्यक्त केला व मराठी भाषेच्या संवर्धनासाठी मराठीच्या प्राध्यापकांनी विविध प्रकारचे उपक्रम दुर्गम भागातील महाविद्यालयांमध्ये वारंवार आयोजित करावेत असा विचार व्यक्त केला. महाविद्यालयातील मराठी विभाग प्रमुख प्रा.डॉ.वर्षा फाटक यांनी प्रास्ताविकात कार्यशाळेच्या आयोजनामागचा हेतू विशद करून उपस्थितांचे स्वागत केले. शब्दालय प्रकाशनच्या प्रकाशिका श्रीमती सुमती लांडे यांनी प्रकाशित केलेल्या वाडवळी, मालवणी, आगरी बोलींवरील पुस्तकांचा प्रकाशन सोहळाही मान्यवरांच्या हस्ते या कार्यशाळेत संपन्न झाला.

सदर कार्यशाळेत प्रथम सत्रात मंडणगड कला महाविद्यालयातील प्राध्यापक श्री. इंगोले यांनी आत्मकथन व आत्मचरित्र या साहित्य प्रकारांतील फरक स्पष्ट करत आत्मकथन या साहित्य प्रकाराची तात्त्विक मिमांसा केली. डी.जी.रुपारेलच्या मराठी विभाग प्रमुख डॉ.वैशाली जावळेकर यांनी विश्वास नांगरेपाटील यांच्या "मन मे है विश्वास" या आत्मकथनाकडे पाहण्याचे विविध दृष्टिकोन अभ्यासकांसमोर

मांडले. गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयातील डॉ. निधी पटवर्धन यांनी नीलम माणगावे यांच्या "जसं घडलं तसं" या आत्मकथनावर आधारित विचार मांडताना लेखिका नीलम माणगावे यांच्या प्रत्यक्ष मुलाखतीचे प्रक्षेपण सादर करून या आत्मकथनाची विविध स्तरीय मांडणी स्पष्ट केली.

द्वितीय सत्रात गोगटे वाळके महाविद्यालयाचे मराठी विभाग प्रमुख प्रा. डॉ. गोविंद काजरेकर यांनी "बोलींचे अध्यापन" या विषयावर बोलताना बोलींचे शास्त्रशुद्ध अध्यापन कसे करावे, बोलींतील शब्दसंग्रह कसा संपन्न करावा, विविध बोलीतील वाक्प्रचार, म्हणी, लोकगीते, विधीनाट्ये यातून तेथील समाजाचे अंतरंग कसे समजून घेता येते याकडे अभ्यासकांचे लक्ष वेधले. सी. एच. एम. महाविद्यालयाचे मराठी विभाग प्रमुख व मुंबई विद्यापीठ मराठी अभ्यास मंडळाचे सदस्य प्रा. नितिन आरेकर यांनी वाडवळी बोलीचे क्षेत्र, त्या बोलीवर असलेला पोर्तुगीज भाषेचा प्रभाव, त्या बोलीचे विशेष स्पष्ट केले. कळंबोली येथील शिक्षण महर्षी दादासाहेब लिमये महाविद्यालयातील डॉ. मनीषा बनसोडे "आगरी बोली"ची वैशिष्ट्ये सोदाहरण स्पष्ट करत या बोलीतील साहित्यकृतींची वैशिष्ट्ये विशद केली. कला, वाणिज्य महाविद्यालय फोंडाघाटच्या डॉ. सतीश कामत यांनी "मालवणी" बोलीचे विशेष स्पष्ट करत मालवणीतील लोककला व साहित्यकृतींचा परिचय करून दिला. सदर कार्यशाळेत मार्गदर्शकांनी नवीन अभ्यासक्रम निवडीमागचा हेतू, यामध्ये संशोधनाला असणारा वाव, अभ्यासक्रमाचे वेगळेपण व अध्यापनाची व्याप्ती नेमकेपणाने मांडल्याने मुंबई अभ्यास मंडळाने निवडलेल्या नवीन अभ्यासक्रमाबाबत सर्व अभ्यासकांनी समाधान व्यक्त केले. प्रा. अजित जाधव यांनी उपस्थितांचे आभार मानून कार्यक्रमाचा समारोप केला.

॥ आकांक्षा ॥

आकांक्षा समिती अहवाल

प्रतिवर्षाप्रमाणे यावर्षीही प्रथितयश लेखक कै. राजा राजवाडे महाविद्यालयीन वार्षिकांक स्पर्धा उत्साहात संपन्न झाली. या स्पर्धेत एकूण ११ महाविद्यालयांचे वार्षिकांक सहभागी झाले. स्पर्धेत रत्नागिरीच्या गोगटे जोगळेकर महाविद्यालयाच्या "सहकार" या अंकाने प्रथम क्रमांक प्राप्त

केला. आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालयाचा "आकांक्षा" हा अंक द्वितीय क्रमांक विजेता ठरला. तसेच डीबीजे महाविद्यालय चिपळूणच्या "परशुराम" या अंकाने तृतीय क्रमांक प्राप्त केला. अंकांच्या परीक्षणाचे काम प्रा.पांडुरंग भिडे व ग्रंथपाल सौ. श्रद्धा आमडेकर यांनी पाहिले

ग्रंथालय

सध्या ग्रंथालये ही तंत्रज्ञानामुळे अधिक परिणामकारक झालेली आहेत. ज्ञानाचे संकलन तथा साठा करणे आणि प्रसार करणे ही ग्रंथालयाची कार्ये नवीन तंत्रज्ञान आल्यामुळे अधिक प्रभावित झाली आहेत. अशा आधुनिक तंत्रज्ञानाचा वापर करून आमच्या महाविद्यालयाचे आबासाहेब व कमलाबाई सरदेशपांडे ग्रंथालय वाचकांना समृद्ध अशी ग्रंथसंपदा, ग्रंथालयाच्या माहिती प्रसारणात महत्त्वाची भूमिका असलेली नियतकालिके व ई-साहित्य उपलब्ध करून देण्यात तत्पर भूमिका बजावत आहे. शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८ अखेरीस वरिष्ठ, पदव्युत्तर, कनिष्ठ, एम. सी. व्ही. सी. आणि देणगी स्वरूपात अशी एकूण ग्रंथ संख्या ४०,७७९, एकूण किंमत ४३,५९,५५६/- इतकी आहे. तसेच नियतकालिक विभागामध्ये एकूण ४५ अभ्यासपूर्ण व मनोरंजनात्मक साप्ताहिके, पाक्षिके व मासिके येत असून १२ दैनिक २ साप्ताहिक वृत्तपत्रे येतात. तसेच ग्रंथालयामध्ये एन.-लिस्ट इ-रिसोर्सस मध्ये इ-जर्नल्स ६२३७ व इ-बुक्स ३१,३५,८०९ याशिवाय ब्रिटिश कौन्सिल ऑनलाइन लायब्ररी (मल्टिमिडिया लायब्ररी) विद्यार्थी व प्राध्यापकांसाठी उपलब्ध केलेले आहेत. ग्रंथालयाच्या ग्रंथसंपदेमध्ये या वर्षात एकूण ९३४ पुस्तके रु. २,३८,४२४/- इतकी खरेदी व देणगी स्वरूपात पुस्तकांची वाढ झाली.

अ.नं.	विभाग	खरेदी (पुस्तक संख्या)	पुस्तकांची किंमत रु.
१.	वरिष्ठ महाविद्यालय	५६५	१,४३,२८०/-
२.	कनिष्ठ महाविद्यालय	४०	२,५२८/-
३.	एम. सी. व्ही. सी.	४६	७,१७८/-
४.	मुंबई विद्यापीठ मागासवर्गीय पुस्तक पेढी	१९५	३१,००५/-
५.	देणगी दाखल पुस्तके	८८	१३,५७०/-
	एकूण पुस्तक संख्या	९३४	२,३८,४२४/-

ग्रंथालयामार्फत वाचक वर्गासाठी पुढील नवीन सेवा/सुविधा व कार्यक्रम/उपक्रम आयोजित करण्यात आले.

१. **डिजिटल लायब्ररी** : विद्यार्थ्यांना जास्तीत जास्त शैक्षणिक ई-स्रोत वापरता यावेत या शिवाय द्कश्राव्य माध्यमांचा वापर वाढवा याकरिता ६ संगणक असलेला स्वतंत्र डिजिटल लायब्ररी विभाग सुरु करण्यात आला आहे. यामध्ये मोफत इंटरनेट सुविधा विद्यार्थ्यांसाठी उपलब्ध करण्यात आली आहे.

२. **ग्रंथालय ओळख व कार्यपद्धती या संदर्भात मार्गदर्शन (Library Orientation)** : नवीन येणाऱ्या प्रथम वर्ष कला/वाणिज्य व विज्ञान शाखेच्या विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयातील सेवा/सुविधा माहित व्हाव्यात यासाठी हा उपक्रम महाविद्यालयाच्या सेमीनार हॉलमध्ये PPT व प्रत्यक्ष Demo द्वारे दाखवण्यात आला.

३. **स्पर्धा परीक्षा आयोजन** : आजच्या युगामध्ये बी.ए./बी.कॉम./बी.एस्सी. पदवी घेऊन उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी अनेक सरकारी नोकरीच्या संधी उपलब्ध आहेत. परंतू सर्वांकरीता स्पर्धात्मक परीक्षा देणे अनिवार्य असते. विद्यार्थ्यांना स्पर्धा परीक्षांची कल्पना यावी याकरिता ग्रंथालयाने यावर्षी दोन स्पर्धा परीक्षेचे आयोजन केले. यामध्ये विद्यार्थ्यांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला.

४. **ग्रंथ प्रदर्शन** : विद्यार्थ्यांना नवीन पुस्तकांशी जवळीक निर्माण व्हावी व वाचन संस्कृती अधिकाधिक वृद्धिंगत व्हावी याकरिता वेळोवेळी ग्रंथ प्रदर्शनाचे आयोजन करण्यात येते.

❖ **ग्रंथपाल दिन (डॉ. एस. आर. रंगनाथन जयंती)** : ग्रंथालयशास्त्राचे जनक डॉ. एस. आर. रंगनाथन यांची १२५वी जयंती साजरी करण्यात आली व या जयंतीनिमित्त ग्रंथप्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

❖ **वाचन प्रेरणा दिन (डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम जयंती)** : मराठी वाङ्मय मंडळ व ग्रंथालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम यांचा जन्मदिवस वाचन प्रेरणा दिवस म्हणून साजरा करण्यात आला. यानिमित्त प्रमुख पाहुणे व व्याख्याते यांना पुस्तक भेट देऊन त्यांचे स्वागत करण्यात आले. तसेच या दिनानिमित्त डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल

॥ आकांक्षा ॥

कलाम यांच्या ग्रंथ संग्रहाचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

❖ विभागीय ग्रंथ प्रदर्शन (जीवशास्त्र विभाग): ग्रंथालय व जीवशास्त्र विभाग यांच्या संयुक्त विद्यमाने जीवशास्त्र विषयाशी संबंधित संदर्भ ग्रंथांचे प्रदर्शन विद्यार्थ्यांकरिता आयोजित करण्यात आले.

❖ राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियानांतर्गत ग्रंथ महोत्सवानिमित्त दि. १८ व १९ डिसेंबर २०१७ रोजी दोन दिवसीय प्रेरणात्मक, चरित्र, स्पर्धा परीक्षा यावरील ग्रंथांचे व दिवाळी अंकांचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

❖ नावकर बुक्स डिस्ट्रिब्युटर, मुंबई : यांचे अभ्यासक्रमाशी संबंधित संदर्भ ग्रंथांचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

५. जागतिक फोटोग्राफी दिन : दि. १९ ऑगस्ट, २०१७ रोजी जागतिक फोटोग्राफी दिना निमित्त कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांनी निसर्गातील टिपलेल्या फोटोंचे प्रदर्शन आयोजित करण्यात आले.

६. पुस्तक पेढी योजना :

❖ मुंबई विद्यापीठ पुस्तक पेढी योजना : मुंबई विद्यापीठाच्या विद्यार्थी कल्याण विभागामार्फत मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी पुस्तकपेढीचे अनुदान दिले जाते. यातून दरवर्षी मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना वर्षभरासाठी मोफत पुस्तके दिली जातात. यावर्षी विद्यापीठाकडून रु. २४,९६०/- इतके अनुदान प्राप्त झाले. या अनुदानातून १९५ इतकी क्रमिक पुस्तके खरेदी करण्यात आली. या योजनेतून एकूण ४८ विद्यार्थ्यांना मोफत पुस्तकांचे वितरण करण्यात आले.

❖ गरीब व होतकरू विद्यार्थी पुस्तक पेढी योजना : कनिष्ठ व वरिष्ठ महाविद्यालयातील गरीब व होतकरू तसेच अभ्यासू विद्यार्थ्यांना ग्रंथालयामार्फत वर्षासाठी मोफत पुस्तके दिली जातात. यावर्षी एकूण १२ विद्यार्थ्यांना या योजने अंतर्गत अभ्यासासाठी मोफत पुस्तके देण्यात आली.

❖ गटवार पुस्तक वितरण योजना (इयत्ता १२वी साठी) : इ. १२वी च्या विद्यार्थ्यांना भाषेतर पुस्तके वर्षभर अभ्यासासाठी ग्रंथालयामार्फत वितरीत केली जातात. यावर्षी एकूण २६४ विद्यार्थ्यांना अभ्यासासाठी एकूण २७५ पुस्तके वितरीत करण्यात आली.

❖ गुणवंत विद्यार्थी पुस्तक पेढी योजना : ग्रंथालयाकडून प्रत्येक वर्गातील तीन गुणवंत विद्यार्थ्यांना उपलब्धतेनुसार पुस्तक संच वर्षभर अभ्यासासाठी दिला जातो. या योजने अंतर्गत एकूण ५ विद्यार्थ्यांना त्यांच्या मागणीनुसार पुस्तक संच उपलब्ध करून देण्यात आले.

७. करियर वृत्तांत व बुक मार्क ई-मेल अॅलर्ट सेवा : ही Current awareness service ग्रंथालयामार्फत सुरु करण्यात आली. या सेवे अंतर्गत स्पर्धा परीक्षेच्या दृष्टीकोनातून विद्यार्थ्यांना प्रेरित करण्यासाठी आवश्यक माहिती ई-मेल द्वारे पाठविली जाते.

८. वैयक्तिक कामगिरी/यश/सहभाग :

❖ एचआरडीसी, राजकोट (गुजराथ) येथे आयोजित केलेल्या युजीसी मान्यता 'ओरिएंटेशन प्रोग्रॅम' (५ फेब्रुवारी ते ४ मार्च २०१८) मध्ये सहभाग घेण्यात आला.

❖ एचआरडीसी, राजकोट (गुजराथ) येथे ३ मार्च २०१८ रोजी आयोजित RUSA प्रायोजित एकदिवसीय परिसंवाद "Quality Enhancement in Higher Education" यामध्ये सहभाग घेण्यात आला.

❖ मुंबई विद्यापीठातर्फे मंजूर करण्यात आलेला ग्रंथालय शास्त्रावर आधारित 'लघु संशोधन प्रकल्प' (MRP) पूर्ण करण्यात आला.

- प्रा. सुभाष सो. मायंगडे
ग्रंथपाल

॥ आकांक्षा ॥

विद्यार्थी प्रतिनिधी परिषद

(पदवी महाविद्यालय)

१.	प्राचार्य डॉ. एन. पी. तेंडोलकर	सभापती	
२.	प्रा. ए. जे. जाधव	प्राचार्य नामनिर्देशित अधिव्याख्याता	
३.	प्रा. यु. बी. भाट्टे	राष्ट्रीय छात्र सेनेचा प्रभारी अध्यापक	
४.	प्रा. सौ. एस. एस. पुजारी	राष्ट्रीय सेवा योजनेचा कार्यक्रम अधिकारी	
५.	कु. नेहा रामकृष्ण झेपले	प्रथम वर्ष कला	(सदस्या)
६.	कु. अमृता अनंत पाष्टे	प्रथम वर्ष वाणिज्य	(सदस्या)
७.	कु. सायली शहाजी पाटील	प्रथम वर्ष विज्ञान	(सदस्या)
८.	कु. हर्षदा सुनिल लिंगायत	द्वितीय वर्ष कला	(सदस्या)
९.	कु. कोमल उपेंद्र जाधव	द्वितीय वर्ष वाणिज्य	(सदस्या)
१०.	कु. नयन नरेश पाटोळे	द्वितीय वर्ष विज्ञान	(सदस्या)
११.	कु. वर्षा सुनिल झेपले	तृतीय वर्ष कला	(सदस्या)
१२.	श्री. कल्पेश कैलास चव्हाण	तृतीय वर्ष वाणिज्य	(सदस्य)
१३.	कु. अस्मिता अनंत घवाळी	तृतीय वर्ष विज्ञान	(सदस्या)
१४.	श्री. महेशकुमार मनोहर मांडवकर	एम. एस्सी-१	(सदस्य)
१५.	कु. हेमांगी सुभाष आग्ने	एम. एस्सी - २	(सदस्या)
१६.	प्रा. डॉ. ए. एस. वराळे	क्रीडा संचालक	
१७.	कु. वैभव गणपत बोथले	तृतीय वर्ष वाणिज्य	(जिमखाना प्रतिनिधी)
१८.	कु. श्रीतेज विजय सुतार	तृतीय वर्ष वाणिज्य	(रा. से. यो. प्रतिनिधी)
१९.	कु. आकाश अंकुश शिंदे	द्वितीय वर्ष वाणिज्य	(एन. सी. सी. प्रतिनिधी)
२०.	कु. रोशन राजेंद्र जाधव	तृतीय वर्ष वाणिज्य	(सांस्कृतिक प्रतिनिधी)
२१.	कु. शिवानी सुनिल पाटील	एम. एस्सी - २	(महिला प्रतिनिधी)
२२.	कु. पूजा किशोर बोथरे	तृतीय वर्ष वाणिज्य	(महिला प्रतिनिधी)

॥ आकांक्षा ॥

विद्यार्थी स्वराज्य मंडळ

(कनिष्ठ महाविद्यालय)

अ.क्र.	विद्यार्थी/विद्यार्थिनीचे नाव	वर्ग	रोल नं.
१	ऐश्वर्या संजय साप्ते	११वी कला	०४
२	श्रुती देवजी वेल्ये	११वी वाणिज्य	१७
३	सायली संतोष भरे	११वी वाणिज्य ब	७६
४	शिवम संतोष सावंत	११वी संयुक्त	९२
५	समिया सुनील रांबाडे	११वी एमसीव्हीसी	१२
६	आकांक्षा मिलिंद शहाणे	१२वी कला	१७
७	भारती चंद्रकांत झेपले (जनरल सेक्रेटरी)	१२वी वाणिज्य	२८
८	सिद्धी दीपक आलीम	१२वी वाणिज्य ब	८४
९	सुचिता प्रभाकर गुरव	१२वी वाणिज्य क	१७
१०	पंकज पांडुरंग चौगुले	१२वी संयुक्त	०८
११	केतन अरुण पर्शराम	१२वी एमसीव्हीसी	१५
१२	तनुजा दिलीप कदम (प्राचार्य प्रतिनिधी)	१२वी वाणिज्य	८१
१३	वेदिका राजेंद्र कदम (रा. से. यो. प्रतिनिधी)	१२वी कला	६९
१४	निकिता शांताराम वेले (क्रीडा प्रतिनिधी)	१२वी कला	०६
१५	सुरभी उमेश पागार (सांस्कृतिक प्रतिनिधी)	१२वी कला	७४

॥ आकांक्षा ॥

एच. एस. सी. परीक्षा एकूण निकाल - फेब्रुवारी / मार्च २०१७

शाखा	नोंदणी केलेले विद्यार्थी	परीक्षेला बसलेले विद्यार्थी	उत्तीर्ण विद्यार्थी	अनुत्तीर्ण विद्यार्थी	उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची टक्केवारी
कला	१७५	१७५	१४९	२६	८५.१४%
वाणिज्य	३३५	३३५	३२५	१०	९७.०१%
बँकिंग	२२	२२	२२	--	१००%
ओ. एम.	१६	१६	१४	०२	८७.५०%
एकूण	५४८	५४८	५१०	३८	९३.०६%

पहिले तीन क्रमांकाचे विद्यार्थी

	कला	वाणिज्य	एम.सी.व्ही.सी.
प्रथम क्रमांक	कु. घोसाळकर पायल राजेंद्र (५८८/६५०) ९०.४६%	कु. नारकर सायली सत्यम (५५८/६५०) ८५.८४%	कु. गुरव मनेश मोहन (५४३/६५०) ८३.५३%
द्वितीय क्रमांक	कु. आचार्य ऐश्वर्या विज्जल (५८४/६५०) ८९.८४%	कु. कुळचे सौरभ रविंद्र (५२८/६५०) ८१.२३%	कु. गोरिवले सरिता अंकुश (५०९/६५०) ७८.३०%
तृतीय क्रमांक	कु. झेपले नेहा रामकृष्ण (५५१/६५०) ८४.७६%	कु. राजवाडे वेदिका सुनिलदत्त (५२५/६५०) ८०.७६%	कु. ठिक सूरज अनिल (४९०/६५०) ७५.३८%
महाविद्यालयीन टक्केवारी	८५.१४%	९७.०१%	९४.७४%

टिप - सदरील निकाल दि. ३०.०५.२०१७ रोजी मंडळाच्या संकेतस्थळावरून काढण्यात आला आहे.

उच्च माध्यमिक प्रमाणपत्र परीक्षा गुणात्मक विवरण

शाखा	विशेष गुणवत्ता	प्रथम वर्ग	द्वितीय वर्ग	तृतीय वर्ग	अनुत्तीर्ण	गैरहजर	एकूण
कला	३	४	२६	७०	८	०	१११
वाणिज्य	२	१७	७२	२६	०	०	११७
संयुक्त	०	५	३१	६८	२०	०	१२४
वाणिज्य ब	०	४	४०	५७	०	०	१०१
वाणिज्य क	०	३	२६	२१	८	०	५८
बँकिंग	०	१	७	१४	०	०	२२
ओ. एम.	०	०	२	११	२	०	१५
एकूण	५	२४	२०४	२६७	३८	०	५४८

॥ आकांक्षा ॥

T. Y. B. A. Result Analysis March, 2017

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
55	55	0	4	16	16	3	0	7	9	39	70.91%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Deorukhkar Sangita Gajanan	6.43	A
2	Kamble Sumedha Sanjay	6.20	A
3	More Shilpa Maruti	6.15	A

Subjectwise Result

Subject	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
ENG-GEO	4	0	1	1	0	0	0	1	1	2	50%
HIN-GEO	19	0	2	6	6	3	0	1	1	17	89.47%
MAR	6	0	0	1	2	0	0	2	1	3	50%
ECO	11	0	0	4	6	0	0	0	1	10	90.91%
SOC	15	0	1	4	2	0	0	3	5	7	46.67%
Total	55	0	4	16	16	3	0	7	9	39	70.91%

BAJAJ FINSERV

0% व्याजदर

खरेदी करा सुलभ हप्त्यात

मोबाईल, लॅपटॉप, एल. ई. डी. किंवा फ्रिज

● ३००० रु. पासून अँड्राईड मोबाईल्स ● ७९९ रु. पासून मल्टिमिडिया मोबाईल्स

आवश्यक कागदपत्रे : ● आधारकार्ड ● पॅन कार्ड ● राष्ट्रीय बँकेचे पासबुक

आणा आधार घेऊन जा उधार!!

आता स्मार्ट फोन घेणे झाले सोपे
इलेक्ट्रॉनिक्स वस्तू व मोबाईल्सचे अद्यावत दालन...

उमाई इलेक्ट्रॉनिक्स

☎ (02352) 260254, 9423831911, 9420526024

शिवाजी चौक, देवरुख. प्रोग्रा. : पी. डी. मोहिरे

॥ आकांक्षा ॥

T. Y. B. Com. Result March, 2017

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
89	89	0	16	30	28	10	0	3	2	81	91.01%

Subject - Accountancy

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
33	33	0	9	12	10	1	0	1	0	29	87.88%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Paranjpe Mrunal Sudhir	6.49	A
2	Vele Sayli Subhash	6.26	A
3	Shetye Rasika Manoja	6.13	A

Subject - Banking

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
56	56	0	7	18	18	9	0	2	2	52	92.85%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Khandagale Suchita Chandrakant	6.75	A
2	Kumbhar Prasanna Vijay	6.64	A
3	Shinde Trupti Dattatray	6.40	A

गणराज सर्व सेवा केंद्र

- आधार कार्ड
- पॅन कार्ड
- आधार स्मार्ट कार्ड
- ई-प्रिंटिंग

सर्व ऑनलाईन सेवा उपलब्ध आहेत.

चिपळूण अर्बन बँकेसमोर, एसबीआय बँक रोड,
देवरूख, ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी.

फोन : 02348-260999, 02348-260999

प्रोग्रा. : आशिष दिलीप पेंढारी

एल.बी. नार्वेकर ज्वेलर्स

केदारी कॉम्प्लेक्स,
दुकान नं. ६,
मातृमंदिर हॉस्पिटलसमोर,
देवरूख ४१५ ८०४,
रत्नागिरी.
फोन : 02348-260086

गिरगाव वटवृक्ष
को-ऑप. सो. लि.,
दुकान नं. जी-00३,
डॉ. भालेराव मार्ग,
केळेवाडी, गिरगाव,
मुंबई-४०० ००४.
फोन : 022-23296209

अनंताया बिल्डिंग विंग, तात्या
घारपुरे पथ, गिरगाव, मुंबई-४

॥ आकांक्षा ॥

T. Y. B. Sc. Result March, 2017

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
46	42	5	6	15	3	0	0	7	6	29	69.05%

Subject - Chemistry

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
32	31	3	5	13	2	0	0	4	4	23	74.19%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Shinde Poonam Prakash	7.06	O
2	Gadkari Sakib Siraj	7.00	O
3	Karande Madhuri Santosh	7.00	O

Subject - Physics

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
10	6	2	1	2	0	0	0	0	1	5	83.33%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Pachkudve Shubham Pandurang	7.09	O
2	Shinde Vishal Vikas	6.87	A
3	Betkar Akshaya Ramchandra	6.50	A

Subject - Computer Science

Enrolled	Appeared	O Grade	A Grade	B Grade	C Grade	D Grade	E Grade	Fail	RLE	Total Pass	College Percentage
4	4	1	0	0	1	0	0	1	1	3	75.00%

Merit No.	Name of the Students	GPA	Grade
1	Shinde Vrundarani Chandrakant	7.02	O
2	Pawar Darshana Vijay	4.53	C

॥ आकांक्षा ॥

ADMISSION SYSTEM (2017-2018) As 3 STATS Class-Div wise Students on Roll As on 16.02.2018

Class/Div.	Male	Female	Total
FYBA	36	45	81
SYBA	15	31	46
TYBA	18	36	54
FYBCOM	48	69	117
SYBCOM	20	50	70
TYBCOM	38	53	91
FYBSC - CS	7	3	10
SYBSC - CS	9	5	14
TYBSC - CS	7	12	19
FYBSC	18	26	44
SYBSC	16	38	54
TYBSC	16	26	42
Grand Total	248	394	642
XIARTS	49	70	119
XI - COMPO	80	49	129
XII - ARTS	48	54	102
XII COMPO	50	55	105
XI COMM	42	78	120
XI - COMM/B	77	49	126
XII - COMM	53	65	118
XII - COMM/B	54	49	103
XII - COMM/C	43	23	66
Grand Total	496	492	988
XI - BNKG	10	11	21
XII - BNKG	10	15	25
XI - O. M.	15	6	21
XII - O. M.	7	12	19
Grand Total	42	44	86
MSC - I (O/C)	10	7	17
MSC - II (O/C)	11	5	16
MSC - I (A/C)	10	3	13
MSC - I (PHY)	5	4	9
Grand Total	36	19	55

❖ देवखूख शिक्षण प्रसारक मंडळ : शहीद स्मारक लोकार्पण ❖

परमवीर श्री. योगिंदर सिंग यांना
मानपत्र देताना मा. अध्यक्ष व उपाध्यक्ष

शहीद जवान स्मारकाचे
लोकार्पण करताना मान्यवर

निवृत्त लेफ्टनंट जनरल
श्री. शेकटकर मानवंदना देताना

परमवीर श्री. योगिंदर सिंग व
निवृत्त लेफ्टनंट जनरल श्री. शेकटकर
शहीद जवानांच्या दालनाला भेट देताना

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

➔
प्रभारी कुलगुरु मा. डॉ. देवानंद शिंदे
यांच्या हस्ते मुंबई विद्यापीठाचा
सन २०१५-१६ चा 'आदर्श शिक्षक'
पुरस्कार स्वीकारताना
प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

←
मुंबई विद्यापीठाचे प्रभारी कुलगुरु
मा. डॉ. देवानंद शिंदे यांच्या हस्ते
२०१६-१७ चा 'सावित्रीबाई फुले
आदर्श शिक्षिका पुरस्कार' स्वीकारताना
प्रा. सौ. स्नेहलता पुजारी

➔
प्राचार्यपदाची १० वर्षे पूर्ण केल्याबद्दल
प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर यांचा
संस्थाध्यक्ष मा. सदानंदजी भागवत यांचे
हस्ते सत्कार

←
चेन्नई येथील आय. आर. डी. पी. ग्रुपकडून
सी. व्ही. रामन लाईफ टाईम राष्ट्रीय
पारितोषिक स्वीकारताना डॉ. मीरा काळे

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

पुणे येथे झालेल्या राज्यस्तरीय पुरुषोत्तम करंडक स्पर्धेत 'डू ऑर डाय' एकांकिकेचा तृतीय क्रमांकाचा पुरस्कार स्वीकारताना

डॉ. एम. एम. व्ही. रामण्णा, रसायनशास्त्र विभाग, मुंबई विद्यापीठ विद्यार्थ्यांना पदवी प्रदान करताना

कै. राजू काकडे हेल्थ अकादमीचा पर्यावरणवादी पुरस्कार स्वीकारताना प्रा. डॉ. प्रताप नाईकवाडे

हवामान बदलविषयक कार्यशाळेत स्वीडनहून झालेल्या पाहुण्यांचे स्वागत करताना प्राचार्य, सोबत प्रा. डॉ. नाईकवाडे

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

चंदिगड येथे आंतरराष्ट्रीय
परिषदेत पुरस्कार स्वीकारताना
प्रा. डॉ. नाईकवाडे

शासनाचा प्लास्टिकमुक्त भारत
अभियानांतर्गत एन, एस. एस. आयोजित
कापडी पिशव्या बनविण्याचे प्रशिक्षण

शैक्षणिक वर्ष २०१७-१८च्या कृषी
प्रकल्पांतर्गत वृक्षलागवड करताना
राष्ट्रीय सेवा योजना स्वयंसेवक

तामहाणे येथे ओढ्यावर वनराई बंधारा
बांधताना राष्ट्रीय सेवा योजना स्वयंसेवक

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

➔
जैविक खत निर्मिती (कंपोस्ट खत)
तयार करताना राष्ट्रीय सेवा
योजना स्वयंसेवक

➔
ताम्हाणे निवास शिबिर उद्घाटनप्रसंगी
बोलताना कनिष्ठ महाविद्यालय
शाळा कमिटी चेअरमन सौ. नेहाताई जोशी

➔
नारळ रोपवाटिका तयार करताना
एन. सी. सी. व एन. एस. एस.चे विद्यार्थी

➔
साखरपा महाविद्यालयाच्या
एन. एस. एस. कॅम्पमध्ये व्याख्यान
देताना प्रा. डॉ. वर्षा फाटक

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

राष्ट्रीय विज्ञान दिन - शालेय विद्यार्थ्यांना
रसायनशास्त्राचे प्रात्यक्षिक दाखविताना
रसायनशास्त्राचे विद्यार्थी

राष्ट्रीय विज्ञान दिनानिमित्त विज्ञान
प्रदर्शनास भेट देताना विद्यार्थी

भौतिकशास्त्र विषयक
प्रात्यक्षिके दाखविताना

राष्ट्रीय विज्ञान दिन - शालेय विद्यार्थ्यांना
रसायनशास्त्राचे विद्यार्थी विज्ञानातील
गंमती जमती दाखविताना

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

वार्षिक स्नेहसंमेलनमध्ये मार्गदर्शन करताना देवसुखर पौलीस ठाणे निरीक्षक मा. शिवाजीराव पाटील

फनि गेम्सच्या उद्घाटन प्रसंगी शुभेच्छा देताना प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

शेलापागोटे सादरीकरण प्रसंगी विद्यार्थी

समूहनृत्य सादर करताना विद्यार्थी-विद्यार्थिनी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

समूह नृत्य सादर करताना
भारती झेपले व सहकारी

समूह नृत्य करताना विद्यार्थिनी

निसर्ग मंच, भूगोल शास्त्र विभाग व
सृष्टीज्ञान संस्था, मुंबई यांच्या संयुक्त
विद्यमाने सायकल रॅली

डाय.डाय.एस.ई.आर. पुणे, येथील
सायन्स ऑक्टिव्हिटी सेंटरला तृतीय वर्ष
विज्ञान विद्यार्थ्यांची भेट

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

→
आय.आय.टी.एम. पुणे,
शैक्षणिक सहल-तृतीय वर्ष
विज्ञान व कला विद्यार्थी

←
तृतीय वर्ष विज्ञान व कला विद्यार्थ्यांची
सायन्स ऑक्टिव्हिटी सेंटर, पुणेला भेट

→
गुरुनानक महाविद्यालयातील
विद्यार्थ्यांसमवेत महेश इलेक्ट्रिकल्सला भेट
देताना महाविद्यालयातील विद्यार्थी

←
लोटे (चिपळूण) येथील डी.एन.पी.एल.
कंपनीला द्वितीय वर्ष विज्ञान शाखेच्या
विद्यार्थ्यांची भेट

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

जैतापूर अणुऊर्जा प्रकल्प अभ्यास सहल

विज्ञान प्रात्यक्षिके, अभ्यास दौरा, पुणे.

कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांची
सहल - कन्याकुमारी

वार्षिक क्रीडा स्पर्धेत व्हॉलिबॉल
खेळताना विद्यार्थी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

→
वार्षिक क्रीडा स्पर्धेत
कबड्डी खेळताना विद्यार्थी

←
जिल्हास्तरीय हॉकी स्पर्धेमध्ये
मुले व मुलींचा विजयी संघ

→
जिल्हास्तरीय खो-खो
स्पर्धेतील विजेता संघ

←
जिल्हास्तरीय खो-खो स्पर्धेतील
विद्यार्थिनींचा विजेता संघ

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

उडान महोत्सव २०१७-१८ मधील पोस्टर मेकिंग स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक प्राप्त ऋतुराज जाधव याची कलाकृती दाखवताना व प्रशस्तिपत्रक देताना मान्यवर व सोबत प्रा. धनंजय दळवी व डॉ. हेमंत चव्हाण

उडान महोत्सव २०१७-१८ मधील पोस्टर मेकिंग स्पर्धेतील उत्तेजनार्थ पारितोषिक प्राप्त विलास रहाटे यांची कलाकृती दाखविताना व प्रशस्तिपत्रक देताना मान्यवर

उडान महोत्सव २०१७-१८ मधील स्पर्धेत पथनाट्य सादर करताना महाविद्यालयाचे विद्यार्थी

मुंबई विद्यापीठ 'आविष्कार' संशोधन स्पर्धेच्या उद्घाटनप्रसंगी मनोगत व्यक्त करताना संस्था अध्यक्ष मा. श्री. सदानंदजी भागवत

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

मुंबई विद्यापीठ आविष्कार संशोधन
स्पर्धेमध्ये प्रकल्प सादरीकरण करताना
सहभागी विद्यार्थी स्पर्धक व परीक्षक

इंग्रजी भाषा अध्यापन कार्यशाळेत
मार्गदर्शन करताना
प्राचार्य डॉ. श्रीकांत सावंत, बांदा कॉलेज

वाचन प्रेरणा दिनानिमित्त आयोजित
व्याख्यानात मा. डॉ. एल. बी. पाटील यांचे
स्वागत करताना
मा. प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

भरडधान्य संवर्धन महोत्सवात
डॉ. श्रीरंग कद्रेकर, माजी कुलगुरु,
कोकण कृषी विद्यापीठ यांच्या हस्ते
पारितोषिक स्वीकारताना विद्यार्थिनी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

रानभाजी महोत्सवात विविध पदार्थांचे प्रदर्शन करताना स्पर्धक विद्यार्थी

मुंबई येथील आंतरराष्ट्रीय परिषदेत उत्कृष्ट शोधनिबंध सादरीकरण पुरस्कार स्वीकारताना प्रा. सुनील सौनवणे

स्वा. सावरकर-डॉ. आंबेडकर समरसता विचारमंच आयोजित व्याख्यानात वक्ते मा. गिरीशजी प्रभुणे, ज्येष्ठ सामाजिक कार्यकर्ते व लेखक यांचा सत्कार करताना प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

वनस्पती शास्त्र विभाग आयोजित उपक्रमात ग्रामीण महिलांसाठी नाचणीपासून पौष्टिक पदार्थ बनविण्याचे प्रशिक्षण

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

जागतिक योग दिनानिमित्त योग प्रात्यक्षिके सादर करताना महाविद्यालयाचे मा. प्राचार्य, प्राध्यापक वृंद व सहभागी विद्यार्थी

ग्रंथालयातर्फे आयोजित केलेले पुस्तक प्रदर्शन पाहताना महाविद्यालयाचे विद्यार्थी व प्राध्यापक वृंद

रसायन शास्त्र विभाग आयोजित पुस्तक प्रदर्शन

जागतिक महिला दिनानिमित्त कर्तृत्ववान महिलांचा सत्कार करताना मा. संस्था अध्यक्ष व मा. प्राचार्य

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

बजाज फिंजव्ह व महाविद्यालय संयुक्त विद्यमाने आयोजित इंग्लिश स्पिकिंग व व्यक्तिमत्त्व विकास उपक्रमाच्या उद्घाटनप्रसंगी उपस्थित श्री. अजय साठे, श्री. तेजस बडवे, श्रीम. अमृता (पुणे) सोबत मा. प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

आय.आय.आर.एस. सर्टिफिकेट कोर्स पूर्ण केलेल्या विद्यार्थ्यांसमवेत प्राध्यापक

श्री. अनंत सुरनीस-मॅनेजर, बँक ऑफ महाराष्ट्र, शाखा देवरुख यांचे 'बँकिंग क्षेत्रातील रोजगार संधी' या विषयावर व्याख्यान

मराठी विभाग आयोजित द्वितीय वर्ष कलाच्या अभ्यासक्रमावर आधारित कार्यशाळेत पुस्तक प्रकाशन करताना

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

मराठी विभाग आयोजित कार्यशाळेत
सहभागी मान्यवर, प्राध्यापक व विद्यार्थी

डिक्कंड कॉलेज, देवरुख आयोजित
बालमहोत्सवात सहभागी विद्यार्थी

मुंबई विद्यापीठाच्या पन्नासाव्या
युवा महोत्सवातील इन्स्टॉलेशन कला
प्रकारातील ब्रॉन्झ पदक प्राप्त विद्यार्थी

आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय आयोजित
मुंबई विद्यापीठ विभागीय बुद्धिबळ
स्पर्धेत सहभागी विद्यार्थी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

विलास रहाटे व ऋतुराज जाधव यांची पारितोषिक प्राप्त समाजप्रबोधनपर पोस्टरस

कै. द. ज. कुलकर्णी स्मरणार्थ रत्नागिरी जिल्हा कथाकथन स्पर्धेमध्ये सहभागी स्पर्धकांना मार्गदर्शन करताना संस्थेचे अध्यक्ष मा. सदानंदजी भागवत

कै. बापूजी हरी बाईंग महाविद्यालय, लांजा आयोजित 'एलान २०१८' सर्वसाधारण विजेतेपद चषक स्वीकारताना सहभागी विद्यार्थी व मार्गदर्शक प्रा. धनंजय दळवी

नवनिर्माण कॉलेज, संगमेश्वर आयोजित देशभक्तीपर समूहगीत गायन स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक प्राप्त कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना गौरवताना मा. प्राचार्य डॉ. तेंडोलकर

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

आर.एम.सी.इ.टी., आंबव, इतिहास मंचाच्या वतीने शिवजयंतीनिमित्त आयोजित किल्ला बनविणे व वक्तृत्व स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक प्राप्त यशस्वी विद्यार्थी, मार्गदर्शकांसोबत

जागतिक छायाचित्र दिनानिमित्त छायाचित्र प्रदर्शन पाहताना विद्यार्थी व प्राध्यापक

प्रजासत्ताक दिनानिमित्त चित्रप्रदर्शन पाहताना विद्यार्थी

बालदिनानिमित्त आयोजित कथाकथन कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना डॉ. निधी पटवर्धन, गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालय, रत्नागिरी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

स्वामी समर्थ सेवक प्रतिष्ठान आणि देवरुख्र
आर्ट क्रिएटिव्ह कम्युनिटीच्या संयुक्त
विद्यमाने आयोजित निबंध, चित्रकला व
गायन स्पर्धेतील यशस्वी विद्यार्थी

जिल्हास्तरीय तायझांदो स्पर्धेत
सुवर्णपदक प्राप्त कु. सिद्धी केदारी (११वी)
हिला गौरविताना
मा. प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थी व
पालकांना पालकसभेत मार्गदर्शन
करताना मा. प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर

मेहंदी रेखाटन स्पर्धेतील
सहभागी विद्यार्थिनी
सोबत मा. प्राचार्य

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

देवरुखर शिक्षण प्रसारक मंडळ आणि कनिष्ठ महाविद्यालय यांच्या संयुक्त विद्यमाने आयोजित समुपदेशन कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना श्रीम. सुचिता भागवत

कनिष्ठ महाविद्यालय सांस्कृतिक विभागातर्फे पारंपरिक खेळात सहभागी विद्यार्थिनी

महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना मा. रमा भोसले, विभागीय सहसंचालिका, उच्च शिक्षण कोंकण विभाग, पनवेल

मा. रमा भोसले यांच्या हस्ते शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभप्रसंगी पारितोषिक स्वीकारताना विद्यार्थिनी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

➔ महाविद्यालयाच्या शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभात विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना श्री. सदानंदजी भागवत

➔ वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. सुभाष देव, माजी प्राचार्य, गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालय, रत्नागिरी, विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना

➔ वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. सुभाष देव माजी प्राचार्य, गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालय, रत्नागिरी यांच्या हस्ते पारितोषिक स्वीकारताना विद्यार्थी-विद्यार्थिनी

➔ शैक्षणिक पारितोषिक वितरण समारंभात प्रमुख पाहुणे श्री. सुधांशु घोडगांवकर, एल. ड्राय. सी. विभागीय व्यवस्थापक, यांच्या हस्ते पारितोषिक स्वीकारताना विद्यार्थिनी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

➔
वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे
प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. सुभाष देव
यांच्यासमवेत प्राचार्य आणि वरिष्ठ
महाविद्यालयाचा प्राध्यापक वृंद

➔
वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे
प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. सुभाष देव
यांच्यासमवेत कनिष्ठ महाविद्यालयाचे
प्राध्यापक

➔
वार्षिक पारितोषिक वितरण समारंभाचे
प्रमुख पाहुणे मा. डॉ. सुभाष देव
यांच्यासमवेत प्राचार्य आणि
शिक्षकेतर कर्मचारीवृंद

➔
मा. प्राचार्य डॉ. नरेंद्र तेंडोलकर यांचे
समवेत एन. सी. सी. चे विद्यार्थी

❖ आठल्ये-सप्रे-पित्रे महाविद्यालय : विविध उपक्रम ❖

लेखक कै. राजा राजवाडे वार्षिकांक
स्पर्धेतील प्रथम पारितोषिक विजेता अंक
'सहकार' गोगटे-जोगळेकर महाविद्यालयाचे
संपादक पारितोषिक स्वीकारताना

लेखक कै. राजा राजवाडे वार्षिकांक
स्पर्धेतील द्वितीय पारितोषिक विजेता अंक
'आकांक्षा'चे संपादक पारितोषिक
स्वीकारताना

वेध क्लिनिकल लॅबोरेटरी (कॉम्प्युटराईज्ड)

रक्त, लघवी तपासण्याचे विश्वसनीय ठिकाण
होम कलेक्शन सेवा उपलब्ध

सरकारी दवाखान्यासमोर, देवरूख.
मोबा. : ९४२३२९२८८९/७७७४९९०७९९

सौ. सुवर्णा रा. कदम (महाडिक)
B. Sc., M. L. T.

जीवन अनमोल आहे... आरोग्याची काळजी घ्या!!!

शिक्षणाच्या
वाढत्या खर्चासाठी,
आता मदत
जनता बँकेची!

मान्यताप्राप्त संस्थेचे कोर्स / डिग्री / डिप्लोमा
तसेच हॉस्टेल फी / संगणक व साहित्य खरेदी
इत्यादींसाठी अर्थसहाय्य

देशांतर्गत विद्यापीठांसाठी ₹ 10* लाख

परदेशी विद्यापीठांसाठी ₹ 20* लाख

विशेष सवलतीचा आकर्षक व्याजदर
ड्रायपीरिएडसह जास्तीतजास्त १० वर्षे कर्जमुदत

* एटी & एम अंतर्गत

● नेट बँकिंग ● मोबाईल बँकिंग (IMPS) ● एनी ब्रँच बँकिंग ● एटीएम ● परदेशी चलन विनिमय

जनता सहकारी बँक लि., पुणे
(मल्टीस्टेट ग्रेड्युवल्ड बँक)

टोल फ्री क्रमांक : 1800 233 3258 (बँकेच्या सुट्टीचे दिवस सोडून) www.janatabankpune.com

मुख्य कार्यालय : १४४४, शुक्रवार पेठ, थोरले बाजीराव मार्ग, पुणे ४११००२. फोन : ०२०-२४४५३२५८ / ५९

DêCAD

क्रेडार संचलित

देवरुख कॉलेज ऑफ आर्ट अँड डिझाईन

भागवत संकुल, मधली आळी, मु.पो. देवरुख - ४१५ ८०४, ता. संगमेश्वर, जि. रत्नागिरी

फोन व फॅक्स : (०२३५४) २६२१०९, मोबाईल : ७०८३००४९१०

वेबसाईट : www.decad.in, ई-मेल : decaddevrukhh@gmail.com

मुंबई विद्यापीठाशी संलग्न व
कलासंचालनालय, मुंबई (महाराष्ट्र शासन) मान्यताप्राप्त

बी.एफ.ए. डिग्री कोर्स फाईन आर्ट - पेंटिंग

- प्रत्येक वर्षी ३० विद्यार्थ्यांची प्रवेश क्षमता
- किमान पात्रता - कोणत्याही शाखेतून १२वी उत्तीर्ण
- किमान गुण ४५% खुला वर्ग व ४०% इतर मागास आवश्यक
- चार वर्षे पुर्ण वेळ अभ्यासक्रम

आमची वैशिष्ट्ये

- शांत, रमणीय परिसरातील भव्य वास्तू
- सुसज्ज प्रात्यक्षिक कक्ष व तज्ज्ञ मार्गदर्शक
- नामवंत चित्रकारांच्या नियमित कार्यशाळा
- अद्ययावत संगणक विभाग दुर्मिळ संदर्भग्रंथयुक्त ग्रंथालय
- शैक्षणिक बँक कर्ज सुविधा
- एम्.टी. पास सवलत
- वसतीगृहाची स्वतंत्र सोय

अधिक माहिती व प्रवेशासाठी संपर्क :

प्रा. रणजित कृ. मराठे, प्राचार्य, डी-कॅड, मोबाईल : ९४२२६३२८२६

DêCAD